



T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ÇATIŞMALARIN BARIŞÇIL YOLLARLA ÇÖZÜMÜ:

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE ARAKAN SORUNU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MELİKE MOROĞLU

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi CEMRE PEKCAN

ÇANAKKALE – 2022



T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**ÇATIŞMALARIN BARIŞÇIL YOLLARLA ÇÖZÜMÜ:
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE ARAKAN SORUNU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MELİKE MOROĞLU

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi CEMRE PEKCAN

ÇANAKKALE – 2022



T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ



Melike MOROĞLU tarafından Dr. Öğr. Üyesi Cemre PEKCAN yönetiminde hazırlanan ve 24/01/2022 tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “ÇATIŞMALARIN BARIŞÇIL YOLLARLA ÇÖZÜMÜ: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE ARAKAN SORUNU” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Cemre PEKCAN
(Danışman)

.....

Doç. Dr. Ali Onur ÖZÇELİK

.....

Dr. Öğr. Üyesi Belma ENGİN GÜDER

.....

Tez No :

Tez Savunma Tarihi : 24/01/2022

.....

Doç. Dr. Yener PAZARCIK
Enstitü Müdürü

.././20..

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Melike MOROĞLU

24/01/2022

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleştirilmesinde, çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen saygı değer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Cemre PEKCAN'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma süresince tüm zorlukları benimle birlikte göğüsleyen, eğitim hayatımı destekleyen ve hayatımın her evresinde bana destek olan başta annem Aysel MOROĞLU ve babam Bayram MOROĞLU olmak üzere çok değerli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunar ve bu çalışmayı onlara ithaf etmekten onur duyarım.

Melike MOROĞLU
Çanakkale, Ocak 2022

ÖZET

ÇATIŞMALARIN BARIŞÇIL YOLLARLA ÇÖZÜMÜ: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE ARAKAN SORUNU

Melike MOROĞLU

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Cemre PEKCAN

24/01/2022, 159

Karşılıklı bağımlılıkların bir sonucu olarak ortaya çıkan uyumsuz istekler, çıkarlar ve ihtiyaçların en az iki taraf arasında çeşitli anlaşmazlıklara sebep olması halinde çatışmaya dönüşebilen uyuşmazlıklar, diplomatik, hukuki ve uluslararası örgütler çerçevesinde gerçekleştirilen barışçıl çözüm yolları neticesinde çözüme ulaştırılabilmektedir.

Myanmar'ın Arakan (Rakhine) Eyaleti'nde gerçekleşen saldırı ve çatışmaların bir sonucu olarak oluşan sorunların, Birleşmiş Milletlerin barışçıl çözüm yolları çerçevesinde değerlendirildiği bu çalışmada, BM'nin Arakan sorunu çerçevesinde gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler ve oluşturmuş olduğu mekanizmalar üzerine değerlendirmeler yapılmaktadır. Arakan'da gerçekleşen çatışmaların tarihsel olaylar çerçevesinde ele alındığı bu çalışmada aynı zamanda bu çatışmaların bölgede bulunan Rohingya'lar üzerindeki etkilerinin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla, gerçekleşen olaylara kronolojik olarak yer verilmektedir. Uluslararası bir örgüt olarak kurulan BM'nin Arakan sorununun barışçıl çözümüne ilişkin olarak yürütmüş olduğu faaliyetler çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, BM'nin Arakan sorunu çerçevesinde çatışmaların barışçıl çözümüne ilişkin gerçekleştirmiş olduğu mekanizmaların incelenmekte ve bu mekanizmaların sorunun çözümüne ne denli katkıda bulunup bulunmadığı analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çatışma, Çatışma Çözümü, Barışçıl Çözüm Yolları, Arakan, Rohingya, Birleşmiş Milletler

ABSTRACT

PEACEFUL RESOLUTION OF CONFLICTS: THE UNITED NATIONS AND THE ARAKAN ISSUE

Melike MOROĞLU

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in International Relations

Advisor: Asst. Prof. Cemre PEKCAN

24/01/2022, 159

Disagreements between at least two parties as a consequence of interdependencies could turn into conflicts due to the incompatible demands, interests and needs. And they could be resolved by peaceful solutions carried out within the framework of diplomatic, legal and international organizations.

In this study, in which the problems that occur as a result of the attacks and conflicts in Myanmar's Arakan (Rakhine) State are evaluated within the framework of the United Nations' peaceful resolution methods, evaluations are made on the activities and mechanisms that the UN has carried out within the framework of the Arakan Issue. In this study, in which the conflicts in Arakan are handled within the framework of historical events, the events that took place are included chronologically in order to better understand the effects of these conflicts on the Rohingya in the region. The activities carried out by the UN, which was established as an international organization, regarding the peaceful resolution of the Arakan Issue constitute the basis of the study. In this context, the mechanisms that the United Nations has implemented for the peaceful resolution of conflicts within the framework of the Arakan Problem have been examined and whether these mechanisms have contributed to the solution of the problem or not has been analyzed.

Keywords: Conflict, Conflict Resolution, Peaceful Resolution, Arakan, Rohingya, United Nations

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI	i
ETİK BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE:

ÇATIŞMA VE ÇATIŞMALARIN BARIŞÇIL YOLLARLA ÇÖZÜMÜ

2.1. Çatışma Tanımı	5
2.2. Çatışma Nedenleri	8
2.2.1. Psikolojik Nedenler	9
2.2.2. Kültürel / Sosyal Nedenler	9
2.2.3. Etnik ve Dini Nedenler	10
2.2.4. Ekonomik Nedenler	11
2.2.5. Siyasi/Politik Nedenler	12
2.3. Çatışma Türleri	13
2.3.1. Taraflarına Göre Çatışma Türleri	13
Bireylerarası Çatışma	14
Gruplar-arası Çatışma.....	14
Devletlerarası Çatışmalar	14
2.3.2. Yoğunluk Düzeylerine Göre Çatışma Türleri	15

Uyuşmazlık.....	16
Şiddet İçermeyen Kriz.....	17
Şiddet İçeren Kriz.....	17
Sınırlı Savaş.....	18
Savaş.....	20
2.4. Çatışmalara Çözüm Olarak Barışçıl Çözüm Yolları	21
2.4.1. Diplomatik Çözüm Yolları	26
Görüşme/Müzakere (Negotiation).....	27
Dostça Girişim (Good Offices)	29
Arabuluculuk (Mediation)	31
Araştırma-Soruşturma Komisyonları (Commissions of Inquiry).....	34
Uzlaştırma Komisyonları (Commissions of Conciliation).....	37
2.4.2. Hukuki (Yargısal) Çözüm Yolları	41
Uluslararası Hakemlik (Arbitration).....	41
Uluslararası Yargı Organları (International Judicial Bodies).....	45
2.4.3 Uluslararası Örgütler Çerçevesinde Çözüm Yolları.....	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAKAN SORUNU

3.1. Rohingyaalar	54
3.2. Çatışmaların Gölgesinde Bir Bölge: Arakan	58
3.3. Sorunun Tarihsel Arka Planı	60
3.3.1. Bağımsızlığa Kadar Olan Dönem (1826-1948).....	60
3.3.2. Parlamenter Dönem (1948-1962)	63
3.3.3. Askeri Cunta Dönemi (1962-1988).....	66
3.3.4. Askeri Hükümet Dönemi: SLORC-SPDC (1988-2011)	70
3.3.5. Yarı Sivil Hükümet Dönemi: USDP-NLD (2011-2021).....	73
3.3.6. 2021 Darbesi ve Günümüzde Arakan.....	77
3.4. Rohingyaalara Karşı Sürdürülen İnsan Hakları İhlalleri.....	78
3.4.1. Vatandaşlık Haklarının Reddedilmesi	78
3.4.2. Zorla Yerinden Edilme ve Göç.....	79
3.4.3. Cinsel Şiddet ve Tecavüz	81
3.4.4. Nüfus Kontrolü ve Evlilik Üzerine Kısıtlamalar	82

3.4.5. Eğitim ve Eğitime Erişim Üzerine Kısıtlamalar.....	85
3.4.6. Serbest Dolaşım ve Seyahat Kısıtlamaları.....	85
3.5. Myanmar Birliği Cumhuriyeti ve Arakan Sorunu Perspektifi.....	86

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE

ARAKAN SORUNU'NUN BARIŞÇIL ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN MEKANİZMALAR

4.1. Birleşmiş Milletler'in Tarihsel Arka Planı	88
4.2. Birleşmiş Milletler Yapısı ve Organları	91
4.2.1. Genel Kurul	92
4.2.2. Güvenlik Konseyi.....	93
4.2.3. Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC)	95
4.2.4. Vesayet Konseyi.....	95
4.2.5. Uluslararası Adalet Divanı	95
4.2.6. BM Sekreterliği ve BM Genel Sekreteri	96
4.3. Birleşmiş Milletler ve Çatışmaların Barışçıl Çözüm Yolları	98
4.4. Birleşmiş Milletler ve Arakan Sorunu Çerçevesinde Gerçekleştirilen Barışçıl Çözüm Yolları	100
4.4.1. Arakan Eyaleti Danışma Komisyonu	101
4.4.2. Uluslararası Myanmar Bağımsız Soruşturma Misyonu	108
Arakan'da Bulunan Etnik Halklara Karşı İşlenen İnsan Hakları İhlalleri.....	109
Rohingyalara Yönelik Sistemik Baskı ve İşkence.....	111
Uluslararası Hukuka Karşı İşlenen Suçlar.....	113
Arakan Rohingya Kurtuluş Ordusu (Arakan Rohingya Salvation Army/ARSA)..	117
Misyon Önerileri	118
4.4.3. Uluslararası Adalet Divanı Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin Uygulanması (Gambiya / Myanmar).....	119

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

5.1. SONUÇ.....	121
KAYNAKÇA	126
EKLER	153

ÖZGEÇMİŞ..... 154



SİMGELER VE KISALTMALAR

AAİHM	Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi
ABC	ABC Üçgeni
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFPFL	Anti-Faşist Halk Özgürlük Birliği
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ARIF	Arakan Rohingya İslam Cephesi
ARNO	Arakan Rohingya Ulusal Örgütü
ASEAN	Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
BIA	Burma Bağımsızlık Ordusu
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
BSPP	Burma Sosyalist Program Partisi
CACJ/OAAD	Orta Amerika Adalet Divanı
CPA	Arakan Komünist Partisi
CPB	Burma Komünist Partisi
DPPA	Siyasi ve Barış İnşa İşleri Dairesi
ECOSOC	Ekonomik ve Sosyal Konsey
HIİK	Heidelberg Uluslararası Çatışma Araştırmaları Enstitüsü
HRW	İnsan Hakları İzleme Örgütü
IDP	Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişi
INGO	Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları
ITLOS/UDHM	Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi
MC	Milletler Cemiyeti
MFA	Maungdaw Sınır İdaresi
MLO	Müslüman Kurtuluş Örgütü
MLOB	Müslüman Ulusal Kurtuluş Partisi
MSU	Arabuluculuk Destek Birimi

NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NLD	Ulusal Demokrasi Birliği
NRC	Ulusal Kayıt Kartları
NUG	Ulusal Birlik Hükümeti
NUPA	Arakan Ulusal Birleşik Partisi
NVC	Ulusal Doğrulama Kartı
PCA	Daimî Hakemlik Mahkemesi
PCIJ/UDAD	Uluslararası Daimî Adalet Divanı
PMD	Politika ve Arabuluculuk Bölümü
RIF	Rohingya Bağımsızlık Cephesi
RPF	Rohingya Yurtsever Cephesi
RSO	Rohingya Dayanışma Örgütü
SLORC	Devlet Hukuk ve Düzen Restorasyon Konseyi
SPDC	Devlet Barış ve Kalkınma Konseyi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TDK	Türk Dil Kurumu
TRC	Geçici Kayıt Kartları
ICJ/UAD	Uluslararası Adalet Divanı
ICC/UCM	Uluslararası Ceza Mahkemesi
UDHR/IHEB	İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
UN/BM	Birleşmiş Milletler
UNCLOS/BMDHS	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
UNHRC/BMİHK	BM İnsan Hakları Konseyi
WHO/DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1.	Galtung Çatışma Üçgeni	7
Şekil 2.	Mitchell Çatışma Modeli	7
Şekil 3.	HIİK Çatışma Konsepti	15
Şekil 4.	Barışçıl Çözüm Yolları	33
Şekil 5.	Arakan Siyasi Haritası	65
Şekil 6.	Arakan Eyaletinde Bulunan IDP Kampları	113



BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Uluslararası İlişkiler literatüründe bulunan ve diğer pek çok kavram ile yakından ilişki halinde bulunan çatışma, çalışma boyunca incelenmiş anlamlarının genel bir tezahürü olarak; en az iki ya da daha fazla birey, grup ya da devlet arasında uyuşmayan çıkarların bulunması durumunu ifade etmektedir. Geçmişten günümüze insanlar ve onların bir tezahürü olan devletler, sürekli olarak çatışacak bir anlaşmazlık çerçevesinde karşı karşıya gelecek nedenler bulmuşlardır. İnsanların günlük yaşantılarında sıklıkla karşılaştıkları uyuşmazlık ve çatışma durumu, kaynaklandığı nedenler ve yoğunluk derecesine göre pek çok anlama gelebilmektedir. Bu anlam çeşitliliğinin en temel sebebi ise, çatışma kavramının uluslararası ilişkiler, hukuk, siyaset bilimi ve sosyoloji gibi pek çok alanda varlığını sürdürebilme kapasitesidir.

Çatışma, genellikle temelinde paylaşılabilen kısıtlı kaynakların var olması ve bu kaynakların en az iki taraf arasında bir mücadele zemini oluşturduğu durumları ifade etmek için kullanılmaktadır. Çatışmanın temelinde yatan sahip olma isteği ve bu isteğin odak noktasında bulunan somut, ekonomik ve soyut kaynaklar çatışmanın yoğunluğunu belirleme konusunda oldukça önem taşımaktadır. Bu kaynaklar üzerinde egemen olmayı hedefleyen taraflar ise, barışçıl eylemlerden savaşa varana dek çeşitli faaliyetler yürütmek noktasında ısrarcı davranabilmektedir.

Uyumsuz karşılıklı faaliyetlerin sonucunda dünya çapında gerçekleşen ve günden güne artış gösteren saldırı, çatışma ve savaş olaylarının gerçekleşmesiyle birlikte uluslararası güvenlik ve barış ciddi tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle insanlık, uyuşmazlık taraflarının sergilemekte oldukları eylemleri uyumlu hale getirmek ve uluslararası güvenlik ve barışın korunup tesis edilmesi noktasında çeşitli mekanizmalar geliştirmiştir. Önceleri çatışma eyleminin henüz gerçekleşmeden önlenmesi konusunda gerçekleştirilen faaliyetler, daha sonraları çatışma çözümü olarak uzun zamandır varlığını sürdürmekte ancak bu faaliyetlerin resmi bir hal alarak gerçekleşmesi ise yakın bir tarihte gerçekleşmiştir. Çatışmaların çözüme ulaşması noktasında gerçekleştirilen faaliyetler, kesin sonuca ulaşılması noktasında herhangi bir garanti verememekte ancak çatışmaların özellikle

barışçıl çözüm yolları çerçevesinde gerçekleştirilmesi hedeflediği amaç bakımından sıklıkla tercih edilmektedir.

1948 yılında İngiltere'den bağımsızlığını kazanan Myanmar Birliği Cumhuriyeti'nin Budist bir devlet yapılanması sürecine girmesiyle birlikte bölgede yaşayan azınlıklar ve özellikle Müslüman Rohingyalar açısından çeşitli sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle Arakan eyaletinde yaşayan Müslüman Rohingyalar hem bölge halkı hem de devlet tarafından çeşitli şiddet olaylarıyla karşılaşmıştır. Bölgede şiddet çerçevesinde gerçekleşen etnik ve dini çatışmaların özellikle 1982 yılında kabul edilen Vatandaşlık Yasası'yla birlikte hukuki bir zemine oturtulmasının ardından bölgede çok sayıda insan hakları ihlalleri gerçekleşmiştir. 1991,2012, 2016 ve 2017 yıllarında gerçekleşen saldırı ve çatışmalar ise bölgedeki insani krizin en yoğun yaşandığı dönemleri ifade etmektedir.

Bu bağlamda çeşitli devlet, kurum ve uluslararası örgütler tarafından gündeme getirilen Arakan sorunu, bu soruna çözüm yolu bulunması noktasında da yine bu kurum ve uluslararası örgütlerin yürütmüş olduğu çözüm yolları çerçevesinde çözüm arayışına devam etmektedir. Çatışmaların azaltılması ve uluslararası güvenlik ve barışın tesis edilmesi konusunda kapsamlı bir uluslararası örgüt olan Birleşmiş Milletler, Arakan sorunu ile ilgili ilk adımlarının 2012 yılında gerçekleşen çatışmaların ardından gerçekleştirmiştir. Arakan Eyaleti'nde sürmekte olan çatışmaların ve insan hakları ihlallerinin sona ermesi ve sürdürülebilir bir barış inşası için barışçıl çözüm yollarını kullanan Birleşmiş Milletler (BM), BM İnsan Hakları Konseyi de başta olmak üzere gerekli özel komisyon, raportör ve kurumlar aracılığıyla bu çözümü sağlamaya çalışmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel konusu, Arakan'da gerçekleşen çatışma ve insan hakları ihlalleri durumunu temel nedenlerini tarihsel olay çerçevesinde açıklamak ve bu sorunu barışçıl çözüm yollarıyla çözmeye gayreti içerisinde olan BM'nin bu sorunun çözümüne ilişkin olarak gerçekleştirmiş olduğu faaliyetleri incelemektir.

Bu nedenle çalışmanın amacı, BM'nin Arakan'daki çatışma ve insan hakları ihlalleri ile ilgili gerçekleştirmiş olduğu girişimlerin incelenmesi ve bu girişimlerin bölgedeki sorunun çözümünde ne denli katkı sağladığı konusunda incelemeler yapmaktır. BM'nin bölgedeki çatışma ve ihlallere getirmiş olduğu barışçıl çözüm yollarının hangi konularda başarılı olduğu ve kapsamlı adımların sistematik bir şekilde atılıp atılmadığı konusunda incelemeler yapmaktır. Bu incelemeler sonucunda BM'nin bölgedeki varlığının, sorunun çözümüne olan katkısının objektif bir şekilde değerlendirilmesi ve sorunun süreklilik arz

eden bir çözüme kavuşturulması önünde oluşan engellerin neler olduğu konusunda incelemeler yapmak ve bu engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik araştırmalar yapmak amaçlanmaktadır.

Çalışmada kullanılan araştırma yöntemi ise, kavramsal ve kuramsal çerçevenin kaynak olarak kullanılmasıyla birlikte örnek olay incelemesi yapmaktır. Nitel araştırma verileri çerçevesinde oluşturulan araştırma yöntemi, çalışmanın konusu olan olayları detaylı bir şekilde incelemesi ve sebep sonuç ilişkisi kurması açısından birçok evrenin bir arada anlaşılması konusunda avantaj sağlamaktadır.

Çalışmanın temel varsayımı ise, Birleşmiş Milletler'in Arakan sorunu ile ilgili bölgedeki çatışma ve insan hakları ihlallerine getirmiş olduğu barışçıl çözüm yolları ve bu barışçıl çözüm yollarının yeterli olup olmadığı konusunda incelemeler yapılmasıdır. Bu nedenle çalışma süresince aşağıda belirtilen araştırma sorularına cevap aranmaktadır:

- Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde “Çatışma” ve “Çatışma Çözümü” kavramları neleri ifade etmektedir?
- Barışçıl çözüm yolları nedir ve neleri kapsamaktadır?
- BM Barışçıl Çatışma Çözümü nedir ve uyguladığı temel süreçler nelerdir?
- Arakan sorunu, sorunun tarihsel gelişimi ve Rohingyalara etkileri nelerdir?
- Arakan sorunu çerçevesinde BM'nin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler ve sonuçları nelerdir?

Bu bağlamda çalışma toplamda beş bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde, kavramsal ve kuramsal çerçeve kapsamında gerçekleştirilen literatür taramalarına yer verilmektedir. Öncelikle çatışma konusu çerçevesinde çatışmanın ne olduğu, hangi durumlarda ortaya çıktığı konusunda kuramsal çerçeve kapsamında açıklama ve tanımlamalar yapıldıktan sonra, çatışmanın çözümüne ilişkin açıklamalara geçmeden önce çatışmanın önlenmesi, dönüştürülmesi ve yönetimi konuları ele alınacak ve çatışmaya uygun çözüm yolları belirlenmesi konusunda çatışmanın iyi bir şekilde analiz edilmesi önem taşımaktadır. Çatışma durumunun hangi şartlar altında gerçekleştiği ve çatışmanın nedenleri incelendikten sonra çatışmanın nedenleri ve etkileri de göz önünde bulundurularak çatışmanın barışçıl bir şekilde çözümü için nasıl bir yol izlendiği analiz edilmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, çatışmanın ne olduğu, nasıl bir süreç izlediği ve bu sürecin sonunda çatışmanın barışçıl yollarla çözümüne ilişkin hangi faaliyetlerin

yürütüldüğü açıklandıktan sonra Arakan sorunu ve bu sorunun tarihsel arka planı incelenmiş ve daha sonra bölgedeki çatışma ve sorunun kökenleri analiz edilmektedir. Myanmar Birliği Cumhuriyeti'nin kuruluş öncesi dönemi ve 1826 İngiliz hakimiyeti ile birlikte ele alınmakta ve ardından bağımsızlık hareketlerine yer verilmektedir. 1948 yılında Myanmar'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte gerçekleşen siyasi dönemler kendi başlıkları altında incelenmiş ve bu dönemler süresince Arakan'da meydana gelen sorunların neden ve sonuçlarına yer verilmiştir. Son olarak ise Arakan'da gerçekleşen insan hakları ihlallerinin Rohingya'lar üzerindeki etkileri incelenmektedir. Bölgede gerçekleşen ve ciddi insan hakları ihlallerine neden olan Arakan sorununun özellikle Rohingya'lar üzerinde bırakmış olduğu etkiler de ele alınıp sorunun nedenleri üzerine incelemeler yapılmaktadır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise, çatışmaların barışçıl çözüm yolları çerçevesinde BM, tarihsel arka planı, amacı, işlevi ve temel organları çerçevesinde analiz edilmektedir. Uluslararası bir örgüt olarak çatışmaların barışçıl çözümünde aktif bir şekilde rol oynayan BM'nin, temel organları ve bu organlar sayesinde oluşturmuş olduğu mekanizmalar analiz edilmektedir. BM sistemi içerisinde yer alan oluşum ve mekanizmaların Arakan sorunu çerçevesinde yürüttüğü faaliyetler Arakan Eyaleti Danışma Komisyonu, Uluslararası Myanmar Bağımsız Soruşturma Misyonu ve Uluslararası Adalet Divanı çerçevesinde ele alınmakta ve bu faaliyetlerin ne denli başarılı olduğu konusunda incelemeler yapılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE:

ÇATIŞMA VE ÇATIŞMALARIN BARIŞÇIL YOLLARLA ÇÖZÜMÜ

2.1. Çatışma Tanımı

Bir kavram olarak çatışmayı evrensel bir şekilde tanımlamak oldukça zordur. Bu zorluğun sebebi ise çatışma kavramının net ve evrensel bir tanımının olmamasıdır. Çok boyutlu bir kavram olması nedeniyle çatışma, farklı şekillerde yorumlanabilir ve farklı anlamlarla ifade edilebilir. Bu farklı anlamlar ve yorumlar neticesinde çatışma kavramı literatürde kendisine pek çok tanım bulabilmektedir.

Çatışmanın literatürdeki kavramsal anlamlarına başlamadan önce çeşitli sözlüklerde yer alan anlamlarına yer vermek kavramın anlaşılması açısından daha yararlı olacaktır. İngilizce olan Oxford sözlüğü çatışmayı: “1) Kişilerin, grupların veya ülkelerin aynı fikirde olmadığı veya ciddi bir tartışmaya dahil olduğu bir durum; 2) İki ülke arasında şiddetli bir durum veya çatışma dönemi; 3) Birbirine zıt fikirlerin, düşüncelerin, duyguların veya isteklerin olduğu bir durum; seçimin zor olduğu bir durum” olarak kullanmaktadır (Oxford Learner's Dictionaries, 2020). Yine İngilizce olan American Heritage sözlüğüne göre ise çatışma: “1) Açık ve genellikle uzun süreli bir savaş durumu; 2) Kişiler veya fikirler arasındaki anlaşmazlık veya uyumsuzluk durumu; 3) Muhalefetten veya birbirini dışlayan dürtülerin, arzuların veya eğilimlerin eşzamanlı işleyişinden kaynaklanan duygusal veya zihinsel bir rahatsızlık” olarak tanımlanmaktadır (American Heritage, 2020). Son olarak Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğüne göre ise çatışma: “1) Çatışmak işi; 2) Silahlı büyük kavga, arbede; 3) Savaş maksadıyla düşmana karşı ilerleyen bir birliğin karşı tarafın keşif ve güvenlik kollarıyla arasındaki ilk silahlı vuruşma” şeklinde ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2020).

Agricola Geertje çatışmayı, birbirlerine bağımlı ve en az iki veya daha fazla taraf arasında birbirlerine müdahale eden uyumsuz çıkarlar, ihtiyaçlar, istekler eylemler olarak açıklarken, bu uyumsuz eylemlerin taraflardan en az biri tarafından çatışma olarak algılanması gerektiği üzerinde durmuştur (Agricola, 2009: 7). Çatışma teorisyenlerinden Wilmot ve Hocker ise çatışmayı, belirli hedefler ve özellikle kıt kaynaklar konusunda müdahale ve uyumsuz algılara sahip ve yine birbirlerine bağımlı en az iki taraf arasında

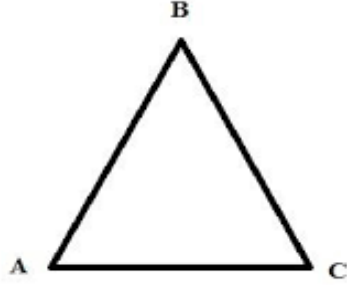
gerçekleşen bir mücadele olarak ifade etmektedir (Wilmot ve Hocker, 2007: 8-9). Coser ise çatışmayı, iki veya daha fazla taraf arasındaki güç, statü, değer ve kıt kaynaklar için verilen mücadele olarak ifade ederken ayrıca tarafların birbirlerine üstün gelme çabasının da mücadelede önemli bir rol oynadığına vurgu yapmaktadır. Mücadelenin bir kazananı ve kaybedeni olduğunu belirterek tarafların nihai amaçlarının birbirlerini işlevsiz kılmak ve güç elde etmek olduğunu ifade etmektedir (Coser, 1967: 8).

Çatışmanın insanların günlük yaşantılarında pek çok anlama gelebileceğini ve geniş bir algı yelpazesi olduğunu belirten Wallensteen'a göre çatışma, paylaşamayan kıt kaynaklar üzerinde en az iki aktörün bu kaynakları aynı anda sahiplenmek için mücadele ettiği toplumsal bir vaziyettir. Buna göre çatışma, uyumsuzluk(*uyuşmazlık*), eylem(*faaliyet*) ve aktörleri(*tarafları*) kapsayan üç öğeyi bünyesinde bulundurur. Uyuşmazlığa sebep olan kıt kaynaklar somut ve ekonomik kaynakların yanı sıra soyut ve ahlaki/kültürel kaynakları da içermektedir. Eylemler ise, tarafların sergilemiş olduğu daha barışçıl eylemlerden savaşa dek varan mücadele ve faaliyetleri kapsamaktadır. Son olarak aktörler ise, uyuşmazlığa sebep olan kıt kaynakları elde etmek için eylemlerde bulunan ve mücadele eden taraf ve grupları ifade etmektedir (Wallensteen, 2002: 15-17).

Çatışmanın uyumsuz faaliyetler sonucunda meydana geldiğini belirten Deutsch çatışmayı, iki veya daha fazla taraf (*kişi/grup/ülke*) arasında gerçekleşen uyuşmazlık olarak ifade etmektedir. Tarafların nihai hedeflerine ulaşmak için gerçekleştirdikleri eylemlerin birbirlerini engellediği ve müdahale ettiği durumları uyuşmazlık olarak nitelendirmektedir (Deutsch, 1993: 510-517). Coleman'a göre çatışma ise, insan ya da insan grupları arasında gerçekleşebilen uyumsuz hedef, değer, istek, eylem, inanç, duygu vb. faaliyetler bütünüdür (Coleman, 2003: 6). Yine benzer bir şekilde Manning'e göre çatışma, tarafların güç, statü, para vb. somut kaynaklar ile değer, inanç, duygu vb. soyut kaynaklara sahip olmak için gerçekleştirdikleri uyumsuz eylemlerdir (Manning, 2010: 2).

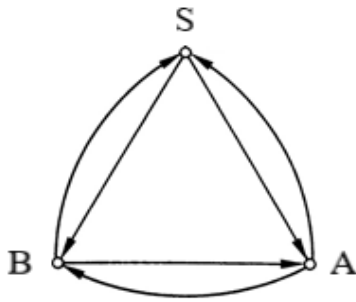
Çatışmayı bir mücadeleden daha çok algı olarak nitelendiren Swanström ve Weissmann ise çatışmayı, aynı zaman diliminde en az iki veya daha fazla taraf arasındaki sorun pozisyonlarının farklı şekilde algılanması olarak ifade etmektedir. Çatışmayı, sorun çerçevesinde takınılan tutum ve davranışlardan daha çok bu sorunun nasıl algıladığına dayandırmaktadır. Çatışma ve tarafların eylemlerinin öznel yargılardan besleneceğini ileri sürerek çatışmayı algı merkezli bir kavram olarak nitelendirmektedir (Swanströmand ve Weissmann, 2005: 9). Benzer bir şekilde DeChurch ve Marks da çatışmayı, sadece bir

uyuşmazlık değil aynı zamanda taraflar arasındaki sorunun taraflarca farklı algılanması ve yorumlanması olarak ifade etmektedir (DeChurch ve Marks, 2001: 6-7).



Şekil 1. Galtung çatışma üçgeni

Galtung, çatışmayı bir ABC üçgeni ile açıklamaktadır. Galtung tarafından geliştirilen üçgenin A köşesi tutumu (*attitude*), B köşesi davranışı (*behaviour*) ve C köşesi ise çelişkiyi (*contradiction*) ifade etmektedir (Galtung, 2009: 105). Aktörlerin düşünce, bilgi ve inançlarından meydana gelen tutum, olumsuz olabileceği gibi olumlu ve tarafsız da olabilmektedir. Çatışma durumunda ise bu aktörler birbirleri hakkında olumsuz düşünceler edinebilmektedir. Üçgenin B köşesini oluşturan davranış, aktörlerin hedeflerine ulaşmak için gerçekleştirdikleri eylemleri kapsamaktadır. Çatışma durumunda davranış, olumsuz öğelerden beslenebilmektedir. Son olarak C köşesi ise, çatışmaya neden olan çelişki, güvensizlik ve şüpheyi ifade etmektedir (Galtung, 2004: 118). Üçgenin bu üç yönü de birbiriyle ilişki halindedir ve bu köşelerden herhangi biri bir çatışmanın meydana gelmesi için başlangıç noktası olarak kabul edilebilmektedir (Galtung, 2008: 521). ABC üçgeni çatışmayı anlamaya çalışanlar için oldukça basit bir modeldir. Modelin tanım ve uygulamada herkesin anlayabileceği genel bir yapısının olması birçok referans noktasının aynı modeli kullanabilmesini de beraberinde getirmektedir.



Şekil 2. Mitchell çatışma modeli

Çatışmayı sınırları belirlenmiş ve eksiksiz bir şekilde tanımlamak günümüzde halen oldukça zor bir durumdur. Nitekim çatışma kuramcıları da tüm bu tanımlamaların yanı sıra çeşitli şekil ve tablolar kullanarak tanımlamaları daha etkili bir biçimde ifade etme gayreti içerisinde olmuşlardır. Pek çok çatışma tanımına kaynaklık eden ve literatürde kendisine geniş bir şekilde yer bulan

Galtung, çatışmayı bir ABC üçgeni ile açıklamaktadır. Galtung tarafından geliştirilen üçgenin A köşesi tutumu (*attitude*), B köşesi davranışı (*behaviour*) ve C köşesi ise çelişkiyi (*contradiction*) ifade etmektedir (Galtung, 2009: 105). Aktörlerin düşünce, bilgi ve inançlarından meydana gelen tutum, olumsuz olabileceği gibi olumlu ve tarafsız da olabilmektedir. Çatışma durumunda ise bu aktörler birbirleri hakkında olumsuz düşünceler edinebilmektedir. Üçgenin B köşesini oluşturan davranış, aktörlerin hedeflerine ulaşmak için gerçekleştirdikleri eylemleri kapsamaktadır. Çatışma durumunda davranış, olumsuz öğelerden beslenebilmektedir. Son olarak C köşesi ise, çatışmaya neden olan çelişki, güvensizlik ve şüpheyi ifade etmektedir (Galtung, 2004: 118). Üçgenin bu üç yönü de birbiriyle ilişki halindedir ve bu köşelerden herhangi biri bir çatışmanın meydana gelmesi için başlangıç noktası olarak kabul edilebilmektedir (Galtung, 2008: 521). ABC üçgeni çatışmayı anlamaya çalışanlar için oldukça basit bir modeldir. Modelin tanım ve uygulamada herkesin anlayabileceği genel bir yapısının olması birçok referans noktasının aynı modeli kullanabilmesini de beraberinde getirmektedir.

Benzer bir şekilde çatışma kuramcılarında Mitchell de çatışmayı açıklamak için temel bir çatışma modeli kullanmıştır. Mitchell'e göre çatışma, tutum (*attitude*), davranış (*behaviour*) ve durum (*situation*) olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. A köşesini oluşturan tutum, durum ve davranışı, B köşesini oluşturan davranış, durum ve tutumu ve S köşesini oluşturan durum ise yine

tutum ve davranışı etkileyebilmektedir. Böylelikle köşeleri oluşturan öğelerin birbirlerine bağımlı olduklarını ve yine birbirlerini beslediklerini bu model ile açıkça ifade etmektedir. Model bu bağımlılığı ve değişkenliği ifade ederek geri bildirim süreçlerinin varlığına da vurgu yapmaktadır (Mitchell, 1981: 55).

Çatışma kavramını tanımlamak için literatürdeki pek çok çatışma kuramcısının tanım ve modellemelerinden yararlanılabilmektedir. Böylelikle çatışma tanımı ve örneklerini çoğaltmak mümkündür. Bu tanımlamalara ek olarak çeşitli çatışma araştırmaları kurum ve merkezleri de kendi perspektiflerini yansıtan tanımlamalarda bulunmuştur. Bu merkezlerden biri olan Heidelberg Uluslararası Çatışma Araştırmaları Enstitüsü (HIIK), çatışmayı, en az iki aktör/taf arasında gerçekleşen ve uluslararası düzeni ve bu düzenin işleyişini tehdit eden durumlar olarak ifade etmektedir. HIIK metodolojisi çatışmaları, devletler içi, devletlerarası, devlet altı ve devlet ötesi olarak dört gruba ayırmaktadır. Devlet içi çatışmalar, devlet aktörleri ve devlet dışı aktörleri; devletlerarası çatışmalar, yalnızca uluslararası sistemde tanınan devlet aktörlerini; devlet altı çatışmalar, yalnızca devlet dışı aktörleri; devlet ötesi çatışmalar ise hem devlet hem de devlet dışı aktörleri kapsamaktadır (HIIK, 2019: 8).

Çatışmanın çok boyutlu ve aynı zamanda karmaşık bir kavram olmasından dolayı çeşitli kuramcılar farklı tanımlamalarda bulunmaktadır. Bu tanımlamalar her zaman negatif şekilde seyretilmemektedir. Kenton ve Penn çatışmanın, bir uyumsuzluk ve anlaşmazlık olabileceği gibi aynı zamanda gerçekleşmesi gereken bir değişimin ardındaki itici güç ve değişime sebep olabilecek bir kavram olduğunu da ifade etmektedir (Kenton ve Penn, 2009: 53-54). Deutsch çatışmanın sosyal ilişkilerin tamamında bulunan bir durum olduğunu öne sürerek yıkıcı ve yapıcı bir rol oynayabileceğini ifade etmektedir. Etkili bir şekilde yönetilirse iş birliğine varan sonuçlar elde edilebileceğini de eklemektedir (Deutsch, 1993: 512). Benzer şekilde Geertje'ye göre de çatışma, bir düzen sağlayıcı olarak kullanılabilir. Çatışmanın nasıl yönetildiği onu yapıcı veya yıkıcı yapmaktadır. İyi bir yönetim iyi ve verimli sonuçlar verirken, iyi yönetilmemiş çatışmalar yıkıcı sonuçlara sebep olabilmektedir (Agricola, 2009: 7-11).

2.2. Çatışma Nedenleri

Çatışma sosyal hayatın bütün evrelerinde kendini gösterebilir bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu çatışma gerçeğini kendi başına değerlendirmek çatışmayı anlamak ve açıklamak konusunda eksikliklere sebep olacaktır. Çatışma kavramını

anlayabilmek için öncelikle çatışmayı besleyen ve onun gelişiminde rol oynayan nedenleri anlamak ve açıklamak gerekmektedir. İnanç, değer, ihtiyaç ve çıkarların bulunduğu sosyal ilişkiler bir bütün olarak her evrede çatışma riskiyle karşı karşıya kalabilmektedir. Bu riski oluşturan toplumsal nedenleri anlamak ve açıklamak çatışma kavramı açısından faydalı olacaktır.

2.2.1. Psikolojik Nedenler

Toplumunu oluşturan bireyler rasyonel hareket etme kapasitesine sahip varlıklardır. Belirli bir kimliği olan bu bireylerin çeşitli ihtiyaçları, istekleri, inançları, değerleri ve duygularının bulunduğu gerçeğini göz ardı etmemek gerekmektedir. Bireylerin toplum içerisinde sahip oldukları bu duygularla hareket etmesi ve etkileşimde bulunması istenmeyen çatışmaları beraberinde getirebilmektedir. Tajfel ve Turner bireyin, kişisel ve sosyal olmak üzere iki tür kimlik geliştirdiğini ve bu ikinci kimliğin bir aidiyet duygusu içerisinde sosyal gruplarda kendini farklılaştırma eğiliminde olduğunu belirtmektedir (Tajfel ve Turner, 1986: 7-21). Oluşan sosyal gruplar arasında farklılıkların olacağını dile getiren Hinde ise, bu farklılaşmanın grupları saldırgan davranışlara sevk edebileceğini ifade etmektedir (Hinde, 1997: 229-230). Grupların uyuşmayan hedefleri ve beklentileri hayal kırıklıklarıyla sonuçlandığında öfke duygusu zarar vermek için itici güç haline gelebilmektedir. Böylelikle hayal kırıklığı saldırganlığı besleyebilmektedir (Dollard vd., 1939: 27-55).

Psikolojik nedenler birçok çatışma unsurunu besleyen temel etkenleri bünyesinde barındırmaktadır. Bireylerin uyuşmayan değerleri, inançları, ihtiyaçları ve çıkarları, tarafların birbirlerinin davranışlarını düşmanca algılamasına sebep olabileceği gibi, çatışmanın oluşmasına da mahal verebilmektedir. Gerçekleşen ve gerçekleşmesi olağan çatışmaların altında yatan toplumsal ve psikolojik gerçekliklere vurgu yapan Volkan, bu çatışmaların politik psikolojisinin objektif bir şekilde incelenmesi gerektiğini belirtmektedir. (Volkan, 2006: 107-125) Benzer bir şekilde White da, oluşan bu düşman algısının ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Düşman algısının iş birliği ve barışçıl bir şekilde çözüme ulaştırılması için empatinin geliştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir (White, 1984).

2.2.2. Kültürel / Sosyal Nedenler

Her toplum kendine özgü bir kültür inşa etmekte ve varlığını sürdürmeye çalışmaktadır. İnsanlar da bu kültür oluşumunu tamamlarken farklı bir yaşamışlık, geçmiş ve aidiyet duygusu içerisinde bir araya gelmektedir. Schwartz'a göre kültür, örgütlenmiş bir

toplumun bireyleri tarafından oluşturulmuş, öğrenilebilir ve geçmişten günümüze nesillerce aktarılan deneyimlerden oluşmaktadır (Schwartz, 1992: 324-350). Süreç içerisinde aynı kültüre tabii olan bireyler bu kültürel ortam ile birlikte kendi sınırlarını da belirleyebilmektedir. Oluşan bu sınırlar farklı kültür grupları arasındaki farklılıkları daha belirgin hale getirebilmekte ve çatışma ortamını oluşturabilmektedir. Turner çatışmaya neden olan bu kültürel ortamın, bireylerin birbirleriyle uyuşmayan inanç ve kültürel değerlerinin farklılaşmasından kaynaklandığını ifade etmektedir (Turner, 2005: 87). Benzer şekilde Bar-Tal ise, ortak duygu, değer, inanç, norm, kültürel davranış kalıplarına vurgu yaparak çatışmayı bu ortak unsurların çelişmesi olarak değerlendirmektedir (Bar-Tal, 2019: 183-196).

Çatışmada iletişime vurgu yapan Mayer, bireylerin toplum içerisinde çatışmadan uzak bir şekilde yaşantılarını sürdürebilmeleri için iletişimin önemli olduğunu savunmaktadır. İletişimsizlik, eksik ya da yanlış iletişimin anlaşmazlıklara neden olduğunu ifade etmekte ve iletişim eksikliği, değer ve duygu farklılıklarının çatışmaya neden olabileceğini belirtmektedir (Mayer, 2004: 8). Avruch ise, farklı kültürlerin olası çatışmaları çözüme kavuşturmak için kendi geliştirdikleri yöntem ve yollara başvurabileceklerini ifade eder. Kendi yöntemlerini geliştiren kültür ve sosyal kökenlere sahip bu gruplar, kendi kültürlerini korumak için çatışmaktan da kaçınmayacaktır (Avruch, 1998: 57-72).

Çatışmanın kültürel ve sosyal boyutuna dikkat çeken Galtung ise durumu “kültürel şiddet” kavramıyla açıklamaktadır. Birey ve grupların kendi kültürlerini farklı bir kültüre karşı üstün kılma çabası içerisinde olduğunu belirtmektedir (Galtung, 1990: 291). Böylelikle bireyler, gruplar ve devletler sahip oldukları sosyal ve kültürel unsurlarla sosyal yaşamlarını devam ettirme eğilimi göstermektedir.

2.2.3. Etnik ve Dini Nedenler

Çatışmalar psikolojik, sosyal ve kültürel unsurlardan kaynaklanabileceği gibi etnik ve dini unsurlardan da meydana gelebilmektedir. Etnik ve dini unsurlar diğer unsurlar gibi tetikleyici olmakla birlikte onlara kıyasla daha keskin sınırlara sahiptir. Bireyler bu sınırlar içerisinde belirli bir etnik köken ve din ile kendi kimliklerini tanımlamaktadır. Burada taraflar arasında belirleyici rol onların kimlikleri veya etnik kökenleridir.

Weber etnik grupları kendilerini aynı gören büyük bir aile olarak ifade etmektedir (Weber, 1980: 238). Hogg ve Abrams da benzer bir şekilde etnik grupları kimlik grupları olarak ifade etmektedir. Karmaşık bir yapıya sahip olan etnik kimlik bir sosyal kimlik türevi

olarak karşımıza çıkmakta ve bu kimlik grupları kendi çizgilerini oluşturmaktadır (Hogg ve Abrams, 1988: 131-132).

Malkki'ye göre etnik gruplar sahip oldukları etnik stereotipleri sürekli olarak beslemektedir. Bireyler ve gruplar kendi etnik köken ve kültürlerini idealleştirerek farklı kültürler üzerinde bir baskı oluşturmaya çalışmaktadır (Malkki, 1995: 1-19). Forbes, olumsuz ve aşırı uç düşüncelere sahip grupların bu baskıyı öfke ile birlikte dışarı atma eğiliminde olacağını belirterek çatışma durumunun kaçınılmaz bir hal alabileceğini ifade etmektedir (Forbes, 1997: 14). Oluşan bu baskı ortamında bireysel özellikler bir kenara bırakılmakta ve bu baskı çatışmaya dönüşebilmektedir. Wright ise bu baskı ortamında gerçekleşecek çatışmalarda kurbanların bireysel özelliklerinden dolayı değil, bir etnik gruba mensup olmalarından dolayı hedef alındıklarını belirtmektedir (Wright, 1988: 11).

Etnik ve dini nedenli gelişen uyuşmazlık ve çatışmalar, karmaşık bir yapıda olmakla birlikte aşırı şiddet içeren çatışmalara dönüşebilmektedir. Çatışmaların oluşmasında belli bir şekilde kendine yer bulan etnik ve dini unsurlar, etnik çatışmaların araştırılması, anlaşılması ve kimlik kavramının daha iyi bir şekilde incelenmesi açısından önemini korumaktadır (White, 2001: 50).

2.2.4. Ekonomik Nedenler

Çatışmalara neden olan bir diğer unsur ise ekonomik nedenlerdir. Çatışmanın çeşitli tanımlarını açıklamaya çalışırken de sık sık üstünde durduğumuz kavram olan kaynaklara ulaşma isteği ekonomik nedenlerin doğasında yer almaktadır. Söz konusu kaynaklar ekonomik değer taşımakta ve tarafların bir mücadele sonucu bu değere ulaşma ve sahip olma isteği kimi durumlarda çatışmalara sebep olabilmektedir. Özellikle kaynakların kıt olduğu durumlarda çatışmaların görülmesi daha olası bir durumdur.

Anderton, kaynakların kullanım isteğinin ve bu kaynakların korunması için girilen mücadelelerin çatışmanın ekonomik nedenlerini oluşturduğunu ifade etmektedir. Tarafların çeşitli grev ve propagandalarının düşmanca hislerle beslendiğinde çatışmaya varabileceğine vurgu yapmaktadır (Anderton, 2003: 216). Wisman ise çatışmayı açıklarken hem evrimsel hem de ekonomik perspektiflerden yararlanmaktadır. Kıt kaynak ve kıtlık kavramlarının avcı-toplayıcı dönemlerden beridir sosyal gruplar arasında bir mücadele ve çatışmaya neden olduğunu ifade etmektedir. Kaynakların bol olduğu durumlarda ise rekabet ve çatışmaya daha az rastlanıldığına dikkat çekmektedir (Wisman, 2008: 622-630).

Collier, çatışmaların ekonomik nedeninin açgözlülük olduğunu belirtmektedir. Birey, grup ve devletlerin sahip oldukları açgözlülük ve yetinememe durumu onları mağdur etmektedir. Bu mağduriyeti ortadan kaldırmak için birey ve çeşitli etnik gruplar sosyal eylemlerde bulunabilmekte ve çatışma durumu oluşabilmektedir (Collier, 1999: 13). Boulding'e göre ise çatışma, insanın bulunduğu her ortamda tezahür eder ve ekonomik alanda bireyler, gruplar ve devletler arasında da meydana gelebilmektedir (Boulding, 1963: 1-2).

Günümüzde nüfusun hızla artmasıyla birlikte kaynakların ulaşılabilir ve yeterli olması önemini artırarak korumaya devam etmektedir. Grupların kaynaklara sahip olma isteği ve ekonomik endişeleri onları çeşitli rekabet durumlarının içine çekebilmektedir. Oluşan bu rekabet ortamı anlaşmazlıkların içinden çıkılmaz haller aldığı durumlarda çatışmaya varabilmektedir. Anlaşmazlıkların iyi yönetildiği durumlarda ise çatışmadan kaçınmak mümkün olabilmektedir.

2.2.5. Siyasi/Politik Nedenler

Çatışmaların oluşmasında bir diğer unsur olan politik nedenler, çalışmanın bu kısmına kadar açıklamış olduğumuz psikolojik, sosyal, etnik ve ekonomik nedenlerle sıkı bir ilişki içerisindedir. Politik çatışmalar, taraf olarak bir otorite veya statüyü kendine temel almaktadır. Kendisine siyasi hedefler edinmiş toplum ile otorite arasında olabilmekle beraber tam tersi şekilde de gerçekleşebilmektedir.

Siyasi çatışmalara açıklık getirmek isteyen Gurr, toplumları ülkelerde bulunan siyasi katılımcılar olarak nitelendirmektedir. Bu siyasi katılımcıların bazı talepleri olabilmekte ya da istenmeyen politikalara karşı tavır alabilmektedirler. Taleplerinin karşılanmadığı fikrine kapılan siyasi katılımcılar ise, yönetime karşı şiddet içeren eylemlerde bulunmaktan çekinmeyebilmektedir. Tüm bu eylemler otoriteye meydan okumak üzere şekillenmektedir. Kendisine karşı yapılan bu eylemlere otoritenin müdahale etmesi ise çatışmayı kaçınılmaz kılabilir (Gurr, 2016: 3-4). LaPalombara siyasi çatışmaları, otorite kararlarına, kamu politikalarına ve bunların uygulanmasına karşı çıkan grupların bireylere, statüye ve nesnelere zarar vermek amacıyla çeşitli tehdit ve yıkıcı eylemlerde bulunması olarak ifade etmektedir (Palombara, 1974: 379).

Politikacı olan Schwartz ise çatışmanın siyasi yabancılaşmayla başladığını ifade etmektedir. Yabancılaşan birey ve gruplar daha sonra örgütlenmeye başlamaktadır. Örgütlenen gruplar ise şiddet içermeyen eylemlerde bulunmanın yanı sıra bu eylemleri

çatışmalara da dönüştürebilmektedir (Schwartz, 1971: 56-65). Benzer bir şekilde Hazır da otoritenin toplumu ayrıştırıcı eylemlerde bulunduğuna vurgu yaparak ayrışan toplumun hem diğer gruplara hem de otoriteye yabancılaştığını ifade etmektedir. Yabancılaşan bireyler, siyasi olarak sahip oldukları hakları diğer gruplara kıyasla yeterli görmediği durumlarda ise çeşitli siyasi eylemlerde bulunabilmektedir (Hazır, 2001: 29-33).

Politik çatışmalar hem devlete hem de devletin kurumsal mekanizmalarına karşı gerçekleştirilen toplumsal eylemleri de içermektedir. Kamusal alanlarda gerçekleşen ve kurumları hedef alan şiddet girişimleri de politik çatışmalar içerisinde yer alır. Diğer bir yandan toplum içerisindeki azınlık nüfusun gerçekleştirdiği ve onlara karşı gerçekleştirilen siyasi ve sosyal eylemler de politik çatışmaların geniş bir yelpazeye sahip olduğunu göstermektedir (Weiss vd., 2010: 2-3).

Politik çatışmalar çoğu zaman otoritenin direkt katılım sağlamadığı çatışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Taraflar belirli siyasi nedenlere dayanarak çatışma eyleminde bulunabilmektedir. Çatışmadaki taraflardan birinin otorite olmadığı durumlarda dahi, otoritenin izlemiş olduğu politikalar bu çatışmada kendisine yer bulabilmektedir. Her ne kadar tarafların eylemleri bir siyasi çatışma durumunun oluşmasına neden olacak şekilde gelişim gösterse de iyi yönetilmeleri halinde siyasi açıdan farklı kazanımlar elde edilebilmektedir.

2.3. Çatışma Türleri

Sosyal yaşamın her alanında gerçekleşen çatışma, bireylerin, grupların ve devletlerin sahip oldukları deneyimlerle de şekillenebilmektedir. Çalışmanın daha önceki bölümlerinde tanımına ve nedenlerine yer verdiğimiz çatışma, kendi içerisinde çeşitli türlere ayrılmaktadır. Bu çatışmaları taraf ve yoğunluk düzeylerine göre analiz edip sınıflandırmak mümkündür. Çalışmanın bu bölümünde çatışmanın, uluslararası ilişkiler disipliniyle daha yakın bir ilişki içerisinde olan yoğunluk düzeyi detaylı bir şekilde ele alınacak olup taraf düzeyli sınıflandırılmasına da kısaca değinmek yararlı olacaktır.

2.3.1. Taraflarına Göre Çatışma Türleri

Daha önceki bölümlerde çeşitli kuramcılar tarafından yapılan çatışma tanımlarının ortak özelliklerinden biri de çatışma durumunun var olabilmesi için en az iki aktör ya da tarafın bulunması gerektiği olmuştur. Çatışmaya taraf olanlar çoğaltılabileceği gibi daha

genel şekilde de sınıflandırılabilir. Gümüş'e göre çatışma, bireyler, gruplar ve devletler düzeyinde olmak üzere üçe ayrılarak analiz edilebilmektedir (Gümüş, 2014: 66).

Bireylerarası Çatışma

Bireylerarası çatışma en az iki kişi arasında gerçekleşen çatışma türünü ifade etmektedir. Bireylerin birbirlerinden farklı ve uyumsuz görüşleri sonucu meydana gelebilmektedir. Nikolajeva bireylerarası çatışmaları, iki veya daha fazla bireyin istekleri arasındaki uyumsuzluk olarak ifade etmektedir. Çatışmanın insanlar arasındaki bir tür uyumsuzluk olduğunu ve bu uyumsuzluğun her zaman fiziksel bir şiddete dönüşmediğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca bireylerin birbirlerine karşı besledikleri kötü niyetlerin de çatışmanın gerçekleşmesine sebep olabileceğini ifade etmektedir (Nikolajeva, 2005: 145-169). Eren ise bireylerarası çatışmaların çeşitli örgüt ve işletmeler içerisinde bulunan bireylerin duygu, düşünce ve görüşlerinin farklı olması nedeniyle meydana geldiğini ifade etmektedir. Bireysel farklılıkların çoğu zaman geçimsizliğe neden olduğuna ve ayrıca çatışmaya neden olabileceğine dikkat çekmektedir (Eren, 1989: 459).

Gruplar-arası Çatışma

Gruplar-arası çatışmalara grupların sahip oldukları tutumların neden olduğunu savunan Stephan ve Stephan, gruplar-arası kaygıların bu tutumları etkilediğini ifade etmektedir. Böylelikle bu tutumların bir değişim içerisinde olduğu ve gruplar-arası çatışmalara neden olduğunu belirtmektedir (Stephan ve Stephan, 1985: 157-175). Çatışmaların daha çok gruplar arası temas ortamlarında oluştuğunu ifade eden Allport ise, çatışmanın ortadan kalkması ve bu durumun olumlu şekilde devam etmesini Gruplar-arası Temas Kuramı (*Intergroup Contact Theory*) ile açıklamaktadır. Gruplar-arası Temas kuramı, ortak hedefler, grup içi ve gruplar-arası iş birliği, eşitlik ve hukukun desteği ile gruplar-arası temasın olumlu sonuçlar doğuracağını ifade etmektedir (Allport, 1954: 537).

Devletlerarası Çatışmalar

Devletlerarası çatışmaların aynı zamanda uluslararası çatışma olarak da adlandırıldığını belirten Folarin, bu çatışma türünün genellikle bir savaş olarak karşımıza çıktığına işaret etmektedir. Ancak çeşitli diplomatik ihlal ve krizler, karşılıklı ekonomik problemler vb. durumların da çatışmaya neden olabileceğini ifade etmektedir (Folarin, 2013: 13-25). Çatışmaların uluslararası politikada yaygın bir şekilde kendisine yer bulduğunu ifade

eden Matthew ve Rubinoff ise, bu çatışmaların uluslararası sistemin doğal bir unsuru olarak kabul edildiklerini belirtmektedir. Özellikle anarşi içerisinde yaşayan toplum ve grupların temas noktalarında çatışmaların gerçekleşebileceğini ifade etmektedir (Matthews ve Rubinoff, 1984).

Milliyetçilik fikrini çatışmanın en önemli unsurlarından gören Snyder ve Mansfield devletlerarası çatışmaların bu milliyetçilik fikrinden önemli bir ölçüde etkilendiğini savunmaktadır. Milliyetçilik düşünce akımının çatışmalara ve savaşa neden olabileceğini ifade etmektedirler (Mansfield ve Snyder, 1995: 5-38). Uluslararası ilişkiler alanında Huntington'ın, "Medeniyetler Çatışması" tezi ise kültürel kimlik vurgusunda bulunmakta ve bu kimliğin devletler arasında çatışmalara neden olabileceğini ifade etmektedir. Kültürel farklılıkların öneminin azımsanmaması gerektiğine ve kültürel olarak birbirlerinden çok farklı olan devletlerin çatışma ihtimalinin daha yüksek olduğuna dikkat çekmektedir (Huntington, 1996: 41).

2.3.2. Yoğunluk Düzeylerine Göre Çatışma Türleri

Yoğunluk Düzeyi	Terminoloji	Şiddet Düzeyi	Yoğunluk Sınıfı
1	Uyuşmazlık	Şiddet İçermeyen Çatışmalar	Düşük Yoğunluk
2	Şiddet İçermeyen Kriz		
3	Şiddet İçeren Kriz	Şiddet İçeren Çatışmalar	Orta Yoğunluk
4	Sınırlı Savaş		Yüksek Yoğunluk
5	Savaş		

Şekil 3. HIIK Çatışma Konsepti

Kaynak: HIIK, *Conflict Barometer 2019*, s. 6.

Yoğunluklarına göre çatışma sınıflandırması farklı düşünürler ve kurumlar tarafından çeşitli şekillerde ifade edilmektedir. Bu kurumlardan biri olan HIIK, çatışmaları

sınıflandırırken şiddet ve yoğunluk düzeylerine dikkat etmektedir. HIIK terminolojisi çatışmaları, uyuşmazlık (*dispute*), şiddet içermeyen kriz (*non-violent crise*), şiddet içeren kriz (*violent crise*), sınırlı savaş (*limited war*) ve savaş (*war*) olmak üzere beş gruba ayırmaktadır (HIIK, 2019: 7).

HIIK yapmış olduğu sınıflandırma ile birlikte, çatışmaların devletlerarası yapıdan daha çok, toplumlararası ve devlet içi bir yapıya büründüğünü gözler önüne sermektedir. Bu nedenle çatışmaların yoğunluk düzeylerinin açıklanması ve anlaşılması, çatışma kavramını daha iyi tanımlamak açısından önemini korumaya devam etmektedir. Çalışmanın bu bölümünde ele alınacak olan HIIK çatışma konsepti, çatışmaların çözümü konusunda daha kullanışlı veriler sunması nedeniyle yarar sağlamayı amaçlamaktadır.

Uyuşmazlık

Şiddet içermeyen çatışmalardan uyuşmazlığın HIIK tarafından gizli çatışma olarak değerlendirildiğini belirten Akyeşilmen, uyuşmazlığın tarafları arasındaki pozisyon farklılıklarına dikkat çekmektedir. Görünürde bir çatışma olmamasına rağmen bilinen ve hissedilen bir çatışmanın var olduğunu ifade etmektedir (Akyeşilmen, 2015: 45). Başka bir kitabında ise bu şiddet içermeyen çatışmaların belli bir müdahale veya karşıt eylemle karşılaşmadığı sürece hissedilir şekilde kalacağını belirtirken herhangi bir müdahale veya eylemle karşılan gizli çatışmaların görünür hale gelmesinin olası olduğunu belirtmektedir (Akyeşilmen, 2013: 25). Benzer şekilde Deutsch da, şiddet içermeyen çatışmaların toplum içerisinde uzun yıllar boyunca anlaşılmadan gizli bir şekilde varlığını idame ettirebileceğini ifade etmektedir. Oluşan uyuşmazlık ve gerginlik durumunun gizli çatışmalarda taraflarca çeşitli eylemlere dökülmediğine işaret etmektedir (Deutsch, 1977: 10-11).

Alanın yetkin düşünürlerinden Burton'ın uyuşmazlık ve çatışma kavramlarına getirmiş olduğu yorum, uyuşmazlıkları anlamamız açısından faydalı olacaktır. Burton, uyuşmazlıkları kısa ve uzun süreli olanlar olarak iki gruba ayırmaktadır. Kısa süreli olanların anlaşmazlık ya da uyuşmazlık olduğunu belirten Burton, bu uyuşmazlıkların çözüme daha elverişli bir profil izlediğini ifade etmektedir. Uzun süre devam edenleri ise çatışma olarak ifade etmekte ve çözümünün uyuşmazlıklara oranla daha az olası olduğunu belirtmektedir (Burton, 1993: 55-63). Oluşan bu uyuşmazlık durumunun görünür bir çatışma haline gelip gelmeyeceğiyle ilgili kesin ifadeler kullanmak oldukça zor olacaktır. Şiddet içermeyen bu çatışma türünün çeşitli eylemlerle görünür hale gelmesi muhtemel olduğu gibi, hiçbir zaman görünür bir çatışmaya dönüşmemesi de muhtemel sonuçlar arasında yer almaktadır.

HIIK tarafından 2011 yılında revize edilmeden önce gizli çatışmalar olarak adlandırılan uyuşmazlık, tanımlanabilir ulusal değerler üzerinde farklı pozisyonlara sahip taraflardan birinin bu farklılığı ya da bu farklılıktan kaynaklanan taleplerini görünür şekilde ifade etmesi ve diğer tarafın da bu durumu aynı şekilde algılaması olarak ifade edilmekteydi (HIIK, 2010: 88). Revize edildikten sonra ise uyuşmazlık, şiddete başvurulmadan gerçekleşen siyasi çatışmalar olarak ifade edilmektedir (HIIK, 2011: 109).

Şiddet İçermeyen Kriz

Şiddet içermeyen çatışmalarda uyuşmazlıklardan sonraki düzeyi ifade eden şiddet içermeyen kriz, bir çatışmanın başlangıç evresini oluşturabilmektedir. Çatışmanın tarafları bu düzeyde çeşitli şekillerde karşı karşıya gelebilmektedir. Ancak bu düzeyde bu karşılaşmalar şiddete varmamaktadır. Uyuşmazlık evresinde çatışmaya neden olacak unsurlar şiddet içermeyen kriz evresinde de varlığını devam ettirmekte ancak şiddet içeren eylemlere dönüşmemektedir.

HIIK tarafından revize edilmeden önce açık/görünür (*manifest*) çatışma olarak adlandırılan şiddet içermeyen kriz (HIIK, 2009: 84), görünür çatışma adıyla çeşitli teorisyenler tarafından da çatışma yoğunluğunu ölçmek ve açıklamak için kullanılmaktadır. Çatışmayı, gizli, algılanan, duygusal, görünür ve sonraki aşamalar olarak beş gruba ayıran Pondy, görünür çatışmaların bir çatışmanın etkinlik bölümünü oluşturduğunu ifade etmektedir. Görünür çatışma, taraflar arasındaki hoşnutsuzluğu dile getiren sözlü ve yazılı faaliyetleri içermektedir. Çatışmalarda görülen pasif direnmenin bir şiddet eylemine dönüşmeden önceki düzeyini ifade etmektedir (Pondy, 1967: 296-320). Benzer şekilde HIIK de görünür çatışmayı, şiddete karşı geliştirilen ve ön aşamada yer alan önlemleri ifade eden düzey olarak ele almaktadır. Ekonomik ve diplomatik yaptırımlar, açık bir şekilde tehditte bulunmak ve sözlü ve şiddet içermeyen çeşitli baskılarda bulunmak bu çatışma türüne örnek olarak gösterilmektedir (HIIK, 2009: 84; HIIK, 2010: 88).

Şiddet İçeren Kriz

HIIK verilerine üçüncü düzeyde yer alan şiddet içeren kriz, orta yoğunluk derecesine sahip olmakla birlikte şiddet içeren çatışmalar içerisinde ilk basamağı oluşturmaktadır. HIIK'in yapmış olduğu tanıma göre şiddet içeren kriz, sistematik olmamakla birlikte, taraflardan en az birinin şiddet uyguladığı durumları ifade etmekte ve gergin bir durum olduğunu vurgulamaktadır. Çatışmaların en kritik evresi olarak görülen şiddet içeren kriz evresi (Akyeşilmen, 2013: 27-28), krizlerin düzenli olarak değil, ani şekilde gerçekleştiği

bir evre olması nedeniyle kötü yönetildiği durumlarda daha vahim sonuçlarla karşılaşılabilir (HIIK, 2010: 88).

Çatışma durumu gerçekleşmeye başladığı andan itibaren çeşitli gerginlikler ve kargaşalara sebep olabilmektedir. Bu gerginlik ve kargaşaların nasıl ve ne şekilde tezahür edeceğini kestirmek oldukça zor olmakla birlikte bu süreci iyi yönetmek adına alınacak önlemler de önemini korumaktadır. Çatışmalar şiddet içeren durumları bünyesinde barındırmaya devam ettiği sürece tüm bu zorluklar da devam etmektedir.

Çatışmaların şiddet içeren durumları göz önüne alındığında bu çatışmaların büyük bir korku ile beslendiği belirtilmekte ve bu çatışmalarda tarafların düzensiz ve ani tavırlar sergileyebilecekleri ifade edilmektedir. Çatışmaları kendi varlıklarını sürdürmek için bir araç olarak kullanan taraflar, karşı tarafı bir tehdit olarak görmekte ve tavırlarını buna göre şekillendirmektedir. Zarar verme güdüsüyle hareket eden bu gergin taraflar fiziksel şiddete başvurabilmektedir (Coleman, 2000:429-430).

Krizin temel karakteristik özelliklere sahip olduğunu ve bu özelliklerin zaman baskısı, tehdit ve sürpriz olduğunu belirten Hermann krizi, gerçekleşmesi ile birlikte karar sahibi taraflar üzerinde sürpriz etkiler bırakan, bu tarafların önceliklerini tehdit eden ve onlar üzerinde zaman baskısı oluşturan durumlar olarak ifade etmektedir (Hermann, 1969: 409-421). Benzer bir şekilde zaman baskısının önemini belirten Luhmann ise krizi, çeşitli değerlerin gerçekleştirilmesini zaman baskısı ve belirsizlik ile birlikte tehlikeye sokan durumlar olarak ifade etmektedir. Buna göre, krizler ani bir şekilde ortaya çıkar ve nasıl geliştikleri hakkında tahmin yürütmek oldukça zordur. Bu ani oluşumuyla birlikte taraflar üzerinde zaman ve karar verme baskısı kurmakta ve tarafları sonuçlarından emin olmadıkları eylemlere sürükleyebilmektedir. Karar verici bu taraflar üzerinde oluşan bu baskı, düzen ve değerlerin varlığını da tehdit edebilmektedir (Luhmann, 1971: 9-34). HIIK tarafından kategorileştirilen ve çalışmanın daha sonraki bölümlerinde değerlendirilecek olan Arakan sorunu, şiddet içeren kriz kategorisi çerçevesinde değerlendirilmektedir (HIIK, 2020: 140).

Sınırlı Savaş

HIIK' e göre şiddet içeren çatışmalarda krizden sonra gelen sınırlı savaş, 4. düzeyi oluşturmakta ve son evre olan savaştan önceki evreyi ifade etmektedir. Şiddet içeren çatışmalardan yoğun şiddetin ilk basamağı olan sınırlı savaş, düzenli şiddet kullanımının olması nedeniyle önceki evre olan krizden ayrılmaktadır (HIIK, 2009: 84; HIIK, 2010: 88).

Sistematik yani düzenli şiddetin kullanılmaya başlandığı bu evre çeşitli silahlı çatışmalara ve terör eylemlerine sahne olmaktadır (Akyeşilmen, 2013: 29).

Sınırlı savaşı, şiddet içeren krizden ayıran unsur düzenli olarak bir şiddet kullanımının olmasıdır. Yine sınırlı savaşın, son evre olan savaştan ayrışması ise sınırlı bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Savaşlar farklı şekillerde sınırlandırılabilir. Çatışmalar, coğrafi bölge kapsamı, kullanılan silah türleri, sahip olunan amaçlar ve istenilen nihai hedefler açısından sınırlandırılabilir (Clarke, 1988: 58).

Bir savaşın sınırlı savaş olarak nitelendirilebilmesi için savaşın nihai hedeflerini sınırlandırmakla birlikte (Brodie, 1957: 112), savaş amaçlarının da sınırlandırılması gerekmektedir. Saldırgan askeri kaynaklar, geniş olarak belirlenmiş coğrafi bölge ve yoğun şekilde gerçekleşen bir savaşın sınırlandırılabilmesi için, savaşın amacı ve siyasi hedeflerinin iyi şekilde analiz edilmesi ve yönlendirilmesi gerekmektedir (Osgood, 1957: 315).

Otoriteler sınırlı bir savaşın tanımlanabilmesi için üç kriteri göz önünde bulundurmaktadır. İlk olarak coğrafi kapsamı küresel olmaktan çok, yerel ve sınırlı olarak ifade edilmektedir. İkinci olarak amaç ve sonuçları, karşı tarafın kayıtsız şartsız askeri imhasını gerektirmekten daha çok, geri çekilme ve müzakere etme kapasitesini artırmaya odaklanmaktadır. Son olarak ise, belirli hedeflere yönelik saldırıların sınırlandırılması ve çatışma durumunda askeri kaynakların ölçülü bir biçimde kullanılması göz önünde bulundurulmaktadır (Bergh, 1986: 541).

HIİK ise sınırlı savaşı tanımlarken çeşitli unsurları göz önünde bulundurmaktadır. Bu unsurları temel bileşenler olarak analiz eden HIİK, ilk olarak şiddet içeren çatışmalarda kullanılan silahların ne tür olduklarına ve nasıl kullanıldıklarına dikkat etmektedir. Daha sonra çatışmalarda aktif rol alan taraf personellerinin sayısını analiz etmektedir. Bir sonraki bileşende ise çatışmadan kaynaklı ölü sayısını analiz etmekte ve daha sonra sivil nüfusun barınma, kültür, ekonomi vb. öğelerinin çatışmadan aldıkları zararı incelemektedir. Son olarak ise, çatışma kaynaklı yer değiştirmeleri ve mültecilerin sayısını da baz alarak aylık raporlar oluşturmaktadır (HIİK, 2019: 7-8).

Savaş

HIİK'nın şiddet ve yoğunluk sınıflandırmasında en son evreyi ifade eden savaş, şiddetin en yoğun kullanıldığı beşinci düzeyde yer almaktadır. Düzenli ve sistematik olarak yoğun şiddet kullanımının gerçekleştiği savaş, tarafları kapsamlı tedbirler almaya sevk etmektedir. Savaşın, yıkım boyutu çok yüksek olmakla birlikte uzun süreli çatışmada bulunma halini ifade etmektedir (HIİK, 2009: 84; HIİK, 2010: 88).

Savaş durumu uzlaşmazlıkların çözümünde diplomatik yöntemlerin işe yaramadığı durumlarda ortaya çıkabilmektedir. Savaşı, şiddet içeren eylemlerin sistematik bir şekilde en az iki taraf arasında gerçekleşen silahlı kuvvet kullanımları olarak tanımlamak mümkündür (Angstrom, 2005: 1-28). Benzer şekilde savaşı, amaç, şiddet ve güç bileşenleriyle açıklayan ve çeşitli güçlerin istihdam edildiği bir eylem olarak ifade eden Clausewitz, savaş durumunda tarafların diplomatik ilişkilerden çok daha farklı yöntemlerle temas halinde bulduklarını belirtmektedir. Bu şiddetli temaslar sırasında ise güç kullanımının sınırlarının kestirilemeyeceğini ifade etmektedir (Clausewitz, 1976: 74-82). Wright ise savaşın aynı birimin farklı bireyleri arasında meydana gelen şiddet eylemleri olduğunu belirtmektedir (Wright, 1942: 7-8). Bu açıklamalardan yola çıkarak savaşı, uluslararası sistemde şiddet ve silahlı güç kullanma kapasitesine sahip taraflar arasında gerçekleşen ve yoğun şiddet içeren çatışmalar olarak ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde çeşitli savaş tanımları bulabilmek mümkündür. Bu tanımlamalardaki taraf kavramı ise genellikle küresel ve bölgesel savaşlarda aktör olarak yer alan devleti işaret etmektedir. Ancak değişen ve dönüşen uluslararası sistem ile birlikte bu tanımları geliştirmek daha iyi bir analiz yapabilmek adına yararlı olacaktır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından savaştaki taraf kavramı, devletlerarası olmaktan daha çok devlet içi olma meyli göstermektedir. Bu nedenledir ki yeni ve kapsamlı tanım ihtiyaçları doğmaktadır (Mingst ve Arreguín-Toft, 2013: 166-167).

Günümüz dünyasında toplumsal ve teknolojik gelişmelerle birlikte savaş tarafları, stratejileri, hedefleri ve uygulanış biçimleri çeşitli değişimler yaşamaktadır. Savaşlardaki aktör kavramı devlet ile birlikte çeşitli devlet dışı aktörleri de kapsamaya başlamıştır (Gürcan, 2012: 74). Bu gelişmelerle birlikte günümüz çatışmalarını geleneksel yaklaşımlarla açıklamaya çalışmak ise oldukça zor hale gelmektedir. Böylelikle modern savaş kavramlarını izah edebilecek yeni tanım ve sınıflandırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Lind ve arkadaşları, bu ihtiyacı gidermek için savaş kavramını dörde ayırmakta ve sınıflandırmaktadır. Birinci nesil savaş olarak adlandırdıkları savaş türü, kısmen teknolojinin kullanıldığı, operasyonel eğitimden uzak ve düz tüfek çağı olarak nitelendirilmektedir. İkinci nesil savaş, kitlesel insan gücünün yerine toplu ateş gücünün tercih edildiği ve nispeten daha teknolojik bir savaş türü olarak nitelendirilmektedir. Üçüncü nesil savaşın temel nitelikleri ise Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişmeye başlamış olup, bu savaş türünün temel özellikleri arasında artan teknoloji ile birlikte geliştirilen yeni taktik ve fikirler yer almaktadır. Dördüncü ve son nesil savaş olarak nitelendirdikleri bu savaş türü ise, gelişmiş teknolojik kaynaklardan yararlanan, tanımlanabilir savaş alanlarından söz edilemeyen, sivil ve asker ayrımının belirsizleştiği ve eylemlerin sadece fiziksel değil, kültürel olarak da eş zamanlı olarak icra edilebildiği safhayı ifade etmektedir (Lind vd., 1989: 22-26). Değişen uluslararası sisteme ayak uydurarak oluşturulan savaş kavramları ve tanımlarının çeşitlenmesiyle günümüz çatışmaları yeni kavramlarla ifade edilmektedir.

2.4. Çatışmalara Çözüm Olarak Barışçıl Çözüm Yolları

İnsanlık tarihinde, hemen her dönemde bir uyuşmazlık ve mücadeleye rastlamak mümkündür. Bireyler, gruplar, devletler ve taraf olabilecek çeşitli aktörler, bir uyuşmazlık ve çatışma durumu içerisinde çeşitli eylemlerde bulunmuşlardır. Geçmişten günümüze bu uyuşmazlık, çatışma ve mücadele durumu var olmuş ve kendini yenileyip yineleyerek çeşitli şekillerde tekrar bir olageliş sergilemiştir.

Uyuşmazlık ve çatışmaya taraf olan aktörler, tüm bu süreç içerisinde savaşa dek varan çeşitli eylemlerde bulunmuş ve az ya da çok bazı kayıplar yaşamışlardır. Kayıplar yaşayan ve zarar gören bu aktörler, aralarındaki uyuşmazlıkların çözümü konusunda çeşitli yollar arayışına girmiştir. Bu konuda yapılan çalışmalar sonucunda, özellikle bir uyuşmazlık ve çatışmaya taraf olan aktörlerin, sahip oldukları güç ve hedeflerin eşit olması durumu da göz önünde bulundurulursa, uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin barışçıl çözüm yollarını tercih etmeye daha meyilli oldukları gözlemlenmiştir (Powell ve Wiegand, 2010: 131).

Aktörler, uyuşmazlıklar için bir çözüm yolunu tercih ederken, geçmiş deneyimlerini de hesaba katarak, çözümün ne kadar önemli olduğunu kavrayabilmektedir. Özellikle savaş tarihinde karşımıza aktör olarak çokça çıkan devletler, kendi çatışma geçmişlerini de düşündükçe barışçıl yolları tercih etmeye başlamaktadır (Hensel vd., 2008: 127). Böylelikle çatışma ve uyuşmazlık konusunda önceki eylemlerinin başarısız olması, tarafların müzakere

etme olasılığını artırmaktadır (Hensel, 1999: 103). Geçmiş başarısızlıkların yanı sıra, askeri çatışmaların barışçıl çözüm yollarına oranla daha maliyetli olması da devletleri çatışmaların barışçıl yollarla çözümüne sevk eden bir diğer unsurdur (Hensel, 2001: 81-109).

Çatışmaların çözümü noktasında barışçıl çözüm yolları amaç ve uygulanış biçimi yönünden ve aktörler tarafından daha önce de belirtmiş olduğumuz unsurlara istinaden daha çok tercih edilmektedir. Bu nedenle uyuşmazlık ve çatışmalara barışçıl çözüm arayışları çok uzun zamandır devam etmektedir. Her ne kadar bu arayış uzun yıllar devam etmiş ve uygulanmaya çalışılmışsa da barışçıl çözüm yollarının kurumsal bir kimlik kazanması çok daha sonra gerçekleşmiştir. Uluslararası toplum ve sistemde gerçekleşen bu dönüşüm, savaş politikalarının yavaş yavaş terk edildiği ve barışçıl çözüm yollarının tercih edildiği 20. Yüzyılı ifade etmektedir (Neff, 2005: 159-394).

Uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi, ilk defa 1899 ve 1907 yıllarında gerçekleşen Lahey Konvansiyonlarında bir başlık ve kavram olarak ele alınmıştır (Scott, 1909). İlk Lahey Konvansiyonu 1899 yılında gerçekleşmiş ve 26 devlet katılmıştır. Konvansiyonda silahların sınırlandırılması hakkında görüşülmüş ancak bir sonuca varılamamıştır. 1907 yılında gerçekleşen Lahey Konvansiyonu ise, 44 devletin katılımıyla gerçekleşmiştir. 1899 yılında gerçekleştirilen Konvansiyona göre görece daha başarılı kabul edilen bu ikinci Konvansiyon, savaş hukuku sözleşmelerinin yanı sıra tarafsızlık sözleşmelerinin de imzalanmasıyla sonuçlanmıştır (Sönmezoğlu, 1989: 584). Her iki konvansiyon da maddeleri gereği, uyuşmazlıkların çözümünde taraf devletlerin barışçıl çözüm yollarını bir yükümlülük olarak uygulaması ve yerine getirmesini ifade etmektedir. Bu hususta imzalanan Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçıl Yollarla Çözülmesine Dair Lahey Konvansiyonları, temel olarak barışın korunması gerektiği konusunda ortak bir karar kılmaktadır. Böylelikle konvansiyona taraf olan devletler bir uyuşmazlık üzerinde kriz ve savaş gibi şiddet içeren eylemlerde bulunmaktan ziyade, barışçıl çözüm yollarını tercih etmelidir (Pellet, 2020). Her ne kadar kavram olarak ele alınıp konvansiyon şeklinde bir sonuca varılmış olsa da Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçıl Yollarla Çözümüne Dair Lahey Konvansiyonları, savaş karşıtı arzusunun oluşmasını sağlamış ancak savaşa engel olamamıştır. Konvansiyonlardan kısa bir süre sonra gerçekleşen Birinci Dünya Savaşı'nı bu başarısızlığa örnek olarak göstermek yanlış olmayacaktır.

Daha önce çeşitli barış anlaşmaları için bir araya gelen devletler 1914-1918 yılları arasında ise amansız bir mücadeleye girişmiş ve Birinci Dünya Savaşı gerçekleşmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından ise devletler tekrar çözüm yolları arayışına girmiş ve 1919'da yapılan Paris Barış Konferansı'nda, uluslararası güven ve barışı tekrar sağlamak ve sürdürmek için Milletler Cemiyeti'ni kurma kararı almışlardır (Holbraad, 1984: 45). Taraflar, MC'yi kurarak uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülebilmesinin kurumsal yönünü oluşturmaya çalışmışlardır. MC'nin amaç ve taraflara yüklediği sorumluluklar, Cemiyet Sözleşmesi'nde şu şekilde belirtilmiştir:

Uluslararası iş birliğini geliştirmek ve uluslararası barışı ve güvenliği sağlamak için, savaşa başvurmamak konusunda birtakım yükümlülükler kabul etmek, gizlilikten uzak, adaletli ve onurlu uluslararası ilişkiler sürdürmek; hükümetlerce, bundan böyle eylemsel davranış kuralı kabul edilen uluslararası hukuk kurallarına kesinlikle uymak; örgütlenmiş halkların karşılıklı ilişkilerinde adaleti korumak ve antlaşmalardan doğan bütün yükümlülüklerle titizlikle saygı göstermek... (MC, 1919)

Kolektif bir güvenlik ve barış anlayışı benimseyen MC'nin, 1920 yılında Cenevre'de gerçekleştirdiği ilk toplantısına 42 ülke katılmış (O'Callaghan ve Griffiths, 2002: 175-176), bu durum MC'nin evrensel bir nitelik taşıdığını ve ilk evrensel devletlerarası organizasyon olduğunu gözler önüne sermiştir (Magstadt, 2017: 556).

MC Sözleşmesi, kolektif güvenlik ilkesine dayanmış ve kolektif güvenliğin bir çıktısı olarak uzlaşmazlık durumlarında zayıf olanı koruma politikasını benimsemiştir. MC, ilke olarak benimsenen bu güvenliği sağlama konusunu ise büyük bir ölçüde büyük güçlere bırakmıştır (Watson, 1984: 284). MC, amaçlarını gerçekleştirmeye çalıştığı ilk yıllarda oldukça başarılı sonuçlar almaya başlamıştır. 1921 yılında Arnavutluk ile Yugoslavya arasındaki toprak ve sınır meselesi ve yine 1923 yılında Almanya ile Litvanya arasında gerçekleşen toprak sorunlarının çözüme kavuşturulması bu başarılarla örnek olarak gösterilmektedir (Northedge, 1986: 105-107).

MC'nin bu çözüm arayıcı ve bulucu gidişatı, ilerleyen dönemlerde çeşitli sorunlarla karşılaşmaya başlamıştır. 1931 yılında Japonya, Çin'e ait olan Mançurya Demiryollarını, Çin'in iki ülke arasındaki bu ticaret hattını sekteye uğrattığı gerekçesiyle işgal etmiştir (Iriye, 2013: 8). Çok geçmeden Japonya'nın gerekçesiz bir şekilde yine Çin'e ait olan Mukden'i işgal etmesi de yayılmacı bir politika izlediğini gözler önüne sermiştir (Behr, 1987: 181-182). 1933 yılına gelindiğinde ise Adolf Hitler, Almanya'da iktidara gelmiş ve akabinde kendisini Führer ilan etmiştir (Heywood, 2013: 47). Tek parti diktatörlüğünün başladığı bu

dönem, Hitler'in silah üretimi programlarıyla devam etmiş ve askeri seferberliğe sahne olmuştur (Gaulle, 1986: 15). MC'nin en temel amaçlarını oluşturan kolektif güvenlik ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin, bu ve benzeri şiddetli olaylar sonucu yenilgiye uğradığını söylemek mümkündür.

Zamanla MC, yapısal sorunlar nedeniyle taşıdığı amaçları yerine getirememeye başlamış ve insanlık tarihinin görmüş olduğu en büyük savaşlardan biri olan, İkinci Dünya Savaşı'na da engel olamamıştır. Böylelikle MC, İkinci Dünya Savaşı ve savaşın ağır kayıplarının ardından 1946 yılında yapılan son toplantısında hukuki varlığını resmen bitirme kararı almıştır (Bolat, 2020: 1965).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde bu sefer daha ağır kayıplarla karşılaşan devletler, yeni çözüm yolları ve uluslararası bir birlik oluşturma arayışı ve çabalarına devam etmiştir. Bu arayış içerisinde savaş hala devam ederken, 1941 yılında ABD Başkanı Roosevelt ve İngiltere Başbakanı Churchill, savaş sonrası uluslararası düzeni tekrar tesis etme çabaları içerisinde girişmiş ve Atlantik Şartı'nı oluşturmuşlardır (Langer ve Gleason, 1953). Ardından, Müttefikler Arası Konsey adı altında yapılan bir toplantı gerçekleşmiş ve Fransa, Sovyetler Birliği ve Mihver Devletlerin işgaline uğramış sekiz hükümet daha ABD ve İngiltere tarafından belirlenen ilkelere oy birliğiyle uyma kararı almıştır (Lauren, 2011: 140-141). Bu kararın ardından Roosevelt, "Birleşmiş Milletler" terimini ilk defa bu ilkelere katılan Müttefik devletleri tanımlamak amacıyla Arcadia Konferansı'nda dile getirmiş ve böylelikle yeni oluşturmak istedikleri yapılanmayı ifade etmiştir (Powaski, 1991: 112-114).

Yeni bir oluşum yolunda olan Birleşmiş Milletler (BM), ortak bir bildiri etrafında toplanmış, bu bildiri sonucunda Dört Güç (*Four Powers*) adını verdikleri ve ABD, İngiltere, Sovyetler Birliği ve Çin Cumhuriyeti'ni içeren bir fikir benimsenmiştir (Hoopes ve Brinkley, 1997: 43-83). Diğer ülkelerin de bu yeni oluşuma katılabilmesi için yapmaları gereken tek şey ise, bildiriye imzaladıktan sonra Mihver Devletlere savaş ilan etmesi olmuştur (Schlesinger, 2004: 17-73). Oluşturulmak istenen bu yeni örgütün en kısa zamanda kurumsal bir yapıya bürünmesi için çeşitli toplantılar ve bildiriler düzenlenmeye başlanmış ve uzun bir planlamanın ardından, önce 26 Haziran 1945'te BM Sözleşmesi 50 ülke tarafından imzalanmış daha sonra ise beş daimî ülke (ABD, İngiltere, Sovyetler Birliği, Fransa ve Çin) ve katılan diğer 46 ülke tarafından onaylandıktan sonra BM, 24 Ekim 1945 yılında hukuki varlığına resmen başlamıştır (UN, 2020).

Uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü konusunda BM ile birlikte kapsamlı ve önemli gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Yeni düzenleme ve şartlarla uyuşmazlıkların önüne geçilmeye ve barışçıl yollarla çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır. BM'nin amaç ve hedeflerini BM Sözleşmesi'nin 1/1 maddesi şu şekilde ifade etmektedir:

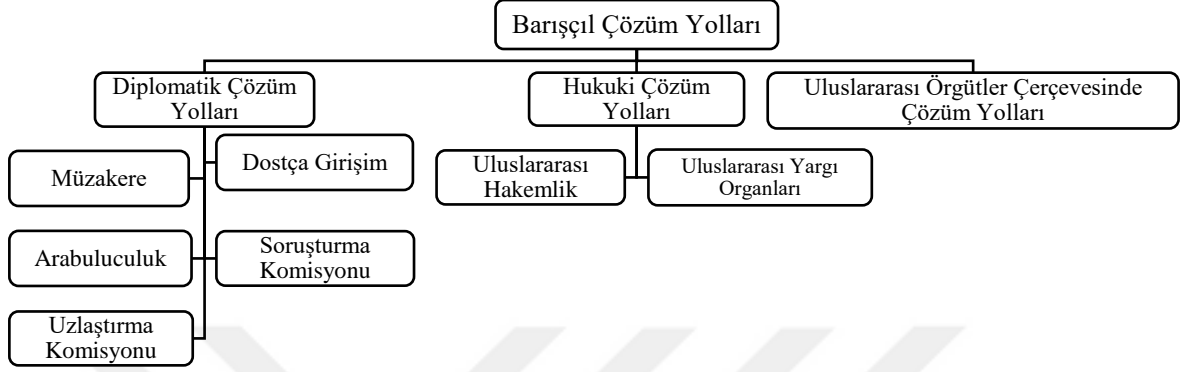
Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu amaçla: barışa yönelik tehditlerin önlenmesi ve ortadan kaldırılması, saldırganlık eylemlerinin veya barışın diğer ihlallerinin bastırılması için etkili kolektif tedbirler almak ve barışçıl yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak, uluslararası anlaşmazlıkların veya barışın ihlaline yol açabilecek durumların düzeltilmesi veya çözümler getirilmesi... (UN, 1945)

Uyuşmazlıkların yalnızca barışçıl yollarla çözüme kavuşturulabileceğini belirten BM, Sözleşmenin 2/3 maddesinde bu durumu; “Tüm Üyeler uluslararası anlaşmazlıklarını barışçıl yollarla, uluslararası barışı, güvenliği ve adaleti tehlikeye atmayacak şekilde çözmelidir.” (UN, 1945: 2/3) şeklinde taraflara yükümlülük getirerek ifade etmektedir. Yükümlülük doğuran ve uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi konusundaki bu maddeler ise, BM Sözleşmesi'nin 6. bölümünde belirtilmektedir. Yine aynı bölümdeki 35/2 maddesine göre, BM üyesi olmayıp, Sözleşmede öngörülen uyuşmazlıkların barışçıl çözüm yollarını kabul etmek şartıyla, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bir uyuşmazlığın tarafı olan devletler de bu uyuşmazlığı Güvenlik Konseyi ya da Genel Kurul'a getirebilmektedir (UN, 1945: 35/2). Uluslararası Toplumun önceki başarısızlıkları göz önüne alındığında, uluslararası barış ve güvenliği korumak için çeşitli ilke ve yöntemler oluşturan BM'nin, bu maddeler üzerindeki vurgusunu anlamak zor olmamaktadır.

BM Sözleşmesine göre örgüt, uluslararası güvenlik ve barışı sağlamak ve bunu yaparken de insan hakları, cinsiyet ve ırk eşitliği, tüm toplumların ekonomik ve sosyal kalkınması gibi kapsayıcı amaç ve hedefleri bünyesinde barındırmaktadır. Kararlarının yaptırım gücünü artırmak için de çeşitli sosyal ve ekonomik tedbirlerden yararlanmakta ve bu yönüyle MC'den farklı bir politika izlemektedir (Mgboji, 2006: 860).

Yıllar içerisinde çeşitli süreçlerden geçen ve gelişerek devam eden BM, oluşturmuş olduğu çeşitli ilke, yöntem ve politikalarla barışçıl çözüm yollarını da ifade etmektedir. Sözleşmenin 33/1 maddesi, uyuşmazlık taraflarının, her şeyden önce müzakere, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, tahkim, yargı, bölgesel organizasyon ya da kendi seçecekleri diğer barışçıl yollarla çözüm aramaları gerektiğini belirtmektedir (UN, 1945: 33/1). Böylelikle

barışçıl çözüm yolları onları tercih edecek taraflar açısından daha işlevsel ve bağlayıcı olmaktadır.



Şekil 4. Uyuşmazlıkların barışçıl çözüm yolları

Kaynak: BM Şartı (1945) Md/33.

Günümüzde ise uyuşmazlıkların barışçıl çözüm yolları nitelikleri bakımından üç grupta değerlendirmek mümkündür. İlk grupta yer alan Diplomatik Çözüm Yolları, bağlayıcı olmamakla birlikte tarafların karşılıklı olarak anlaşmasını ifade etmektedir. İkinci grupta yer alan Hukuki Çözüm Yolları ise bağlayıcı olmakla birlikte bir dizi yargısal süreci ifade etmektedir. Üçüncü grupta yer alan Uluslararası Örgütler Çerçevesinde Gerçekleştirilen Çözüm Yolları ise, uyuşmazlık çözümlerinin çeşitli uluslararası örgütlerin gözetiminde gerçekleşmesini ifade etmektedir.

2.4.1. Diplomatik Çözüm Yolları

Çatışma veya uyuşmazlıkların diplomatik çözüm yollarıyla bir çözüme kavuşturulmasını, çatışan tarafların hukuki kanallara başvurmadan önce sıklıkla kullandıkları çözüm yolları olarak ifade etmek yanlış olmayacaktır. Diplomatik çözüm yolları, taraflar arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde uygulanabilir yollar sunmakla birlikte, yargılama dışında kalan çözüm yollarını ifade etmek için de kullanılmaktadır (Özbek, 2005: 91). Diplomatik çözüm yolları hukuki çözüm yollarıyla karşılaştırıldığında, diplomatik çözüm yollarının uyuşmazlıkları mümkün olan en kısa sürede çözüme ulaştırma amacı güttüğünü belirtmek gerekmektedir (Arnavas, 2004: 1-3). Bu amaç doğrultusunda

diplomatik çözüm yolları esas olarak uyuşmazlık taraflarının bir çözüm yolu üzerinde uzlaşmasına dayanmaktadır. Bu nedenle uyuşmazlık taraflarının çözüm için uzlaşmaya kendi istekleriyle katıldıkları kabul görmektedir (Belik, 1966: 6).

Diplomatik çözüm yollarının amaç ve hedefleri, çatışma veya uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin en uygun yolların mümkün olan en kısa süre ve uygun biçimde gerçekleşmesini sağlamaktır. Bu çözümü gerçekleştirirken kullandığı yolları ise, görüşme, dostça girişim, arabuluculuk, araştırma ve soruşturma komisyonları ve uzlaştırma komisyonları olarak adlandırmak mümkündür. Uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmak isteyen taraflar bu yolları istedikleri şekil ve zamanda ayrı ayrı ya da bütünleşik bir şekilde kullanabilmekte (Spegel, 1994: 1), ve hukuki yollara nazaran daha esnek çözüm yolları olmaları nedeniyle de daha fazla söz ve etki sahibi olabilmektedirler (Stienstra ve Willging, 1995: 14).

Görüşme/Müzakere (Negotiation)

Genel olarak taraflar arasındaki çatışma ve uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözüme kavuşturulmasını ifade eden görüşme ya da müzakere (Ramsbotham vd., 2005: 127), farklı bakış açılarının birleştirilmesi sonucu ortak bir anlaşmaya varma süreci olarak ifade edilmektedir (Zartman, 2008: 14). Kavram olarak çatışma ve uyuşmazlık koşulları altında, uyuşmazlık taraflarının tek bir sonuç paydasında birleşmesi anlamına da gelmektedir (Zartman ve Rubin, 2002: 12).

Görüşme ya da müzakere, çatışma ve uyuşmazlıkların çözümünde en sık başvurulan barışçıl çözüm yollarının başında gelmektedir. Herhangi bir uyuşmazlık ya da çatışmaya taraf olanların başvurabilecekleri en zahmetsiz yöntemlerin de yine başında gelmektedir. Bu yönüyle ilerleyen bölümlerde ele alacağımız arabuluculuk ile aralarında benzerlik bulunan görüşme, kimileri tarafından “desteksiz arabuluculuk” olarak da ifade edilmektedir. Dinamik, aktif ve gelişen bir süreç olarak ifade edilen görüşmede, çatışmanın tarafları gönüllü ve iş birliğine uygun şekillerde bir araya gelmektedir (Bercovitch, 2008: 1207).

Çatışma ve uyuşmazlıkların çözümünde genellikle ilk tercih edilen yol olan görüşme, genel olarak devletler ve tarafların yetkili temsilcileri aracılığıyla gerçekleşmektedir. Gerçekleştirilmesi planlanan görüşmelere, her devlet ya da taraf, usulüne uygun gerçekleştirdiği takdirde istediği temsilcileri göndermekte özgürdür (Berridge ve James, 2001: 166). Bu temsilciler görüşme öncesi, sırası ve sonrası belirli yöntemleri izleyerek hareket etmektedir. Görüşmelerin nasıl ve ne şekilde düzenleneceği ise temel olarak dört

aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama, fiili olarak henüz bir görüşmenin başlamamış olduğu ve görüşmenin zamanı, yeri, gündemi vb. planlamalarının yapıldığı hazırlık ve planlama aşamasını ifade etmektedir. İkinci aşama, uyuşmazlık taraflarının fiili olarak bir araya geldikleri ve tanışmalarını gerçekleştirdikleri aşamadır. Görüşmeye/Müzakereye giriş ve yürütme olarak adlandırılan bu aşamada taraflar, tanışma süresince birbirlerine güven tesisinde bulunmakta ve süreci olumlu etkileyebilecek insani bağlar kurmaktadır. Görüşmenin bundan sonraki süreci ise görüşme gündeminin ele alınması ve görüşme stratejilerinin yürütülmesi şeklinde devam etmektedir. Üçüncü aşama olan sonuçlandırma ve anlaşma aşaması ise, görüşmelerin olumlu ya da olumsuz sonuçlandırıldığı ve olumlu sonuçlandırıldığı takdirde bir anlaşmaya varılmasının söz konusu olduğu süreci ifade etmektedir. Görüşmelerde taraflar arasında uzlaşma sağlandığı takdirde anlaşma yapmak gerekmektedir ancak görüşmelerin doğal bir sonucu olarak bir uzlaşmanın sağlanamaması da mümkündür. Dördüncü ve son aşama olarak ifade edilen değerlendirme ve geribildirim aşaması, tarafların görüşme süresince deneyimledikleri değerlendirmelerden oluşmaktadır. Tarafların iyi, kötü, olumlu ya da olumsuz davranış ve düşünceleri değerlendirip geri bildirdiği aşamayı ifade etmektedir. Çok fazla gerçekleştirilmeyen bu aşama, aslında ileride yapılması mümkün ya da yapılacak görüşmeler açısından oldukça önemli bir süreci de ifade etmektedir (Lewicki vd., 2016: 1-89).

Çeşitli aşamalardan geçerek gerçekleştirilen görüşmeler, klasik olarak iki veya çok taraflı olarak sınıflandırılmaktadır. İki taraflı görüşmeler, usulüne uygun olarak gerçekleştirildiğinde genellikle yüz yüze yapılmaktadır. Ancak günümüz teknolojileri ve küresel bazı problemleri (Covid-19 gibi) de düşündüğümüzde çeşitli iletişim yollarıyla da gerçekleştirilebilmektedir. Çok taraflı görüşmeler ise, çatışma taraflarının ikiden daha fazla olduğu ya da uyuşmazlığın daha fazla tarafı etkilediği durumları ifade etmektedir. Çok taraflı görüşmeler, iki taraflı görüşmelere kıyasla daha karmaşık bir yapıda seyretmektedir. Bu nedenle çoğu zaman görüşme konuları karışık ve süreçleri de uzun olabilmekte birlikte genellikle konferans ya da toplantı şeklinde gerçekleşmektedir (Zartman, 1994: 1-9).

Görüşmeler bahsettiğimiz çeşitli aşama, sınıflandırma ve süreçler ardından olumlu ya da olumsuz bir sonuca bağlanmaktadır. Sonucun uzlaşma ile sonlandırıldığı görüşmeler olumlu seyrederken olumsuz görüşmeler sonucu ise bir uzlaşma elde edilememektedir. Görüşme süreç ve sonuçlarının olumlu ya da olumsuz seyretmesi ise yapılan görüşmelerde izlenen politikalarla yakından ilişkilidir. Bu politikaları ise genel olarak, işbirlikçi ve

rekabetçi politikalar olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. İşbirliğine dayalı olarak gerçekleştirilen görüşmeler daha bütünleştirici bir portre çizmesi nedeniyle olumlu sonuçlanmaya daha elverişlidir. Rekabetçi politikalar izlenilerek gerçekleştirilen görüşmeler ise, genellikle daha karmaşık ve zorlu ilerlemekte ve ayrıştırıcı bir yapısı olması nedeniyle olumsuz sonuçlanma ihtimali daha yüksek olabilmektedir (Bercovitch, 2008: 1207).

Görüşmeler bir araştırma ve uygulama alanı olarak gelişime açık bir seyir izlemektedir (Aaron, 2007). Çatışma ya da uyuşmazlığa taraf olanlar için, uyuşmazlığın barışçıl bir yolla çözüme ya da bir uzlaşya ulaştırılması görüşme sürecinin temel amacını oluşturmaktadır (Lewicki vd., 2016: 182-203). Bu nedenle çatışma taraflarının aralarındaki uyuşmazlıkları çözmek adına diplomatik çözüm yollarının en zahmetsiz yollarından biri olan görüşmeleri tercih ve kabul etmeleri, barışçıl çözüm yolları adına bir kazanım olarak düşünülmektedir.

Dostça Girişim (Good Offices)

Çatışma ve uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünde en sık başvurulan yöntem olan görüşmelerin gerçekleşmemesi ya da görüşmeler sonucunda bir uzlaşya varılamaması olağan bir durum olarak karşılanmaktadır. Bu durumda uyuşmazlık tarafları arasında yeniden bir iletişim kanalı açılmasına yönelik çabalar kaydedilmektedir. Bu çabalardan biri olan dostça girişim ise, bu amacı yerine getirmek için kullanılan barışçıl çözüm yollarından biridir. Dostça girişim, uyuşmazlığa taraf olmayan üçüncü bir devlet ya da tarafın, tarafların talebi ya da kendi inisiyatifi doğrultusunda, uyuşmazlık taraflarının mevcut uyuşmazlıklara son vermesini sağlamak amacıyla yürüttüğü bir dizi girişim olarak ifade edilmektedir (Sucharitkul, 1968: 338-339).

Dostça girişime, ilk olarak 1907 Lahey Konvansiyonu'nda rastlamak mümkündür. Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçıl Çözümüne Dair Lahey Konvansiyonu'nun 2. maddesinde, bir çatışma ya da uyuşmazlık durumunda taraflar, kuvvet kullanımına başvurmadan önce, uyuşmazlığa taraf olmayan üçüncü bir devletin dostça girişimleri ve ilerleyen bölümlerde ele alacağımız arabuluculuk faaliyetlerinden yararlanmalıdır ifadesi yer almaktadır (Hague Convention, 1907: 20). Lahey Konvansiyonlarından yaklaşık kırk yıl sonra kurulan BM Sözleşmesi'nde ise dostça girişim ifadesi yer almamakta, sözleşmenin 33. maddesinde tarafların kendi seçeceği diğer yollar olarak ifade edilmektedir (UN, 1945). Dostça girişim bir çözüm yolu olarak ise ilk defa 1982 tarihli Uyuşmazlıkların Barışçıl Çözümüne Dair Manila Bildirisi'nde kendisine yer bulmaktadır (Roucounas, 2008: 1).

Çatışma ve uyuşmazlıkların çözümünde kendisine yer bulan üçüncü taraf, amaç olarak uyuşmazlıkların çözümü için çabalamayı ve uyuşmazlık taraflarını çeşitli şekillerde iletişim halinde tutmayı benimsemektedir (UN, 1992: 33). Bu dostça girişimi yürüten taraf, uyuşmazlık taraflarını bir araya getirip bir iletişim ve görüşme durumu ayarladığı takdirde başka bir eylem içerisinde bulunmamaktadır. Ancak dostça girişimi gerçekleştiren üçüncü tarafın, tarafların isteği ve düzenlemeleri sonucu taraflara çözüm önerileri sunarak ve bu uyuşmazlık taraflarıyla çeşitli toplantılar düzenleyerek çözüm sürecinde aktif şekilde rol alabileceği durumlar da oluşabilmektedir (American States, 1948: 2).

Uygulanmaya başlandığı ilk yıllarda daha kısıtlı bir tanıma sahip olan dostça girişim, zaman içerisinde çeşitli değişim ve gelişmelere göre farklı şekillerde kullanılmaya başlanmıştır. Dostça girişimin gerçekleşebilmesi için temel işlevi yerine getirecek olan ve uyuşmazlıklara taraf olmayan üçüncü tarafın tasnifi de bu süreç içerisinde bir dizi değişikliğe uğramıştır. 1907 Lahey Konvansiyonu'nda bu üçüncü taraf açık bir şekilde bir devleti ifade etmekteyken zamanla bu kavram, devletleri, özel kurum ve kuruluşları, bölgesel ya da uluslararası organizasyonları ve kişi ya da özel temsilcileri içerecek şekilde genişletilmiştir. Günümüzdeki dostça girişim uygulamalarına bakıldığında, BM ve bölgesel örgütlerin bu konu hakkında özel bir çaba sarf ettiğini söylemek mümkündür. Özellikle son dönemlerde BM Genel Sekreteri'nin, bu barışçıl çözüm yolu için sıkça tercih edilen bir taraf olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Öyle ki, çatışma ve uyuşmazlıkların çözümünde bu uyuşmazlıkları denetleyebilecek yapıları oluşturabilme kapasitesine de sahip olan Genel Sekreter'in bu eylemleri, dostça girişim faaliyetleri içerisinde değerlendirilmektedir. Bu durumu halen bir çözüme ulaşmamasına rağmen Kıbrıs sorunu üzerinden açıklamak daha iyi anlaşılması açısından yararlı olacaktır. 1950'lerin ortasında başlayan Kıbrıs sorununa dönemin Genel Sekreteri U Thant'ın çeşitli dostça girişimleri başarısız olmuş ancak daha sonra yerine gelen Genel Sekreter Annan'ın kendi adını verdiği planları da işe yaramamıştır. Dostça girişim eylemini yürüten Genel Sekreterin manevra alanının nasıl bir gelişim yaşadığı ve ne denli bir değişime uğradığını göstermek açısından oldukça iyi bir örnek teşkil etmektedir (O'Donoghue, 2014: 489-490). BM ya da çeşitli örgütlerin genel sekreterlerini yanı sıra, çatışma ve uyuşmazlığın yaşandığı bölgelerdeki çeşitli devlet başkanları da çatışmaların barışçıl bir çözüme kavuşturulması için dostça girişimde bulunabilmektedir (UN, 1992: 36).

Dostça girişimde bulunacak taraflar, genellikle uyuşmazlık taraflarıyla ayrı ayrı gayri resmi toplantılar yapmakta, bu toplantılar sonucunda temas kurduğu tarafların tutum ve davranışlarını tespit etmektedir. Daha sonra ise uyuşmazlık taraflarından elde ettiği karşılıklı tutumları, yine uyuşmazlık taraflarına iletmektedir. Dostça girişimi sürdüren taraf, uyuşmazlık tarafları arasındaki tek bağlantı ise, ya dostça girişimi sürdüren taraf uyuşmazlık taraflarının başkentlerini ziyaret ederek ya da uyuşmazlık tarafları, dostça girişimi sürdüren tarafça toplantılara davet edilerek (ör., BM Genel Merkezi'nde toplantıya katılmak) bu dostça girişimi gerçekleştirmektedir. Dostça girişimde bulunan taraf temel görevlerini kullanmakla birlikte, uyuşmazlık taraflarının talebi ve uyuşmazlığın niteliğine göre çeşitli saha görevlerinde de yer alabilmektedir (UN, 1992: 39-40).

Dostça girişim eylemleri kullanılmaya başlandığı dönemlerden itibaren BM tarafından yaygın bir şekilde kullanılmakta ve uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünde önemli yöntemlerden biri olarak ifade edilmektedir. Bu nedenledir ki, kullanılmaya başlandığı yıllardan itibaren çeşitli uyuşmazlıkları çözmek amacıyla tercih edilen dostça girişim, çatışma ve uyuşmazlıkların çözümünü kolaylaştırmaya yönelik çeşitli çabaları bünyesinde bulundurmaktadır.

Arabuluculuk (Mediation)

Çatışma ve uyuşmazlıkların barışçıl çözümünde diplomatik yollardan bir diğeri olan arabuluculuk, en genel tabiriyle, bir uyuşmazlık üzerinde uzlaşmaya çalışan taraflara bu süreç içerisinde üçüncü bir tarafın yardım ettiği çözüm yöntemi olarak ifade edilmektedir (Brett, 1991: 137-139). Daha kapsamlı şekilde ifade edilecek olursa, üçüncü bir tarafın, uyuşmazlık taraflarının karşılıklı iddialarını uzlaştırmak ve her iki tarafın da kabul edebileceği bir uzlaşma üzerinde arabulucunun kendi tavsiyelerini de ileterek müdahil olduğu barışçıl çözüm yöntemidir (UN, 1992: 40).

Çatışma ve uyuşmazlıkların çözümünde yöntem olarak arabuluculuk uzun zamandan beridir kullanılmaktadır. İncil'den Homeros'un İlyada'sına ve Rönesans'a kadar geçmiş kaynaklarda kendisine yer edinen arabuluculuk, döneminin hukukçuları, politikacıları, sanatçıları ve düşünürleri tarafından çeşitli fikirler çerçevesinde ele alınmış ve geliştirilmiştir (Bercovitch, 1992: 1-2). Ancak temel özellik ve kaidelerinden ise ilk defa 1899 ve 1907 tarihli Lahey Konvansiyonlarında söz edilmektedir (Shaw, 2008: 1018-1019). Uluslararası barışı koruma fikrinin benimsendiği bu konvansiyonlarda, bir çatışma ve uyuşmazlık durumunun gerçekleşmesi halinde, uyuşmazlığa taraf olmayan üçüncü devletlere

arabuluculuk yapma misyonu yüklenmiştir. Bu diplomatik çözüm yolu, 1907 Lahey Konvansiyonunun 2. maddesi ve BM Sözleşmesinin 33. maddesinde ve daha birçok sözleşme ve bildiriye kendisine yer bulmaktadır (UN, 1992: 41).

Arabuluculuk, çatışma çözümünün bir getirisi olarak karşımıza çıkabilmekte ve uyuşmazlık taraflarıyla, bu uyuşmazlığın çözümünde yer alacak üçüncü tarafların, karmaşık ve dinamik ilişkilerini bir süreç içerisinde gözler önüne sermektedir. Taraflar, kendi çabalarından farklı ve bu çabalarına ek olarak, bir devletten, gruptan, kurumdan, organizasyon ve bireylerden bu çözüm sürecine katılmalarını isteyebilmekte ya da üçüncü tarafların arabuluculuk taleplerini onaylayabilmektedir (Bercovitch, 1992: 2-7). Genellikle arabuluculuk için en çok başvuru alan taraf, devletlerdir. Devletler bu arabuluculuk görevini yapmak üzere, devlet başkanları ya da bakanları görevlendirebileceği gibi, devletin atadığı temsilciler ya da diplomatları da görevlendirebilmektedir (Savun, 2009: 99-100). Devletlerin yanı sıra uluslararası örgütler de bu görevi ifa edebilmektedir. Belirli amaçlar için kurulmuş olan bu uluslararası örgütler, çatışma ve uyuşmazlıkların çözümünde daha verimli sonuçlar almak adına kaynak kullanma kapasitesi yüksek organlar olarak ifade edilmektedir (Keohane, 1982: 325-355). Örneğin arabuluculuk faaliyetleri gösteren örgütlerden biri olan BM, bu faaliyetleri çeşitli kaynakları kullanarak ve genellikle BM Genel Sekreteri aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Temel olarak üçüncü bir tarafın yardımıyla bu süreci gerçekleştirme çabası içerisinde olan arabuluculuk eylemi, çatışma ve uyuşmazlıkları azaltmayı amaçlamakta ve tarafların bir diyalog çerçevesinde, ortak bir uzlaşma üzerinde anlaşmasını amaçlamaktadır (UN, 1992: 41).

Bir karar verme ve çatışma yönetimi süreci olan arabuluculuk, çatışma ve uyuşmazlıkların taraflarca çözülememesi durumunda devreye girmektedir. Uyuşmazlık taraflarının her ikisi tarafından da kabul edilebilir bir üçüncü taraf uyuşmazlığın çözümü sürecine dahil olmaktadır. Arabulucu, taraflara yardımcı olmak, sorunları çözmek, tarafları etkilemek ve düşünceleri değiştirmek için bu sürece dahil olmakta ve kendi fikirlerini de dile getirebilmektedir. Arabuluculuk görevini yerine getiren taraf, bilinçli ya da değil kendi fikir ve perspektiflerini bu çözüm sürecine yansıtmaktadır. Arabuluculuk, uyuşmazlıkların çözümüne müdahil olması sebebiyle dostça girişim ile oldukça benzerdir. Her iki çözüm yolu da bir uyuşmazlığın çözümünde üçüncü tarafın bir şekilde müdahil olduğu durumları ifade etmektedir. Ancak dostça girişim yönteminde tarafları bir araya getirdikten sonra işlevi kalmaması nedeniyle daha sınırlı haklara sahip olan bu üçüncü taraf,

arabuluculuk yönteminde ise dostça girişime nazaran daha geniş bir alanda faaliyet göstermektedir (Bercovitch, 1992: 4-5; Eren, 2016: 121-123).

Arabuluculuktaki önemli ve bir diğer unsur ise, arabulucunun tarafsızlığı konusudur (Fehrenbach ve Hubbard, 2014: 226-227). Tarafsızlığı, arabulucunun uyuşmazlığın her iki tarafına da ön yargılı olmaması ve arabuluculuk eylemini eşit ve dengeli bir şekilde gerçekleştirmesi olarak ifade etmek mümkündür (Cobb ve Rifkin, 1991: 41). Bu dengeyi amacına uygun şekilde gerçekleştiren arabulucu, uyuşmazlığın çözümü konusunda herhangi bir çıkara da sahip olmamalıdır. Bu durum aslında arabuluculuk eylemini gerçekleştiren tarafın, kişisel fikir, tutum ve davranışlarını da bu süreç içerisinde bir kenara bırakması anlamına gelmektedir (Rock, 2004: 348-349). Arabulucunun bu tarafsızlığını, arabuluculuk eylemlerinin tamamında görmek mümkündür. Arabulucu, çözüm süreci başlamadan önce, süreç içerisinde ve sürecin sonunda, yani sürecin hemen her evresinde tarafsızlığını korumak gayretinde olmalıdır (Folberg ve Taylor, 1984: 7). Dolayısıyla tarafsızlık unsuru, arabulucunun çözüm sürecine etki etmesi nedeniyle önemli bir unsur olarak ifade edilmektedir (Carnevale ve Arad, 1996: 39-54).

Arabuluculuk faaliyetlerini üç aşamada incelemek mümkündür. Arabuluculuk faaliyetleri üçüncü taraf olan arabulucunun teklifi ya da uyuşmazlık taraflarının isteği doğrultusunda başlamaktadır. Arabuluculuğun hazırlanması ve başlatılması sürecinde, bu hazırlıkların yöntem ve şekli, arabuluculuk faaliyetlerinin sonucu açısından önem taşımaktadır. Çatışma ve uyuşmazlık taraflarının ortak bir arabulucu üzerinde anlaşmasından sonra arabulucu, ilk iş olarak çatışmayla ilgili bilgi ve belgeleri toplayarak sorun hakkında kapsamlı bir araştırma yapmaktadır. Bu kapsamlı araştırma ve incelemeler sonucu arabulucu, çeşitli uzmanlardan da yardım alabilmektedir. Tüm bu çabalar neticesinde ise arabulucu, bu süreç içerisinde nasıl bir strateji takip edeceğini belirlemektedir. Daha sonraki aşama ise arabuluculuk toplantılarını başladığı, çatışma ve uyuşmazlık taraflarının karşılıklı olarak selamlaşmış, toplantıları resmi olarak başlattıkları aşamayı ifade etmektedir (Bercovitch, 1992: 15-17). Uyuşmazlık tarafları bu süreçte arabulucunun da katkılarıyla resmi sunumlar yaparak iletişimlerini sürdürmekte ve arabuluculuk sürecinde aktif bir rol oynamaktadır. Bu süreç boyunca arabulucu tarafından önceden oluşturulmuş ve uyuşmazlık taraflarının üzerinde yoğunlaşacakları gündem, gerçek bilgiler ışığında, tarafların uzlaşabilecekleri maddeler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Gündem ve uyuşmazlıklar çerçevesinde görüşmeler sürdüren uyuşmazlık tarafları kendi çıkarlarını değerlendirip

seçenekleri gözden geçirdikten sonra, her iki taraf için de en iyi çözüm noktasında uzlaşabilmekte ya da bu arabuluculuk eylemi başarısızlıkla sonuçlanabilmektedir. Çatışma tarafları arasında uzlaşa sağlanıp bir anlaşma resmileştikten sonra, taraflar anlaşmalarını paydada bu anlaşmayı uygulamaya başlamaktadır. Bu aşamada ise arabuluculuk faaliyetleri anlaşmanın uygulanıp uygulanmaması noktasında denetleyici bir rol üstlenmektedir (Bercovitch, 1992: 17-19).

Arabuluculuğun, bir çözüm yolu olarak, olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Hukuki çözüm yollarının iş yükünü hafifletmesi sebebiyle olumlu etkide bulunan arabuluculuk, tarafsızlık durumunun net olmaması nedeniyle uyuşmazlık taraflarına müdahale edebilmekte ve bu yönüyle de olumsuz etkiler bırakabilmektedir (Dupuy, 1992: 68).

Ancak tüm bu sürece olumlu ya da olumsuz çeşitli şekillerde müdahil olan arabulucu, uyuşmazlıklar üzerinde kalıcı etkilere sahip değildir. Geçici bir çalışma esasına dayanan arabuluculuk, arabuluculuk faaliyetlerinin gerektiği noktalarda devreye girmekte ve olumlu ya da olumsuz bir şekilde sonlanmaktadır. Bu nedenle arabulucu, çatışma ve uyuşmazlıkların çözümünde taraflara yardımcı olmak ve tavsiye niteliğinde öneriler sunmaktan öteye geçememektedir. 1899 ve 1907 Lahey Sözleşmelerinin 6. maddesi, arabulucunun ve arabuluculuk faaliyetlerinin çatışmayı çözüme ulaştırma noktasında tavsiye niteliğinde kararlar verebileceğini açıkça belirtmektedir (Merrills, 2011: 26-27). Herhangi bir güç kullanma yetkisi olmayan arabulucunun, süreç içerisinde vermiş olduğu öneri ve gerçekleştirmiş olduğu eylemler, uyuşmazlık taraflarını bağlayıcı nitelikte olmamaktadır (UN, 1992: 43).

Araştırma-Soruşturma Komisyonları (Commissions of Inquiry)

Çatışma ve uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesinde, diplomatik çeşitli yöntemlerden yararlanılmaktadır. Ancak kimi zaman bu yöntemler başarıyla sonuçlanmayabilmektedir. Çözüm yolunun tıkanıdığı bu gibi durumlara genellikle uyuşmazlık taraflarının, sorunun kaynaklarına ilişkin argümanlarının bağdaşmaması neden olmaktadır. Uyuşmazlık taraflarının her biri kendi argümanları çerçevesinde soruna yaklaşmakta, bu nedenle diplomatik süreçlerde tıkanma yaşanabilmekte ve bir uzlaşa sağlanamamaktadır. İşte tam bu tıkanma noktasında, uyuşmazlıklara neden olan sorunların kapsamlı bir şekilde araştırılıp soruşturulması, barışçıl çözüm yollarının işlevlerini yerine getirmesi açısından oldukça önemli hale gelmektedir.

Araştırma ve Soruşturma komisyonları, taraflar arasındaki uyuşmazlıklara sebep olan sorunların, uluslararası ve tarafsız komisyonlar tarafından araştırılıp soruşturulması sürecini ifade etmektedir. Bu soruşturma süreci, diğer diplomatik yollar gibi uyuşmazlık taraflarını bağlayıcı nitelikte olmayan barışçıl çözüm yöntemi olarak da ifade edilmektedir (Mengiler, 2005: 51). BM soruşturma komisyonları, insan hakları ve hukuku ile birlikte, çatışma ve uyuşmazlıkların barışçıl bir çözüme ulaştırılması amacıyla hareket etmektedir (OHCHR, 2020). Barışçıl çözüm yollarından biri olan soruşturma komisyonu, soruşturma kavramını uluslararası örgüt ve araçların çeşitli ifadelerine dayanarak, soruşturma (*inquiry*), araştırma (*investigation*) ve veri toplama (*Fact-finding*) kavramlarıyla birlikte de kullanabilmektedir (UN, 1992: 26).

İlk olarak 1899 tarihli Lahey Konferansında kendisinden söz edilen soruşturma komisyonunun, oluşturulma ve işletilmesi konusundaki düzenlemeleri ise yine aynı konvansiyonda belirtilmiş ve altı maddeden oluşan bir bölümde ifade edilmiştir (UN, 1992: 24). Çalışmanın bu bölümünde, ilk konvansiyonun ardından 1904 yılında gerçekleşen Dogger Bank Soruşturmasına değinmek, soruşturma komisyonunu önemini kavramak açısından oldukça yararlı olacaktır. Dogger Bank soruşturmasında, Rus-Japon Savaşı'na katılmak üzere Doğu Asya'ya giden Rus filosu, Dogger Bank yakınlarında farkında olmadan Hull balıkçı filosunun arasına karışmış ve ardından bir dizi karmaşıklık sonucu Rus amiral bölgede Japonların olduğunu ve bu nedenle ateş açtığını ifade etmiştir. Açılan ateş sonucu balıkçı filosundan bir gemi batmış, iki mürettebat ise yaşamını yitirmiştir (Hough, 2000: 57-60). Hull balıkçı filosunun İngilizlere ait olduğunun öğrenilmesinin ardından olası bir Rus-İngiliz çatışmasının önlemek adına Fransa iki ülkenin, Lahey Konvansiyonunda belirtildiği üzere bir soruşturma komisyonu kurması adına diplomatik girişimlerde bulunmuştur (Merrills, 2011: 43). Tarafların kabul etmesi üzerine kurulan komisyonun üyeleri ise, Fransa, ABD ve Avusturya-Macaristan'dan birer kişi ve yine komisyon ülkelerinin her birinden birer amiral olarak açıklanmıştır. Komisyon, uyuşmazlık tarafları ve olay tanıklarını dinleyerek çeşitli sorgulamalar yapmış ve bunun sonucunda bir rapor hazırlamıştır. Komisyon raporunda, balıkçı filosu yakınında Japon filosuna rastlanmadığına ve Rus amiralin yanlış tespitleri sonucu gerekçesiz ateş açtığı sonucuna varmıştır. Ancak, yine aynı raporda, Rus amiralin faaliyetlerinin barışı bozmaya yönelik olmadığı da vurgulanmıştır (ICI, 1905). Her iki tarafın kabul etmesiyle birlikte de Rusya, İngiltere'ye tazminat ödemeyi kabul etmiş ve uyuşmazlık soruşturma komisyonunca çözüme ulaştırılmıştır. Böylelikle uyuşmazlık taraflarının soruşturma komisyonu kabul etmeleri, uyuşmazlığın kontrolden çıkmasının

önüne geçmiştir. Dogger Bank olayında kurulan soruşturma komisyonu, başarılı bir soruşturma gerçekleştirmekle birlikte bu soruşturmanın yöntem ve kurallarını belirlemek içinse çok zaman harcamıştır (Merrills, 2011: 43-44). Bunun üzerine 1907 Lahey Konvansiyonunda, daha sonraki komisyonların işini kolaylaştırmak için de bir dizi yöntem ve kurallar belirlenmiş ve konvansiyonun 9. maddesinde ifade edilmiştir (Hague Convention, 1907: 22-26).

1899 ve 1907 yıllarında gerçekleştirilen Lahey Konvansiyonları, diplomatik çözüm yollarından soruşturma komisyonlarının usulüne ilişkin çeşitli düzenlemeler içermektedir. Soruşturma komisyonları da diğer diplomatik çözüm yolları gibi bağlayıcı nitelikte kararlar verememektedir (Hague Convention, 1907: 26). Ancak 1907 Lahey Konvansiyonu ardından gerçekleşen kimi soruşturma komisyonları aldıkları kararlar bakımından oldukça dikkat çekmektedir.¹

Değindiğimiz bazı istisnalar haricinde soruşturma komisyonları ortak düzenlemelere sahiptir ve belirli yöntemleri izleyerek ilerlemektedir. Soruşturma komisyonları, anlaşmalar çerçevesinde devletler, uluslararası ya da bölgesel örgütler tarafından kurulabilmektedir. Uluslararası hukuka uygun şekilde bu örgütler işlevlerini yerine getirebilmektedir (UN, 2011: 104). Çeşitli bilgi kaynaklarının değerlendirilmesi yöntemiyle sorunları oluşturan gerçekleri tespit eden soruşturma komisyonları, görevi açısından geçici (*ad hoc*) bir yöntemdir. Soruşturma komisyonları, tarafların kararları üzerine oluşturulmakta ve soruşturma raporunu teslim ettikten sonra ise son bulmaktadır (UN, 1992: 28). Aynı zamanda komisyonlar, görevini icra ederken tarafsızlığın gerekliliklerini de yerine getirmelidir (Convention, 1907).

Çatışma ve uyuşmazlıkların çözüme ulaştırılma yöntemlerinden biri olan sorgulama, BM Sözleşmesi içinde de kendisine yer bulmaktadır. BM Şartı'nın 33. Maddesinde,

¹ 1912 yılında İtalya ile Fransa arasında gerçekleşen Tavignano sorunu sonrası yine aynı isimli bir soruşturma başlatılmış ve Lahey Konvansiyonlarında belirtilenden farklı olarak, soruşturma, hakem kararı öncesi maddi bulguların araştırılmasına yönelik olarak oluşturulmuştur (Merrills, 2011: 44-45; The Hague Court Reports, 1916: 413). 1917 yılında gerçekleşen Tiger sorunu ise Almanya ile İspanya arasında gerçekleşmiş ve çözümüne ilişkin olarak Tiger Komisyonu oluşturulmuştur. Tiger Komisyonunda, yine Lahey Konvansiyonlarından farklı olarak uyuşmazlık tarafları, soruşturma öncesi oluşturulacak raporun bağlayıcı olması üzerinde anlaşmışlardır. Böylelikle hukuki bir süreç gerek kalmadan sorun çözüme ulaştırılmış ve Tiger Soruşturması uluslararası bir soruşturmanın taraflarınca komisyon raporunun önceden bağlayıcı kabul edildiği ilk soruşturma olmuştur (Merrills, 2011: 45-46). 1922 yılında gerçekleşen Tubantia olayı ise, Almanya ile Hollanda arasında vuku bulmuştur. Ardından kurulması kararlaştırılan Tubantia Komisyonu ise, ilk defa komisyon başkanının bir hukukçu (avukat) olması nedeniyle komisyon üyeleri arasında hukukçu bulunan ilk dava olma niteliği kazanmıştır (Merrills, 2011: 46-47; ICI, 1922).

uyuşmazlık taraflarının çözüm yolu olarak başvurabilecekleri bir yöntem olarak belirtilen soruşturma komisyonları (UN, 1945: 33), 1988 yılında alınan Genel Kurul kararınca, Uluslararası Barış ve Güvenliği Tehdit Edebilecek Uyuşmazlıkların ve Durumların Önlenmesi ve Ortadan Kaldırılması ve Bu Alanda BM'nin Rolüne İlişkin Bildiride açıkça belirtilmektedir. Bildiriye göre, çatışma ve uyuşmazlık durumunda Genel Kurul, Güvenlik Konseyi ve gerektiğinde Genel Sekreterliğin de uyuşmazlık taraflarını barışçıl yönde isteklendirme ve uyuşmazlıkları soruşturma konusunda harekete geçmesi seçenekler arasında yer almaktadır. Ayrıca devletlerin her türlü ilişkilerini egemen eşitliği temelinde gerçekleştirmeleri gerektiğini vurgulayan bildirge, devletlerin de çatışma ve uyuşmazlıkları çözme konusunda önleyici yolları tercih etmesi ve bu konuda BM ile yakın ilişkiler sürdürmeyi düşünmeleri gerektiği konusunu ifade etmektedir (UN, 1988).

BMGK, BM Şartı'nın 34. Maddesi göz önüne alındığında, herhangi bir çatışma ya da uyuşmazlık durumunda, bu uyuşmazlıkların uluslararası barışı tehlikeye düşürüp düşürmeyeceğini belirlemek, barışı korumak ve temin etmek adına soruşturmalarda bulunabilecek yegane organ olarak nitelendirilmiştir (UN, 1945: 34). Somali denizlerinde korsanlık ve silahlı soygunun durumuyla ilgili hazırlanmış olan 2020 yılı raporu, BMGK soruşturmalarına örnek olarak verilebilir (UN Security Council, 2020).

Soruşturma yetkisini elinde bulunduran BMGK, BM Şartı'nın çeşitli yetki ve görevlerini yerine getirmek amacıyla bu yetkisini Genel Kurul ve Genel Sekreter ile paylaşabilmekte ve Genel Kurul ve Genel Sekreterlik de bu soruşturma faaliyetlerini yerine getirebilmektedir (UN, 1945). Ayrıca BM içerisinde faaliyet gösteren ikincil organlar da soruşturma komisyonu yürütebilmektedir. İnsan hakları ihlallerinin çözülmesine yönelik faaliyet gösteren İnsan Hakları Komisyonu, Genel Kurul kararı ile birlikte, insan haklarını ve ihlallerini ilgilendiren uyuşmazlıkların soruşturulmasında tavsiye verebilmekte ve dolaylı olarak soruşturma komisyonu oluşturma yetkisine sahip olabilmektedir (UN General Assembly, 2006). Myanmar'daki Rohingya Müslümanlarının ve diğer azınlıkların durumlarını ve insan haklarının temel işleyişini sorgulamak için oluşturulan soruşturma mekanizması raporu ikinci organlardan biri olan İnsan Hakları Konseyi'nin bu soruşturmalardaki yerini göstermek adına örnek olarak verilebilmektedir (UN HRC, 2020).

Uzlaştırma Komisyonları (Commissions of Conciliation)

Çalışmada yer verdiğimiz diplomatik çözüm yollarının sonuncusu olan uzlaştırma komisyonları, uyuşmazlığa neden olan sorunların üçüncü bir tarafça incelenmesini, gerekli

incelemeler sonucu bir rapor oluşturulmasını ve içinde çözüm önerilerini de bulunduran bu raporun uyuşmazlık taraflarına sunulmasını ifade etmektedir (Shaw, 2008: 773). Uyuşmazlık tarafları, objektif ve tarafsız şekilde araştırıp değerlendirerek ve sonucunda çözüm yollarını da içeren bir rapor sunan üçüncü taraf mekanizması ile uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmayı talep edebilmektedir (UN, 1992: 45). Bu taleplerin karşılanmasını ifade eden uzlaştırma faaliyetleri, 1961 yılı Uluslararası Hukuk Enstitüsü (*Institut de Droit International*) tarafından düzenlenen uluslararası uzlaştırma yöntemine dair kararlar çerçevesinde daha kapsamlı bir tanıma kavuşmuştur. Uluslararası Hukuk Enstitüsü tarafından, uzlaştırma şu şekilde tanımlanmaktadır:

Uzlaştırma, belirli bir uyuşmazlığı çözmek amacıyla, taraflarca sürekli ya da ad hoc olarak kurulmuş bir komisyon tarafından tarafsız bir şekilde uyuşmazlıkların incelendiği ve yine tarafların kabul etmeye açık olduğu çeşitli uzlaşma şartlarının raporlandığı her türlü uyuşmazlığın çözümünde kullanılan bir yöntemdir. Komisyon, uzlaşmazlık taraflarının taleplerinin karşılanması amacıyla bir dizi araştırma sonucu çözüm yolları içeren bir rapor oluşturmakta ve bu raporu sunarak görevini yerine getirmektedir (Insitut de Droit International, 1961: 2).

Uzlaştırma komisyonlarının barışçıl bir çözüm yolu olarak uluslararası uyuşmazlıklarda kendini göstermeye başlaması, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde gerçekleşmeye başlamıştır. Uzlaşmaya dayalı ilk antlaşma, 1920 yılında İsveç ve Şili arasında imzalanmış ve bu dönemi çeşitli anlaşmaların imzalanması izlemiştir. 1921 yılında Almanya ile İsviçre, aralarında yaptıkları antlaşmaya göre çözüm yolu olarak hakemlik ve uzlaşmanın kullanılabileceğini belirtmiştir (Merrills, 2011: 58-59). Akabinde gelen 1922'de ise MC, üye devletlerin bazı uyuşmazlıkların çözümü konusunda uzlaştırma komisyonu kurabileceklerine dair karar almıştır (UN, 1992: 45). 1925 yılına gelindiğindeyse daha sonraki süreçlere etki edecek bir dizi gelişme yaşanmış ve Fransa ile İsviçre, aralarında imzaladıkları bir anlaşma ile sürekli bir uzlaştırma komisyonunun kurulmasına karar verip bu komisyonun niteliklerini tanımlamıştır (Habicht, 1931: 226). Aynı yıl gerçekleşen Locarno Anlaşmalarıyla beraber, imzacı taraflar arasında herhangi bir hukuki uyuşmazlık oluşmadığı sürece, aralarındaki bütün uyuşmazlıkların uzlaşmaya tabii olması kararlaştırılmıştır. Uzlaştırma süreci ve faaliyetleriyle ilgili kurallar ise 1928 tarihli Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçıl Çözümüne İlişkin Genel Yasa'da ayrıntılı bir şekilde

belirlenmiştir. 1949'da revize edilmesine rağmen pek bir değişikliğe uğramayan yasa, uzlaştırma komisyonlarının işlevi, prosedürleri ve işleyişinin yanı sıra arabuluculuk ve soruşturma tekniklerini de içerecek şekilde kapsamlı bir tanımlama bulundurmaktadır (Shaw, 2008: 774; UN, 1992: 46-47).

Uzlaştırma faaliyetleri, uyuşmazlığa sebep olan sorunların bir üçüncü tarafça incelenip gerekli çözüm önerilerinin bir rapor halinde sunulmasını ifade etmektedir. Uzlaştırma komisyonunun oluşturduğu raporlar tavsiye niteliğinde olup bağlayıcı bir nitelik teşkil etmemektedir (UN, 1992: 45). Bu yönüyle hem arabuluculuk hem de soruşturma komisyonlarının eylemlerini bünyesinde barındırmaktadır. Uzlaştırma komisyonları soruşturma komisyonlarından farklı olarak, sadece maddi delilleri araştırmakla kalmamakta, uyuşmazlıkların çözümü için önerilerini bir rapor halinde komisyona sunmaktadır. Böylelikle uzlaştırma komisyonları, soruşturma komisyonlarına nazaran görev ve yetkisini bir adım ileri taşımaktadır (Rothwell vd., 2011: 772-773). Uzlaştırma komisyonları, arabuluculuk faaliyetlerinden ise taraf yönünden ayrılmaktadır. Arabuluculuk faaliyetleri taraf olarak üçüncü bir tarafın sürece dahil olup önerilerde bulunabilmesini ifade ederken, bu durum uzlaştırma komisyonlarında tarafsız bir organ tarafından gerçekleştirilmektedir. Arabuluculuk yönteminde taraflar bir uzlaşma sağlamaya çalışırken süreci yöneten arabulucu tavsiyelerde bulunmakta, uzlaştırma komisyonlarında ise, uyuşmazlık tarafları, çözüme ilişkin önerileri komisyondan beklemektedir (Jackson, 1958: 510).

Uyuşmazlıkların diplomatik çözüm yollarından biri olan uzlaştırma komisyonları, bu komisyonları genelde üç ya da beş gibi tek sayılı üyeler seçerek oluşturmaktadır (UN General Assembly, 1996: 3). Uzlaştırıcı üye sayısının üç olduğu durumlarda uyuşmazlık tarafları iki üyeyi atayabilmekte ve bu durum beş üyeli komisyonlarda da geçerliliğini korumaktadır. Üç üyeli komisyonun iki üyesi uyuşmazlık taraflarınca belirlenirken üçüncü ve başkan olarak seçilecek üye tarafsız bir devlet vatandaşı olmaktadır. Beş üyeli komisyonlarda ise uyuşmazlık tarafı devletler yine iki üye atayabilecek ve kalan üç üye tarafsız devletlerin vatandaşları olacaktır. Bu tarafsız üç üye ise kendi aralarında başkanı seçebileceklerdir. Komisyon üyelerinin seçilmesi ve başkanlarının atanmasıyla ilgili bir uyuşmazlığın olması durumunda ise, tarafsız üçüncü bir devlet ya da Uluslararası Adalet Divanı Başkanı bu üyeleri ve başkanları seçip atamaktadır (Council of Europe, 1957: 2; UN, 1992: 49).

Seçilen ya da atanan üyeler tarafından oluşturulan uzlaştırma komisyonları, taraflar aksini belirtmediği sürece çalışma yöntemlerini kendileri belirlemektedir (Council of Europe, 1957: 3; UN General Assembly, 1996: 4). Bu yöntemler farklılıklar gösterebileceği gibi geneli itibariyle bir olageliş sergilemektedir. Uzlaştırma komisyonları, bu süreci, taraflar tam aksini talep etmediği sürece kapalı bir şekilde gerçekleştirmektedir (Council of Europe, 1957: 3). Faaliyetlerini tamamlayan komisyon bu süreç içerisinde kararlarını, oy çokluğu ilkesi çerçevesinde almakta ve taraflara çözüm önerilerini bir rapor halinde iletmektedir (UN General Assembly, 1996: 6). Bundan sonraki süreçte ise uyuşmazlık taraflarının bu önerileri kabul edip etmemelerine dair bildiriye bulunması gerekmektedir. Bu geri bildirim süreci ise ilgili süreyi aşabilen düzenlemeler olmasına rağmen genellikle yine komisyonun çalışma süresi olan altı ya da on iki ay içerisinde gerçekleşmektedir (Institut de Droit International, 1961: 3).

Uzlaştırma komisyonu faaliyetleri amaç ve görev olarak benzer şekillerde işlemektedir. Ancak bazı görevleri yerine getirme konusunda farklı yaklaşımları bünyesinde bulundurabilmektedir. Bu yaklaşımları çeşitli örneklerle açıklamak bölümü daha iyi anlamak açısından yararlı olacaktır. Komisyonun temel görev ve amaçları açısından farklılıkları iki şekilde ele almak mümkündür. İlk olarak uyuşmazlık komisyonunun temel amacını, uyuşmazlık taraflarını diyalog kurmaya teşvik etmek ve uzlaştırma faaliyetlerinin başarılı şekilde sonuç vermesi için taraflara gereken her türlü desteği sağlamak olarak yürüten davalar dikkat çekmektedir (Merrills, 2011: 65). Bu uyuşmazlıklardan ilki, Bolivya ile Paraguay arasında gerçekleşen Chaco sınır uyuşmazlığıdır. Bu uyuşmazlık sonucu 1929 yılında bir uzlaştırma komisyonu oluşturulmuş ve komisyonun, olayları araştırıp her iki tarafın da üzerinde uzlaşacağı çözüm önerileri oluşturması kararlaştırılmıştır. Komisyon önerilerini kabul eden taraflar, tekrar düzenin tesisi ve diplomatik ilişkilerin kurulması için uzlaşmaya varmış ve bu uzlaşmayı bir uzlaştırma anlaşmasıyla resmileştirmişlerdir (Woolsey, 1930: 573-577). Günümüze daha yakın bir tarihte Norveç ile İzlanda arasında gerçekleşen kıta sahanlığı ve balıkçılık faaliyetleri ile ilgili uyuşmazlıkta Jan Mayen uzlaştırma komisyonunun oluşturulması öngörülmüştür. Komisyon, yaptığı incelemeler sonucunda iki ülkenin daha önce diplomatik müzakerelerde yer aldığı altını çizerek savunmaya gerek görmeden rapor hazırlamış ve müşterek bir anlaşma yapılmasını tavsiye etmiştir. Taraflar komisyon raporunun da tavsiyesiyle aralarında bir anlaşma imzalayarak başarılı bir uzlaşmaya varmışlardır (UN, 2008: 1-34).

Uzlaştırma komisyonlarının hakların teslim edildiği ve hakemliğe benzer bir yapıda hareket ettiği ikinci işleyiş tarzına göre ise, uyuşmazlık taraflarına talep ya da iddialarından daha çok hak ettikleri sonuçları içeren tavsiyeler çerçevesinde anlaşma yapmaları önerilmektedir (Institute of International Law, 1959: 30-42). 1940 yılında Alman işgalcilerin Belçika'ya yaklaşması sebebiyle Belçika, iç sularında bulunan Danimarka ticaret gemilerine önlem amacıyla bir dizi kısıtlamalar uygulamış ve durum uluslararası hukuka uygunluğu bakımından bir uyuşmazlığa neden olmuştur. Daha sonra Danimarka ile Belçika arasındaki uyuşmazlığı çözmek amacıyla bir uzlaştırma komisyonu oluşturulmuş ve komisyon faaliyetleri ve raporu sonucu taraflar bir uzlaşmaya varmıştır. Belçika ile Danimarka arasındaki bu uzlaşma, uyuşmazlığın çözümünde yazılı ve sözlü bir dizi faaliyetlerle hakemliğe benzer bir yol izlemiştir (Merrills, 2011: 66). Bu sayede hukuki yollara başvurulmadan bir uzlaşma sağlanmıştır. Böylelikle komisyonların uyuşmazlığı çözerken amaçladıkları uzlaşma, farklı görüş ve yöntemlerden etkilenmekte ve nihai sonuç üzerinde etkili olmaktadır.

2.4.2. Hukuki (Yargısal) Çözüm Yolları

Çatışma ve uyuşmazlıkların barışçıl bir şekilde çözüme ulaştırılması için başvurulacak yollardan bir diğeri ise hukuki çözüm yollarıdır. Hukuki çözüm yolları ile çözülmeye çalışılan uyuşmazlıklarda hukuk kuralları uygulanmaktadır. Bu hukuk kuralları, tarafların haklarını korumanın yanı sıra, uyuşmazlıkların barışçıl çözümü için çeşitli mekanizmalar da sağlamaktadır. Ancak bu kurallar ve mekanizmalardan yararlanmak ise tarafların iradelerine bırakılmıştır. Böylelikle uyuşmazlık tarafları herhangi bir yargı yetkisi vermedikçe ve çıkacak kararı bağlayıcı nitelikte kabul etmedikçe hiçbir hukuki mekanizma yetkili olmamaktadır. Hukuki kararların uygulanabilmesi için uyuşmazlık taraflarınca hukuku ve onun bağlayıcılığını kabul eden anlaşmalar yapılması gerekir ve bu anlaşmalar siyasi bir anlaşma olarak karşımıza çıkmaktadır (Carr, 2016: 178). Bu anlaşmalar çerçevesinde bağlayıcı hukuki kararlar olması nedeniyle diplomatik çözüm yollarından ayrılan hukuki çözüm yollarını ise, uluslararası hakemlik ve uluslararası yargı organları olarak iki grupta değerlendirmek mümkündür.

Uluslararası Hakemlik (Arbitration)

Hukuki çözüm yollarından biri olan hakemlik, uyuşmazlıkların mahkemelere taşınmadan çözülmesinin bir örneğini oluşturmaktadır. Uluslararası hakemlik, taraflar arasındaki uyuşmazlıkların yine taraflarca seçilecek hakem ya da yargıçlar tarafından hukuka uygun şekilde çözülmesini ifade etmektedir (Hague Convention, 1907: 26).

Hakemlik bir kavram olarak, taraflar arasında oluşan uyuşmazlıkların üçüncü bir taraf olan hakem tarafından çözüme ulaştırılmasını ifade etmektedir. Hakem tarafından alınan bu kararlar ise uyuşmazlığın her iki tarafını da bağlayıcı niteliktedir (O’Sullivan ve Sheffrin, 2003: 324).

Hakemlik, uyuşmazlıkların barışçıl bir şekilde çözüme ulaştırılmasında geçmişten günümüze çeşitli uygarlık ve devletler tarafından kullanılmıştır (Zartman, 2007: 195-226). Hukuk kavramının gelişmesiyle birlikte, hakemlik kavramı da bu gelişmelerden yararlanarak gelişimine devam etmiş ve bugünkü formuna ulaşmıştır. Çatışmaların çözüm süreçlerinin oluşmasını, yargı organlarının kurulmasını ve mahkemelerin işlerlik kazanmasını, uluslararası hukukun kayda değer bir yükseliş gösterdiği Vestfalya Antlaşmasına kadar götürmek mümkündür. Ancak bu antlaşmadan önceleri de yargısal çözüm yollarına dair arayışlarda bulunulmuş, çeşitli fikirler öne sürülmüş ve genellikle bu yola ilk olarak hakemlikle çıkılmıştır. Bu metinlerden biri olan ve Grotius tarafından kaleme alınan Savaş ve Barış Hukuku (*De Jure Belli Ac Pacis*), modern hukukun kurucu yazıtlarının başında gelmektedir. Grotius, eserinde savaşa alternatif olarak oluşturulabilecek barışçıl çözüm yolları üzerinde durmuş ve hakemlik yöntemini sıklıkla vurgulamıştır. Bu metnin de etkisiyle birlikte Vestfalya’da, gerçekleşen müzakerelerin ardından çatışmaların dostça ve yasal bir zeminde çözülmesi üzerine anlaşmalar da kabul edilmiştir (Grotius, 2012: 23-34). Grotius'tan sonra Vattel de uluslararası hukuk alanında önemli eserler vermiş ve uluslararası hukukun dünyanın tümü üzerinde nasıl kullanılabileceğine dair fikirler öne sürmüştür. Uluslararası Hukuk adlı kitabında bu konulara değinen Vattel, uluslararası çatışmaların barışçıl bir şekilde çözülmesinde yine hakemlik yöntemini öne sürmektedir (Vattel, 1916: 193-194).

Önceleri bir yöntem olmaktan ziyade, çeşitli devletler arasındaki ikili anlaşmalar olarak karşımıza çıkan hakemlik, günümüzdeki haline ise Jay Antlaşması ile başlayan bir dizi gelişme ile ulaşmıştır. ABD ile İngiltere arasında, Kuzey Amerika’daki İngiliz toprakları nedeniyle sınır uyuşmazlığı oluşmuş ve uyuşmazlığın çözümü noktasında hakemlik yöntemi devreye sokulmuştur. Hakemlik kararı sonucu uyuşmazlık, Jay Antlaşması ile çözüme ulaşmış ve böylelikle bu anlaşma sonrasında devletler arasında oluşan ya da oluşması mümkün uyuşmazlıkların çözümü için hakemlik yöntemi oldukça kullanışlı hale gelmiştir (Cede, 2009: 367-368).

Uluslararası hakemlik kavramının yöntem ve işlevlerinin tam anlamıyla belirtilmesi ise Lahey Barış Konvansiyonlarına kadar geri götürülebilmektedir. 1899 ve 1907 Konvansiyonları sonrası hızlı bir gelişme gösteren hakemlik, 1899 Konvansiyonu ile Daimî Hakemlik Mahkemesini (*Permanent Court of Arbitration/ PCA*) kurmuş ve kurumsal bir kimlik kazanmıştır. 1899 Konvansiyonu Daimî Hakemlik Mahkemesini şu şekilde ifade etmektedir:

Diplomatik ve barışçıl yollarla çözülmesi mümkün olmayan uluslararası uyuşmazlıkların çözümünü ve hakemlik yöntemine başvurmayı kolaylaştırmak adına, bu konvansiyonu, eklenen usul kararlarına göre imzalayan devletler, aksi belirtilmedikçe her zaman erişilebilir olarak faaliyet gösteren Daimî Hakemlik Mahkemesini kurmayı taahhüt etmektedir (Hague Convention, 1899).

1899’ da kurulmasına karar verilen mahkeme, hakemlerin bir listesini oluşturarak, hakemlik ve diğer barışçıl çözüm yollarının kullanımını kolaylaştırmak adına çeşitli tesisler, kütüphaneler ve personellerden oluşan bir büro oluşturmuştur (Butler, 1992: 43-44). 1899’daki sistem 1907’de ki Konvansiyonda revize edilmiş ve varlığını aynı şekilde devam ettirmiştir. Zamanla hakemliğin işlevini artırmak amacıyla çeşitli yenilikler yapılmış ve mahkeme sadece devletler arasında olan uyuşmazlıklara değil, devletler ve özel şirketler arasındaki uyuşmazlıklarla da ilgilenmeye başlamıştır. Hakemlik yönteminin geliştirilebilmesi için BM Genel Kurulu da çeşitli girişimlerde bulunmuş, 1958 yılında Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun da önerisiyle bir dizi kararlar almış ve Uluslararası Hakemlik Prosedürü Model Kurallarını resmen kabul etmiştir (Cede, 2009: 368).

Bir yöntem olarak hakemlik, taraflarca farklı şekillerde kullanılabilir. Uyuşmazlık taraflarınca hakemlik farklı şekillerde ortaya çıkabilmekte ve uyuşmazlıkların yapısına göre çeşitli farklılıklar içerebilmektedir. Üçüncü bir tarafın dahil olduğu hakemlik yönteminde, uyuşmazlıklara tek bir kişi dahil olabileceği gibi mahkeme oluşturmak isteyenler içinse bir grup ataması yapılabilmektedir. Hakem mahkemeleri, kendisini kuran anlaşmalarda hakem sayısı olarak üç ya da beş gibi tek haneli sayıları tercih etmekte ve bu üçüncü taraf genellikle başkan olup tarafsız olmaktadır.² Hakemler, uyuşmazlık taraflarının

² General Act, Pacific Settlement of International Disputes, Geneva, 26 Eylül 1928, md. 22’de belirtilmiştir. Ayrıca bkz: Carla S. Copeland, “The Use of Arbitration To Settle Territorial Disputes”, *Fordham Law Review*, Vol: 67, No: 6, 1999, s. 3073-3075.

üzerinde uzlaştığı kişilerden ya da Daimî hakemlik Mahkemesi'nin oluşturmuş olduğu hakem listeleri gibi daha öncesinde yine uyuşmazlık taraflarınca atanmış olan kişilerden oluşabilmektedir (UN, 1992: 59; Hague Convention, 1899). Uyuşmazlık taraflarının bu tarafsız üye ya da üyeler üzerinde bir uzlaşma sağlayamadığı noktalarda ise, UAD baş yargıcı veya uzman kişiler tarafından hakem seçilebilmektedir. Ancak tüm bu uzlaşma ve atamalara rağmen hakem konusu önemli bir konu olduğundan, uyuşmazlık tarafları, hakem olarak atanan kişilerin belli nitelikleri taşıyıp taşınamaması gerektiği konusunda çeşitli önkoşullar oluşturabilmektedir (UN, 1992: 60-61; Hague Convention, 1907: 24-28).

Hakemlerin seçilmesi ya da atanması konusunda iradeye sahip olan uyuşmazlık tarafları, aynı zamanda hakemin hangi konularda karar vereceği ve yargılama işleminin nasıl yürütüleceği konusunda da bu iradesini kullanmaktadır. Böylelikle uyuşmazlıkların hakemlik yöntemiyle ele alınmasında uyuşmazlık tarafları büyük ölçüde kontrol sahibi olabilmektedir (Merrills, 2011: 89-90). Tarafların hakemliğe müracaat edebilmesi içinse öncelikle uyuşmazlığın ve uyuşmazlık konusunun net bir şekilde saptanması ve daha sonra ise çözüm noktasında uygulanacak kuralların önceden belirlenmesi gerekmektedir (Bozkurt vd., 2003: 234-236). Uyuşmazlık tarafları, uyuşmazlığı çözmek için kullanılacak olan bu hakemlik yönteminin şekil ve esaslarını ise hakem sözleşmesi (*compromis*) adını verdikleri bir sözleşme ile oluşturmaktadır (Hague Convention, 1907: 34). Sözleşme, uyuşmazlığın konusundan, hakemlerin yetkileri, görev süreleri, hakemlik masrafları ve kullanılacak dillere kadar geniş bir alanı kapsamaktadır (UN, 1992: 57-58).

Hakemliğin görev ve yetkileri hakemlik sözleşmeleriyle sınırlandırılabilen ya da hakemlere çeşitli haklar verilebilmektedir. Hakemlik mahkemeleri uyuşmazlıkların çözümünde genellikle uluslararası hukuk kurallarını gözetmektedir. Ancak kimi zaman bu kurallara ek olarak talimat da alabilmektedir (Merrills, 2011: 94). Örneğin Yemen ile Eritre arasındaki egemenlik ve toprak uyuşmazlıkları davasında taraflar, uluslararası hukukun konuyla ilgili kurallarının yanı sıra her iki devletin tarihi unvanlarının da süreç içerisinde değerlendirmeye alınmasını talep etmişlerdir.³ Hakemlik sözleşmelerinde hakemlere hukuka dayalı olmayan (*ex aequo et bono*) uygulama yetkileri de verilebilmektedir.⁴ Latince eşitlik

³ The Eritrea – Yemen Arbitration (Territorial Sovereignty and Scope of the Dispute) in the Matter of an Arbitration Pursuant to an Agreement to Arbitrate, Eritre-Yemen Hakemlik Uygulaması 3 Ekim 1996, ss. 1-2.

ve vicdana dayalı olan anlamına gelen *ex aequo et bono*, hakemlik mahkemeleri çerçevesinde adalet ve hakkaniyetin uygulanıp hukuk kurallarının göz önünde bulundurulmadığı durumları ifade etmektedir (Trakman, 2008: 621-642). Hukukun hukuk kuralları dışında uygulanması olarak da ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bu tür davalara örnek olarak gösterilen ve Portekiz ile İngiltere arasında gerçekleşen 1872 tarihli Delagoa Körfezi davasında, uyuşmazlık sonucu mahkemeye başvuran taraflar, herhangi bir tarafın lehine karar veremediği durumlarda hakeme, kendi inisiyatifini kullanarak hakkaniyet çerçevesinde karar verebileceği bir yetki tanımıştır (Grant ve Barker, 2009: 145-146; Merrills, 2011: 98).

Hakemlik mahkemeleri ve yargıları, uygulanmaları açısından kurumsal (*institutional*) ve geçici (*ad hoc*) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kurumsal hakemlik, hakemliğin bir hakemlik kurumu tarafından uygulanmasını ifade etmektedir. Hakemliğin bir hakemlik mahkemesi tarafından yürütülmesini ifade eden geçici hakemlik ise, kurumsal hakemliğe nazaran daha sık başvurulmuş hakemlik uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır (Rubino-Sammartano, 2001: 4). Kurumsal ya da geçici olsun, hakemlik mahkemeleri ve sözleşmeleri sonucu alınan kararlar tarafları bağlayıcı niteliktedir. Ancak yargılama öncesi tarafların sözleşmede belirtmesi üzerine bu kararlar tavsiye niteliği de taşıyabilmekte ve böylelikle uyuşmazlık taraflarına herhangi sorumluluk yüklememektedir (Bildler, 1991: 191-218).

1899 ve 1907 Konvansiyonlarında kapsamlı bir şekilde belirtilen ve sonraları çeşitli girişimler sonucu geliştirilen hakemlik, kullanılmaya başlandığı dönemlerde büyük bir ilgi görmüş ve günümüzde de halen varlığını sürdürmektedir. Uyuşmazlık taraflarının haklarını hızlı bir şekilde güvence altına almak ve bunu gerçekleştirirken de sürece dahil olma isteklerinin bir tezahürü olarak taraflar, hakemlik yöntemine sıklıkla başvurmaktadır. Önceleri belli birkaç şehirde oluşturulan hakemlik, günümüzde tarafların da talebinin artmasıyla birlikte kurumlarının sayısını artırmakta ve hatta yöntemlerini çeşitlendirmektedir. Böylelikle, daha fazla şehirde kendisine yer bulan hakemlik, ona başvurmak isteyen uyuşmazlık taraflarına da çeşitli imkanlar sağlamaktadır (Mehren, 1992: 105).

Uluslararası Yargı Organları (International Judicial Bodies)

Kavram olarak yargı ya da yargılama (*adjudication/judicial settlement*), bir çatışma ya da uyuşmazlık durumunun, belirli bir yasa ya da yasalar çerçevesinde nihai bir karara

bağlanmasını ifade etmektedir. Yargılama işleminin hukuka dayalı şekilde gerçekleşmesi onu, diplomatik çözüm yollarından ayırmakta ve en önemli özelliklerinden birini oluşturmakta, böylelikle hukuktan güç alan yargı, bağlayıcı kararlar verebilmekte ve bu yönüyle de diplomatik çözüm yollarından ayrılmaktadır (Romano vd., 2013: 4). Yargılama işlemini gerçekleştiren yargı organları ise genellikle mahkemelerdir (*courts/tribunals*). Yargılama işlemini gerçekleştiren bu mahkemeler, yürüttükleri uyuşmazlık çözüm sürecini ise dava olarak nitelendirmektedir (Romano, 2005: 281-328).

Hukuk kavramının gelişmesiyle birlikte şekillenmeye başlayan barışçıl çözüm yolları, mahkeme kavramını 19. Yüzyılda daha yüksek şekilde ifade etmeye başlamıştır. Lahey Konvansiyonlarından kısa bir süre önce Bloch, daimî bir uluslararası mahkemenin varlığının gerekliliği konusunda altı ciltlik bir tez yazıp yayınlamıştır. Bir sonraki sene ise Bloch'un, barışı hukuk yoluyla temin etmeyi anlattığı tezinin de etkisiyle 1899 Konvansiyonu'nda daimî bir hakemlik mahkemesinin kurulmasına karar verilmiştir. Her ne kadar bu süreç tam anlamıyla Bloch'un düşündüğü şekilde ilerlemese de ileride kurulacak yargı organlarının oluşmasında ön ayak olan hakemlik yöntemine büyük katkılar sağlamıştır (Caron, 2000: 10-12).

1899 Lahey Konvansiyonu'nda oluşturulan Daimî Hakemlik Mahkemesi, uyuşmazlık taraflarının uzlaşarak belirlediği üyelerden oluşmakta ve mahkemenin konusu dahil birçok içeriği yine uyuşmazlık taraflarınca belirlenmekteydi. Uluslararası bir yargı organı oluşturmak isteyen çeşitli hukukçular ise, hakemlik yönteminin bu işleyiş tarzını, objektif ve daimî olmadığı, her sorun için ayrı olarak kurulduğundan kullanışlı olmadığı ve en nihayetinde hakemlik üyeleri yargıçlardan oluşmadığı için bir mahkeme de olmadığı gerekçeleriyle eleştirmişlerdir (Scott, 1907: 431-440). Bu nedenle çatışma ve uyuşmazlıkların zorunlu yargı yetkisine sahip daimî bir yargı organı tarafından çözülmesinin doğru olacağı kanaatinde olmuşlardır.

Hukukçuların uluslararası bir yargı oluşturma yönündeki çabaları 1907'de ki Lahey Konvansiyonu'nda da devam etmiş ancak yine hukukçularca istenilen şekilde bir ilerleme sağlanamamıştır. Bu hukukçulardan biri olan Root, devletlerin hakemlik konusunda isteksiz davranabilme potansiyellerinin yüksek olduğunu ileri sürerek, yargıçlardan oluşan bir mahkemenin kararlarının devletlerce daha güvenilir kabul edileceğini ifade etmektedir (Root, 1907: 1135). İki konvansiyonda da isteklerine ulaşamayan Roots, daha sonra bu çabalarını Amerika'ya yöneltmiş ve 1908 yılında Orta Amerika Adalet Divanı'nın (*Central*

American Court of Justice/CACJ kurulmasında etkili olmuştur (Root, 1907: 687-689).⁵ Böylelikle, Orta Amerika Adalet Divanı, devletlerarası çatışma ve uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin ilk daimî mahkeme olmuştur (Hill, 1992: 41-44; O'Connell, 2019: 278).

Yapılan anlaşmalar, kurulan mahkemeler Birinci Dünya Savaşı'nın gerçekleşmesiyle birlikte son bulmuş ve bu süreç devletleri, uluslararası düzeyde bir yargı organı kurmaları gerektiği gerçeğiyle baş başa bırakmıştır. Savaş sonrası kurulan MC ile birlikte 1922 yılında Uluslararası Daimî Adalet Divanı (*PCIJ*) kurulmuş ve küresel ölçekteki ilk uluslararası mahkeme olmuştur. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın gerçekleşmesi ve MC'nin son bulmasıyla birlikte, yeni bir oluşum olarak BM kurulmuş ve Uluslararası Adalet Divanı (*ICJ*) BM'nin bir organı olarak faaliyet göstermeye başlamıştır (UN, 1992: 66).

Uluslararası yargı organları, statüleri itibariyle çeşitlilik göstermekle birlikte, işlevlerini yerine getirme konusunda ise bazı temel özelliklere sahiptir. İlk olarak, uluslararası yargı organları oluşumları itibariyle uluslararası toplum tarafından oluşturulmaktadır. Bu nedenle herhangi bir devletin ulusal hukukuna bağlı değildir ve bu yönde hareket etmemektedir. Yargı organlarının ikinci temel özelliğe göre ise, devletler, uluslararası örgütler ya da çeşitli organlar bu davalara taraf olabilmektedir. Bazı yargı organları bu taraflar dışında gerçekleşen davalara da bakabilmekte ve bu davalar için özel yargı yetkileri kullanabilmektedir. Ancak yine de yargı yetkisi, devletler, uluslararası örgütler ve çeşitli organlar üzerinde etkili olmaktadır (Romano vd., 2013: 7). Üçüncü temel özellik ise, uluslararası yargılamaları yürütecek olan yargıçların tarafsız ve bağımsız olmaları gerektiğidir. Yargıçlar, gerekli mesleki donanıma, yüksek ahlaki kişiliğe sahip olmakla birlikte, herhangi bir devleti temsil etmemektedir (Mackenzie, 2013: 740-742). Dördüncü temel özelliğe göre ise, uluslararası yargı organları davalar üzerinde yargı yetkisini kullanırken uluslararası hukuku temel almakta ve yargı safhasında önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde hareket etmektedir (UN, 1945). Son temel özellik ise, yargılama sonucu çıkacak kararın niteliği hakkındadır. Bazı uluslararası yargı organları önceden belirlenmiş şekilde tavsiye niteliğinde bağlayıcı olmayan kararlar alabilmektedir. Ancak aksi belirtilmediği takdirde uluslararası yargı organlarının almış olduğu kararlar tarafları bağlayıcı niteliktedir (Huneus, 2013: 438-462).

⁵ Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı Elihu Root, 14 Kasım 1907'de barış konferansı çağrısında bulunmuştur.

Kuruluş amaç ve yöntemleri aynı olan uluslararası yargı organları, ki bunlar çoğunlukla mahkemeler, aynı nihai amaca sahip olmakla birlikte farklı statü ve yargı yetkilerine sahip olabilmektedir. Örneğin geçmişten günümüze genel olarak devletler arasındaki uyuşmazlıkların çözümü için kurulan, UAD (ICJ) ve Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (ITLOS) gibi daha geniş çaplı mahkemeler bulunabildiği gibi, AİHM, Amerika ve Afrika İnsan Hakları Mahkemeleri gibi, bir bireyin insan olmaktan kaynaklanan haklarının ihlali ile ilgili davaların görüldüğü insan hakları mahkemelerine de rastlamak mümkündür. Daimî, geçici, ulusal ya da uluslararası olarak kurulabilen Ceza Mahkemeleri ve bölgesel ekonomik iş birliğini sağlamak amacıyla oluşturulan ekonomik ve siyasi anlaşmaların oluşturduğu mahkemeleri de yine farklı yargı yetkilerine sahip mahkemeler arasında belirtmek yanlış olmayacaktır.

Uluslararası uyuşmazlıkların yargısal çözümüne ilişkin akla ilk gelen ve en kapsamlı uluslararası mahkeme ise, Dünya Mahkemesi (*World Court*) olarak da anılan Uluslararası Adalet Divanı (*UAD*)'dır (Acer ve Kaya, 2015: 432). Uluslararası hukuk çerçevesinde karar veren UAD'nin yargı yetkisine tabii olan konular ise UAD Şartı'nın 36. Maddesinde belirtilmektedir. Bu maddeye göre, UAD, kendisine taraf olan devletlerin sunacağı bütün davalar ile birlikte, BM Şartı ve yürürlükte olan özel antlaşmalarda öngörülen tüm konuları kapsamaktadır (UN, 1945). Bu Şarta taraf olan devletler, yine taraf olan diğer devletlerle ilgili olarak, bir anlaşmanın yorumlanması, uluslararası hukuku ilgilendiren her türlü konu, uluslararası bir yükümlülüğün ihlal edilmesine neden olan sorunlar ve yine uluslararası bir yükümlülüğün ihlali nedeniyle yapılması gereken tazminatların kapsam ve niteliği hakkında UAD'nin yargı yetkisini kabul etmiş sayılmaktadır (UN, 1945).

UAD, aynı uyruğa sahip olmayan on beş yargıçtan oluşmaktadır ve her bir yargıç dokuz yıllık bir dönem için seçilmektedir. BMGK ve Genel Kurul tarafından seçilen yargıçların tekrar seçilme hakkı bulunmakla birlikte, yargıçların üçte biri olan beş yargıç üç yılda bir yenilenmektedir (UN, 1945; Merrills, 2011: 134). Konsey ve Kurul bu seçimleri gerçekleştirirken UAD Şartının 9. Maddesi gereği, yargıçları yalnızca bireysel niteliklerine göre değil, bir bütün olarak tüm dünyanın sahip olduğu temel hukuk sistemlerini güvence altına alarak temsil edecek niteliklere göre gerçekleştirmektedir (UN, 1945). Yargıçların bireysel nitelikleri göz önüne alındığında, yargıçlar uyruklarına bakılmaksızın yüksek ahlaki karaktere sahip kişilerden seçilmektedir. Bu nedenle yargıçlar, kendi ülkelerinde en yüksek

yargı organlarına atanmak için gerekli donanıma sahip kişilerden ya da uluslararası hukukça tanınmış yetkilere sahip bağımsız hukukçulardan oluşmaktadır (UN, 1945).

Uluslararası hukuk kaynaklarına uygun (UN, 1945) şekilde kendisine getirilen davaları çözüme ulaştıran UAD, görev yetkisini iki şekilde yerine getirmektedir. İlk olarak UAD, uluslararası hukuk çerçevesinde uyuşmazlıklara ilişkin Şartın taraflarını bağlayıcı nitelikte kararlar alabilmektedir (UN, 1945). İkinci olarak ise, tavsiye görüşleri verebilmektedir (UN, 1945). BM Genel Kurulu ve BMGK, BM'nin diğer organları ve çeşitli uluslararası örgütler bir konuda tavsiye görüşü vermesi için UAD'ye bir dilekçe ile başvuruda bulunabilmektedir (UN, 1945).

Uluslararası Adalet Divanı'nın yanı sıra, bireylerin insan olmaktan kaynaklanan haklarının ihlali ile ilgili davaların görüldüğü Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM/ECHR), konusu bakımından daha kısıtlı bir yapıda olmasına karşın uluslararası bir mahkeme olarak işlevini gerçekleştirmektedir. Strazburg Mahkemesi (Anagnostou, 2013: 27-49) olarak da anılan AİHM, Avrupa Konseyi tarafından insan haklarını ve bireylerin temel özgürlüklerini korumak ve geliştirmek gayesiyle oluşturulan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi uyarınca, bu sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerin yerine getirilmesini sağlamak amacıyla oluşturulan bir yargı organıdır (Uzun vd., 2012: 99). 1950 yılında imzalanıp 1952 yılında yürürlüğe giren ve bireylerin insan olmaktan kaynaklanan haklarının yer aldığı AİHS'nin ilk maddesine göre, sözleşmeye taraf olan devletler ilk bölümde belirtilen temel hak ve özgürlüklerin tamamını tanımaktadır (ECHR, 1953).

Sözleşmeden doğan yükümlülükleri yerine getirmeyen tarafların sözleşmeye uygun hareket etmesini sağlamak amacıyla oluşturulan AİHM'de, taraf ülke sayısı kadar yargıç görev yapmaktadır. Yargıçlar Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından taraf devletlerin sunduğu üç kişilik listeden seçilmektedir. Tarafsız ve bağımsız olarak görevini icra eden, üstün ahlaki kişilik ve yüksek yargısal görevlere atanmak için gerekli niteliklere sahip olan hukukçulardan seçilen yargıçlar, 6 yıllık bir süre için seçilmekte ve daha önce görev yapmış yargıçlar tekrar seçilebilmektedir. Yargıçların görev süresi ise yetmiş yaşına geldiklerinde son bulmaktadır (ECHR, 1953).

Mahkemenin işleyebilmesi ve bireylerin mahkemeye başvurabilmesi için öncelikle kendi ülkelerindeki iç hukuk yollarını tüketmesi gerekmektedir. Böylelikle iç hukuku tüketen birey, kesin kararın açıklanmasının ardından ilk altı ay içerisinde AİHM'e başvurabilmektedir. Başvurunun ardından AİHM, üç yargıçlı komiteler, yedi yargıçlı

Daireler ve on yedi yargıçlı Büyük Daireler oluşturarak gelen başvuruları incelemektedir. AİHM, kendisine yapılan başvuruları kabul edilebilir gördüğü takdirde ilk olarak, başvuran taraf ve devlet arasındaki uyuşmazlığa yönelik insan haklarına saygı çerçevesinde dostane çözüm sürecini başlatıp yürütebilmektedir. Dostane çözüme ulaşılması halinde ise, mahkeme davayı kayıttan düşürmektedir. Mahkeme, uzlaşmayı sağlayamadığı noktada ise yargılamaya devam etmekte ve devletlerin sözleşmeye uygun hareket etmediğini saptarsa hakkaniyete uygun bir şekilde zarar gören tarafın zararının giderilmesine karar verebilmektedir. Mahkeme tarafından alınan nihai kararlar ise yine taraf devletleri bağlayıcı niteliktedir (ECHR, 1953).

UAD ve AİHM'nin yanı sıra, BM Deniz Hukuku Konvansiyonu tarafından oluşturulan Sözleşme'nin uygulanmasından kaynaklanan uyuşmazlıkları çözmek ve karara bağlamak amacıyla oluşturulan Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (*UDHM/ITLOS*) (UNCLOS, 1994: 132-135; ITLOS, 1982), savaş, saldırı ve soykırım gibi insanlığa karşı işlenen suçların yargılandığı Uluslararası Ceza Mahkemesi (*UCM/ICC*) (ICC, 2002) ve Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi (*AAİHM/IACHR*) (ACHR, 1978), yatırımcı ve devlet arasındaki uyuşmazlıkları çözmek için NAFTA vb. ekonomik anlaşmalar sonucu oluşturulan çeşitli mahkemeler de uluslararası yargı organlarına örnek olarak gösterilebilmektedir.

Hukuki çözüm yollarını oluşturan uluslararası yargı organları ve hakemlik uygulamaları, kararlarını uluslararası hukuka uygun olarak gerçekleştirmekte ve her iki süreç de yargı yetkisini uyuşmazlık taraflarının isteklerine bağlı kılmaktadır. Sahip oldukları kimi benzerliklere karşın uluslararası yargı organları, çeşitli konularda hakemliğe kıyasla bazı farklılıklar içermekte ve bu farklılıklar çeşitli avantajlar sağlayabilmektedir. İlk olarak mahkeme yargıçlarının kurum tarafından belirlendiği yargı sürecinde, hakemlikte olduğu gibi taraflar yargıçları atayamamaktadır. Bu nedenle uyuşmazlık taraflarının yargı sürecine etki etme ihtimalleri daha az olmaktadır. Kurumsal bir süreç olması nedeniyle yargı organları, her iki tarafa da hakemliğe kıyasla daha güvenilir bir yargılama sunmaktadır (Hasan ve Arifuzzaman, 2018: 82-83). Uluslararası yargı organları, yargı sürecinin maliyetleri konusunda da hakemliğe kıyasla avantaj sahibidir. Hakemlik uygulamalarında uyuşmazlık taraflarınca hakemler için fazladan harcamalar yapılabilmekteyken, yargı organlarında ise bu harcamaların tamamı BM gibi kurumlar tarafından karşılanmaktadır (UN, 1945). Yine uluslararası yargı organlarının sahip olduğu bir diğer avantaj ise,

mahkemelerin oluşumu sürecindeki aksaklık ve gecikmelerin yaşanma ihtimalinin en aza indirilmesidir. Kurumsal olarak oluşturulan bu mahkemelerdeki süreç, hakemliğe kıyasla daha sistematik şekilde ilerlemektedir (Hasan ve Arifuzzaman, 2018. 83).

Ancak uyuşmazlık tarafları, sağlamış olduğu avantajlara karşın yargı organlarına başvurma konusunda pek istekli hareket etmemektedir. Bunun en önemli sebeplerinin başında ise, uyuşmazlık taraflarının yargı organlarına kıyasla hakemlik uygulamalarında daha fazla ve daha esnek manevra alanına sahip olmaları gelmektedir (Bilder, 1997: 155-189).

2.4.3 Uluslararası Örgütler Çerçevesinde Çözüm Yolları

Çatışmaların çözümü noktasında barışçıl çözüm yolları, daha önce de belirtmiş olduğumuz üzere çözüm noktasında sıklıkla tercih edilmektedir. Uyuşmazlık ve çatışmalara barışçıl çözüm arayışları her ne kadar uzun zamandır devam etmekte ise de uluslararası örgütlerin bu çözüm sürecinde aktif rol oynaması özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde artış göstermektedir. Uluslararası güvenlik ve istikrarın ciddi tehlikelerle karşı karşıya kaldığı Soğuk Savaş sonrası dönem, çatışmaların çözümü konusunda gerek devletlerin gerekse uluslararası örgüt ve toplulukların daha aktif bir rol üstlendikleri dönem olarak karşımıza çıkmaktadır (Paris, 1997: 54-90).

Çatışmaların barışçıl yollarla çözüme ulaşması iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, çatışma durumunun devam etmesinin çatışan her iki tarafa da fayda sağlamadığı ve çatışan tarafların uzlaşmacı bir tavır sergileyerek kendi istekleri ile barışçıl çözüm yolunu tercih etmesini ifade etmektedir. İkincisi ise, çatışmanın çözümü konusunda çatışan tarafların herhangi bir eyleme geçmediği durumlarda, uluslararası üçüncü bir aktör olarak devlet ya da çalışmanın konusu itibarıyla özellikle örgütlerin çözüm sürecine dahil olmasını ifade etmektedir (Burton, 1972: 5-29).

Soğuk Savaş sonrası dönemde, uluslararası ve bölgesel örgütlerin üçüncü bir taraf olarak daha aktif bir şekilde çatışma çözümüne dahil olması ile birlikte, bu çatışmaların barışçıl bir şekilde çözüme kavuşturulmasına olan ilgi de artış göstermektedir. Belirli bir amaç çerçevesinde kurulan uluslararası ve bölgesel örgütleri iki şekilde değerlendirmek mümkündür. Bunlardan ilki, bir siyasi ittifak ve oluşum çerçevesinde kurulan uluslararası örgütlerdir (Ganguly ve Taras, 1998: 101-104). Uluslararası güvenliği sağlamak, dünya barışını korumak ve toplumsal ve ekonomik iş birliği amaçları çerçevesinde kurulan BM, bu örgütlere örnek teşkil etmektedir (un acttan madde). Uluslararası örgütler bu işlevlerinin yanı

sıra, yine ittifak içerisinde yer alan tarafların sorunlarının çözümünde de aktif rol oynamaktadır. Örneğin, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization/NATO) olarak kurulan NATO, örgüt üyelerine, örgüt dışı aktörlerce gelebilecek saldırılara karşı savunma birliğini öngören bir askeri ve siyasi ittifaktır. Ancak kimi zaman NATO, Ege ve Kıbrıs sorunu yaşayan Türkiye ve Yunanistan gibi örgüt üyesi devletler arasında oluşan sorunların çözümünde de rol almaktadır (Weaver, 2021: 3-15).

Öte yandan bu örgütlerden ikincisi ise coğrafi bir bölgeyi ifade eden ve bölgelerindeki iş birliğini geliştirmenin yanı sıra, siyasi ve ekonomik amaçlar çerçevesinde oluşturulan uluslararası örgütlerdir. Bu örgütler örgüt içi iş birliğinin yanı sıra buldukları bölgenin barışı muhafaza etmesine de yardımcı olmaktadır. Üye olan devletlerin ve buldukları bölgenin ekonomik büyümesine katkıda bulunmak, yine bölgesel iş birliğini artırmak ve bölgedeki barış ve istikrarın sağlanmasına yardımcı olmak amacıyla kurulan Güneydoğu Asya Uluslar Birliği'ni (Association of Southeast Asian Nations/ASEAN) bu örgütlere örnek olarak vermek mümkündür. Her ne kadar kuruluş anlaşmasında üye ülkelerin egemenlik haklarına saygı duyulacağı ve sorunlarına müdahale edilmeyeceği gibi ilkeler yer alsada da kimi ASEAN liderleri (Narine, 2016: 154-157), Arakan sorununun uluslararası bir boyuta ulaşması ile birlikte Myanmar'a çeşitli baskılarda bulunmuşlardır (Haacke, 2010: 153-174; Davies, 2012: 1-22).

Çatışmaların uluslararası bir boyuta ulaşması ile birlikte, oluşturulan uluslararası örgütler, bu çatışmaların çözümünde yer alan bir taraf olarak bulunmaya başlamaktadır (Saideman, 2002: 27-50). Çalışmanın konusu itibarıyla de özellikle BM, devlet-devlet ve devlet-azınlık arasında meydana gelen sorunların çözümüyle yakından ilgilenmektedir. BM, devletler tarafından oluşturulan bir uluslararası örgüt olması nedeniyle çatışmaların çözüme ulaşması konusunda tarafsız bir imaja sahiptir. BM, bu tarafsız imajı sayesinde çatışmanın tarafları arasında kabul edilebilirliği daha yüksek bir örgüt olmakla birlikte (Ganguly ve Taras, 1998: 101-104), örgüt yapısı itibarıyla bir çeşit çelişki içerisinde kalmaktadır. Uluslararası sistem içerisinde yer alan devletlerin egemenlik hakları ve bağımsızlıklarına saygı duymayı ilke edinen örgüt aynı zamanda halkların self-determinasyon ilkesini de kabul ederek bu çelişkili durum içerisinde kalmaktadır. Devletler tarafından oluşturulan bir örgüt olması nedeniyle BM'nin, özellikle azınlıklar çerçevesinde yürüttüğü politikaların objektifliği ise, tartışmalı olmaktadır (David ve James, 1998: 60-82).

Bölgesel örgütler ise, çatışmaların çözümünde bir taraf olarak bulunma konusunda uluslararası örgütlere nazaran daha iyi bir konuma sahiptir. Özellikle bu örgütlerin bölge içerisinde gerçekleşen çatışmaların çözüme ulaşması konusunda göstermiş oldukları çaba, çatışan bölge ülkeleri tarafından daha tarafsız olarak değerlendirilmektedir. Bölgeye hâkim ve bölgede bulunan devletlerin iş birliği içerisinde hareket etmesi, bu örgütleri uluslararası örgütlere kıyasla daha avantajlı bir konuma getirmektedir (Ganguly ve Taras, 1998: 101-104).

Uluslararası ve bölgesel örgütlerin yanı sıra hükümet dışı olarak faaliyet gösteren çeşitli örgütler de bulunmaktadır. Bu hükümet dışı örgütler, çatışmaların çözüme ulaşması konusunda daha önce bahsi geçen örgütler kadar etkili olmasa da çeşitli şekillerde yardımcı olmaktadır. Örneğin, İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch/HRW) dünyanın her yerinde bulunan insanların, insan olmaktan edindikleri haklarını korumak üzere oluşturulmuş uluslararası bir örgüttür. HRW, insanlara gerçekleştirilen ihlalleri, bu ihlallerden sorumlu kişileri ya da kurumları araştırmaktadır. Bu tür örgütler, barışın sağlanması ve korunması konusunda çok etkili olmamakla birlikte, insani yardım sağlayan kuruluşlardır. Yapmış oldukları araştırmalar doğrultusunda, ihlallere sebep olan aktörleri belirlemekte ve çözümü konusunda uluslararası örgütlere kaynaklık etmektedir (Gorman ve Mihalkanin, 2007: 125-126).

Sonuç olarak, çatışmaların çözümü konusunda uluslararası örgütlerden bölgesel örgütlere dek, çeşitli aktörlerin çözüm konusunda çaba gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu örgütlerin ve çözüm yollarının her zaman için işe yaramadığını da belirtmek gerekir. Nitekim bu örgütlerin çatışmaların çözümü konusunda net bir çözüm mekanizması geliştirememiş olmaları, çözüm konusunda hala sıkıntıları beraberinde getirmektedir. Çatışmaların barışçıl yollarla çözüme kavuşturulması, uluslararası güvenlik ve barışın korunması için çatışmalara yönelik net bir tutumun geliştirilmesi oldukça önem kazanmaktadır (Ganguly ve Taras, 1998: 96).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAKAN SORUNU

3.1. Rohingyaalar

Sorunun ne olduğuna değinmeden önce, sorunun tarafı olan Rohingyaaların kim olduğunu belirtmek çalışmanın daha net anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Çeşitli etnik gruplara ev sahipliği yapan Myanmar, çok uluslu, çok dinli ve çok kültürlü bir ülke profiline sahip olmakla birlikte bu çeşitlilik Arakan⁶ bölgesinde de etkisini sürdürmektedir (Woodward, 2020: 300). Bölgede başlıca iki etnik grup ön plana çıkmakta ve bunlar; “*Rakhine*” olarak bilinen Arakanlı Budistler ve “*Rohingya*” olarak bilinen Arakanlı Müslümanlardır. Ancak Rohingyaalar, Myanmar yönetimi tarafından tanınmamakta ve bu durum bölgede bir varoluş krizine neden olmaktadır. 1948’de bağımsızlık süreci ile başlayan ve 1982 Vatandaşlık Yasası ile daha da içinden çıkılmaz bir hal alan Rohingyaaların bölgedeki varlık sorunu, günümüzde halen devam etmektedir (Blitz, 2010: 30-31).

Etimolojik olarak Rohingya teriminin, rohai, rohang, roang ve roşangi kelimelerinden türediği düşünülmektedir. Bu kelimelerin erken dönem Arakan’a seyahat eden Arap ve İranlı tüccarlar tarafından bölgeyi tanımlamak amacıyla kullanıldığı iddia edilmektedir (Front, 1976: 4). Deniz yoluyla gerçekleşen ticaretin önemli duraklarından biri olan Arakan, bölgeye gelen tüccarlar tarafından o dönemde Roang Krallığı olarak ifade edilmiş ve bu ülkede yaşayanlar ise Roanglı olarak anılmıştır (Yunus, 2005: 7-10). Böylelikle, roang terimi bölgede yerleşik olarak bulunan bir halkı ifade etmek için kullanılmıştır.

Rohingya terimi, ilk defa 1799 yılında Francis Buchanan-Hamilton tarafından yazılan “*A Comparative Vocabulary of Some of the Languages Spoken in the Burma Empire/Burma İmparatorluğu'nda Konuşulan Bazı Dillerin Karşılaştırmalı Bir Kelime Bilgisi*” adlı makalede geçmektedir. Burma’da konuşulan diller üzerine araştırma yapan Buchanan makalesinde, bölgede Hint dilinden türediğini düşündüğü üç farklı lehçenin varlığına dikkat çekmektedir. Buchanan tarafından “*Rooinga*” olarak kullanılan terim,

⁶ 1989 yılında askeri cunta tarafından Arakan Eyaleti’nin adı resmi olarak “Rakhine” olarak değiştirilmiştir.

Arakan'da yerleşik olarak bulunan Müslüman bir grubun konuştuğu dil olarak ifade edilmektedir (Buchanan, 1799: 219-240; Gill, 2015: 4-10). Böylelikle, Buchanan'ın 1799 tarihli makalesinin bölgede Müslüman bir halkın varlığını kanıtlar nitelikte olduğu ifade etmek mümkündür.

Günümüzde Arakan Eyaleti'nde bulunan Müslüman halkı ifade etmek için kullanılan Rohingya terimi, çeşitli kaynaklarda benzer nitelikte kullanılmaya devam etmektedir. Lintner'e göre, Rohingya terimi, 1950'lerden itibaren popüler olmaya başlamış, ancak bölgedeki varlıkları çok daha eskiye dayanan Müslümanları ifade etmek için kullanılmaktadır. Ayrıca Lintner, günümüzdeki Rohingyalar için "*melez ırk*" ifadesini kullanarak onları eski Müslümanların bir uzantısı olarak gördüğünü de ifade etmektedir (Lintner, 1994: 64-66). Rohingya teriminin yine 1950'lerden itibaren bölgedeki Müslümanları ifade etmek için kullanıldığını öne süren Egreteau ve Jagan, bu terimin Rakhine Eyaleti'nde bulunan Müslümanların büyük bir kısmını tanımlamak için kullanıldığını ifade etmektedir (Egreteau ve Jagan, 2013: 132).

Rohingya teriminin, bölgedeki Müslümanlar arasında etnik bir isim olarak kullanıldığını düşünen Charney, terimin, "*Müslüman Arakanlılar*" ifadesini karşılamak amacıyla tarihsel kaynaklar çerçevesinde üretildiğini ifade etmektedir (Charney, 2009: 201). Rohingya teriminin daha fazla kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, terimin neyi ve kimi ifade ettiği konusundaki belirsizliğin arttığını ifade eden Smith ise, Rohingyaları "*Arakanlı Müslümanlar*" olarak tanımlamaktadır. Smith'e göre, yüzyıllardır bölgede yaşayan Müslümanlar, bağımsızlık sonrası dönemde kendilerini dini bir grup olarak tanımlamak yerine etnik bir grup olarak tanımlamayı tercih etmektedir (Smith, 1991: 29-37). Kendilerini Rohingya olarak tanımlayan bir halkın varlığından söz eden Steinberg'e göre ise, bu tanım bölgede Müslüman kültürüyle yaşamlarını sürdüren ve günümüzde tanınmayan bir azınlığa karşılık gelmektedir (Steinberg, 2010: 22-23).

Rohingyaların seçmiş oldukları bu terimin, geçmişten günümüze çeşitli kaynaklarda tanımlanmaya çalışılması halen devam etmektedir. Bu nedenle tanımlanmaya çalışılan bu terimin nasıl ortaya çıktığı ile ilgili çeşitli tarihsel olguları ifade etmek çalışmanın daha iyi anlaşılması bakımından yararlı olacaktır. Bölgedeki ilk Müslüman yerleşimlerini 9. yüzyıla kadar dayandıran Yegar, bölgenin deniz ticaretinde aktif rol oynadığını ve bu nedenle bölgeye gelen Müslüman tüccarların yerel halktan kadınlarla evlenerek bölgeye yerleştiklerini ifade etmektedir. Burmalı kadınlarla evlenen Müslüman tüccarların bölgeye

kalıcı olarak yerleştiklerini ve bu nedenle bölgedeki Müslüman nüfusun gelişmeye başladığını ileri sürmektedir. Ancak Yegar, gelişmeye başlayan bu Müslüman nüfusun yerel nüfusa oranla oldukça küçük olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle 19. yüzyılın başlarına kadar bölgedeki Müslümanların bir tehdit olarak görülmediğini ve Müslümanların dini hoşgörü altında yaşamlarını sürdürdüklerini ifade etmektedir (Yegar, 2002: 19-25).

İslam'ın 8. yüzyılda Orta Doğu'da hâkim din haline gelmesinin ardından, İslam, çevre ülkelere yayılarak Hindistan ve Çin sınırlarına kadar ulaşmıştır (Sonn, 2016: 30-33). Bu dönemde Arakan, coğrafi yapısı nedeniyle Burma Krallıklarından ve onların olası saldırılarından korunan izole bir bölge olarak varlığını sürdürmüştür. Arakan'ın yine coğrafi yapısı nedeniyle Hint alt kıtasında bulunan Müslüman Bengal ile birleşen sınırları, iki bölge arasındaki kültürel ve ekonomik etkileşimin gelişmesine katkı sağlamıştır (Ray, 1994: 186-193). Arakan'ın deniz ticaretinin yanı sıra karayoluyla da Bengal ile bağlantı kurması, İslam'ın bu bölgeye yalnızca deniz ticareti yoluyla gelmediği, kara yolu ile de bölgeye ulaşma ihtimali olduğunu göstermektedir.

15. yüzyıla gelindiğinde, bölgedeki İslam etkisi daha önceki dönemlere kıyasla çok daha yoğun bir şekilde gerçekleşmiştir. 1430 yılında Bengal Sultanlığı'na sığınan Arakan Kralı Nrameikhla'nın yeniden tahta geçerek bölgeye dönmesi üzerine Arakan üzerindeki Bengal etkisi artarak kendini göstermeye başlamıştır. Bengal'de kaldığı süre boyunca çeşitli etkileşimlerde bulunan Nrameikhla, ilk iş olarak başkenti Mrauk-U'ya taşımış ve Müslümanların en etkili oldukları Mrauk-U Krallığı dönemi başlamıştır (Collis, 1925: 491-492). Bengal Sultanlığı bölgesel bir güç olarak Mrauk-U üzerinde çeşitli etkilerde bulunmuş ve bu dönemde, Mrauk-U hükümdarları Müslüman unvanlar kullanmaya başlamıştır. Süleyman Şah olarak da bilinen Nrameikhla'dan itibaren hükümdarlar kullanmış oldukları bu Müslüman unvanlar sayesinde Bengal ile iyi ilişkiler geliştirme çabası içerisinde olmuştur. Müslüman Bengal etkisinin giderek artması ile birlikte Farsça bir saray dili haline gelmiş ve yine bu dönemde İslami semboller içeren madeni paralar basılmıştır. Müslümanların yönetimde yüksek konumlara erişebildiği bu dönem, aynı zamanda dini hoşgörünün had safhada yaşandığı bir dönem olarak da ifade edilmektedir (Collis, 1925: 493; d'Hubert, 2014: 47-74)).

İngiliz sömürge döneminin başlamasına kadar olan süreçte bölgedeki varlıkları konusunda önemli sorunlar yaşamayan, din ve dil dışında bölgedeki Budistlerden pek de farklı olmayan Müslümanlar, İngilizlerin bölgeye gelmesi ile birlikte kendilerini bir

mücadele ortamı içerisinde bulmuştur. İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'nin daha da doğuya genişlemesi ile birlikte Arakan'a Müslüman göç hareketleri başlamış ve bunun neticesinde, Budist ve Müslümanlar arasındaki sorunlar artmaya başlamıştır (Christie, 1996: 161-172; (Leider, 2014: 226). Bölgedeki durumun kötüleşmeye başlamasının ardından İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, Japon işgali ve Myanmar'ın bağımsızlığını kazanması gibi olaylar neticesinde Arakanlı Müslümanlar, giderek derinleşen bir ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalmıştır (Thawngmung, 2016: 529-532). Bu sorunlar, yerinden edilme, çatışma ve ölümlere sebep olmuş ve bölgedeki militarist faaliyetler artmaya devam etmiştir. Bu dönemde, bölgede var olan derin ayrımcılık, çatışmalar ve insan hakları ihlalleri sonucu bir kimlik oluşturma ihtiyacı hisseden Arakanlı Müslümanlar, siyasi bir özerklik elde etme amacıyla kendilerini Rohingya olarak tanımlamaya başlamıştır (Fahmida, 2017: 41-86). Myanmar hükümeti tarafından "*Bengalli*" olarak nitelendirilen (Irrawaddy, 2016) ve günümüzde halen resmi olarak tanınmayan Rohingyalar, her ne kadar en temel haklarından yoksun bırakılmaya ve görmezden gelinmeye devam edilseler de uğradıkları zulümler sonrası Rohingya adı, uluslararası alanda yaygın bir şekilde kabul görmeye başlamıştır.

3.2. Çatışmaların Gölgesinde Bir Bölge: Arakan



Şekil 5. Arakan siyasi haritası

Kaynak: Richmond S. (2017) *Myanmar (Burma)*, Lonely Planet Publications, s. 269.

Günümüzde Myanmar'ın Rakhine eyaleti olarak adlandırılan Arakan⁷; Myanmar, Bangladeş ve Hindistan arasında İslam ve Budizm'in kesişim noktasında bulunması ve deniz ticaretinde önemli bir role sahip olması nedeniyle jeopolitik açıdan stratejik bir konumda yer almaktadır. Arakan, sahip olduğu bu jeopolitik konumunun coğrafi konumuyla uyumu sayesinde, 18. yüzyılın ortalarına dek çevre ülkelerin saldırılarından korunmuş ve kendini izole etmeyi başarmıştır. Büyük bir bölümü ormanlarla kaplı olan Arakan, deniz ticaretinin yanı sıra sahip olduğu nehirler sayesinde batı bölgesinde nehir ulaşımı da gerçekleştirmektedir. Arakan'ın batıda sahip olduğu bu avantajlar ve Bengal ile sahip olduğu kolay coğrafi ulaşım, geçmiş dönemde Bengal'e ulaşan ya da Bengal'de ortaya çıkan dinlerin Arakan'a ulaşmasında önemli bir rol oynamıştır (Yunus, 2005: 3-5).

Sahip olduğu sulak araziler sayesinde pirinç üretimi ve balıkçılık faaliyetlerinin gelişmiş olduğu Arakan, İngiliz sömürge döneminin başlamasının ardından bu faaliyetlerini ticaret kolonilerine dönüştürmüştür (Smith, 2019: 15). Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ve akabinde bağımsızlık sonrası süreçte gerçekleşen iç çatışmalar sonucu, bölge ticareti eski canlılığını kaybetmiştir (Rogers, 2013: 104-126). Bağımsızlık sonrası gerçekleşen iç çatışmalar ve darbeler sonucu Arakan ekonomisi büyük ölçüde gerilemiş ve Arakan'ın sahip olduğu doğal kaynaklar ancak sivil hükümetin 2011 yılında başa gelmesiyle birlikte işletilmeye başlamıştır. Bölgede Çin'le birlikte gerçekleştirilen Shwe Gas petrol ve doğalgaz boru hatları inşası, bu anlamda en önemli örneklerden birini oluşturmaktadır (The

⁷ Çalışmanın bu bölümünde ele alınacak olan Arakan Eyaleti'nin adı 1989 yılında Rakhine Eyaleti olarak değiştirilmiştir ancak bölgede bulunan Arakanlı Budistlerin kendilerini yine Rakhine olarak tanımlamaları sebebiyle anlam karmaşası yaşamamak adına çalışmanın tamamında Arakan ifadesi kullanılacaktır. Bugün Rakhine Eyaleti olarak adlandırılan Arakan'ın, etimolojik olarak Rohingya teriminin köklerinin de dayandığı, rohang, roang, rohai ve roşangi kelimelerinden türediği düşünülmektedir (Rohingya Patriotic Front, 1976: 4). Rakhine ve Arakan terimleri sıklıkla birbirinin yerine kullanılabilen terimlerdir ve bölgedeki halk ve yerel dili ifade etmek için de kullanılabilir. Ancak kelimenin kökeni halen tartışmalı olmakla birlikte, kullanılmaya başlandığı dönemi kesin olarak ifade etmek de oldukça zordur. Arakan kelimesinin kökeninin halen tartışmalı olmasının nedenlerinden biri, kelimenin çeşitli kaynaklarda farklı şekillerde kullanılmasından kaynaklanmaktadır (Richmond, 2017: 270). Örneğin, Batı Asya'dan Çin'e kadar uzanan deniz yollarını açıklamak üzere Yule tarafından yazılan "*Proceedings of the Royal Geographical Society*" adlı eserde, Arakan'ın "*Argyré*" olarak ifade edildiği görülmektedir (Phayre, 1884: 41-48). Mrauk-U dönemi boyunca bölgede misyonerlik yapan Portekizli Rahip Manrique ise, tarihsel kayıtlarında ülkeden "*Aracan*" olarak bahsetmektedir (Habibullah, 1951: 13-14). Arakan ve Bengal bölgesinde bulunan orta çağ şairlerinin eserlerinde ise, "*Roshang*" ve "*Roshanga*" kelimeleri Arakan'ı ifade etmek amacıyla kullanılırken (Siddiquee, 2012: 15-16), yine Orta çağ döneminde birçok Avrupalı gezgin ise bölgeden, "*Arracam*", "*Rakan*" ve "*Arracao*" olarak bahsetmektedir (Danvers, 2003: 528). Tanımlandığı bölge itibarıyla Arakan'ın, Hint alt kıtasında bulunan Bengal'e yakınlığı nedeniyle hem Farsça hem de Arapça kökenlere sahip olduğu da düşünülmekte ve her iki dilde de "*arkan*" yani "*Temel Direk*" anlamına geldiği ifade edilmektedir (Yunus, 2005: 5). Özellikle 1430 sonrası Arakan Kralı Naramaikhla'nın (Süleyman Şah) yeniden tahta geçmesi ile birlikte başlayan Mrauk-U Krallığı döneminde Farsçanın saray dili olduğu da düşünüldüğünde, Arakanın etimolojik olarak Farsça ile yakın bir ilişkide olduğunu söylemek mümkündür.

Shwe Gas Bulletin, 2010). Ancak, bölge sakinleri, Arakan'ın sahip olduğu doğal kaynak rezervlerinden yararlanamamakta ve tarımsal faaliyetler sürdürmeye devam etmektedir (CIA, 2013).

Arakan'ın demografik yapısı ise, 2014 nüfus sayımı itibariyle 3.118.963 olarak ifade edilmekte ve bölge çeşitli etnik gruplara ev sahipliği yapmaktadır (MIMU, 2014) Ancak Arakan'ın demografik yapısı hakkında kesin bir bilgiye sahip olmanın zorluğunun yanı sıra, elde edilen nüfus verileri de sağlıklı sonuçlar sağlamamaktadır. Bölgedeki etnik nüfusun çoğunluğunu kendilerini Rakhine olarak adlandıran Maghlar oluşturmakta, Rakhineleri ise Rohingyaların da dahil olduğu Müslüman nüfus takip etmektedir. Ancak ülkede bulunan etnik grupların, tanınıp tanınmayacağı konusunda yetki sahibi olan hükümet, Rohingyaları 135 etnik grup içerisinde tanınamakta ve etnik köken, demografik yapı hakkında güvenilir sonuçlar vermemektedir (Cheesman, 2017: 461-483). Bölgede gerçekleşen şiddet olaylarının demografi üzerindeki etkisi göz ardı edildiğinde, Arakan nüfusunun yaklaşık yüzde 60'ını Rakhinelerin, yine yaklaşık yüzde 30'unu Rohingyalar da dahil olmak üzere bölgedeki Müslümanların oluşturduğu varsayılmaktaydı (International Crisis Group, 2014: 1). Ancak bağımsızlık sonrası süreçten günümüze dek gerçekleşen çeşitli saldırı ve çatışmalar sonucu, özellikle Rohingyalar olmak üzere bölgedeki Müslümanlar yerlerinden edilmiş ve çevre ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Yerlerinden edilen ve etnik grup içerisinde sayılmayan Rohingyalar, nüfus sayımları içerisinde yer almamakta, bu nedenle bu sayımlar sağlıklı sonuçlar vermemekte ve tartışmalı kalmaya devam etmektedir.

3.3. Sorunun Tarihsel Arka Planı

3.3.1. Bağımsızlığa Kadar Olan Dönem (1826-1948)

Arakan bölgesindeki çatışmaları İngiliz Sömürgesi döneminden itibaren incelemek, çatışmanın tarafları ve sebeplerini anlamak açısından daha yararlı olacaktır. Sömürge öncesi bölgede bulunan Budist Krallıklar içerisinde çeşitli azınlıklara rastlamak mümkün olmuştur. Krallıkların bünyesinde bulunan bu azınlıklar, daha alt konumlarda bulunan topluluklar olarak nitelendirilmiş olsalar da dini bir hoşgörü içerisinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir (d'Hubert ve Leider, 2011: 77-97; Yegar, 2002: 22). Nitekim her ne kadar sömürge öncesi dönemde bazı problemler ortaya çıkmış olsa da bu problemlerin bir süreklilik kazanması ve çatışmaya dönüşmesini sömürge yönetimine dayandırmak mümkündür (Britannica, 2021).

Arakan, nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan Bengal ile yine nüfusunun çoğunluğu Budist olan Burma arasındaki konumu nedeniyle çatışmaların yaşandığı bir bölge olmuştur.

İngilizlerin Bengal'i, İngiliz Hindistanı'na dahil etmesi ve ardından bu bölgedeki etki alanını daha da genişletme isteği Burma İmparatorluğu'nu rahatsız etmeye başlamıştır (Wolpert, 2006: 13-33). Her iki İmparatorluğun da sergilemiş olduğu saldırgan politikalar neticesinde Mart 1824'de Birinci İngiliz-Birman Savaşı başlamış, Şubat 1826'da Yandabo Antlaşması'nın imzalanmasıyla İngiliz zaferi kesinleşmiş ve Arakan İngiliz kontrolü altına girmiştir (Bruce, 1973: 1-36).

Arakan'ın İngiliz kontrolüne geçmesiyle birlikte, İngilizler Arakan'ı kurmuş oldukları siyasi oluşum içerisine dahil etmiştir. Bu oluşum içerisindeki serbest hareketlilik neticesinde Arakan, Hindistan ve Bengal'den gelen yoğun bir Müslüman göçüyle karşı karşıya kalmıştır (Yegar, 2002: 27). İkinci ve Üçüncü İngiliz-Birman Savaşları'nın neticesinde ise Burma, İngiliz Hindistan'ının bir parçası olmuş ve Müslüman göç hareketleri artmıştır (Cady, 1966: 96-106). Bölgede sayıları artış gösteren Hintli Müslümanlar, Arakanlı Müslümanlar ile evlilikler gerçekleştirerek kısa sürede bölgeye uyum sağlamıştır (Yegar, 2002: 27-30). Göçün artması ile Burma'nın farklı bölgelerindeki Hint ve Müslüman sayıları da artmış, Burmalı Budistler, bu durumdan rahatsızlık duymaya başlamıştır (Pearn, 1939: 264-282).

1920'ler, ülke içerisinde sömürge güçlerini istemeyen Budistlerin, özellikle Budist Rahipler öncülüğünde toplanarak ayaklanmaya başladıkları bir dönem olmuştur (Smith, 1965: 96). 1930'lara gelindiğinde ise, göç ile birlikte artan rahatsızlıklar yerini anlaşmazlık ve isyanlara bırakmıştır (Seekins, 2002: 15). İngilizlerin bölgedeki dini ve etnik durumu yeteri kadar önemsememesi ve önceki krallıklardan daha farklı bir yönetim anlayışı gerçekleştirmesinin bir sonucu olarak, Arakan'daki dini kimlik ayrışması çok daha şiddetli gerçekleşmiştir (Holliday, 2010: 117; Charney, 2009: 32-85). Milliyetçi oluşum ve partilerin kurulmaya başladığı bu süreçte, Kuzey Arakan'da bir Müslüman devletinin kurulması ve bölgedeki Müslümanların çıkarlarını gözetmek adına ise 1936 yılında Jamiyat ul-Ulema (Alimler Cemiyeti) kurulmuştur (Pyaw, 1960: 99).

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Japonya savaşa dahil olmuş ve 1942 yılında Burma'yı resmen işgal etmiştir. Bu süreçte İngiliz yönetimine karşı olan milliyetçi Budist Birmanlar, Japonya'nın yanında yer almıştır. Japonların Burma içerisindeki ilerleyişi aynı zamanda Budistleri cesaretlendirmiş ve Budist-Müslüman çatışmalarının yoğunlaştığı bir dönem olmuştur (Tha, 2013). 1941 yılında kurulan Burma Bağımsızlık Ordusu (Burma Independence Army-BIA), Japonlarla iş birliği içerisinde hareket ederken, ülkede bulunan

Arakanlı Müslümanlar ve diğer azınlık gruplar İngilizlerin yanında yer almıştır. BIA birlikleri Arakanlı Budistlerle birlikte hareket etmiş ve Arakanın güneyinde bulunan Müslüman köyleri basmıştır. İngilizlerden aldıkları destekle birlikte Arakanlı Müslümanlar da bir misilleme olarak Kuzey Arakan'daki Budistlere saldırmıştır. Bu saldırılar neticesinde Kuzeydeki Budistler güneye, güneydeki Müslümanlar ise kuzeye hareket etmek zorunda kalmıştır (Leider, 2018: 7).

İngiliz Birlikleri, yerlerinden edilen ve kendi milliyetleri için savaşmak isteyen Müslümanlardan oluşan V Force isimli gerilla örgütünü kurmuştur. Örgüt daha geri planda kalarak istihbarat toplamak, keşif yapmak ve verilen bazı operasyonları gerçekleştirmek gibi görevleri üstlenmiştir (Irwin, 1946: 7-9). V Force, Arakan'daki yerel çatışmalar içerisinde yer almış ve İngilizlere oldukça yarar sağlamıştır (Bayly ve Harper, 2005: 383). İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna gelindiğinde ise, Japon yenilgisi kesinleşmiş, ardından Birmanlar, özellikle Aung San öncülüğünde, bağımsızlık hareketlerine başlamış ve farklı grupların liderleriyle görüşmeler gerçekleştirmiştir (Smith, 1991: 60). Bağımsızlık hareketlerinin başladığı bu dönemde Arakanlı Müslüman isyancılar ise 1946 yılında Jafar Kawal öncülüğünde örgütlenme yoluna giderek Müslüman Kurtuluş Örgütü (Muslim Liberation Organization-MLO) kurmuş ve MLO üyeleri kendilerini Mücahit olarak adlandırmaya başlamıştır (Pyaw 1960: 99; Minar ve Halim, 2020: 129).

Savaşın bitmesinin ardından 1947 yılında Aung San ve kurmuş oldukları AFPFL (Anti-Faşist Halk Özgürlük Birliği) partisi üyeleri, İngiltere ile bağımsızlık görüşmelerini başlatmış ve Aung San-Attlee Antlaşması'nın imzalanması ile Burma, bağımsızlık yolundaki en önemli adımlarından birini atmıştır (Seekins, 2006: 26). Ancak bu görüşmeler boyunca ülke içerisinde bulunan azınlıkların durumu hakkında kayda değer bir ilerleme sağlanamamıştır. Nisan 1947 yılında yapılması planlanan seçim öncesi Aung San, ülkede bulunan Chin, Shan ve Kachin azınlıkları ile Şubat 1947'de Panglong Konferansı'nı düzenlemiş ve konferans sonunda imzalanan Panglong Anlaşması'na göre bu azınlıklar daha ileri bir tarihte özerk olma şartıyla Burma içerisinde yer almayı kabul etmiştir (Maung Than, 2005: 71-74). Ancak Mon, Karen, Arakanlı Budist ve Arakanlı Müslümanları içeren herhangi bir adım atılmamıştır (South, 2008: 25). Bu durum neticesinde Arakanlı Müslümanlar arasında çeşitli fikir ayrılıkları başlamıştır. Kimi Müslümanlar, yıllardır İngilizlerle iş birliği yapmanın neticesinde, İngilizlerin kendilerine özerklik tanınması gerektiğini düşünerek İngiltere'den; kimi, coğrafi yakınlık ve dini münasebetleri nedeniyle

o dönem bağımsızlığını yeni kazanmış olan Pakistan'dan ve yine kimi Müslümanlar, yakında kurulması beklenen Burma'dan çeşitli özerklik taleplerinde bulunmuşlardır (Christie, 1996: 166-168; Yegar, 2002: 34-35).

3.3.2. Parlamenter Dönem (1948-1962)

İngiliz sömürge yönetiminin sona ermesinin ardından 4 Ocak 1948 yılında Burma resmen bağımsızlığını kazanmış ve kurulan yeni ülkenin resmi adı Burma Birliği olmuştur (South, 2008: 26-30). Burma Birliği'nin ilk başbakanı ise U Nu olmuştur (Yin ve Elias, 2012: 26). Yeni kurulan Burma Birliği, laik ve demokratik olmasının yanı sıra birçok farklı etnik grubu da bünyesinde bulundurmaktaydı (Smit, 1965: 107-116). Bu farklı etnik grupların geçmişten beridir süregelen çatışmaları ise yeni kurulan devletin sınırları içerisinde kendisine yer bulmaya devam etmiştir. Burma Birliği'nin bağımsızlığını kazanması, ülke içerisindeki azınlık grupları memnun etmediği gibi Arakan özelinde de Müslüman ve Budistleri memnun etmemiştir. Burma'nın kuruluşunda yer alan yönetici sınıfın yeni kurulan devleti bir Budist ve Burman kimliği ile inşa etme çabası bağımsızlık sonrası önemli çatışmaları beraberinde getirmiştir (Taylor, 2009: 219-230).

Burma Birliği'nde hükümetin başına Anti-Faşist Halk Özgürlük Birliği (AFPFL) partisinin gelmesinin ardından Burma Komünist Partisi (CPB), Çin'in de desteğini arkasına alarak ülke içerisinde silahlı bir ayaklanma başlatmıştır (Lintner, 1990: 3-14). Bu ayaklanmalar çok geçmeden ülkede bulunan azınlık gruplar Karen, Pa'O, Mon, Arakanlı Budist gruplar ve Müslüman Mücahitlerin de katıldığı hem hükümet hem de diğer etnik gruplarla sürdürülen geniş çaplı bir iç savaşa dönüşmüştür (Thawngmung, 2011: 6; Lintner, 1990: 15).

Burma'nın etnik ve komünist ayaklanmalarla iç savaşa sürüklendiği bu dönemde, azınlıkların bulunduğu sınır bölgeleri ve Arakan'daki çatışmalar ise şiddetini artırarak devam etmiştir (Yegar, 1972: 97). Arakanlı Budistler bağımsızlık sonrası süreçte Arakan'ın özerk olması gerektiğini savunmuş ve Arakan'da kurulması istenilen bu Budist özerklik ise bölgede yaşayan Müslümanlarda bir tedirginlik oluşturmuştur (Smith M, 1991: 194). Bu duruma istinaden Arakanlı Müslümanlar gerçekleşmesi olası bir özerklik durumunda Müslümanların çoğunluk olarak bulunduğu Kuzey Arakan bölgesinde Müslüman bir özerklik talep etmişlerdir (Yegar, 2002: 38). Bu karşıt talepler üzerine bölgedeki Budist ve Müslümanlar arası çatışmalar şiddetlenmiş ve bu her iki grup, aynı zamanda hükümet güçlerine karşı da çatışmıştır (Smith, 1991: 87).

Bağımsızlıktan yalnızca bir yıl sonra ülke genelinde hükümet kontrolündeki bölgelerin sayısı giderek azalmış, ayaklanan diğer gruplar ve Arakan'daki Budist ve Müslüman isyancı gruplar ise bölgelerindeki kontrollerini artırmıştır (Tinker, 1967: 47). Ülkedeki iç çatışmalar neticesinde Mücahitler Arakan'ın kuzeyinde geniş bir kontrol alanı sağlarken, güney bölgesinde ise Arakanlı Budist gruplar geniş bir kontrol alanı elde etmiştir (Yegar, 1972: 98). Arakan'da bağımsızlık öncesi başlayıp sonrasında da devam eden çatışmalar sırasında, yeni kurulan Budist ve Burman çoğunluklu hükümetin, güneye kaçmak zorunda kalan Budistlere Müslümanlar tarafından ele geçirilen eski yerleşim yerlerine dönme konusunda izin vermiş olması ise Müslümanların hükümete karşı duyduğu öfkeyi daha da artırmıştır (Yegar, 2002: 37). Bölgedeki tansiyonun giderek artması ve iç çatışmaların fazlalığı nedeniyle ülkedeki düzenli askeri birlikler yetersiz kalmış ve bunun üzerine hükümet, Arakan Bölgesel Kuvvetleri'ni oluşturmuştur (Yegar, 1972: 98).

Ülkedeki iç çatışmalarda Mücahitler, bu çatışmaların bir tarafı olmaya devam ederken, diğer yandan Müslüman liderler ise siyasi olarak varlıklarını ve özerkliklerini kabul ettirme arayışı içerisinde olmuştur (Jilani, 1999: 188-195). Özerk bir bölge kurulmasını isteyen Müslümanlar adına Jafar Kawal, 1948 yılında Burma Birliği'ne taleplerini iletmiştir. Buna göre:

1. Naaf Nehri'nin doğu kıyısı ile Kaladan Nehri'nin batı kıyısı arasında kalan bölgede özerk bir Müslüman devletin kurulması;
2. Arakan'da yaşayan Müslümanların Birman vatandaşları ile eşit sayılması;
3. Urduca'nın Arakan'daki Müslümanların ulusal dili olarak tanınması ve okullarda Urduca eğitim yapılmasına izin verilmesi;
4. Mücahid Partisi'nin yasal bir statü ile tanınması;
5. Mücahid Partisi üyeleri için genel af çıkarılması ve;
6. Tutuklanan ya da gözaltında bulunan Müslümanların serbest bırakılması talep edilmiş, ancak bu taleplerine karşılık bulamamışlardır (Chan, 2005: 411; Yegar, 2002: 40).

Diğer yandan bu dönemde Burma Hükümeti bölgedeki isyanları durdurmak ve Müslümanların sorunlarını belirlemek amacıyla hem Mücahitler hem de Müslüman liderlerle bir dizi görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmelerde Arakanlı Müslümanlar bölgenin yerlileri olduklarını ve Pakistan ya da diğer komşu ülkelerdeki Müslümanlarla karıştırılmamaları gerektiğini yinelemiştir. Ancak görüşmeler bir sonuç vermemiş ve

Mücahitler isyanlarına kaldıkları yerden devam etmiştir. Kuzeyde artan çatışmalarla birlikte bölgedeki Müslümanların bir kısmı Chittagong'a kaçmaya ya da sığınmaya başlamış ve bu durum çatışmalara bağlı olarak artmaya devam etmiştir (Jilani, 1999: 166-167).

1950'li yılların başlarında bölgedeki siyasi varlıklarını kabul ettirme arayışı içerisinde olan Arakanlı Müslümanlar, dini bir tanınmadan ziyade etnik bir tanınma yolunu tercih etmişlerdir. Bu süreçte yaşadıkları bölgenin tarihi, kültürel ve coğrafi değerleriyle de uyuşan Rohingya ismini seçmişlerdir (Leider, 2014: 204-255). Artık daha fazla kullanmaya başladıkları bu yeni isim ile birlikte Rohingyalar, 1951 yılındaki genel seçimlerde de özerk bir bölge olma taleplerini yinelemiş ancak karşılık bulamamışlardır. Seçim sürecinde gerek iç gerekse dış medyayı kullanarak siyasi varlıklarını duyurmaya devam etmiş ve U Nu hükümeti içerisinde de bir dizi siyasi girişimde bulunmuşlardır. 1960 yılındaki genel seçimlerde ise Burma Birliği'nin Sağlık Bakanlığı'na Arakan Müslüman Derneği Başkanı Sultan Mahmud'un atanmıştır (ARNO, 2009: 14). Bu durumu hükümetin bölgedeki tansiyonu düşürmek adına attığı bir adım olarak görmenin yanı sıra Rohingyaların siyasi girişimlerinin bir sonucu olarak da yorumlamak mümkündür.

Siyasi olarak istikrarın sağlanamadığı Arakan bölgesinde Mücahitler çatışmalara devam etmiş ancak hükümetin düzenlemeye başladığı geniş çaplı operasyonlar ve Mücahit kuvvetlerinin istikrarsızlığı çerçevesinde 1952 ve 1953 yılları arasında Mücahitler, kontrol sağladıkları bölgeleri kaybetmeye başlamışlardır (Yegar, 2002: 44). 1954 yılında yeniden toparlanmaya başladıkları dönemde ise tekrar hükümet birlikleriyle karşı karşıya gelmiş, Buthidaung, Rathedaung ve Maungdaw bölgelerini ele geçirmişlerdir (Tinker, 1967: 56; Yegar, 1972: 98-102). Ancak çok geçmeden Ekim 1954'te Tatmadaw⁸, Muson Operasyonu'nu başlatarak Mücahitlerin merkez kontrol noktalarını ele geçirmiş ve bu operasyonun sonucunda Mücahitlerin bölgedeki güçleri büyük oranda kırılmıştır (Tinker, 1967: 56; Smith, 2019: 29).

1950'li yılların sonlarına gelindiğinde ülke içerisinde yaşanan çatışmalar halen devam ederken, AFPFL ile CPB arasında görüşmeler başlamış ve yeni bir barış politikası izlenmeye başlamıştır. 1958 yılında U Nu'nun "Arms for Democracy" olarak nitelendirdiği barış çağrısı birçok isyancı tarafından kabul görmüştür (Smith, 1991: 168). Böylelikle ülkenin sol kesim partileriyle de bir birlik mesajı verilmiş ve siyasi bir iş birliği dönemi başlamıştır. Bu dönemde çatışmalardan büyük zarar gören Arakanlı Budistler ve

⁸ Myanmar silahlı kuvvetlerinin resmi adıdır.

Rohingyalar da bu barış dönemini desteklemeye başlamıştır (Smith, 1991: 176-177). Ancak CPB içerisinde bu durumdan rahatsız olan bir kısım komünist, çatışma bölgelerini terk etmemiş ve hükümete karşı çatışmaya devam etmiştir. Barış görüşmelerinin istenilen sonucu vermemesinin ardından 1949 yılında Tatmadaw'da göreve gelmiş olan General Ne Win (Yawnghwe, 1990: 30), Askeri Bekçi (Military Caretaker) adlı yeni bir yönetim oluşturmuştur (Callahan, 2003: 184-187). Bu yeni oluşum ile birlikte muhalif kuvvetler üzerine yeniden Tatmadaw operasyonlarına başlamıştır (Taylor, 2015: 208).

Askeri Bekçi oluşumu ile birlikte operasyonlar devam ederken Tatmadaw, Kuzey Arakan'daki Mücahit gruplarla daha sistemli bir şekilde mücadele etmek amacıyla Sınır Bölgeleri İdaresi'ni kurmuştur (Leider , 2018: 9). Hükümetin pek fazla kontrol sağlayamadığı sınır bölgelerinde böyle bir idarenin kurulması, hükümetin bu bölgelere erişimi açısından önem taşımaktadır. Bu yenilikler sonrası 1960 yılında genel seçimlerde AFPFL partisinin yine liderliğini korumuş olması üzerine, seçim sonrası süreçte U Nu, seçim öncesi federal bir şekilde kurulması planlanan Arakan Devleti taahhüdünü ise yinelemiştir (Chan, 2005: 412; TNI, 2017: 7). Ancak 1961 yılında U Nu'nun Budizm'i ülkenin devlet dini olarak görmesi ve bir dizi girişimde bulunması üzerine, ülkedeki Budist olmayan grupların muhalefetleri tekrar başlamıştır (Tilman, 2013). Diğer yandan özerk bir Arakan Devleti'nin kurulması beklenirken, 1961 yılında hükümet tarafından Maungdaw Sınır İdaresi (MFA) kurulmuştur (Jilani, 1999: 158). Gerçekleştirilen operasyonlar sonucu sayıları ciddi oranda azalan Mücahitlerin en çok bulunduğu bölgelerden biri olan Maungdaw'da oluşturulan sınır idaresi ile birlikte, kalan bir grup Mücahit de Tatmadaw'a teslim olmuştur. Böylelikle 1947'de başlayan Mücahit mücadelesi 1961 yılında büyük bir yıkıma uğramıştır (Yegar, 1972: 99-101). Ülke içerisindeki konumunu oldukça güçlendiren Tatmadaw ve General Ne Win, federal bir öneri olarak kurulması planlanan Arakan Devleti'ne karşı çıkmış ve çok geçmeden 2 Mart 1962'de bir darbe gerçekleştirerek yönetime el koymuştur (Aung-Thwin ve Aung-Thwin, 2012: 245). Böylelikle Rohingyalar için demokratik bir Burma'da özerk bir Müslüman Devleti kurma hayali kendini, darbe yönetimi içerisinde bir var olma mücadelesi içerisinde bulmuştur.

3.3.3. Askeri Cunta Dönemi (1962-1988)

U Nu'nun tüm bu çatışma dönemi süresince kurmaya çalıştığı demokratik düzen, 1950'lerde daha da güçlenmeye başlayan Tatmadaw'ın devlet içerisinde ilerleyip yönetimi ele geçirmesi ile sonuçlanmıştır (Holliday, 2010: 111-127). Yeni kurulan Burma Sosyalist

Program Partisi (BSPP) tarafından tam yetki ile yetkilendirilen Ne Win (Taylor, 2009), 1963 ve 1964 yılları arası ülkenin milliyetçi, komünist ve etnik gruplarını uzlaşma amacıyla toplamayı amaçlayan barış görüşmelerini başlatmıştır. Bu barış görüşmelerine Arakan'ı temsil etmek üzere, bağımsız bir Arakan görüşü ile ilerleyen Arakan Komünist Partisi (CPA) katılmıştır. Görüşmeler süresince bağımsız bir Arakan Cumhuriyeti talebini yineleyen CPA, bu taleplerine Hükümet tarafından bir karşılık bulamamış ve barış görüşmelerinin son bulması kaçınılmaz olmuştur (Smith, 1991: 208).

Barış görüşmelerinin istenilen şekilde sonuçlanmamasının ardından, Ne Win ve BSPP, yeni bir ideoloji benimseme yoluna gitmiş ve “Sosyalizme Giden Burma Yolu” (Burmese Way to Socialism) adlı ideolojiyi geliştirmiştir. Benimsenen bu yeni ideoloji ile birlikte, ekonominin büyük bir bölümü millileştirilmiş, kıtlık ve yoksulluğun kol gezdiği, dış dünyaya kapalı bir ülke profili çizilmiştir (Charney, 2009: 135-140). İdeolojinin siyasi kanadı BSPP, askeri kanadı ise Tatmadaw tarafından eş zamanlı olarak uygulanmış ve yönetilmiştir. Yabancı düşmanlığının arttığı, etnik ve dini ön yargıların daha da derinleştiği bir izolasyon süreci başlamıştır. Batı tarafından bölgeye gelmiş olan kültür ve uygulamaların dahi yasaklandığı (Taylor, 2009: 293-294; The New York Times, 1962), dini, ekonomik ve etnik baskıların arttığı ve Budizm'in bir devlet dini olarak dayatıldığı bu süreç, Burmanizasyon (Burmanization) olarak adlandırılmıştır (Holmes, 1967: 188-191).

Uygulanan milliyetçilik ve izolasyon sürecinden rahatsız olan silahlı etnik gruplar, çok geçmeden ülke içerisinde yeni isyanlara kalkışmış ve bu durum gün geçtikçe daha ciddi boyutlara ulaşmıştır. U Nu döneminde bağımsızlık ya da özerklik talepleriyle isyanlara dahil olan Mücahitler, 1962 yılında Ne Win'in yönetimi ele geçirip, Arakan'a devlet statüsü verme işlemini durdurması ve MFA'yı kaldırılmasının bir sonucu olarak farklı organizasyonlar içerisinde bu isyanlara devam etmiştir. Bu dönemde darbe karşıtı gösterilerin bastırılmasının ardından geri çekilen öğrencilerden biri olan Muhammed Cafer liderliğinde Rohingya Bağımsızlık Cephesi (RIF) ve yine aynı dönemde Zafer Sani liderliğinde Müslüman Ulusal Kurtuluş Partisi (MLOB) kurulmuştur (Yegar, 2002: 53-55). 1960'lar boyunca faaliyet gösteren MLOB, 1970'li yıllara gelindiğinde zayıflamış ve yerini adını Rohingya Yurtsever Cephesi (RPF) olarak değiştiren eski RIF almıştır (Jilani, 1999: 271-288). Müslümanların kendilerini güvende hissetmedikleri ve diğer etnik gruplar gibi, Tatmadaw ile çatışmaya girdikleri bu süreç daha da içinden çıkılmaz bir hal almıştır.

İsyan ve çatışmaların yoğun bir şekilde gerçekleştiği bu militarize dönemde, hukuki olarak 1948 Anayasası'nın kuralları geçerliliğini korumuş ancak uygulamada askeri yönetimin almış olduğu kararnameleler geçerli olmuştur. BSPP Hükümeti'nin bu yasaları keyfi olarak uygulamış olması, hali hazırda isyan içerisinde olan etnik grupları rahatsız etmiş ve çatışmaları daha da derinleştirmiştir. İsyan ve çatışmaların önüne geçmek isteyen BSPP ve Tatmadaw, yeni bir anayasa çıkarmak üzere harekete geçmiş ve öncelikle 1973 yılında bir nüfus sayımı yapıp ardından 1974 yılında ise yeni anayasayı oluşturmuştur. Yeni anayasaya göre, Burma Birliği'nin adı Burma Birliği Sosyalist Cumhuriyeti olarak değiştirilmiş ve tek partili bir devlet olması kararlaştırılmıştır (Burma Birliği Anayasası, 1974: 1/1). Anayasanın 145. Maddesi uyarınca, ebeveynlerinin her ikisi de Burma Birliği Sosyalist Cumhuriyeti vatandaşı olarak doğan herkes Birliğin vatandaşı sayılmış ve yine bu anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, önceki anayasaya göre vatandaş sayılan herkes Birliğin vatandaşı olarak kabul edilmiştir (Burma Birliği Anayasası, 1974: 11/145). 1974 Anayasası ayrıca, ülkeyi bölümlere ayırmış ve bu bölümler içerisinde yer alan Arakan'a da devlet statüsü verilmiştir (Burma Birliği Anayasası, 1974: 3/31). Ancak her ne kadar Arakan devlet statüsü kazanmış olsa da Hükümet, Rohingyalı bir halk olarak tanımamaya devam etmiştir. Hakların hukukla güvence altına alınmış olması, Hükümetin, Budist ve Birmanlara ayrıcalık sağlamasına engel teşkil etmemiş ve ayrıca Hükümet, azınlık konumundaki insanlara yönelik baskılarına ise devam etmiştir. (Berlie, 2008: 175-177). 1974 Anayasası açık bir şekilde göstermiştir ki, BSPP, tek partili sistem ile ülkeyi izole etmekteki uygulamalarına 12 yılın sonunda nihayet hukuksal dayanak oluşturmuştur.

Ne Win yönetimi, anayasanın vatandaş olarak kabul ettiği bireyleri, keyfi kararları doğrultusunda yabancı olarak görmüş ve bu kişileri ülkeden gitmeye zorlamak adına yeni askeri operasyonlara başvurmuştur. 1973 yılında yapmış olduğu nüfus sayımını dayanak göstererek, sözde ulusal vatandaşları belirlemeyi amaçladığı, ancak asıl amacının ülkedeki yabancıları ülkeden gitmeye zorlamak olduğu Nagamin Operasyonu olarak da bilinen Ejderha Kralı Operasyonu'na (*Operation Dragon King*) başlamıştır. Operasyon süresince Tatmadaw, sınır bölgelerinde zorlama, tahliye ve kimi zaman da cinayete varan insan hakları ihlalleri gerçekleştirmiştir. Tatmadaw operasyonu yürütürken "Dört Kesim" (Four Cut) stratejisini kullanmış ve bu doğrultuda isyancı gruplara giden gıda, bilgi, fon ve yeni üye bağlantılarını kesmeyi amaçlamıştır (Smith, 1991: 308-309). Bölgede yürütülen bu operasyonlar yaklaşık 200.000 Rohingya'nın Bangladeş'e kaçmasıyla sonuçlanmış ve

Müslüman nüfus kitlesel bir baskın ile kuzeye sürüklenmiştir (Lindquist, 1979: 1-17; Sharples, 2003: 1-4).

Yoğun bir göç ile karşı karşıya kalan Bangladeş, bu süreçte BMMYK (*Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği*) tarafından finanse edilmiş, ancak bütçenin yeterli olmaması nedeniyle yine aynı yıl Burma ile geri gönderme üzerine görüşmeler sürdürmüştür. Burma'nın kabul etmesi üzerine geri dönüşler başlamış ancak dönen kişiler vatandaş olarak kabul edilmemiştir (Yegar, 2002: 54-55). Geri kabul edilen kişilerden Ulusal Kayıt Kartları'nı (NRC) göstererek doğrulatmaları istenmiş, ancak alınan kartlar kişilere tekrar iade edilmemiştir. Hükümet tarafından bu kişilere Geçici Kayıt Kartları (TRC) verilmiş ve Ulusal Kayıt Kartları ile aynı statüde sayılmamıştır (Repatriation Agreement, 1978). Böylelikle BSPP Hükümeti, anayasaya aykırı bir şekilde yabancı olarak adlandırdıkları Rohingya'ların vatandaşlıklarının bir kanıtı olan NRC'leri toplayarak, ileride kanıt olarak sunulmasının önüne geçmeye çalışmıştır.

Rohingyaların varlıklarını sistematik bir şekilde yok etmeyi amaçlayan Hükümet, özellikle vatandaşlık yasalarını keyfi bir şekilde kullanmıştır. Ancak bu durumun yetersiz kaldığı durumları ortadan kaldırmak ve daha yasal bir düzlemde hareket etmek adına yeni bir Vatandaşlık Yasası düzenlemek için çalışmalara başlanmış ve 1982 yılında Burma Vatandaşlık Yasası oluşturulmuştur. Yeni yasaya göre, üç tip vatandaşlık kabul edilmiştir (Burma Citizenship Law, 1982). Bunlardan ilki, iki vatandaş ebeveyninden dünyaya gelen ya da 1823 yılından önce bölgede yaşadığını kanıtlayan ve yine bölünmüş eyaletlerde yaşayan tanınmış etnik grupların sahip olduğu "Vatandaşlık" olmuştur. İkinci tip vatandaşlık olarak adlandırılan "Ortak Vatandaşlık" ise 1948 yılında yürürlüğe giren Burma Birliği Vatandaşlık Yasası ile sahip olunan vatandaşlığı ifade etmektedir. Üçüncü tip vatandaşlık ise, 1948 tarihinden önce ülkede bulunan ve 1948 Vatandaşlık Yasası gereğince başvuruda bulunmamış olanların varlıklarını kanıtlamaları neticesinde sahip oldukları "Kabul Edilmiş Vatandaşlık" tipidir (Burma Citizenship Law, 1982: 2/5,6,7) Ayrıca herhangi bir etnik grubun ulusal bir ırk olup olmadığına karar verme yetkisi Danıştay'a verilmiş (Burma Citizenship Law, 1982: 2/4 ve Danıştay 135 etnik gruptan oluşan Ulusal Irk (Taingyntha) listesini oluşturmuştur (Burma Citizenship Law, 1982: 2/3; Cheesman, 2017: 461-483). Oluşturulan yeni listede ise Rohingya'lara yer verilmemiş ve vatandaşlık hakları ellerinden alınmıştır (İnsan Hakları Komisyonu Raporu, 1993: 45; Haque, 2017: 459).

Yeni Vatandaşlık Yasası, düzenlenen askeri operasyonlar ve Rohingyaların karşılamış olduğu diğer zorluklar düşünüldüğünde etnik bir temizlik yapıldığını ifade eden RPF üyeleri örgütlenmeye başlamıştır (Steinberg, 1983: 165-171). Yine yasa sonrası Muhammed Yunus liderliğinde Rohingya Dayanışma Örgütü (RSO) kurulmuş ve çatışmadan ziyade siyasi çözümlere ulaşmak amacı güdülmüştür (Selth, 2003: 15). 1980'lerin sonlarına gelindiğinde ise RPF ve RSO birleşerek Arakan Rohingya İslam Cephesi (ARIF)'i oluşturmuştur. Müslüman topluluklar ve ülke içerisindeki diğer partilerle iş birliği yaparak çalışmalara devam eden ARIF, federal bir devlet kurulmasını amaçlamıştır (Yegar, 2002: 65-66).

Tüm bu süreç boyunca vatandaşlıkları ellerinden alınan Rohingyalar, vatandaşlığın yanı sıra mülkiyet haklarını da kaybetmiş, eğitim, din ve dil kısıtlamalarıyla da karşı karşıya kalmıştır. Hükümet tarafından sistematik bir şekilde bastırılan bu halk aynı zamanda Arakan'daki Budistler ile de çatışmaya devam etmiş ve bölgedeki şiddet olayları bu iki halk arasındaki bölünmeyi daha da derinleştirmiştir (Smith, 1991: 399). Güney Asya'da çeşitli halklara ev sahipliği yapan ülkelerden biri olan Burma'da, BSPP tarafından tek tip ırk homojenliği uygulanmaya çalışılmış ve sonuç olarak Arakan, sürekli ve şiddetli çatışmalara ev sahipliği yapmak zorunda kalan bir bölge olmuştur.

BSPP Hükümetinin baskıcı ve kötü yönetimi yalnızca etnik gruplar üzerinde değil, ekonomi üzerinde de etkili olmuş ve izole edilen ülke ekonomisi, Dünya'nın en fakir 10 ülkesi arasında yerini almıştır. 1988 yılında ülkedeki kötü ekonomik yönetim ve aşırıya kaçan siyasi baskılar neticesinde öğrenciler arasında başlatılan protestolar büyümüş ve 8888 Ayaklanması olarak bilinen bir demokrasi hareketine dönüşmüştür (Ferrara, 2003: 310). Hareketin sonucunda ise Ne Win istifa etmiş ve ayaklanma, Devlet Hukuk ve Düzen Restorasyon Konseyi (SLORC) tarafından sona erdirilmiştir (Lintner, 1989: 202).

3.3.4. Askeri Hükümet Dönemi: SLORC-SPDC (1988-2011)

1988 yılında ayaklanmaların kitlesel bir hale gelmesi ve Ne Win'in istifa etmesinin ardından, General Saw Maung liderliğindeki Tatmadaw, ülke içerisindeki ayaklanmaları bastırmıştır (Taylor, 2009: 384-385). Ayaklanmaların son bulmasının ardından General Saw Maung, yönetimi ele geçirmiş ve yeni askeri yönetim tarafından Devlet Hukuk ve Düzen Restorasyon Konseyi (SLORC) kurulmuştur (Resource Information Center, 1998). Yönetimi elinde bulunduran SLORC, kendini, yeni bir hükümetin seçileceği zamana kadar ülke içerisindeki düzeni sağlamakla görevlendirmiş ve ilk iş olarak da 1974 Anayasası'nı

askıya almıştır. 1989 yılında ise ülkenin İngilizce resmi adı olan Burma Birliği'ni, Myanmar Birliği olarak değiştirmiştir (Houtman, 1999: 37-58). Ülke yönetiminin yeniden askeri rejim tarafından ele geçirilmesinin ardından daha önceki yönetim tarafından sürdürülen baskılar ise devam etmiş ve yeni bir huzursuzluk süreci başlamıştır.

Ülkeyi yapılması planlanan demokratik seçimlere hazırlama görevini sürdüren SLORC, 1990 yılında ülke genelinde seçim yapılacağını duyurmuştur. 1988 ayaklanmaları sonrası demokrasi yanlısı konuşmaları ile gündeme gelen Aung San Suu Kyi ve Aung Gyi tarafından kurulan Ulusal Demokrasi Birliği (NLD) partisi de bu seçimlere katılacağını bildirmiştir. Ancak seçim kampanyalarının devam ettiği bu süreçte hükümet, siyasilere çeşitli kısıtlamalar getirmiş, kısıtlamalar sonucu Aung San Suu Kyi ev hapsine çarptırılmış ve daha birçok siyasi figür çeşitli baskılarla karşı karşıya kalmıştır (Taylor, 2009: 406-414; (Lintner, 2015). 1990 yılında düzenlenen seçimlerin NLD zaferi ile sonuçlanmasının ardından, parti liderlerinin serbest bırakılması için çağrılarda bulunulmuş ancak SLORC, seçimi ve NLD zaferini tanımadığını belirterek yönetimi elinde bulundurmaya devam etmiştir (fact finding Human Rights Council, 2018: 3/74).

Siyasi baskıların ve etnik gruplarla çatışmaların devam ettiği bu süreçte SLORC, sınır bölgelerindeki Tatmadaw birliklerinin sayısını artırmış ve özellikle Kuzey Arakan (Rakhine) bölgesindeki baskılarını sertleştirmiştir (Médecins Sans Frontière, 2002: 9) Bölgede aşırı güç kullanımının yaygın hale getirilmesinin ardından, “*Nasaka*” olarak da bilinen Sınır Göçmenlik Merkezi'nin yine bu bölgedeki Müslümanları yerlerinden etme girişimleri başlamıştır. Nasaka tarafından sınırda Budist bir tampon bölge oluşturmak amacıyla “*Natala Köyleri*” olarak da bilinen bir Model Köy projesi uygulanmıştır (Wade, 2017: 71-72). Proje kapsamında bölgede kurulan köylere Budist ve Birman halk yerleştirilmiş ve böylelikle bölge demografisi üzerinde etkili olmak amaçlanmıştır (Leider, 2018: 16).

SLORC yönetimi, Birman olmayan diğer etnik gruplar üzerinde de baskılarını artırmış ancak bu baskı ve kısıtlamalardan en çok etkilenen grupların başında Rohingya'lar yer almıştır. Özellikle 1991 ve 1992 yıllarında bölgedeki hükümet karşıtı isyanların şiddetli bir biçimde bastırılmasının ardından, yaklaşık 250.000 kişi yine bölgeden Bangladeş sınırına kaçmaya başlamış ve bir kısmı ise farklı ülkelere dağılmıştır (Yegar, 2002: 63; Medecins Sans Frontieres, 2002: 10-11). Bu büyük göç hareketini takip eden birkaç yılın ardından BMMYK gözetimine bölgeye geri dönüşler büyük ölçüde sağlanmış, ancak geri dönen

insanların Myanmar Birliği içerisindeki takipleri yapılamamıştır (Amnesty International Report, 1993: 215-218; (FIDH, 2000).1992 krizi sonrası süreçte RSO ve ARIF üyeleri, bir takım gerilla faaliyetlerinde bulunmuş ancak bu girişimler çok geçmeden Tatmadaw tarafından bastırılmıştır. 1950'lerden itibaren sürekli olarak güçlenen Tatmadaw karşısında çok fazla etkinlik gösteremeyen RSO ve ARIF, askeri faaliyetlerini daha geri planda tutarak siyasi faaliyetlerde bulunma kararı almıştır (International Crisis Group, 2016). 1995 yılında ise RSO ve ARIF birleşerek önce Rohingya Ulusal İttifakı'nı daha sonra ise 1998'de Arakan Rohingya Ulusal Örgütü'nü (ARNO) oluşturmuşlardır (Lintner, 2001: 12), İnsan hakları ve demokrasi kavramları yeni kurulan örgütün başlıca amaçları olmuş ve bu doğrultuda diğer gruplarla iş birliği için faaliyetlerde bulunulmuştur (Manifesto of Arakan Rohingya National Organisation, 1998: 1).

1997 yılına gelindiğinde SLORC değişikliğe giderek Devlet Barış ve Kalkınma Konseyi (SPDC) olarak yeniden oluşturulmuştur (Smith, 2002: 10). Ordu içerisinde bir dizi atamalar gerçekleşirken, ekonomik anlamda da bazı özelleştirmeler yapılmıştır. Özellikle ülke içerisindeki Çin yatırımları artmaya başlamış ve bu dönemde elde edilen kazanç askeri rejim ile Tatmadaw'ın yönetiminde kalma kapasitesini artırmaya yönelik kullanılmıştır (Jones, 2015: 108-109; Shwe Gas Movement, 2019: 1-30; Selth, 2002: 79). SPDC ve Tatmadaw'ın güçlerini artırdığı 2000'li yılların başlarında Arakan'da siyasi iş birliği faaliyetlerini sürdüren ARNO, Arakan Ulusal Birleşik Partisi (NUPA) ile birleşerek Arakan Bağımsızlık İttifakı'nı (AIA) oluşturmuş, böylelikle bağımsızlık sürecinden itibaren çatışmaların odak noktasında olan Rohingya ve Rakhine halkları arasında kayda değer bir anlaşma sağlanmıştır (ARNO, 2002). Ancak 11 Eylül saldırılarının ardından SPDC, bölgedeki Müslümanları potansiyel terörist olarak görmeye ve göstermeye başlamış, sınır bölgesindeki baskılarını ise daha da artırmıştır (Selth, 2003: 29-30).

Sistematik baskının artarak devam ettiği ve yoğun askeri güvenlik altında sürdürülen direnişlerin yaratmış olduğu yorgunluk, diğer yandan kötü ekonomik yönetim ile birleştiğinde, toplum içerisinde derin huzursuzluklara neden olmuştur. Ekonominin özelleştirilmeye başlaması ile birlikte elde edilen kazancı halka yansıtmaktan ziyade kendi faaliyetleri için kullanan SPDC, yoksul halkın direnişiyle karşılaşmıştır. 2007 "*Safran Devrimi*" olarak bilinen ekonomik ve siyasi ayaklanmalar, Budist keşişler tarafından da desteklenmiştir (Walton ve Hayward, 2014: 11; (Walton, 2015: 119-121). Ayaklanmaların bastırılmasının ardından yeni bir anayasa oluşturma girişimleri başlamış ve ordu üyelerinin

ayrıcalıklarını korumaya devam ettiği 2008 Myanmar Birliği Cumhuriyeti Anayasası oluşturulmuştur (Myanmar Birliği Cumhuriyeti Anayasası, 2008; Charney, 2009). Sınırlı bir demokrasi örneği olarak karşımıza çıkan anayasanın ardından 2010 yılında seçimler düzenlenmiş ve NLD bu seçimleri protesto ederek katılmamıştır. Rohingyaların vatandaş olarak kabul edilmemesine rağmen, oy oranını artırmak amacıyla bu seçimlerde oy kullanmalarına izin veren ve ordunun siyasi bir uzantısı olan USDP (*Union Solidarity and Development Party/ Birlik Dayanışma ve Kalkınma Partisi*), seçimleri kazanmıştır (Burma Fund UN Office, 2011: 31-36; Guilloux, 2010: 383-387). Göreve geldikleri 1988 yılından itibaren güçlerini garantilemeye çalışan ve 2010 seçimlerine kadar bu amaçlarını yüksek oranda gerçekleştiren SPDC, seçilen hükümetin göreve başlamasıyla birlikte 2011 yılında resmen feshedilmiştir (Moe, 2011).

3.3.5. Yarı Sivil Hükümet Dönemi: USDP-NLD (2011-2021)

Yirmi yılın sonunda gerçekleşen seçim ve USDP zaferinin ardından yeni Başkan Thein Sein olmuş ve sözde sivil hükümet göreve başlamıştır (Macdonald, 2013: 21). Göreve başlayan Thein Sein, her ne kadar askeri rejimin siyasi uzantısı olan USDP'yi temsil etmiş olsa da etnik ateşkes, bir dizi barış ve özgürlük girişimleri nedeniyle ülke içerisinde olumlu bir imaja sahip olmuştur (TNI, 2012: 3-7). Ancak bu ılımlı süreç kısa sürmüş ve ateşkes anlaşmalarının da bozulmaya başlamasıyla birlikte yeni bir kriz dönemi baş göstermiştir. Ayrımcılık, ihmal, eşitsiz muamele ve yoksulluğun artarak devam ettiği Rakhine (Arakan) Eyaleti'nde de bu krizler yeniden çatışmalara dönüşmüştür. Yeniden başlayan çatışma süreci ile birlikte USDP, çok geçmeden Tatmadaw'ı sahaya sürmüş ve iktidarın yeniden yalnızca askeri rejime bağlı olduğunu kanıtlamıştır (Walton ve Hayward, 2014: 9; Stoakes, 2013).

28 Mayıs 2012'de Arakanlı Budist bir kadının, iddiaya göre üç Müslüman erkek tarafından tecavüze uğrayıp, öldürülmesinin ardından Budist ve Müslüman gruplar arasındaki şiddet olayları büyük bir ivme kazanmıştır. Patlak veren bu toplumsal şiddetle birlikte bölgedeki Müslümanlar, çatışmalarla karşı karşıya kalmış ve bir süre sonra bu durum, ülke genelindeki Müslümanların tamamını etkilemeye başlamıştır (International Crisis Group, 2013: 7). Başlangıçta hükümet olaylara karışmayarak ihmalkâr davranmış ancak daha sonra olağanüstü hâl ilan ederek bölgedeki çatışmalara dahil olmuştur. Tatmadaw'ın çatışmalara dahil olmasıyla birlikte, bölgedeki Rohingyaların durumu daha da kötüleşmiştir (Human Rights Watch, 2012; Reuters, 2012; Human Rights Watch, 2013).

Arakan'daki çatışmalar devam ederken diğer yandan ülke genelinde Müslüman karşıtı şiddet olayları meydana gelmeye başlamıştır. Özellikle Budist rahipler tarafından oluşturulan ve 1988 yılından itibaren faaliyet gösteren 969 Hareketi, bu şiddet eylemlerinde önemli bir rol oynamıştır. Radikal bir oluşum olan 969 Hareketi'ne göre, devlet içerisinde bulunan diğer dinler Budizm'in geleceğini tehdit etmeye devam etmektedir ve bu nedenle dini açıdan saf bir devletin oluşturulması esastır (Walton ve Hayward, 2014: 12-14; Marshall, 2012). Dini açıdan hoşgörüsüz bir ortamın giderek daha yaygın hale gelmesi ile birlikte, Budizm'i diğer dinler karşısında korumaya yönelik devlet politikaları da geliştirilmeye başlanmıştır. Hükümet tarafından "*MaBaTha*" olarak da bilinen Irk ve Dinin Korunması Örgütü kurulmuş ve eğitim sistemi üzerinde kontrol kurulması amaçlanmıştır. Bu dönemde, İslam'ın Budizm karşısında bir tehlike olarak algılanmasını sağlayan bir eğitim politikası sürdürülmüştür (Walton ve Hayward, 2014: 14-16; (International Crisis Group, 2017a: 3-29). Genelde İslam, özelde ise Rohingya karşıtı tüm bu girişimler, şiddet olaylarına dönüşmüş ve Budizm'i koruması yönündeki faaliyetleri nedeniyle gerçekleştirilen bu şiddet eylemleri haklı gösterilmiştir.

Ülke genelinde Müslüman karşıtı olaylar devam ederken Başkan Thein Sein tarafından, Arakan'daki insan hakları ihlallerini araştırmak üzere Ağustos'ta bir komisyon oluşturulmuştur (Kipgen, 2013: 303). Ancak aynı yılın Ekim ayında, komisyonun oluşturulmasından yaklaşık iki ay sonra bölgedeki çatışmalar yeniden başlamıştır. Özellikle bölgedeki evlerin, cami ve iş yerlerinin yakılması ile başlayan bu çatışmalar, çok geçmeden daha da yaygın hale gelmiştir. Yaklaşık bir yıl boyunca çeşitli köy ve kasabalarda devam eden çatışmalar sonucu birçok Rohingya ve Arakanlı Budist öldürülmüş ancak bu çatışmalarda en fazla kaybı Rohingyalar yaşamıştır (Human Rights Watch, 2013). Özellikle Tatmadaw'ın aktif bir şekilde yer aldığı bölgelerde, çatışmaların Rohingya aleyhine sonuçlandığını söylemek mümkündür. Yan Thei kasabasında gerçekleşen, Tatmadaw'ın Budistlerin kasabaya saldıracağı konusunda bilgilendirilmesine rağmen herhangi bir önlem almaması ve hatta bölgedeki Rohingyaların ellerinde bulunan silahları toplaması üzerine, Rohingyalar savunmasız kalmış ve Budistler bölgede tam anlamıyla bir katliam gerçekleştirmiştir. Yan Thei kasabasında gerçekleşen çatışmalar, Tatmadaw'ın bölgedeki çatışmalar üzerinde ne kadar etkili ve aynı zamanda da ne kadar ihmalkâr olduğunu gözler önüne sermiştir (Human Rights Watch, 2013).

Bölgedeki çatışmalar neticesinde birçok Rohingya ve Rakhine evlerini terk etmek zorunda kalmış ve çeşitli yollarla komşu ülkelere kaçmaya çalışmıştır. Kuzey Rakhine'deki insanların büyük bir kısmı yine Bangladeş sınırına dayanmış ve ülkedeki mülteci sayısı giderek artmıştır (Tan, 2013). Diğer yandan Thein Sein tarafından oluşturulan Rakhine Eyaletindeki Mezhep Şiddeti Soruşturma Komisyonu, 8 Temmuz 2013 tarihinde nihai raporunu sunmuş ve rapora göre toplamda 192 ölüm gerçekleşmiştir. 134 Rohingya ve 58 Rakhine'nin öldürüldüğünü belirten rapor, ayrıca 7422 Rohingya ve 1192 Rakhine'nin evlerinin yok edildiğini belirtmiştir (Final Report of Inquiry Commission on Sectarian Violence in Rakhine State, 2013: 22). Yine aynı raporda Hükümet ve Tatmadaw'ın çatışmalara katılmaları ile ilgili herhangi bir ibare yer almazken, rapor, Rohingyalı Myanmar'ın ismini lekelemekle suçlamıştır (Final Report of Inquiry Commission on Sectarian Violence in Rakhine State, 2013: 69-70). Ayrıca Arakan'da yaşanan çatışmalar, uluslararası kamuoyu ve BM'nin dikkatini çekmiş ve bu dönemde bir dizi araştırma komisyonları oluşturulmuştur (Advisory Commission on Rakhine State, 2017; Human Rights Council, 2018).

2015 yılına gelindiğinde ise, Thein Sein, genel seçimlerin hemen öncesinde, Rohingyaların sahip olduğu Geçici Kayıt Kartlarını (TRC) iptal etme kararı almış ve bu durum neticesinde Rohingyalar tam anlamıyla vatansız kalmışlardır (Roberts, 2015). 2015 seçimlerinin gerçekleşmesinin ardından ise Aung San Suu Kyi'nin partisi NLD, seçimleri kazanmış ancak eşinin İngiliz olması sebebiyle Cumhurbaşkanı yerine Devlet Müşaviri unvanını alabilmiştir (Belford, 2015; Myanmar Birliği Cumhuriyeti Anayasası, 2008: 59/f). Suu Kyi, göreve gelmesinin hemen ardından Herşey Dahil Ateşkes girişimini başlatmış ve bu girişim ülke içerisinde demokrasinin uygulanabileceğine olan inancı artırmıştır. 21. Yüzyıl Panglong Konferansları ile birlikte Suu Kyi, azınlık liderleriyle görüşmeler gerçekleştirmiş ve nihai olarak topyekûn bir ateşkes amaçlanmıştır (Gerin, 2016). Rohingyaların dahil edilmediği bu konferanslar, bazı grupları da memnun etmemiş ve sonuç olarak ise uzlaşmaya varılamamıştır (Myint & Slodkowski, 2016).

Suu Kyi'nin amaçladığı ateşkesin sağlanamadığı bu dönemde, 2012 olaylarının etkisi devam etmiş, Rakhine ve Rohingyalar arasındaki düşmanlık daha da derinleşmiştir. Bu durumlar neticesinde bölgedeki çatışmalar yeniden patlak vermiştir. 9 Ekim 2016'da yeni bir Rohingya grubu, Maungdaw ve Rathedaung'da sınır karakoluna ani bir saldırı gerçekleştirmiş ve sonucunda dokuz polis ölmüştür (GNLM, 2016). Ataullah ebu Ammar

Jununi liderliğinde kurulan bu yeni grup kendisini, “*Harakah al-Yaqin*”, (*İnanç Hareketi*) olarak adlandırmış ve saldırıları üstlenmiştir (International Crisis Group, 2016: 9-14; Millar, 2017). Yeni adıyla Arakan Rohingya Kurtuluş Ordusu (ARSA) olan grup, Rohingya halkının maruz kaldığı ihlal ve kötü muamelenin durdurulması için harekete geçtiğini belirtmiştir (Head, 2017; BBC, 2017). Bu saldırı sonucu Tatmadaw, önceki gruplara nazaran daha donanımlı ve organize olarak gördüğü ARSA’ya karşı büyük bir operasyon başlatmıştır (International Crisis Group, 2016: 6).

Ülkenin siyasi ortamında ise halen bir uzlaşa sağlanamamış ve Arakan’daki durum gittikçe içinden çıkılmaz bir hal almaya başlamıştır. Evlerini kaybeden birçok Rohingya başka ülkelere göç etmeye devam ederken, kaybedecek pek de bir şeyleri kalmadığını düşünen Rohingya gençler arasında ARSA’ya katılma eğilimi artmıştır. ARSA ve Tatmadaw arasındaki çatışmalar ise, ARSA’nın Ağustos 2017’de gerçekleştirdiği saldırılara kadar düşük bir profil izlemiş, ancak 25 Ağustos 2017’de ARSA’nın polis karakollarına düzenlediği saldırılar sonucu yeniden ivme kazanmıştır. Tatmadaw ise, bu saldırılara misliyle karşılık vermiş ve daha kapsamlı operasyonlar düzenlemeye başlamıştır (Group, 2017b: 6; McPherson, 2017). Katliam, yerinden etme ve tecavüz gibi birçok insan hakkı ihlali gerçekleşmiş ve Tatmadaw, Rohingya’lara karşı etnik bir temizlik hareketine başlamıştır (Amnesty International, 2017; Solomon, 2017). Çatışma ve saldırılar sonucu yaklaşık 10.000 kişinin öldürüldüğü ve yaklaşık 725.000 kişinin yerlerinden edildiği 2017 olayları, Arakan’daki krizin doruk noktalarından birini oluşturmaktadır (Frontières, 2018: 8-19).

2017 sonrası, ARSA ve Tatmadaw arasında düşük yoğunluklu karşılıklı saldırılar devam etmiş ve her iki taraf da birbirini insan hakları ihlalleriyle suçlamıştır. Son yıllarda Arakan bu tür saldırılara ev sahipliği yaparken, Myanmar ise 2020 yılı genel seçimlerine hazırlanmaya başlamış ve 8 Kasım 2020’de COVID-19 pandemi gölgesinde gerçekleşen seçimlerin ardından Suu Kyi’nin partisi NLD seçimleri kazanmıştır (The Irrawaddy, 2020). Ancak farklı bir seçim uygulamasının yürütüldüğü bu seçimlerde, Rohingya’ların yanı sıra bir milyondan fazla kişi seçme hakkından mahrum edilmiş, etnik silahlı gruplar ile Tatmadaw arasındaki çatışmaların olduğu bölgelerde, özgür ve adil bir oylamanın yapılamayacağı gerekçesiyle seçimler yapılmamıştır (Kipgen, 2021:10). NLD zaferinin hemen ardından USDP, seçim sonuçlarını kabul etmemiş ve en yakın zamanda yeni bir seçim düzenlenmesi konusunda ısrar etmiştir. Nitekim bu tartışmalar, yeni parlamento daha

ilk toplantısını bile gerçekleştirmeden 1 Şubat 2021'de askeri darbeyle sonuçlanmıştır (BBC, 2021). Böylelikle, 2015 seçimleri ardından ülkeye geri dönme ve vatandaşlık haklarına sahip olma amacı güden Rohingyalar, NLD hükümeti içerisinde de bu amaçlarını gerçekleştirememiş, aksine kendilerini daha kötü bir konjonktür içerisinde bulmuşlardır.

3.3.6. 2021 Darbesi ve Günümüzde Arakan

1 Şubat 2021 darbesinin ardından, 2020 genel seçimlerini kazanan NLD üyeleri, “*Pyidaungsu Hluttaw*” olarak adlandırdıkları yasama meclisini kendilerinin temsil ettiklerini ileri sürerek Ulusal Birlik Hükümeti (NUG)’u kurmuş ve halka, askeri cuntaya karşı bir devrim çağrısında bulunmuştur (Irrawaddy, 2021; Al Jazeera, 2021). Ardından darbe karşıtı protestolar gerçekleşmeye başlamış ve bu protestolara ülke içinde ve dışında bulunan Rohingyalar da destek vermektedir. Özellikle sınır bölgesi ve Bangladeş’teki kamplarda bulunan Rohingyalar, darbe sonrası oluşan statükoyu ilgiyle takip etmektedir (Olney ve Ahmad, 2021). Ancak Tatmadaw’ın yeniden ülkenin idaresini eline alması, protestolarda yer alan sivillerin ağır kayıplar vermesine sebep olmakta ve bu durum sınır bölgelerindeki Rohingyalı da tedirgin etmektedir (Westerman, 2021).

Günümüzde, 2017 krizinden bu yana bölgedeki Rohingya halkının, Bangladeş’e sığınma taleplerinde önemli bir artış görülmektedir. BMMYK Mülteci Ajansı’na göre, 2021 yılı itibariyle yalnızca Cox’s Bazaar bölgesinde 888.381 mülteci bulunmakta ve bu mültecilerin 852.701’i 2017 krizi sonrası bölgeye gelmiş bulunmaktadır (UN News, 2021; UNHCR Refugee Agency, 2021: 1). Bölgede çok sayıda bulunan mülteci kampları, sel, yangın ve salgın gibi durumlarla karşı karşıya kalmakta ve can kayıpları yaşanmaktadır. 14 Ocak 2021’de başlayan yangın sonucunda, 15 kişinin yaşamını yitirdiği ve yaklaşık 45.000 kişinin ise evsiz kaldığı belirtilmiştir (UN News, 2021). Temmuz 2021’deki şiddetli muson yağmurlarının ardından ise bölgede gerçekleşen sel felaketi sonucu hem bölge sakinlerinin hem de Rohingyaların ciddi şekilde etkilendiği ve yine birçok kişinin evsiz kaldığı belirtilmiştir (Al Jazeera ve News Agencies, 2021). Halen devam etmekte olan COVID-19 salgını ve sağlık koşullarının yeterli olmaması, kamplardaki salgın tehdidini artırmakta ve Temmuz 2021 itibariyle 22 mültecinin salgın nedeniyle hayatını kaybettiği belirtilmiştir (WHO, 2021).

Sivil hükümet denemelerinin askeri darbe ile son bulmasının son derece rutin hale geldiği Myanmar, zaten oldukça kötü şartlarda bulunan kamptaki Rohingyalar için pek de umut verici bir profil çizmemektedir. Sivil hükümet denemeleri içerisinde dahi oldukça kötü

durumlarla karşı karşıya kalan Rohingyalar için, uzun yıllar boyunca bölgedeki çatışmaların ve kayıpların sorumlusunun Tatmadaw olduğu da düşünüldüğünde, askeri rejimin iyi sonuçlar sağlayamayacağını söylemek mümkündür. Rohingyaların, daha güvenli ve adil bir yaşam elde edebilmeleri için vatandaşlık hakları elde etmeleri oldukça önemlidir. Özellikle hukuki açıdan bir tanınmanın barış süreci içerisinde daha güvenilir şekilde elde edileceği düşünüldüğünde, en yakın zamanda askeri rejimin son bulması gerekmektedir. Myanmar Birliği'nin politik eğilimleri göz önüne alındığında, kalıplaşmış sosyal, siyasi ve askeri bir Rohingya ayrımcılığının varlığı açıkça görülmekte ve devam etmektedir.

3.4. Rohingyalara Karşı Sürdürülen İnsan Hakları İhlalleri

3.4.1. Vatandaşlık Haklarının Reddedilmesi

Vatandaşlık, kavram olarak bir vatandaşın elde ettiği tüm hak ve sorumluluklarını gerçekleştirmesiyle ilişkilendirilir. Bir kişinin vatandaş olarak kabul edilip edilmemesinin temel ölçütü ise bu haklara erişim sağlamasıyla mümkündür (Marshall, 1950). Tarihsel olarak bakıldığında, Rohingyaların vatandaşlık haklarının reddedilmesi onların etnik kökenleri ile ilişkilendirilmektedir. Bu reddedilme durumunda Myanmar hükümetinin Rohingya ve diğer azınlık gruplara bakış açısı önemli bir yer etmekte ve eşit muamele durumunu ortadan kaldırmaktadır (Smith, 1997).

Özellikle 1982 Vatandaşlık Yasası sonrası, ülke içerisinde bulunan etnik grupların vatandaş olarak kabul edilip edilemeyeceği kararının yalnızca konsey tarafından verilmesi ülke içerisindeki vatandaşlık sorununu içinden çıkılmaz hale getirmektedir. 1982 Vatandaşlık Yasası, 1824'ten önce Burma'da yaşayanları kapsamaktadır ve bu yasa ile birlikte Rohingyaların vatandaşlık hakları ellerinden alınmıştır. Ülke anayasalarının değişmesi ile birlikte vatandaş olarak tanınıp daha sonra bu vatandaşlık haklarından yararlanamayan Rohingyalar, kimi zaman belirli haklara sahip olmuş olsa da askeri rejimin başa gelmesiyle Rohingyaları hedef aldığını belirtmek yanlış olmayacaktır. Nihayetinde vatandaşlık belgesine sahip olmayan Rohingyalar, devletin anayasal olarak uyguladığı baskı ile de karşı karşıya kalmıştır (Kyaw, 2017).

Herhangi bir grubu vatandaşlık haklarından mahrum bırakmayı amaçlayan bir yasanın oluşturulması, yasayı oluşturan devletin insan hakları konusunda ciddi ihlallerde bulunduğu anlamına gelmektedir. Rohingyaların vatandaşlık haklarından mahrum bırakılmasına zemin hazırlayan bu yasaların düzenlenmesi gerektiği konusunda birçok üçüncü tarafın beyanda bulunduğunu belirtmek gerekmektedir. Örneğin, 2012 yılında BM,

2014 yılında Myanmar’da yapılması planlanan nüfus sayımına ülkede bulunan tüm etnik grupların dahil edilmesi yönünde görüş bildirmiş ve bu görüş Myanmar Hükümeti tarafından kabul edilmiştir (UNFPA, 2014). Ancak Myanmar Hükümeti, ülke içerisinde bulunan etnik gruplar arasındaki gergin durumun sayımı etkileyeceğini öne sürerek Rohingyalı bu sayımın dışında bırakmıştır. Bu nedenle BM Genel Kurulu, 2014’te vatandaşlık yasalarını daha uyumlu bir hale getirerek uluslararası standartlara ulaşması konusunda Myanmar’ı uyaran bir karara imza atmıştır. (Human Rights Watch, 2015; OHCHR, 2019).

Vatansız bir grup olan Rohingyalar arasında, az bir kesime karşılık gelse de vatandaşlık yasasının çıktığı dönemde bu yasaya uygun belgeleri ellerinde bulunduran kişilerin var olduklarına dikkat çekmek gerekir. Ancak bu kişiler, yapmış oldukları taleplerin işleme alınmaması ve hatta kanıt niteliğindeki belgelerinin geri verilmemesi durumlarıyla karşı karşıya kalmışlardır (Wallace, 2016; Lee, 2019: 241-279). Yasal olarak tanınmayan ve bu nedenle hem sivil hem de devlet tarafından desteklenen çeşitli zorluklarla mücadele içerisinde bulunan Rohingyalar, yerlerinden edilmiş ve çoğu zaman çareyi en yakın sınır komşusu Bangladeş’e sığınmakta bulmuştur. Ancak Rohingyalar, ne sınırın Myanmar tarafında ne de Bangladeş tarafında yasal bir zeminde kendilerine yer bulabilmiştir (Lee, 2019: 241-279)

Rohingyaların varlığı ve kimliklerinin inkarı ile ilgili düzenlemeler günümüzde halen devam etmektedir. Myanmar, Rohingyalı, vatandaşlık haklarından ve bu hakların sağladığı avantajlardan yoksun bırakmakta, hak ihlali ve ayrımcılığa maruz kalmalarına dayanak sağlamaktadır. Ülkenin yasal düzenlemeleri ile desteklenen bu ihlal ve vatandaşlığın reddi durumu, Rohingyaların, hareket serbestliği, eğitim, sağlık vb. temel ve sosyal haklardan yararlanmasının önüne geçmekle kalmayıp aynı zamanda göç ve ölümlere sebep olan çatışmaların meydana gelmesine neden olmaktadır. (Lewa, 2004).

3.4.2. Zorla Yerinden Edilme ve Göç

Zorla yerinden edilme (Forced Displacement), bir kişi veya grubun ait oldukları bölgeden yine kendi rızaları dışında hareket etmeye zorlanmasını ifade etmektedir. Bu konuda BM zorla yerinden edilmeyi, “*zulüm, çatışma, genelleştirilmiş şiddet veya insan hakları ihlalleri sonucu kişi veya grupların yerlerinden edilmesi*” olarak tanımlamaktadır (UNHCR, 2019). Myanmar’da askeri hükümetin başa gelmesi ile daha sistematik bir şekilde ayrımcılığa maruz kalan Rohingyalar, kendilerini hedef alan askeri operasyonlarla da karşı karşıya kalmış ve yerlerinden edilmiştir. Bu operasyonların en kapsamlılarından biri olan

Nagamin Operasyonu neticesinde zorla yerlerinden edilen Rohingyalar göç etmek durumunda kalmış ve ilk Rohingya mülteci krizi 1978 yılında patlak vermiştir. Yaklaşık iki yüz bin Rohingya yerlerinden edilerek Bangladeş'e göç etmek zorunda bırakılmıştır. Krizin uluslararası bir boyuta ulaşması neticesinde UNHCR (*United Nations High Commissioner for Refugees/Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği*) bu konuda girişimlerde bulunmuş ve bu girişimler sayesinde mültecilerin büyük bir kısmının geri dönmesi üzerinde anlaşmaya varılmıştır (Abrar, 1995).

1990 yılında Myanmar'da gerçekleşen seçimler sonrası NLD'nin zaferini ilan etmesi ve akabinde SLORC'un bu zaferi kabul etmemesi üzerine askeri hükümet, muhalefet ve azınlıkları hedefleyen askeri operasyonlarına devam etmiştir. Tatmadaw'ın özellikle Kuzey Arakan'da gerçekleştirmeye devam ettiği operasyonlar neticesinde 1991 ve 1992 yılları arasında yaklaşık iki yüz elli bin Rohingya'nın sınırın Bangladeş tarafına göç etmesi ile birlikte ikinci Rohingya mülteci krizi yaşanmıştır (Abrar, 1995). BMMYK tarafından yürütülen bir dizi müzakerenin sonucu olarak ise, 1993 yılında BM ile Myanmar arasında Mutabakat Anlaşması imzalanmış ve mültecilerin geri dönmesi üzerine anlaşmaya varılmıştır. Tüm bu girişimlerin ardından 1993 ve 1997 yılları arasında Rohingyaların büyük bir kısmı geri gönderme programı kapsamında Myanmar'a geri dönmüştür. Her ne kadar büyük bir çoğunluğun geri dönüşü gerçekleştirilmiş olsa da yaklaşık otuz bin Rohingya, Bangladeş'te bulunan mülteci kamplarında kalmıştır (Human Rights Watch, 2000).

Anlaşmalar sonucu geri dönen ve ülke içerisinde yeniden entegre olmaları yönündeki istekleri Myanmar Hükümeti tarafından engellenen Rohingyalar, bu süreç içerisinde çeşitli zorluklarla karşılaşmaya devam etmiştir. Bu durum neticesinde, Üçüncü Rohingya mülteci krizi olarak da bilinen, Rohingyaların en büyük göç hareketi 2017 yılında gerçekleşmiştir. Tatmadaw'ın 2017 Ağustos'unda Kuzey Arakanda Rohingyalara karşı gerçekleştirdiği kapsamlı operasyonlar sonucu ARSA, Tatmadaw'a karşı çeşitli saldırılar düzenlemeye başlamıştır. ARSA'nın da dahil olması ile birlikte daha da şiddetlenen saldırı ve çatışmalar sonucu binlerce Rohingya öldürülmüş ve büyük bir kısmı ise göç etmek zorunda kalmıştır (Head, 2017). Ağustos 2017'de gerçekleşen bu silahlı saldırılar ve büyük çaplı şiddet olayları neticesinde ağır insan hakkı ihlalleri gerçekleşmiş ve göç etmek zorunda kalan binlerce insan Bangladeş sınırına akın etmiştir (Habib vd., 2018). Ağustos 2017'de, yaklaşık altı yüz yirmi bin Rohingya Bangladeş'e sığınmış ve en hızlı büyüyen mülteci krizlerinden biri olmuştur (OHCHR, 2017: 1-11). İki ay gibi bir sürede Bangladeş'te bulunan mülteci

sayısı dört katına çıkmış ve bu süreç boyunca insanlar çeşitli şekillerde Bangladeş'e ulaşmaya çalışmıştır (UNHCR, 2021)

2017 yılında yaşanan bu büyük krizin ardından BM, Rohingyalı "dünyanın en çok zulüm gören azınlığı" olarak tanımlamıştır (OHCHR, 2017: 1-11). Bununla birlikte, çeşitli uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından raporlar hazırlanmış ve birçoğu Kuzey Arakan'da yaşanan bu durumu, Rohingyalara yönelik bir etnik temizlik ve soykırım" olarak değerlendirmiştir. 2017'de başlayan bu "temizlik operasyonları" sonucu yaklaşık yüz on beş bin Rohingya yerleşiminin ateşe verildiği ve yaklaşık yirmi beş bin Rohingya'nın öldürüldüğü tahmin edilmektedir (Baykan, 2019)

3.4.3. Cinsel Şiddet ve Tecavüz

Çatışmaların gerçekleştiği birçok durumda, cinsel şiddet ve tecavüz olaylarına rastlamak mümkündür. Karşı taraf üzerinde güç kullanarak kontrol sağlamanın amaçlandığı cinsel şiddet, kişinin rızası dışında cinsel birlikteliğe zorlanması olarak ifade etmek yanlış olmayacaktır. Cinsellik içeren her türlü şiddet biçimini ifade eden cinsel şiddet, çoğu zaman fiziksel şiddet de beraberinde getirmektedir. Çatışma ve savaş gibi durumlarda stratejik bir saldırı aracı olarak kullanılan cinsel şiddet, özellikle kadın ve kız çocuklarını hedef alarak gerçekleşmektedir (PDB, 2013).

Cinsel şiddet ve tecavüz, Tatmadaw tarafından Rohingyalara karşı yürütülen ve özellikle kadın ve kız çocuklarının maruz kaldığı bir stratejik saldırı aracı olarak Myanmar askeri güçleri tarafından da kullanılmaktadır. Myanmar bu cinsel şiddet ve tecavüz suçlamalarını kabul etmeyip bu durumu birkaç askeri personelin bireysel olarak gerçekleştirdikleri bir eylem olarak ifade etmiş olsa da Rohingya kadınları ve kız çocuklarına karşı gerçekleştirilen bu tecavüz olayları Myanmar'ın etnik temizlik programının bir parçasını ifade etmektedir (HRC, 2019: 13-52).

Myanmar hükümetinin insan hakları hukukunu ciddi şekilde ihlal etmesi ve akabinde gerçekleşen zorla yerinden edilme ve ölümlerin, Myanmar hükümetinin bir saldırı politikası olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Özellikle Rohingya kadın ve kız çocuklarının üzerinde cinsel şiddet ve tecavüz biçimlerinin kullanımı hükümetin, zorla yerinden etme ve öldürme politikalarının yanı sıra cinsel şiddet de askeri politikalarına dahil ettiğini göstermektedir (UN, 2018: 1-35). Örneğin, 1992 yılında Asia Watch'un Bangladeş'e sığınan mülteciler ile yaptığı görüşmeler bu durumu kanıtlar nitelikte sonuçlar ifade etmektedir. Yayınlanan rapora göre, saldırı ve çatışmalardan kurtulan kadınların Tatmadaw mensupları

tarafından tecavüze uğradığı ve bir kısmının yine Tatmadaw kamplarına götürülmek üzere ele geçirildiği belirtilmektedir (Asia Watch, 1992: 6). 2008 yılında UNHCR tarafından yayınlanan rapora göre ise, farklı güvenlik güçleri tarafından özellikle Kuzey Arakan'da bulunan Rohingya kadın ve çocuklarına yönelik tecavüz vakaları saptanmıştır (HRC, 2011: 1-3).

Uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanan bu raporlar, Myanmar'da Rohingya'lar karşı gerçekleşen cinsel şiddet ve tecavüz vakalarının yaygın bir şekilde gerçekleştiğini gözler önüne sermektedir. Rohingya kadınları ve kız çocukları, cinsel şiddetin çeşitli biçimlerine, ağır fiziksel ve psikolojik acılara maruz kalmıştır. Çatışma ve savaş durumlarında siviller üzerinden ve özellikle kadın ve çocuklar üzerinden yürütülen cinsel şiddet ve tecavüz olayları Rohingya kadın ve çocukları üzerinde de derin izler bırakmıştır. Müslüman kültüründe kadına atfedilen konum, Müslüman topluluklar içerisinde oldukça önemli bir yer tutmakta ve cinsel şiddet mağduru kadın ve çocuklar kendi toplumları nezdinde de çeşitli dışlanmalarla karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle Rohingya kadınlarına karşı gerçekleştirilen tecavüz olaylarının aynı zamanda onların eş ve çocuklarını da küçük düşürmeye yönelik bir eylem olduğunu ifade etmek gerekir (Human Rights Watch, 2017).

3.4.4. Nüfus Kontrolü ve Evlilik Üzerine Kısıtlamalar

Hukuki olarak tanınmama, zorla yerinden edilme ve cinsel şiddet gibi insan haklarına aykırı ihlallerin yanı sıra Rohingya'lar, nüfus kontrolü ve evlilik kısıtlamaları ile de karşı karşıya kalmıştır. Nüfus kontrolü ve nüfusa yönelik kısıtlamalar, bir nüfusun bulunduğu yerdeki hareketlerini takip etmeyi içerebileceği gibi, o nüfusun üreme yeteneğine etki ederek de gerçekleşebilmektedir (Raemaekers, 2012). Kuzey Arakan'da uzun yıllardır devam çatışmalar ve bu çatışmaların öznesi konumundaki Rohingya'lar, bölgede bulunan Rakhineler ve hükümet güçleri tarafından bir tehdit olarak görülmüştür. Özellikle bölgedeki Müslüman nüfusun artmasından endişe eden Myanmar hükümeti ve Rakhineler, kendilerinin azınlık durumuna düşeceği fikrinden hareketle Rohingya'lar üzerinde nüfus kısıtlamalarını içeren bir dizi karara imza atmıştır (Rakhine Inquiry Commission, 2013: 29-38).

Hükümet ilk olarak 2005 yılında Arakan'da bulunan ve özellikle Rohingya yerleşim yerlerinden oluşan Maungdaw ve Buthidaung kasabalarında Rohingya'ları, en fazla iki çocuk sahibi olmaya zorlayan bir dizi karar almıştır. Çeşitli kuruluşlar tarafından bu durum bir hak ihlali olarak değerlendirilmiş ve hükümete geri adım atması gerektiği konusunda yine çeşitli uyarılar yapılmıştır (Human Rights Watch, 2013). Ancak hükümet bir dizi önlem planını

daha gündeme getirerek 2015 yılında özellikle Müslüman karşıtı hükümleri içeren ve bir paket şeklinde çıkarılan Irk ve Din Yasalarının Korunması (Protection of Race and Religion Laws) yasalarını yürürlüğe koymuştur. Bu yasalar hükümetin, özellikle Kuzey Arakan'da bulunan Müslümanları ne denli ciddi bir tehdit olarak algıladığını ifade etmektedir. Bu dört yasadaki birini oluşturan Nüfus Artışının Kontrolüne İlişkin Sağlık Hizmetleri Yasası (Law Regarding Population Control and Health), hükümete, kadınların ne sıklıkla çocuk sahibi olabileceğini sınırlayan bir dizi yetki vermektedir. Her ne kadar yasanın yoksulluğu azaltmayı ve iyileştirmeyi amaçladığı vurgulanmış olsa da içerdiği hükümler neticesinde ciddi sorunları beraberinde getirmektedir (Pyidaungsu Hluttaw Law, 2015: 1-8).

Yasa içerdiği bazı hükümler nedeniyle ülkede bulunan azınlıklar ve özellikle Rohingyalar üzerinde çeşitli sınırlandırma haklarını elinde tutmaktadır. İlk olarak yasa Myanmar hükümetine, bölgedeki kaynakların nüfusa dengeli dağılımı üzerinde incelemeler yapma hakkını tanımaktadır. Bu incelemeler sonucu hükümet, dengesiz bir dağılım olduğu yönünde karar verdiği takdirde, bu bölgeleri özel sağlık bakım bölgeleri olarak ilan etme hakkına sahiptir. Özel sağlık bakım bölgeleri ise, özellikle doğum aralığı ve doğum kontrolü de dahil olmak üzere hükümetin, o bölgede bulunanlar üzerinde sınırlandırıcı kararlar alabileceği bölgeleri ifade etmektedir (Equal Rights Trust, 2015).

Myanmar hükümeti yasanın adaletli bir şekilde uygulanmasına dair herhangi bir güvence vermemekte, azınlıklar ve özellikle Rohingyalar üzerinde adaletsiz bir şekilde kullanılabilmesi konusunda endişeler taşımaktadır. Rohingyaların uzun yıllardır maruz kaldıkları ayrımcılık ve saldırılar düşünüldüğünde, bu yasalar hükümet tarafından stratejik birer araç olarak kullanılabilme potansiyeline sahiptir. Nitekim bu potansiyelden ciddi şekilde endişe duyan HRW, uygulanması planlanan doğum kontrolü ve sınırlandırmalarının, yalnızca bölgede bulunan azınlıklar üzerinde uygulanmaması konusunda hükümete çekincelerini bildirmiştir. Ancak Myanmar hükümetinin azınlıkları ve özellikle Kuzey Arakan'da bulunan Rohingyalı hedef alan ve onları iki çocuk ve diğer zorlayıcı nüfus düzenlemeleri ile sınırlandırdığı bu uygulamalar HRW tarafından oldukça eleştirilmiştir. HRW Asya Direktörü Brad Adams, uygulanan bu adaletsiz nüfus düzenlemelerinin Tatmadaw tarafından Rohingyalara karşı yürütülen etnik temizlik operasyonlarının bir parçası olduğunu ve son derece yaygın şekilde uygulandığını belirtmektedir (Human Rights Watch, 2013).

Doğum kontrol uygulamaları, uygulanma biçimi olarak tüm kadınlara ayırım gözetmeksizin adaletli bir şekilde uygulanmalı ve zorlayıcı hükümler çerçevesinde gerçekleştirilmemelidir. Myanmar hükümetinin uygulamış olduğu bu sınırlandırmalar kısıtlayıcı olmasının yanı sıra çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. Özellikle iki çocuk kuralı çerçevesinde cezalandırılmaktan korkan Rohingya kadınları, izin verilmeyen diğer hamileliklerini çeşitli şekillerde sonlandırmaya çalışmaktadır. Kendilerince gerçekleştirmeye çalıştıkları kürtaj işlemleri sonucu artan kadın ölümleri de bu yasaların neden olduğu bir diğer sorunu ifade etmektedir. Ebeveynler ve özellikle kadınlar, kendi iradeleri ile seçecekleri doğum kontrol yöntemini seçme ve uygulama hakkına sahip olmalı ve bu kontrol biçimleri bu kadınlar üzerinde amacı dışında kullanılmamalıdır (Human Rights Watch, 2013; UNHRC, 2010: 4).

Nüfus kısıtlamaları ve doğum kontrollerinin yanı sıra Rohingyalar, evlilik sınırlandırmalarıyla da karşı karşıya kalmaktadır. Bölgedeki Müslüman nüfusun artmasından endişe duyan Myanmar hükümeti, evlenmek isteyen Rohingyalara hükümetten izin alma şartını getirmiş ve uygulamayı yalnızca Rohingyalar üzerinde uygulamıştır. 1993 yılında uygulamanın yürürlüğe girmesi ile birlikte hükümet, Rohingyalar üzerindeki sınırlamalarına bir yenisini daha eklemiştir. Özellikle Nasaka'dan resmi bir izin almadan gerçekleşemeyen evlilikler, insan hakları ihlallerinin bir başka çeşidini karşımıza çıkarmaktadır. Evlilik dışı herhangi bir birlikteliğe izin vermeyen hükümet, oluşabilecek ihlalleri ise ceza kanununca hapis cezasıyla cezalandırmaktadır. Evlilik izni alabilen çiftler ise, 2'den fazla çocuk yapmayacakları yönünde belgeler imzalamaktadır (UNHRC, 2010: 4).

Uygulamanın doğurduğu sonuçlar yine tek yönlü olmamakta ve kadınlar üzerinde farklı travmalar yaratmaktadır. Resmi olarak evlilik iznine sahip olmadan gerçekleşen birliktelikler kimi zaman hükümetin dikkatinden kaçabilmekte ancak bu birlikteliklerin hamilelikle sonuçlanması durumu daha karmaşık hale getirmektedir. Birçoğu sağlıklı bir şekilde kürtaj işlemi gerçekleştirmekte ya da yeni doğan bebeklerini yasal olarak evli olan başka çiftler üzerine kaydettirmektedir. Evlilik kısıtlamaları ve doğum kontrolü üzerine getirilen bu uygulamalar özellikle Rohingya nüfusunun sınırlamak ve kontrol altında tutmak üzere kasıtlı olarak gerçekleştirilmektedir (Human Rights Watch, 2013; UNHRC, 2010: 4).

3.4.5. Eğitim ve Eğitime Erişim Üzerine Kısıtlamalar

Eğitim ve eğitime erişim hakkı İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (Universal Declaration of Human Rights/UDHR) tarafından korunan temel haklar arasında yer almaktadır. Eğitimin temel düzeyde ücretsiz ve zorunlu olması gerektiği üzerine vurgu yapan UDHR, mesleki ve teknik konulardaki genel eğitimin sağlanması ve eğitim hakkından herkesin eşit bir şekilde yararlanması gerektiğini belirtmektedir (UDHR, 1948: 26/1,2). Rohingya için ise, eğitime devam etmek ve Myanmar'ın geri kalanı ile birlikte eşit erişim hakkına sahip olmak oldukça zor bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Arakan'da bulunan Rohingya öğrencileri eğitim haklarını kullanmakta oldukça sıkıntı çekmektedir. Bölgenin geri kalanından soyutlanan ayrı okullarda eğitim almaya çalışan Rohingyalar, yine hükümet tarafından yetiştirilen Rohingya öğretmenleri tarafından eğitilmektedir. Ancak öğretmenlerin yeterli eğitim ve donanıma sahip olduklarını söylemek oldukça zordur. Rohingyaların izole bir eğitim anlayışı ve eğitim açısından yetersiz öğretmenler tarafından eğitilmesi, onlar ve bölgedeki diğer öğrenciler arasında ciddi eğitimsel farklılıklara neden olmaktadır (Cupi, 2021).

Hükümetin Rohingyaları eğitmek üzere eğittiği Rohingya öğretmenleri, almaları gereken eğitim sağlanmaması nedeniyle eksik şekillerde eğitimlere başlamaktadır. Eğitim ve deneyim konusunda eksiklikler yaşayan öğretmenler, çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Hükümet Rohingya okullarına ders materyalleri konusunda bazı erişimler sağlamış olsa da bu erişim bölgedeki diğer okullara kıyasla oldukça eksik kalmakta ve öğretmen ve öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzaktır (Human Rights Watch, 2019). Rohingyalar eğitime erişim konusunda yalnızca Myanmar'da sorunlar yaşamamakta aynı şekilde Bangladeş'te bulunan mülteciler de aynı sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bangladeş'te buldukları kamplar dışında eğitim alma hakları engellenen Rohingyalar, Bangladeş hükümeti tarafından da bir dizi kısıtlamaya maruz bırakılmakta ve eğitime erişim konusundaki haklarından mahrum edilmektedir (Human Rights Watch, 2019).

3.4.6. Serbest Dolaşım ve Seyahat Kısıtlamaları

1982 Vatandaşlık Yasası'nın ardından vatansız bir halk olarak varlığını sürdürmeye çalışan Rohingyalar, buldukları bölgelerden diğer bölgelere seyahat etmek noktasında da yine kısıtlamalarla karşılaşmaktadır. Buldukları bölgeden başka bölgelere hareket etmek isteyen Rohingyalar, hükümet tarafından zorunlu tutulan Ulusal Doğrulama Kartı (National Verification Card/NVC) almak zorunda bırakılmaktadır (Radio Free Asia, 2018). Hükümete

göre, Kuzey Arakan'da bulunan kamplarda yaşamlarını idame ettirmek zorunda kalan Rohingya'lar, NVC'yi kabul etmeleri ve akabinde bir göçmenlik formu doldurmaları halinde seyahat etme özgürlüklerinden faydalanabileceklerdir. Ancak kendilerini yerli etnik gruplardan biri olarak ifade eden Rohingya'lar, bu seyahat kartını edinmeleri halinde kendilerini göçmen durumuna düşüreceklerinden kart edinme konusunda oldukça isteksiz davranmaktadır (Human Rights Watch, 2019; Radio Free Asia, 2018).

Çoğunluk tarafından bu seyahat kartlarını edinmek ilgi görmese de kart sahibi olmak isteyen Rohingya'ların varlığına dikkat çekmek gerekir. Ancak onlar da bekledikleri onayları alma konusunda yine zorluklarla karşılaşmaktadır. Seyahat etmek isten kart sahipleri bu planlarını bir hafta öncesinden göç yetkililerine bildirmek zorundadır. Ancak bu yine de serbest bir şekilde seyahat edecekleri anlamını taşımamaktadır. Nitekim bu seyahat kartlarının seyahat etmeyi garanti etmediğini belirtmek gerekmektedir. 2018 yılında Ma Hla Phyu, NVC sahibi olmasına rağmen 2017 yılından beridir göçmenlik bürosuna yapmış olduğu seyahat başvurularına hiçbir şekilde cevap alamamıştır. Bunun üzerine izinsiz bir şekilde Yangon'a seyahat etmeye çalışırken tutuklanmış ve Myanmar yasalarıyla suçlu bulunarak bir yıl hapis cezasına çarptırılmıştır (Radio Free Asia, 2018). Myanmar, Rohingya'ların yalnızca vatandaşlıklarını ellerinden almakla kalmamış, zorunlu tuttukları kart sahiplerinin kamp dışındaki bölgelere serbest bir şekilde hareket etmesini de büyük oranda sınırlandırmıştır. Hükümet, keyfi onay süreçlerinin süreci zorlaştırmasının yanı sıra böylelikle eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlerden faydalanmalarına da önüne geçmektedir (Russell, 2002).

3.5. Myanmar Birliği Cumhuriyeti ve Arakan Sorunu Perspektifi

Geçmişten günümüze çeşitli çatışmaların yaşandığı Myanmar, bağımsızlık öncesi süregelen çatışmalara, bağımsızlık sonrası da ev sahipliği devam etmiştir. Çalışmanın konusu itibariyle bu çatışmalar sonucu bir sorun olarak kaşımıza çıkan Arakan, 1948 yılında bağımsızlığın ilan edilmesiyle farklı boyutlara ulaşmıştır. Ülke içerisinde siyasi hayatın sağlam bir temel üzerine oturtulamaması ve her geçen gün Tatmadaw'ın devlet yönetimim içerisinde etkinliğinin artmasıyla birlikte, Rohingya'lara karşı yürütülen faaliyetler sistematik bir hal almıştır. 1962 askeri darbesi sonrası ciddi boyutlara ulaşan bu durum, yine bu dönem içerisinde yürütülen hukuki düzenlemelerin bir sonucu olarak da kaşımıza çıkmaktadır (Yegar, 1972: 97).

Her ne kadar 1988 yılında SLORC'un başa gelmesini ardından gerçekleştirilen seçimler sonucu SPDC parti olarak göreve gelmiş olsa da askeri rejim ile yakın bağlantılar sürdürmesi nedeniyle bu dönem de Rohingyalar açısından iç açıcı adımlar atılamamıştır. Daha sonra 2011 yılında Thein Sein liderliğindeki USDP sivil bir parti olarak göreve başlamış ve etnik ateşkes, bir dizi barış politikaları ile hareket etmeye başlamıştır. Ancak Tatmadaw'ın yönetim içerisinde etkisi varlığı, USDP'nin ordunun bir uzantısı olarak hareket etmesine sebep olmuş ve neticesinde 2012 yılındaki çatışmalar patlak vermiştir (Macdonald, 2013: 21). Diğer yandan 2012 olayları üzerine Thein Sein tarafından Rakhine Eyaletindeki Mezhep Şiddeti Soruşturma Komisyonu oluşturulmuş ve bu komisyon uluslararası toplum tarafından iyi bir gelişme olarak kaydedilmiştir. Ancak Komisyon, 2013 yılındaki nihai raporunda toplam 192 ölümün gerçekleştiğini belirterek gerçeklerle uyuşmayan bir sonuca varmıştır. (Final Report of Inquiry Commission on Sectarian Violence in Rakhine State, 2013: 22).

Daha sonra 2015 yılında Aung San Suu Kyi'nin ılımlı partisi NLD başa gelmiş ve halk nezdinde kapsamlı reformların yapılacağı yönünde beklentiler oluşmuştur. Ancak bu yeni partinin de askeri rejimin baskısı altında olması, Arakan sorunu çerçevesinde Rohingyalara karşı gerçekleştirilen insan hakları ihlallerini önlemek konusunda NLD'nin yetersiz olduğunu gözler önüne sermiştir. Nitekim 2017 olaylarının patlak vermesi, akabinde Rohingyalara karşı gerçekleştirilen insan hakları ihlalleri ve ılımlı politikaları nedeniyle Nobel Barış Ödülü almaya hak kazanan NLD lideri Aung San Suu Kyi'nin bu kriz karşısındaki sessiz tavırları, Myanmar'ın bu soruna çözüm bulması yönündeki etkisizliğini kanıtlar niteliktedir (Gibson vd., 2016: 97-129).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE
ARAKAN SORUNU'NUN BARIŞÇIL ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN MEKANİZMALAR

4.1. Birleşmiş Milletler'in Tarihsel Arka Planı

İlk olarak, İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından savaşın galibi Müttefik devletlerce, ileride oluşabilecek uyuşmazlıkların önüne geçmek amacıyla oluşturulması planlanan BM, küresel güvenlik ve barışı sağlamak, çok yönlü uluslararası bir iş birliği oluşturmak ve bu iş birliğini teşvik etmek amacıyla 24 Ekim 1945 tarihinde kurulmuş uluslararası bir örgüttür (UN Charter, 1945). Kendisinden önce kurulmuş MC ile amaçları yönünden benzerlik göstermektedir. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine MC işlevini kaybederek 1946 yılında dağılmış ve yerini BM almıştır (Karabulut, 2015: 61-81).

İkinci Dünya Savaşı'nın engellenememesi ve MC'nin bu başarısızlığı her ne kadar oldukça ağır kayıplarla sonuçlanmış olsa da savaşın aktörleri konumundaki devletler, ileride böyle bir savaş durumunun tekrar oluşmaması için girişimlerde bulunmuşlardır. Uluslararası uyuşmazlıkların çözümüne yönelik yine uluslararası bir örgüt arayışı özellikle Müttefik devletler tarafından çeşitli planlama ve girişimleri beraberinde getirmiştir. Kurulması planlanan bu yeni uluslararası örgütün ilk sinyalleri İngiltere Başbakanı Churchill ve ABD Başkanı Roosevelt tarafından 1941'de Newfoundland'da imzalanan Atlantik Bildirisi ile verilmiştir. Bildiri, ulusların kendi egemenlik alanları içerisinde barış içerisinde yaşamalarını ve küresel iş birliğini vurgulamayı öngören ve bu konuda ortak ilkeler oluşturması nedeniyle önemli bir belge olarak karşımıza çıkmaktadır (Arnold-Forster, 1942).

Atlantik Bildirisi'nin ardından ABD, İngiltere ve SSCB'nin de katkılarıyla 1942 yılında BM Beyannamesi imzalanmıştır. Müttefik devletler ve onların tarafında yer alan yirmi altı ülkenin temsilcileri tarafından Washington'da imzalanan ve "Birleşmiş Milletler" teriminin resmi olarak ilk defa kullanıldığı bu beyanname, Atlantik Bildirisi'nde belirtilen ortak amaçlar çerçevesinde oluşturulmuştur. Roosevelt, Churchill ve Stalin üçgeninde gerçekleştirilen bir dizi görüşme neticesinde kurulması planlanan yeni uluslararası örgütün

nasıl bir hukuki zemin üzerine oturtulacağı üzerine planlamalar yapılmaya başlanmıştır. Küresel barış ve güvenliğin tehdit edilmemesi ve oluşabilecek uzlaşmazlıkların uluslararası bir örgüt çerçevesinde çözüme ulaştırılması için yürütülen bu girişimlerin, işlevselliğini sağlayabilmesi açısından kapsayıcı olması gerekmektedir. Bu nedenle, devletlerin ortak bir organizasyon çerçevesinde bir araya gelerek fikirlerini beyan etmesi, bu organizasyon tarafından alınacak ortak kararların meşruluğunu sağlaması açısından önem taşımaktadır (Macmillan, 2016: 3).

Oluşturulması planlanan bu uluslararası örgütün tarafsızlık ve işlevselliğini sağlamak adına daha fazla devletin üye olarak söz hakkına sahip olması amaçlanmış ve nitekim 1943 yılında Moskova'da ABD, İngiltere, SSCB ve Çin'in de katılımıyla bir konferans gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen konferansın sonucunda katılan ülkeler, egemenlik ilkesinin temelinde gerçekleşecek uluslararası bir örgüt kurmak için çeşitli sorumluluklar almayı taahhüt ederek Dört Uluslu Ortak Beyanname'yi (Joint Four Nation Declaration) kabul etmişlerdir. Beyannameye taraf bu dört devlet, örgütün hukuki zeminini oluşturmak üzere ulusal uzmanlardan oluşan ve birbirlerinden bağımsız olarak çalışan komisyonlar görevlendirmiştir (UN, 1945).

Görevlendirilen bu komisyonlar, ABD, İngiltere, SSCB ve Çin'in 1944'te Washington Dumbarton Oaks'da yeniden bir araya gelerek görüşmelere devam etmesi üzerine hazırlamış oldukları raporları aynı isimle anılan Dumbarton Oaks Konferansı'nda karşılıklı olarak sunmuşlardır. Üzerinde fikir alışverişi yaptıkları konular üzerinde anlaşmaya varmış ve bunun sonucunda bir anlaşma metni oluşturmuşlardır (Schlochauer, 1983: 10-12). Ancak bu devletler, Dumbarton Oaks'da Güvenlik Konseyi'nin oylama sistemi üzerinde nihai bir karara varamamış bunun üzerine Roosevelt, Churchill ve Stalin Şubat 1945'de Kırım'da bulunan Yalta'da bir konferans daha düzenlemişlerdir. Yalta Konferansı sonucunda ise, üzerinde tartışılmakta olan oylama sorunu karar bağlanarak bu ülkelere veto hakkı verilmiştir. Böylelikle Dumbarton Oaks'da görüşülen ilke ve öneriler Yalta Konferansı'nda son halini almıştır (Omel'chuk ve Iurchenko, 2002: 82-92).

Örgütün tüzüğü üzerinde nihai karara varmak ve örgüt şartını oluşturmak üzere Nisan 1945'de San Francisco'da bir dizi görüşme gerçekleştirilmiş ve olabilecek en kısa sürede örgütün kurulması amaçlanmıştır. Ancak veto hakkı konusu oldukça tartışmalı bir konu olarak gündeme gelmiş ve yalnızca beş devletin sahip olması konusunda endişeler dile getirilmiştir. Her ne kadar tartışmalı bir konu olarak gündeme gelmiş olsa da içinde

buldukları savaş durumu da düşünülduğünde veto hakkı, bir dizi görüşme sonrası kabul edilmiştir (UN, 1945). Küresel güvenlik ve barışı koruyup tesis etmek ve uluslararası çok yönlü iş birliğini geliştirmek amacıyla ilk olarak Müttefikler tarafından ortaya atılan örgüt fikri, gerçekleştirilen görüşme ve konferanslar sonrası 25 Haziran 1945’de BM Antlaşması’nın oy birliğiyle kabul edilmesiyle 24 Ekim 1945’te resmi olarak görevine başlamıştır. Başlangıçta 51 üye ile görevine başlayan BM, günümüzde akla ilk gelen ve 193 üyeye sahip uluslararası bir örgüttür (UN, 2011).

24 Ekim 1945 tarihinde üye devletler tarafından imzalanmasıyla yürürlüğe giren BM Antlaşması, örgütün kapsamlı amaç ve ilkelerine anlaşmanın ilk bölümünde yer vermektedir. Böylelikle BM; küresel güvenlik ve barışın tesis edilmesi noktasında oluşabilecek tehditlere karşı önlem almak ve bu önlemleri barışçıl yollar ve uluslararası hukukun ilkeleri çerçevesinde ortak bir çözüm arayışı ile gerçekleştirmek, küresel barışa katkıda bulunmak ve bunu gerçekleştirirken eşit haklar ve halkların kendi kaderini tayin etmesi ilkesine dayanarak uluslararası iş birliğini geliştirmek ve uluslararası anlaşmazlıkların çözümünde dil, din, ırk ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin herkes için geçerli olacak temel hak ve özgürlükleri korumak ve teşvik etmek amaçlarını gütmektedir. BM, bu amaçları gerçekleştirmek ve bu amaçlar çerçevesinde çalışmalar yürütmek için yine anlaşmanın ilk bölümünde yer alan ilkelere uygun şekilde hareket etmektedir. (UN Charter, 1945: 1/2)

BM, yukarıda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Bu faaliyetleri gerçekleştirirken de örgüt, bir dizi işlevi yerine getirmektedir. Bu işlevlerden en önemlisi, BM’nin yasal dayanağını oluşturan tüzük ve antlaşmaların da yer aldığı hukuki zemindir. Uluslararası hukukun uygulanması ve geliştirilmesi açısından BM, alanında yetkin hukukçulardan oluşan bir komisyon aracılığıyla çalışmalar yürütmektedir. Çalışma alanı olarak uluslararası hukuk, ulusal hukukun ötesinde uluslararası insan hakları, uluslararası suçlar, göç, vatandaşlık sorunları, güç kullanımı ve silahsızlanma gibi çok çeşitli alanları kapsamaktadır. Bu alanlarda yürütülen çalışmalar neticesinde, uluslararası hukuka saygı duyulan ve uluslararası hukuk ile küresel eşitliğin sağlanabileceği şartlar oluşturulmaya çalışılmaktadır. Böylelikle BM, BM Şartı uyarınca, uluslararası ilişkileri düzenlemekten çok yönlü uluslararası iş birliğini geliştirmeye varana dek temel hukuk kurallarını düzenlemektedir (UN, 1945).

Örgütün yerine getirmeye çalıştığı bir diğer işlevi ise uluslararası insan haklarını korumak ve geliştirmektir. Uluslararası hukuk ile çok yakın bir ilişki içerisinde bulunan ve çalışmanın temel varsayımlarından birini oluşturan barışçıl çözüm yolları ile yakından ilişkili olan insan hakları, BM'nin temel amaçlarının da dayanağını oluşturmaktadır. İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi noktasında en önemli belgelerden biri olan İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 10 Aralık 1948'de Genel Kurul tarafından kabul edilmesiyle birlikte beyanname, BM tarafından yürütülen faaliyetlerin temel dayanağını oluşturmaya başlamıştır. Özellikle çalışmanın üçüncü bölümünde değerlendirildiği üzere Rohingya'lara karşı gerçekleştirilen faaliyetlerin insan hakları çerçevesinde değerlendirilmesine yardımcı olmak üzere, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (The Office of the High Commissioner for Human Rights/OHCHR) ve BM İnsan Hakları Konseyi (United Nations Human Rights Council/HRC) tarafından hazırlanan çalışmalar ve gerçekleştirilen faaliyetler yine İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si kaynak alınarak gerçekleştirilmektedir (UN, 1945).

Uluslararası güvenlik ve barışın sağlanması, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ileride oluşabilecek anlaşmazlıkları önlenmek amacıyla kurulan BM'nin önemli işlevlerinden birini oluşturmaktadır. BM, uluslararası güvenlik ve barışı korumak ve geliştirmek adına, çatışma önleyici, barışı destekleyen ve barışın sürekliliğini sağlamaya çalışan faaliyetler yürütmektedir. Bu faaliyetler çoğunlukla birbirlerini tamamlamakta ve desteklemektedir. Olası anlaşmazlıkları daha büyük sorunlara dönüşmesini önlemeyi amaçlayan Önleyici Diplomasi (*Preventive Diplomacy*), barışı korumak için BM tarafından gerçekleştirilen barış operasyonlarının dayanağını oluşturan Barışı Koruma (*Peacekeeping*) ve çatışma sonrası sürdürülebilir barışın temellerini atmayı amaçlayan Barış İnşası (*Peacebuilding*), BM tarafından yürütülen önemli faaliyetler arasında yer almaktadır. BM uluslararası güvenlik ve barışın korunması konusunda gerçekleştirilen bu faaliyetler noktasında özellikle BMGK'ye daha sonra ise BM Genel Sekreteri'ne önemli sorumluluklar yüklemektedir (UN, 1945).

4.2. Birleşmiş Milletler Yapısı ve Organları

24 Ekim 1945'de kurulması ile birlikte, küresel güvenlik ve barışı korumayı ve çok yönlü uluslararası iş birliğini geliştirmeyi amaçlayan BM, amaç, ilke ve işlevlerini yürütmeye başladığı ilk yıllarda 51 üyeye sahipken günümüzde 193 üyeli uluslararası bir örgüt haline gelmiştir. Her yıl düzenli olarak toplantılar gerçekleştiren BM, idari işlerini ise, New York'ta bulunan genel merkezinden yürütmektedir. BM Şartı'nda da belirtildiği üzere

BM'nin, altı temel organı bulunmaktadır. Bu organlar Genel Kurul (General Assembly), Güvenlik Konseyi (Security Council), Ekonomik ve Sosyal Konsey (Economic and Social Council), Vesayet Konseyi (Trusteeship Council), Uluslararası Adalet Divanı (International Court of Justice) ve BM Genel Sekreterliği'nden (General Secretariat) oluşmaktadır. Ayrıca BM Şartı, gerekli görüldüğü takdirde bu temel organlara yardım edebilecek yardımcı organların oluşturulması konusunda herhangi bir kısıtlama getirmemektedir (UN Charter, 1945: 7-8). Tüm bunlara ek olarak anlaşmazlıkların çözüme ulaştırılması konusunda ise Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve BM Genel Sekreterliğinin önemli yetkilerinin bulunduğunu da belirtmek gerekmektedir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde temel organların çatışma çözümü noktasındaki işlevlerine yine kendi başlıkları altında yer vermek yararlı olacaktır.

4.2.1. Genel Kurul

BM Genel Kurulu, BM'nin temsil edilmesi ve politikalar oluşturulması konusunda temel organdır. Genel Kurul, uluslararası hukuka uygun şekilde hareket etmek, uluslararası çok yönlü iş birliğini teşvik etmek ve geliştirmek ve temel insan haklarının uygulanmasını sağlamak amaçları çerçevesinde faaliyetler yürütmektedir. Bu nedenle Genel Kurul, uluslararası güvenlik, barış ve kalkınmanın sağlanması ve geliştirilmesine engel teşkil edebilecek durumların varlığı söz konusu olduğunda, alınabilecek önlemler konusunda BM üyeleri ve BMGK'ye önerilerde bulunabilmektedir (UN Charter, 1945: 9-11).

Günümüzde 193 üyeli örgütün tüm üyelerinin temsil edildiği Genel Kurul, parlamenter diplomasinin örgüt içerisinde uygulanmaya çalışıldığı bir organ olarak hareket etmektedir. Sahip olduğu yetki ve kurul içerisindeki oylama sistemi dikkate alındığında, Genel Kurul'un parlamenter diplomasini uygulamaya çalıştığını söylemek yanlış olmayacaktır (Jessup, 1956: 181-320). Genel Kurul, egemenlik eşitliği ilkesi çerçevesinde, düzenlediği toplantılara katılım hakkını ise üye devletlerin hükümetleri tarafından seçilen delegelere tanımakta ve kurulun her bir üyesine bir oy hakkı vermektedir. Genel Kurul'un bu oylamalar sonucu aldığı kararlar ise iki şekilde değerlendirilmektedir. İlk olarak BM sistemi ve bu sistemin işleyişini ilgilendiren konularda bağlayıcı kararlar alabilmektedir. İkinci olarak ise, bu konular dışında kalan diğer tüm konular hakkında aldığı kararlar tavsiye niteliği taşımaktadır (UN Charter, 1945: 18-19).

Geçmişten günümüze önemli ölçüde genişleyerek gelen BM sistemi içerisinde yer alan diğer organlar ile kıyaslandığında Genel Kurul, oylama sistemi ve hükümet dışı

aktörlerle daha az etkileşim halinde olması nedeniyle daha yalın bir profil izlemektedir. Genel Kurul'un belirli üst düzey toplantılarına hükümet dışı aktörler ve yardımcı kuruluşlar katılabilmekte ancak genel kurul toplantıları yalnızca hükümetler arasında gerçekleşmektedir. Genel Kurul'un bu toplantılar sonucu kararlarını alırken ise, uluslararası güvenlik ve barışın korunması ve geliştirilmesi, BM'ye yeni üyelerin kabul edilmesi, mevcut üyelerin üyelik haklarının askıya alınması, bütçe görüşmeleri, BMGK'nin daimî olmayan üyelerinin, Ekonomik ve Sosyal Konsey üyelerinin ve Mütevelli Heyeti üyelerinin seçilmesi konusunda mevcut üyelerin üçte ikisinin çoğunluğunu elde etmesi gerekmektedir. Bu konular dışında kalan diğer tüm durumlarla ilgili kararlarını ise basit çoğunluk ile almaktadır. Oylamada yer alan her bir üyenin bir oy hakkı olması ve çoğunluk kararı üzerine hareket eden Genel Kurul, BMGK'de veto hakkını elinde bulunduran ülkelerin varlığı düşünüldüğünde daha eşitlikçi bir profil izlemektedir (UN Charter, 1945: 18-22).

BM Genel Kurulu'nun çatışma çözümü ile ilgili işlevlerine bakıldığında ise Genel Kurul, küresel güvenlik ve barışı tesis etmek ve geliştirmek adına yalnızca tavsiye niteliğinde kararlar alabilmektedir. Özellikle BM Şartı'nın 12. Maddesi uyarınca Genel Kurul, Tüzükte BMGK'ye atfedilen işlevler ile ilişkili herhangi bir durumda BMGK talep etmedikçe o durum ile ilgili herhangi bir tavsiyede bulunamamaktadır (UN Charter, 1945: 12). Bu nedenle çatışmaların çözümünde ve küresel barışın tesis edilmesi noktasında BMGK ile kıyaslandığında Genel Kurul daha düşük bir profil izlemektedir (LeRoy, 1995: 108). Ancak 3 Kasım 1950 tarihli "Barış İçin Birleşme" kararı ile birlikte Genel Kurul, küresel barışın tehdit edildiği ve çatışma durumunun ortaya çıkması halinde BMGK'de veto hakkına sahip daimî bir üyenin bu hakkını kullanması nedeniyle harekete geçilemediği durumlarda harekete geçeme hakkını saklı tutmaktadır (UN, 1950: 1-3).

4.2.2. Güvenlik Konseyi

Uluslararası güvenlik ve barışın korunması noktasında oluşabilecek tehditlere karşı önlem almak ve anlaşmazlık durumlarında sürdürülebilir barışı tesis etmek amaçlarıyla hareket eden BMGK, uluslararası güvenlik ve barışın korunmasında birinci dereceden sorumluluk sahibi yürütme organı olarak hareket etmektedir. Hızlı ve etkili kararlar alarak faaliyet göstermeyi amaçlayan BMGK, BM Şartı'nda belirtilen bazı özel yetkilere sahip olmakla birlikte, BM'nin amaç ve ilkeleri doğrultusunda hareket etmeyi de taahhüt etmektedir. BM Şartı'nın 25. Maddesi uyarınca BMGK'nin almış olduğu kararlar üye

devletler için bağlayıcı nitelikte olmakta ve bu bağlayıcı kararlar barışa yönelik tehdit ve barışın ihlali durumlarında çeşitli yaptırımları da içerebilmektedir (UN Charter, 1945: 25).

Barışı korumak ve barışı tesis etmek amacıyla operasyon ve yaptırımlara izin verme yetkilerini bünyesinde bulunduran BMGK'nin örgütlenme biçimi, sahip olduğu yetkiler ve bu yetkilerden kaynaklanan hızlı ve etkili faaliyetleri göz önüne alındığında Konsey, Genel Kurul'a kıyasla daha önemli yetkilere sahiptir (LeRoy, 1995: 137-138). Ancak BMGK'de beş daimî üyenin bulunması ve bu üyelerin veto hakkına sahip olması, BM'nin temel amaçlarını gerçekleştirmesinin önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. BM'nin yürütme organı olarak sayılan BMGK'nin BM sistemi içerisinde bu denli yetkilere sahip olmasının yanı sıra Konsey'in kendi içerisinde de daimî üyelerinin daha etkili oluşu BM Şartı'nda belirtilen eşitlik ile ilgili çelişmektedir (Gifkins, 2021: 1-24).

BMGK'nin çatışma çözümü ile ilgili işlevlerine bakıldığında bu konuda kapsamlı yetkilere sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Öncelikle BMGK, anlaşmazlıkların çözümü noktasında yalnızca BM üyesi ülkelerden değil, BM üyesi olmayan ülkelerden de şikayetler kabul etmektedir. Bu şikayetler doğrultusunda Konsey ilk olarak anlaşmazlığı ya da anlaşmazlığa yol açabilecek herhangi bir durumu araştırabilmektedir. Daha sonra Konsey, durumun küresel güvenlik ve barışı tehdit ettiği durumlarda konuya uygun barışçıl çözüm yollarına başvurmaktadır. Bu barışçıl çözüm yolları, herhangi bir yaptırım durumunu gerekli kılmadığından bağlayıcı olmadıkları yönünde genel bir kabul vardır. Ancak Konsey, barışın ihlal edildiği ve çatışma durumunun gerçekleştiği konusunda kesin bir kanıya varırsa, BM üyelerine ekonomik ya da diplomatik yaptırımlar uygulama çağrısında bulunabilmektedir. Nitekim kullanmış olduğu bu yöntemlerin yetersiz kaldığı sonucuna varıldığı takdirde ise BMGK, BM Şartı uyarınca askeri önlemler alabilmektedir (UN Charter, 1945: 26-47).

BM Şartı'nın yedinci bölümü uyarınca BMGK, barışın ihlal edilmesi, barışa yönelik tehdit ya da saldırgan eylemlerin gerçekleşmesi durumlarında, uluslararası güvenlik ve barışı tesis etmek ve geliştirmek amacıyla silahlı güç kullanımı da dahil olmak üzere çeşitli şekillerde faaliyet gösterebilmektedir. Ancak uluslararası güvenlik ve barışın korunup tesis edilmesi konusunda BMGK'nin herhangi bir karara varması konsey üyesi ülkelerin ve özellikle daimî üyelerin karar üzerinde oybirliğine varmaları ile gerçekleşmektedir. Bu nedenle BMGK'nin çatışmaların çözümünde aktif bir şekilde rol alması zorlaşmakta ve bu çatışmalara vereceği tepki kestirilememektedir (UN Charter, 1945: 39-51).

4.2.3. Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC)

Uluslararası ekonomik, sosyal ve kültürel iş birliğini korumak ve geliştirmek üzere BM tarafından oluşturulan Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC), örgütün amaçları doğrultusunda ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetler yürütmektedir. Uluslararası ekonomik, sosyal, kültürel, sağlık, eğitim vb. konularla ilgili çalışmalar yapan, bu çalışmalar sonucu ulaşılan bilgileri raporlayıp, bu raporlar doğrultusunda BM Genel Kurulu'na tavsiyelerde bulunan ve insan hakları ve temel özgürlüklere saygı duymak çerçevesinde kapsayıcı çalışmalar yürüten ECOSOC, çatışmaların barışçıl bir çözüme ulaşması çerçevesinde yardımcı roller üstlenebilmektedir. (UN Charter, 1945: 61-72).

4.2.4. Vesayet Konseyi

BM Vesayet Konseyi, BM Şartı uyarınca, Uluslararası Vesayet Sistemi altında bulunan Güven Bölgeleri ve bu bölgede yaşayan insanları, uluslararası güvenlik ve barışın korunması doğrultusunda denetlemek amacıyla kurulmuş bir organdır (UN Charter, 1945: 86-91). Güven Bölgeleri'nde bulunan insanların ekonomik, sosyal ve siyasi gelişimlerini sağlamak ve bu bölgede yaşayan insanların özel koşullarını değerlendirerek faaliyetlerini sürdüren Vesayet Konseyi, bu bölgelerin ve bölge sakinlerinin kendi kendilerini yönetme kapasitelerini geliştirmeyi temel amaç olarak edinmiştir. Bu nedenle Vesayet Konseyi, BM Güven Bölgeleri'nden geriye kalan ve Pasifik Adaları Güven Topraklarının bir parçası olan Palau'nun da bağımsızlığa kavuşmasının ardından 1 Kasım 1994 tarihinde tüm faaliyetlerini sonlandırmıştır. Bu nedenle çatışmaların barışçıl çözümüne ilişkin bir rol üstlenmeyen Vesayet Konseyi, yine de Konsey Başkanı'nın kararı, üyelerinin çoğunluğun talebi ya da Genel Kurul veya BMGK'nin talebi üzerine toplantılar düzenleyebilmektedir (UN, 1945).

4.2.5. Uluslararası Adalet Divanı

Ülkeler arasında oluşan anlaşmazlıkların uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde çözülmesi konusunda aktif rol oynayan Uluslararası Adalet Divanı, MC tarafından 1920 yılında kurulan Uluslararası Daimî Adalet Mahkemesi'nin BM sistemi içerisinde uyarlanmış şeklini oluşturmaktadır. Uluslararası Adalet Divanı, BM'nin yegane yargı organı olarak faaliyet göstermekte ve faaliyetlerini Uluslararası Adalet Daimî Mahkemesi Tüzüğü de dahil olmak üzere mevcut Tüzüğüne uygun bir şekilde gerçekleştirmektedir. Ülkeler arasında oluşan anlaşmazlıkları karar yoluyla çözüme ulaştıran Uluslararası Adalet Divanı bu yönüyle, uluslararası mahkeme statüsünü elinde bulunduran tek mahkemedir (ICJ, 1945).

BM Şartı uyarınca, BM üyelerinin tamamı “*ipso facto*” olarak, üye olmaları nedeniyle kendiliğinden, UAD Tüzüğüne taraf olmaktadır. Bu nedenle BM’nin her bir üyesi, herhangi bir anlaşmazlığa taraf olması durumunda UAD kararlarına uymakla yükümlüdür. UAD tarafından görülen mahkeme kararı sonucu, anlaşmazlık taraflarından herhangi birinin karara uygun hareket etmemesi halinde öteki taraf, karara etki etmesi talebiyle BMGK’ye başvurma hakkına sahiptir. Bunun yanı sıra BM üyesi olmayan ülkeler de, BMGK’nin tavsiyesi ve Genel Kurul’un onaylanması üzerine UAD Tüzüğü’ne taraf olabilmektedir (UN Charter, 1945: 92-96).

Uluslararası Adalet Divanı’nın yargı yetkisi ise, çekişmeli yargı (contentious jurisdiction) ve danışma görüşü (advisory opinion jurisdiction) olarak iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. UAD Tüzüğü uyarınca Divan, anlaşmazlık yaşayan ülkelerin bu anlaşmazlık konusunu Divan’a taşımaları üzerine çekişmeli yargı yetkisini kullanarak bu anlaşmazlıkları uluslararası hukuka uygun bir şekilde çözmekle yetkilendirilmiştir (Llazarom, 2008: 816). Bir konunun bağlayıcı olmayan bir şekilde açıklığa kavuşturulması anlamına gelen Danışma görüşü ise, BM Şartı’nda belirtilmiş olan BM organları ya da danışma talebinden bulunmakla yetkilendirilmiş herhangi bir kurum tarafından talep edilebilmektedir. Örneğin, BM Genel Kurulu ve BMGK, Divan’dan danışma görüşü talep etme yetkisine sahiptir. Çekişmeli yargı yetkisinde bulunan bağlayıcılığa sahip olmayan danışma görüşleri, daha çok işlevsel bakımdan uluslararası hukukun gelişimine önemli katkılarda bulunmaktadır (UN, 1945; Aljaghoub, 2006: 12).

Anlaşmazlıkların BM Şartı çerçevesinde barışçıl bir şekilde çözüme ulaştırılması için kapsamlı ve koordineli bir sürecin gerçekleşmesi gerekmektedir. Çalışmanın daha önceki bölümlerinde de belirtildiği üzere çatışmaların barışçıl bir şekilde çözüme ulaştırılması, diplomatik, hukuki(yargısal) ve uluslararası örgütler çerçevesinde çözüm yolları olmak üzere üç şekilde gerçekleşmektedir. BM sistemi içerisinde yargısal bir çözüm yolu olarak oluşturulan UAD, uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde uluslararası anlaşmazlıkların çözüme ulaşması amacıyla hareket etmektedir. Bu nedenle UAD, uluslararası güvenlik ve barışın korunup tesis edilmesi noktasında oldukça önemli bir rol oynamaktadır.

4.2.6. BM Sekreterliği ve BM Genel Sekreteri

BM Sekreterliği, bir Genel Sekreter ve sekreterliğin gerektirdiği personeller bütününden oluşmaktadır. BMGK’nin tavsiyesi üzerine Genel Kurul tarafından atanan Genel Sekreter, BM örgütünün idari işler sorumlusu ve BM Sekreterliği’nin başkanı olarak

görev almaktadır. BM Genel Sekreteri, BMGK, Genel Kurul, Ekonomik ve Sosyal Konsey ve Vesayet Konseyi'nin gerçekleştirdiği tüm toplantılara sahip olduğu Sekreterlik Başkanı unvanı ile katılmaktadır. BM Genel Sekreteri, BMGK'nin önerisi üzerine Genel Kurul'da gerçekleşen oylama sonucu beş yıllık bir görev süresi için seçilmekte ve en fazla iki dönem görev almaktadır. Örgütün faaliyetlerini içeren yıllık raporlar hazırlayarak Genel Kurul'a sunan Genel Sekreter, aynı zaman da uluslararası güvenlik ve barışı tehdit eden ve tesis edilmesini engelleyen durumlara kanaat getirdiği takdirde bu konuları BMGK'nin dikkatine sunabilmektedir. Örgütün idari işlerini yürüten ve aynı zamanda uluslararası güvenlik ve barışın korunması noktasında müzakereler yürüterek aktif görev alan Genel Sekreter, BM'nin en göz önünde olan aktörü olması nedeniyle oldukça önemli işlevlere sahiptir (UN Charter, 1945: 97-101; UN, 1945).

Çatışmaların barışçıl bir şekilde çözüme ulaştırılması konusunda ise BM Sekreterliği ve Genel Sekreteri, geliştirmiş oldukları çeşitli prosedür ve mekanizmalar çerçevesinde faaliyetler gerçekleştirmektedir. Sekreterlik, Genel Sekreter'in de aracılığıyla, oluşan anlaşmazlık durumlarında kişileri, kurumları ve ülkeleri bu çözümün bir parçası olma ve çözüme katkıda bulunmaları yönünde harekete geçmeleri konusunda teşvik edebilmektedir. Bu kurumlar içerisinde yer alan BM'nin, BM Genel Sekreterliği öncülüğünde yine bu anlaşmazlıkların çözümü noktasında tüm alt kurumları ile birlikte harekete geçirilmesi sağlanabilmektedir (BBC, 2006).

Uluslararası güvenlik ve barışı tehdit edebilecek anlaşmazlıkların çatışmalara dönüşmesini engellemek amacıyla BM Genel Sekreteri, BM Şartı'nın kendisine verdiği yetkileri kullanarak bu anlaşmazlık durumlarını BMGK'ye sunabilmektedir. Genel Sekreter'in bu yetkileri anlaşmazlık ve çatışmaların çözülmesi noktasında iki şekilde Sekreterlik amacına hizmet etmektedir. İlk olarak Genel Sekreter, taraflar arasındaki herhangi bir anlaşmazlığı çözmek amacıyla bir dizi önleyici diplomasi metotları uygulayabilmekte ve böylelikle anlaşmazlıkların çatışmaya dönüşmesinin önüne geçebilmektedir. Diğer yandan ise Genel Sekreter, hali hazırda çatışmaya dönüşmüş anlaşmazlıkları çözüme ulaştırmak amacıyla, yine BM organları aracılığıyla çözüm faaliyetleri yürütebilmektedir. Çalışmanın daha önceki bölümlerinde değerlendirilen Arakan sorunu çerçevesinde, BM Genel Sekreterliği'nin oldukça aktif rol aldığını söylemek mümkündür (Gordenker, 2010: 39-58).

4.3. Birleşmiş Milletler ve Çatışmaların Barışçıl Çözüm Yolları

Çatışma ve uyuşmazlıkların barışçıl bir şekilde çözüme ulaştırılması konusunda sıklıkla başvurulan BM, uluslararası güvenlik ve barışı korumak ve yine uluslararası güvenlik ve barışa yönelik oluşabilecek tehditleri önlemek amacıyla BM Şartı'nın ilk maddesinde yer vermektedir. Öncelikle uyuşmazlıkların çatışmalara dönüşmesini engellemek amacıyla BM, çalışmanın daha önceki bölümlerinde de belirtildiği üzere çeşitli önlemler alabilmektedir. BM Şartı uyarınca edinmiş olduğu amaç, ilke ve işlevler neticesinde BM, uyuşmazlık taraflarının, herhangi bir eylemde bulunmadan önce müzakere, arabuluculuk, dostça girişim, uzlaştırma, araştırma ve soruşturma komisyonları olmak üzere diplomatik, tahkim ve uluslararası yargı organları olmak üzere hukuki, bölgesel ve uluslararası örgütler çerçevesinde ya da kendi seçecekleri diğer barışçıl yollarla çözüm aramaları gerektiğini belirtmektedir (UN, 1945 33/1). Çalışmanın bu bölümünde daha önceki bölümlerde de bahsedilmiş olan diplomatik ve hukuki çözüm yollarının, BM sistemi içerisindeki varlık ve faaliyetlerinin kısaca ifade edilmesi amaçlanmaktadır.

Uyuşmazlıkların çözümü konusunda BM'nin de öncelikle başvurduğu diplomatik barışçıl çözüm yollarından biri olan müzakere, uyuşmazlıkların çözüme ulaştırılması konusunda çoğu zaman etkili bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Uyuşmazlıkların çözüme ulaştırılması konusunda genellikle diğer barışçıl çözüm yolları ile sıkı bir ilişki içerisinde bulunan müzakere, çözüm noktasında BM'nin hukuki çözüm yollarının başında gelen UAD ile de bu ilişkisini sürdürmektedir. Çoğu zaman bir başka barışçıl çözüm yolunun öncülü olarak kabul edilen müzakere, BM tarafından uyuşmazlığın taraflarca anlaşılması ve çeşitli fikir alışverişlerine zemin hazırlaması yönünden sıklıkla tercih edilmektedir (Darwin, 1972: 80-81).

BM'nin barışı korumak ve tesis etmek amacıyla yürütmüş olduğu bir diğer diplomatik barışçıl çözüm yolu ise dostça girişimdir. Özellikle küresel boyutta hareket eden ve gerek kendi inisiyatifi gerekse yetkili diğer BM organlarının bir talebi doğrultusunda faaliyetler yürüten BM Genel Sekreteri, BM'nin dostça girişimde bulunabilme kapasitesi en yüksek merciidir. BM Şartı'nın 99. Maddesi uyarınca BM Genel Sekreteri, barışçıl çözüm yollarından dostça girişim faaliyetleri konusunda gerekli yetki ve yetkinliklere sahiptir. Bu nedenle dostça girişim faaliyetlerinin BM bünyesinde yürütülmesi, uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü konusunda BM'ye önem atfetmektedir (UN Charter, 1945: 99; UN, 1992: 39-40).

BM'nin barışçıl çözüm yolları kapsamında yürüttüğü diplomatik faaliyetlerden bir diğeri ise arabuluculuk faaliyetleridir. Uyuşmazlık taraflarının karşılıklı olarak iddia ettikleri suçlamaları uzlaştırmak ve bunun sonucunda her iki tarafın da kabul edebileceği bir fikir üzerinde üçüncü bir tarafın da tavsiyeleri ile bu sürece dahil olduğu arabuluculuk faaliyetleri, BM sistemi içerisinde BM Genel Sekreteri aracılığıyla yürütülmektedir. (UN, 1992: 40). Uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü noktasında daha sürdürülebilir faaliyetler yürütmek amacıyla BM, BM Siyasi ve Barış İnşa İşleri Dairesi'nin (UN Department of Political and Peacebuilding Affairs) bünyesinde bulunan Politika ve Arabuluculuk Bölümü (Policy and Mediation Division) çerçevesinde Arabuluculuk Destek Birimi'ni (Mediation Support Unit) oluşturarak daha aktif roller üstlenmeyi amaçlamaktadır (UN, 2006).

BM'nin diplomatik barışçıl çözüm yollarından bir diğeri olan uzlaştırma komisyonları, uyuşmazlığa neden olan sorunların üçüncü bir tarafça incelenmesini ve bu incelemeler sonucu çözüm önerileri de içeren bir raporun oluşturulmasını ifade etmektedir (Shaw, 2008: 773). Soruşturma süresi boyunca yalnızca maddi delillerle ilgilenen soruşturma komisyonlarının ötesine geçen uzlaştırma komisyonları, nihai raporunda çözüm önerileri de sunabilmesi nedeniyle soruşturma komisyonlarından farklı bir profil oluşturmaktadır (Bar-Yaacov, 1974: 295-310). Uzlaştırma komisyonları konusunda özellikle BMGK, çeşitli faaliyetler yürütebilmekte ve uzlaştırma organları oluşturup harekete geçirebilmektedir. Uyuşmazlık taraflarını müzakereye teşvik etmek amacıyla BM'nin yürütmekte olduğu bu uzlaştırma faaliyetleri, özellikle BMGK, Genel Kurul Başkanları ve BM Genel Sekreteri'nin barışı koruma ve tesis etme faaliyetleri ile bağlantılı olarak karşımıza çıkmaktadır (UN, 1992: 45; UN, 1996: 1-9).

Uyuşmazlık tarafları arasındaki sorunların tarafsız ve uluslararası bir komisyon tarafından araştırılmasını ifade eden Araştırma ve Soruşturma komisyonları, BM tarafından yürütülen diplomatik barışçıl çözüm yolları faaliyetlerinden bir diğeri oluşturmaktadır. BM araştırma ve soruşturma komisyonları, evrensel insan hakları ve uluslararası hukuk çerçevesinde, çatışma ve uyuşmazlıkların barışçıl bir çözüme ulaştırılmasını amaçlamaktadır (OHCHR, 2020). Bu nedenle BM'nin, araştırma (*investigation*), soruşturma (*inquiry*) ve veri toplama (*Fact-finding*) faaliyetlerini yürüten araştırma ve soruşturma komisyonları, kısa ve uzun vadede barışın, uluslararası hukuk ve insan haklarını ciddi tehditle karşı karşıya kaldığı durumlarda sorunun kapsamlı bir şekilde araştırılıp soruşturulmasını öngörmektedir. Oluşturulması planlanan bu araştırma ve soruşturma

komisyonları, BM Genel Kurulu, BMGK ve BM Genel Sekreteri gibi BM'nin temel organları tarafından oluşturulabileceği gibi İnsan Hakları Konseyi ve İnsan Hakları Yüksek Komiserliği gibi alt organlar tarafından da oluşturulabilmektedir (UN, 1945).

Ülkelerin egemenlik haklarını vurgulayarak egemen eşitliği prensibinden uluslararası güvenlik ve barışı tehdit eden durumlara karşı alınabilecek kararlara varana dek çeşitli faaliyetleri düzenleyen BM, BM Şartı uyarınca barışçıl çözüm yolları çerçevesinde hukuki faaliyetler yürütebilmektedir. Uluslararası hukukun geliştirilmesi ve hukuk çerçevesinde çözümler sunmak amacıyla BM'nin önemli bir organı olan UAD, hukuki bir çözüm yolu olarak uluslararası hukukun bir aracı olarak faaliyetler yürütmektedir. Önüne getirilen uyuşmazlıkları çözüme konusunda uluslararası hukuk çerçevesinde hareket eden UAD, bu uyuşmazlıkları çözüme görevini bağlayıcı kararlar ve tavsiye görüşleri vermek üzere iki şekilde gerçekleştirmektedir. Uluslararası bir örgütün temel organlarından biri olarak uluslararası hukuk çerçevesinde hareket eden UAD, BM'nin başlıca yargı organı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir (UN,1945; ICJ, 1945).

4.4. Birleşmiş Milletler ve Arakan Sorunu Çerçevesinde Gerçekleştirilen Barışçıl Çözüm Yolları

Uluslararası güvenlik ve barışın tesis edilip korunması ve uluslararası hukuk ve adaletin sağlanması amacıyla, gerçekleştirilmesi planlanan çözüm yolları çerçevesinde hareket eden BM, Arakan sorunu çerçevesinde de çeşitli görevler üstlenmiştir. BM, Arakan'da yaşanan sorunun ve gerçekleşen insan hakları ihlallerinin kapsamlı bir şekilde araştırılması ve barışçıl bir çözüme ulaştırılması amacıyla bölgede çeşitli mekanizmalar oluşturmuştur. BM'nin oluşturmuş olduğu bu mekanizmalar, sorunu, sorunun nedenlerini ve neden olabileceği tehlikeleri gözler önüne sermesi açısından oldukça yararlı bilgiler elde etmektedir. Çalışmanın bu bölümünde Arakan sorunun barışçıl bir şekilde çözüme ulaştırılması amacıyla BM bünyesinde gerçekleştirilmiş faaliyetlerin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Bu nedenle ilk olarak 2017 yılında Kofi Annan öncülünde oluşturulan Arakan Eyaleti Danışma Komisyonu ve ardından 2018 yılında BM İnsan Hakları Konseyi tarafından oluşturulan Uluslararası Myanmar Bağımsız Soruşturma Misyonu'nun yürüttüğü faaliyetler incelenecektir. Son olarak ise, Gambiya'nın 2019 yılında soykırım suçlamaları sebebiyle Myanmar'ı UAD'ye şikayet etmesi üzerine, barışçıl çözüm yollarının hukuki ayağını oluşturulan UAD'nin bu dava ile ilgili yürüttüğü faaliyetlerin incelenmesi amaçlanmaktadır.

4.4.1. Arakan Eyaleti Danışma Komisyonu (Advisory Commission on Rakhine State)

2012 yılında yaşanan saldırı, çatışma ve yerinden edilmelerin akabinde BM, Arakan'da gerçekleşen bu olayların son bulması ve bölgedeki güvenlik ve barışın tesis edilmesi amacıyla bir dizi girişimde bulunmuştur. Bu bağlamda BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Myanmar Devlet Müşaviri Daw Aung San Suu Kyi'nin de talebi üzerine, 2016 yılından Arakan Eyaleti'ndeki sorunları araştırmak üzere Arakan Eyaleti Danışma Komisyonu'nu oluşturmuştur. Komisyonun Arakan eyaletinde kurulması ve Myanmar'ın da sürece dahil olması nedeniyle oluşturulan komisyon ulusal bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Üyelerinin çoğunluğu Myanmar yetkilileri tarafından oluşan komisyon, Arakan'da meydana gelen sorunları incelemek ve sorunların oluşturduğu tehditleri çözüme ulaştırmak amacını gütmektedir. Komisyonun görevini sürdürdüğü süre boyunca Myanmar yetkilileri eşliğinde Kofi Annan ve heyeti, bireylerden hükümet yetkililerine dek çeşitli görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu görüşmeler neticesinde komisyon, "*Arakan Halkı İçin Huzurlu, Adil ve Refah Bir Geleceğe Doğru*" başlıklı nihai raporunu oluşturarak analiz ve çözüm önerilerine bu raporda yer vermiştir (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 12-18).

Raporda öncelikle bölgedeki sorunların temelinde yatan hukuki tanınmazlık ve vatandaşlık konusu ele alınmaktadır. Arakan özelinde ve Myanmar genelinde etnik, dini ve kimliksel sorunlar bölgede bulunan halklar nezdinde halen hassas bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle raporun analiz ve tavsiyelerinin başında vatandaşlık hakları konusu gelmektedir. Bölgedeki güvenlik ve barışın korunup tesis edilmesi noktasında büyük bir engel olarak karşımıza çıkan vatandaşlık sorunu, komisyon incelemelerinde de tartışmalı bir konu olarak belirtilmekte ancak bu durumun görmezden gelinemeyecek bir öneme sahip olduğuna da vurgu yapılmaktadır (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 18-20) .

Rapora göre dünyadaki en büyük vatansız insan topluluğuna ev sahipliği yapan Myanmar, bu sorunun araştırılması noktasında, komisyonun sorunla ilgili tavsiyelerini gerçekleştirmek yönünde hareket etmelidir. Özellikle 1982 Vatandaşlık Yasası kapsamında gerçekleşen insan hakları ihlalleri, bölgedeki halkların ekonomik, sosyal ve kültürel olarak devlete entegre olmalarına engel teşkil etmektedir. Bu nedenle rapor, vatandaşlık sorunu ile ilgili tavsiyelerinin başında 1982 Vatandaşlık Yasası'nın gözden geçirilmesine yer

vermektedir. Arakan'da bulunan Rohingyaların vatandaşlıklarının (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 26-33).

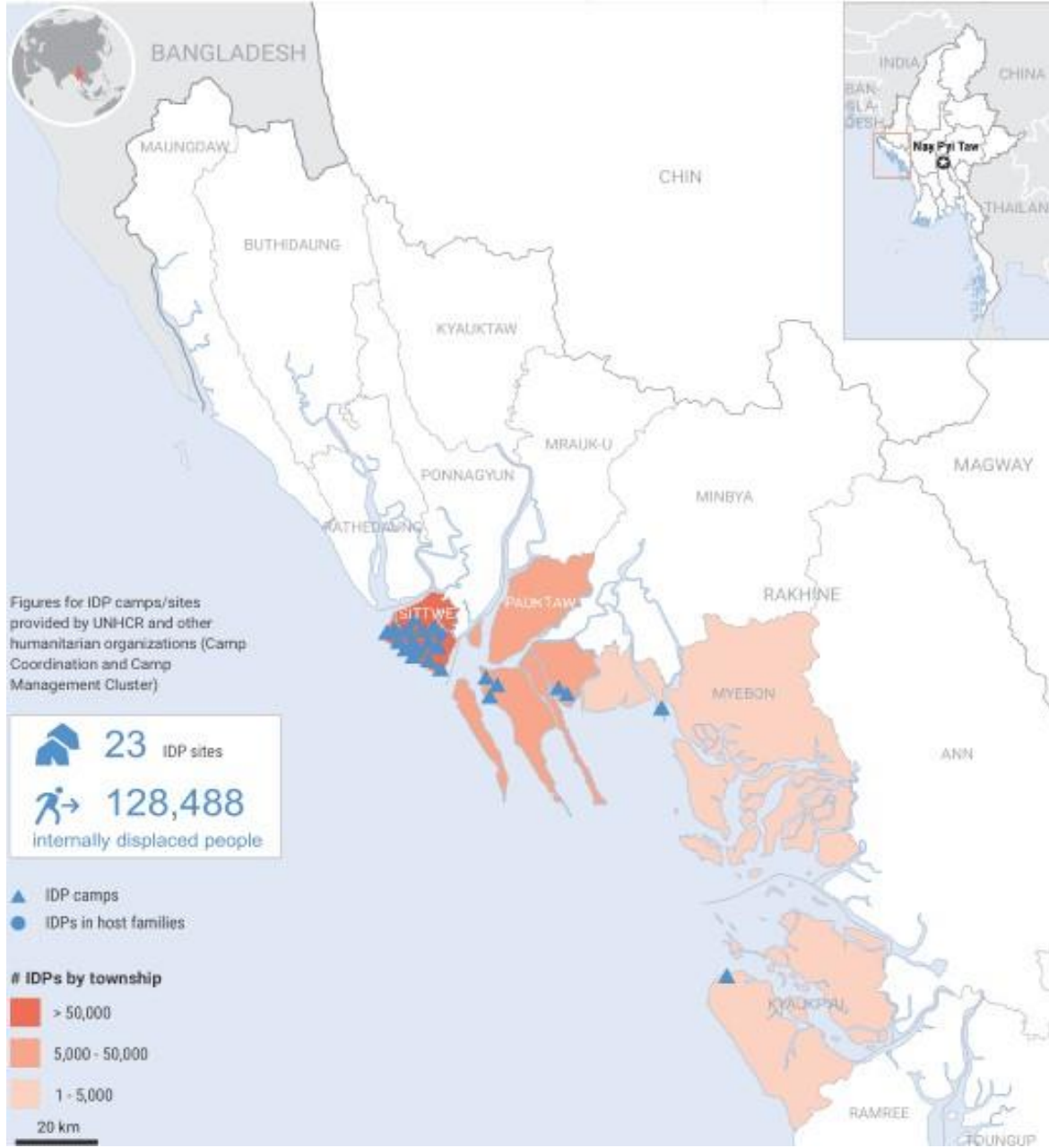
1982 Vatandaşlık Yasası'nın yanı sıra Rapor, Arakanda bulunan Rohingyalar ve ülke genelinde vatandaşlık haklarından yoksun bırakılan diğer halkların insan olmalarından kaynaklanan temel haklarından yararlanabilmeleri amacıyla Myanmar Hükümeti'ne kapsamlı bir düzenleme yapması gerektiği konusunda tavsiyede bulunmaktadır. Rapor, hükümetin gerçekleştirmesi gereken bu hukuki düzenlemelerin, sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi amacıyla objektif bir şekilde oluşturulması ve Arakan halklarının da bu sürece dahil edilmesi gerektiği ile ilgili görüşlerini belirtmektedir. Rapor vatandaşlık sorunu ile ilgili tavsiyelerini Myanmar Hükümeti nezdinde gerçekleştirmekte ve hükümetin bir an önce Rohingyaların vatandaşlık durumunu netleştirmesi gerektiği üzerinde tavsiyelerini bildirmektedir (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 31-32).

Komisyon raporunun üzerinde durduğu bir diğer konu ise Arakan'da meydana gelen seyahat ve hareket kısıtlamaları konusudur. Rapor, bölgede bulunan Rohingyaların yanı sıra bazı Rakhinelerin de bu kısıtlamalarla karşı karşıya kaldığını belirtmekte ancak Rohingyaların neredeyse tamamının bu haklarından yoksun olduğunu vurgulamaktadır. Hareket ve seyahat kısıtlamalarının bölgede bulunan Rohingya ve Rakhinelerin birbirlerine entegre olması noktasında büyük bir engel teşkil ettiğini belirten rapor, bu halklar arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel etkileşimlerin oldukça sınırlı olduğunu ifade etmektedir. Hükümetin bölgedeki statükoyu korumak adına almış olduğu bu sıkı tedbir ve kısıtlamaların, aynı zamanda Rohingyaların eğitim ve sağlık hizmetlerine erişmesi noktasında da büyük bir engel teşkil ettiğini belirtmektedir (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 33).

Rapor hareket ve seyahat kısıtlamaları konusunda ise öncelikle Hükümet'e; din, dil, etnik köken vb. ayrımlar yapmaksızın Arakan'da bulunan tüm halklar için hareket ve seyahat özgürlüğü sağlanması konusunda görüşlerini bildirmektedir. Sağlanacak bu hareket ve seyahat özgürlüklerinin, dikkatli bir şekilde planlandığı takdirde, bölgedeki halklar arasında olumlu ekonomik, sosyal ve kültürel faydaları oluşturabileceği konusunda da eklemeler yapmaktadır. Hareket özgürlüğü ve hizmetlere erişim noktasında yaşanan sıkıntıların birbirleriyle ilişki içerisinde olduğunu belirten rapor, bölgede bulunan tüm halkların eğitim, sağlık ve temel hizmetlere erişebilme kapasitelerini acilen düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 33-34).

Temel haklara erişim noktasındaki hareket ve seyahat kısıtlamalarının kaldırılması yönündeki tavsiyelerinin yanı sıra Komisyon, özellikle Rohingyalar ve diğer Müslüman halklara karşı hükümetin gayri resmi ve keyfi sınırlamalar getirmesini önleyecek tedbirleri de alması gerektiğini belirtmektedir. Bu tedbirlerin hukuki bir zeminde gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade eden Komisyon, oluşabilecek ihlallerin de yine hukuku uygun olarak yargılanması gerektiğini belirtmektedir. Aynı zamanda Komisyon, Arakan'da meydana gelen bu kısıtlamaların belirlenmesi noktasında tüm köy ve kasabaların kapsamlı bir şekilde haritalanması gerektiğini ifade etmektedir. Böylelikle Komisyon, yukarıda belirtilen tüm hareket kısıtlamalarının tamamının kaldırılmasına kadar geçen sürede, Rohingyaların, ilçe ve eyalet dışına harekete etme izinlerini düzenlemek adına derhal adım atılması gerektiğini vurgulamakta ve bu izinlerin uluslararası standartlara uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği konusunda tavsiyelerini bildirmektedir (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 34).

Komisyonun üzerinde araştırmalar yaptığı bir diğer konu ise yurtiçinde ve yurtdışına olmak üzere zorla yerlerinden edilen insanların gelecekteki durumları olmuştur. 2012 yılında büyük bir çoğunluğunu Rohingyaların oluşturduğu yaklaşık yüz yirmi bin Müslüman, bölgedeki saldırı ve çatışmalar sonucunda en yakın sınır komşusu Bangladeş'e sığınmış ya da IDP (Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler/ IDPS) kamplarına kapatılmıştır. Bangladeş'e sığınan sığınmacılar ve kamplara kapatılan Rohingyalar; beslenme, barınma, eğitim ve sağlık gibi olanaklara erişme konusunda oldukça kötü şartlarla karşı karşıya kalmaktadır. Kamplara ve özellikle sınır bölgelerine yığılan Rohingyalar, IDP kamplarında temel haklarından yoksun bir şekilde yaşamlarını idame ettirmeye çalışırken, sınırın Bangladeş tarafındaki durum da IDP'lerden pek farklı gözükmemektedir (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 35-37).



Şekil 6. Arakan eyaletinde bulunan IDP kampları

Kaynak: OCHA, (2019) Myanmar: IDP Sites in Rakhine State – 30 June 2019

Komisyon gerçekleştirdiği incelemeler sonucu özellikle üç önemli IDP’de bulunan Rohingyaların yaşam standartlarının iyileşmesi ve bu insanların yer değiştirmesini kolaylaştırmak adına Myanmar Hükümeti’ne tavsiyelerde bulunmaktadır. Ayrıca Komisyon, bu üç IDP kampının yanı sıra bölgedeki diğer kampların da normalleşme ve geri dönüş süreçlerinin sağlıklı ve hızlı bir şekilde gerçekleşmesi için Myanmar Hükümeti’ni sağduyulu ve stratejik politikalar düzenlemeye davet etmektedir. Ayrıca hükümetin, özellikle Rakhinelerin, Rohingyaların geri dönüşlerini zora sokmaması için çeşitli önlemleri almak konusunda kararlı bir profil izlemesi gerekmektedir (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 35-37)

Komisyon, Arakan’daki tüm IDP kamplarının kapanması konusunda Myanmar Hükümeti’ni, bölgedeki güvenlik ve barışın tesis edilmesi amacıyla çeşitli düzenlemeler yapması konusunda teşvik edici olarak hareket etmiştir. Komisyonun tavsiyeleri üzerine yerlerinden edilen ve IDP kamplarında bulunan Rohingyaların geri dönüşleri konusunda Myanmar her ne kadar olumlu adımlar atmış olsa da klasik kamp kapatma eyleminin dışına çıkarak kapsamlı bir geri dönüş stratejisi ortaya koyması gerekmektedir. Bu konuda çeşitli şartlar öne süren Komisyon raporuna göre Hükümet:

1. Yer değiştirme ve geri dönüşleri sağlamak konusunda uluslararası ortaklarla iş birliği yapmalı;
2. Gerçekleştirilmesi planlanan bütün geri dönüşleri gönüllülük esasına dayalı bir biçimde güvenli bir ortam zemininde gerçekleştirmeli;
3. Geri dönüşlerini gerçekleştirmek isteyen kişilerin tercihlerine saygı göstermeli;
4. IDP’lerde bulunan kişilerin bu geri dönüş ve yer değiştirme planlarına aktif olarak katılması sağlanmalı;
5. Geri dönüş ve yer değiştirme sonucu bölgedeki entegrasyonlarını sağlamak adına bu kişilerin yaşam standartlarını muhafaza etmeli;
6. Yer değiştirme ve geri dönüş seçimi sırasında bu eylemlerini daha ileri bir tarihte gerçekleştirmek isteyen kişiler, bu haklarından mahrum bırakılmamalı;
7. Ve tüm bu süreç yerel topluluklarında sürece dahil olması ile birlikte kapsamlı bir şekilde gerçekleştirilmelidir (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 36).

Bu stratejiye olan acil ihtiyaç, güvenliğin sağlanması konusundaki tüm gerekliliklerin yerine getirilmesi, sağlıklı ve şeffaf düzenlemelerin neticesinde gerçekleşmelidir. Komisyon yer değiştirme ya da geri dönüşleri düzenleme konusunda

Myanmar Hükümeti'ne uluslararası kurum ve kuruluşlardan da yardım ve fikir almanın daha iyi sonuçlar doğuracağı konusundaki tavsiyelerini ifade etmektedir.

Komisyon ayrıca 2016 saldırılarının hemen ardından bölgeye ulaşmak isteyen insani yardım ve medya kuruluşlarının erişimi konusunda da büyük sıkıntılar yaşandığını belirtmektedir. Birkaç kuruluş dışından bölgeye erişimin çok sınırlı olması ve akabinde BM'nin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının (International Non-Governmental Organizations/INGO) çatışmadan etkilenen bölgelere girişlerinin tamamen yasaklanması üzerine bölgedeki çatışmaların ve çatışmalardan etkilenenlerinin boyutunu araştırmak oldukça zora girmiştir. Bu bağlamda Komisyon, Arakan'da yaşanan olayların önüne geçmek amacıyla Myanmar Hükümeti'nin, ulusal ve uluslararası insani yardım ve medya personellerinin engelsiz bir şekilde bölgeye erişimini sağlaması gerektiğini ifade etmektedir. Bu erişimlerin objektif bir şekilde gerçekleşmesi amacıyla da kamu ile hükümet arasındaki iletişimin geliştirilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 38).

Komisyon raporunda bahsi geçen bir diğer konu Arakan'daki Rohingyaların eğitimi ve eğitime erişim kapasitesidir. Myanmar genelinde düşünüldüğünde arakan, eğitim açısından diğer bölgelere nazaran daha kötü bir dereceye sahiptir. Herhangi bir ilkokula kaydolmak ya da bitirmek konusunda iyi bir dereceye sahip olmamaklar birlikte, ülke genelinde etkisini gösteren yoksulluk da bu durumu tetiklemektedir. Özellikle 2012 saldırılarının ardından ciddi şekilde baskıyla karşı karşıya kalan öğretmenler, Müslüman bölgelerde çalışmak konusunda oldukça isteksiz bir tutum izlemektedir. Bu durum güvenlik endişelerinin yoğun bir şekilde gerçekleştiği Arakan'da, görevini yerine getirmek istemeyen öğretmenlerin yerini gönüllü öğretmenlerin almasına neden olmuştur. Böylelikle özellikle Rohingyaların yaşamakta olduğu bölgelerde eğitimin kalitesi de gittikçe kötü bir hal almaya başlamıştır. Komisyon bu durumu, ülke içerisinde halen sürmekte olan ayrışmaların temelinde yatan ekonomik, sosyal ve kültürel ayrımların daha da derinleşebileceği konusunda uyarılarda bulunmaktadır (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 40).

Eğitim konusundaki endişelerinin çözüme ulaşması için Komisyon, Myanmar Hükümeti'den, Arakan'da herhangi bir din, dil, ırk, cinsiyet ve vatandaş ayrımı yapılmaksızın herkesin eğitime erişimini sağlamak konusunda çalışmalar yürütmesi gerektiğini belirtmektedir. Hükümet, eğitime erişimi engelleyici faktörleri ortadan kaldırmak konusunda da aynı özveriye göstermelidir. Ayrıca Komisyon Hükümet'ten, eğitim

konusunda oldukça geri kalan Kuzey Arakan'da acilen faaliyetler yürütmesi konusunda önemli adımlar beklemektedir. Özeldde Arakan, genelde ise Myanmar düzeyinde eğitim faaliyetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla Hükümet, uluslararası ortaklar ile iş birliği çerçevesinde hareket etmelidir (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 41).

Komisyon tarafından endişe verici olarak görülen bir diğer konu ise, bölgedeki insanların sağlık kuruluşlarına erişimi noktasında karşımıza çıkmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Myanmar genelinde sağlık sisteminin yetersiz olduğu ve sağlık kuruluşlarına erişim noktasında da oldukça geride yer aldığını belirtmektedir. Arakan'da ise bu erişim engellerinin daha ciddi bir boyutta olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle Komisyon, herhangi bir ayırım gözetmeksizin bölgede bulunan insanların sağlık kuruluşlarına erişmesi noktasında çeşitli düzenlemeler yapması ve bu erişimi engelleyen durumları ortadan kaldırması gerektiği konusunda Myanmar Hükümeti'ne tavsiyelerde bulunmaktadır (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 42-44) .

Son olarak ise Komisyon, bölgede yaşanan insan hakları ihlallerinin çözüme ulaşması konusunda ulusal hukuk sistemi ve yargı düzenlemeleri üzerinde incelemeler yürütmüştür. Bölgede bulunan halklar arasındaki çatışmaları azaltmak ve önlemek adına Komisyon, ülkenin hukuki yapısı ve yargı sistemi üzerinde bir dizi düzenleme yapılması konusunda ihtiyaç olduğunu tespit etmiştir. Arakan'da bulunan Rakhine ve özellikle Rohingya'lar, sık sık yetkililerinin keyfi hareketleriyle karşılaşmakta ve ardından yaptıkları şikayetler ise sonuç getirmemektedir. Bölgedeki yargı kurumlarına erişimin sınırlı olması ve bunun yanı sıra güvenlik endişelerinin de yaratmış olduğu yargı sistemine olan güvensizlik, adalet sisteminin görevini olması gerektiği gibi yerine getirmediğini göstermektedir. Bu nedenle Komisyon, hazırlamış olduğu raporda, Myanmar Hükümeti'nin, hukukun üstünlüğünü kabul etmesi, adil yargılama süreçlerini düzenlemesi ve objektif ve şeffaf bir sistem oluşturması gerektiğini belirtmektedir. Yargının uluslararası standartlara uygun şekilde düzenlenmesi konusunda tavsiyelerini yinelemektedir (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 56-57).

Arakan Eyaleti Danışma Komisyonu, nihai raporunda yer verdiği tavsiyelerinin uygulanması konusunda bazı düzenlemeler getirmektedir. Buna göre, öncelikle Arakan'daki sorunun çözülmesi noktasında bölgede nüfus olarak fazla bulunan Rakhine ve Rohingya halklarını çözüm süreçlerine dahil etmesi oldukça önem taşımaktadır. Komisyona göre Hükümet, Arakan'da gerçekleştirilecek düzenlemelerin sistematik bir şekilde gerçekleşmesi

ve denetlenmesi için bakanlık düzeyinde bir atama yapmalı ve bu bakan üçer aylık periyotlarla halka açık raporlar yayınlamalıdır. Hükümet bu düzenlemeleri gerçekleştirirken aynı zamanda ulusal ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği içerisinde yer almalıdır. Son olarak ise, bakan düzeyinde atanan bu yetkili, Arakan Eyaletin Barış ve Kalkınmanın Uygulanması Merkez Komitesi'nin çalışmalarını desteklemek amacıyla Komite Sekreterliği ile birlikte hareket etmeli ve desteklenmelidir (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 62-63).

Arakan Eyaleti Danışma Komisyonu, 2012 yılında gerçekleşen saldırıların 2016 yılında yeniden tırmanışa geçmesi yönünde artan endişelerin ardından, bölgedeki sorunları saptamak ve çözüm yollarını belirlemek üzere oluşturulmuş ve nihai raporunda kapsamlı tavsiyelere yer vermiştir. Rapor, bölgede yaşanan insan hakları ihlallerine kendi başlıkları içerisinde yer vermiş ve çatışmaların Hükümet tarafını oluşturan Tatmadaw ve Rohingya tarafını oluşturan ARSA'yı ise güvenlik problemleri çerçevesinde incelemektedir. Komisyon tarafından önerilen tavsiyelerin gerçekleştirilmesi konusunda Devlet Müşaviri Aung San Suu Kyi ve heyeti olumlu bir tutum takınmış ancak raporun sunulmasından ardından ARSA'nın karakol baskınları ile başlayan çatışmalar, durumu tekrardan içinden çıkılmaz bir durumda getirmiştir. Oluşan bu yeni kriz döneminde komisyonun üzerinde durduğu konuların ne denli önemli olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim Arakan'da geçmişten beridir süregelen sorunların saptanması ve bu sorunlara çözüm yolları aranması noktasında BM'nin oluşturmuş olduğu bu araştırma ve soruşturma komisyonlarının varlığı, kapsamı, işlevleri ve sorunları uluslararası toplumla paylaşma noktasında oldukça önem taşımaktadır (Advisory Commission on Rakhine State, 2017: 53-55).

4.4.2. Uluslararası Myanmar Bağımsız Soruşturma Misyonu (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar)

Uluslararası Myanmar Bağımsız Soruşturma Misyonu, BM İnsan Hakları Konseyi tarafından, Myanmar'da gerçekleşen sistematik insan hakları ihlallerini araştırmak amacıyla 2017 yılında kurulmuştur. Misyona, araştırma süreci boyunca yalnızca Arakan ve Myanmar'daki sorunlarla ilgilenmemiş bunun yanı sıra sığınmacıların çoklukla bulunduğu Bangladeş ve Malezya gibi ülkelere de çeşitli ziyaretler düzenleyerek kapsamlı bir rapor oluşturmayı amaçlamıştır. Oluşturulan Misyona, koordinasyondan sorumlu bir ekip lideri, insan hakları ihlallerini araştırmakla görevli beş yetkili, askeri, hukuki ve şiddet olaylarını araştırmakla görevli yetkililerin de yanı sıra iletişimi sağlamakla görevli tercümanlardan oluşmaktadır. Misyona kapsamlı araştırmalar sonucu nihai raporunu 2018 yılında

oluşturmuş ve hazırlamış olduğu bu rapor, araştırma kaynak ve sonuçları yönünden hukuki analizler içermektedir (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 6).

Uluslararası Myanmar Bağımsız Soruşturma Misyonu, hazırladığı rapor neticesinde Myanmar'daki insan hakları durumunu açıklaması yönünden oldukça geniş araştırma sonuçları sunmaktadır. Özellikle Arakan'daki Rohingyaların insan hakları konusundaki durumuna oldukça dikkat çekmiştir. Misyon, araştırmalarının gerçekleştirirken Arakan'da bulunan etnik toplulukların büyük bir kısmıyla görüşmeler gerçekleştirmiş ve bölgedeki insanlara karşı işlenen ciddi insan hakları ihlalleri konusunda Tatmadaw'ı sorumlu olarak belirtmiştir.

Arakan'da Bulunan Etnik Halklara Karşı İşlenen İnsan Hakları İhlalleri

Misyon, Arakan'da meydana gelen insan hakları ihlallerini ilk olarak Arakan'da Bulunan Etnik Halklara Karşı İşlenen İnsan Hakları İhlalleri başlığı altında incelemektedir. Misyonun bu konuda ilk dikkat çektiği konu bölgede bulunan Rohingyaların herhangi bir cinsiyet ya da yaş ayrımı gözetmeksizin zorla çalıştırılması olmuştur. Misyonun araştırma süreci boyunca Arakan'da gerçekleştirilen görüşmeler sonucu oluşturulan raporunda, mağdurların genellikle uzak ve kırsal bölgelerden seçildiği ve uzun süreler boyunca bu zorlamaya maruz kaldıkları ifade edilmektedir. Bu zorlamaların en yaygın biçimi iş gücünden yararlanmak amacıyla genellikle Rohingya erkeklerinin Tatmadaw tarafından ağır işlerde çalıştırılmak üzere Tatmadaw kamplarına götürülmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkeklerin genellikle kas gücüne dayalı işlerde çalıştırılmasının yanı sıra kadınlar da temizlik, yemek vb. günlük işleri yapmak amacıyla yine aynı kamplara götürülmektedir. Misyon, Tatmadaw'ın çeşitli köylere baskın vererek burada bulunan Rohingyalı çalıştırmak amaçlı alıkoyduğunu belirtmekte ve bu durumun korkan ve zorla çalışmak istemeyen Rohingyaların evlerini ve ülkelerini terk etmelerine sebep olduğunu da eklemektedir. Nitekim kaçan ve bir ülkeye sığınmaya çalışan bu insanların sığındıkları ülkelerde de ucuz iş gücü olarak çalıştırıldığını belirtmek gerekmektedir (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 99-104).

Misyonun dikkat çektiği bir diğer konu ise zorla yerinden edilme konusudur. Bireylerin ya da toplulukların herhangi bir uygun yasal zemin ve güvenliklerinin sağlanmadan kendi iradeleri dışında geçici ya da kalıcı olarak yer değiştirmeye zorlanmaları Misyon tarafından yaşam hakları ve bu yaşam hakları ile ilişkili diğer haklarına karşı

işlenmiş ihlalleri ifade etmektedir. Özellikle bölgede bulunan Rohingyaların, toplumun bir kesimi ve hükümet tarafından ayrımcılığa maruz kalmaları, zorla yerinden edilen bu insanları oldukça savunmasız bırakmaktadır. Ayrıca zorla yerlerinden edilen bu insanların bu süreç içerisinde çeşitli şiddet eylemleriyle de karşı karşıya kaldığını ifade etmek gerekmektedir (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 104-106).

Misyon, hazırlamış olduğu raporda yerinden etme ve tahliye durumlarının yasal prosedür içerisinde işlenmesi ve kamu ya da ulusal çıkarın gerekliliği konusunda çeşitli argümanlara dayandırılması gerektiğini ifade etmektedir. Ancak, bu durumların yerinden etme ve tahliyeyi geçerli kılabilmesi için uluslararası hukuk çerçevesinde haklı ve istisnai nedenlere sahip olmaları gerekmektedir. Bu haklı nedenlerin sonucunda ise tüm uygun girişimleri araştırılması ve hukuki zemin üzerinde gerçekleşmesi gerekmektedir. Misyon, yapmış olduğu araştırmalar sonucu Tatmadaw'ın özellikle Kuzey Arakan'da yaşayan Rohingyaları zorla yerin ettiği ve onların arazilerine yine zorla el koyduğu yönünde bulgular elde etmiştir. Askerlerin bu arazilerin çevrelerini keyfi bir şekilde çitle çevrelediği ve arazi içerisinde bulunan mülkleri yağmaladığı yönünde raporlar hazırlanmıştır. Bu kişilerin alternatif geçim kaynakları ve istihdam araçları sağlanmadan keyfi bir şekilde yerlerinden edilmesi, çeşitli ekonomik sorunları da beraberinde getirmektedir. Yerlerinden edilen bu kişiler temel haklarından yoksun bir biçimde yer değiştirmelere maruz kalmış, onlardan kalan arazi ve mülkler ise altyapı çalışmaları ve Tatmadaw için çok yönlü üretim merkezleri de olmak üzere çeşitli amaçlar için kullanılmıştır (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 104-109).

Misyonun özellikle üzerinde durduğu bir diğer konu ise, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet konusudur. Misyon, çeşitli görüşmeler ve araştırmalar neticesinde Rohingya kadınlarının, Tatmadaw mensupları tarafından çeşitli cinsel şiddet biçimleri ve tecavüze maruz kaldığı noktasında görüş ve raporlar bildirmektedir. Önceleri yerlerinden edilen ve zorla çalıştırılan Rohingya kadınları, sonraları sürekli olarak meydana gelen tecavüz ve cinsel şiddetin öznesi haline gelmiş ve bu kadınlar kendi toplulukları tarafından da reddedilmekle karşı karşıya kalmıştır. Tatmadaw mensupları tarafından gerçekleştirilen bu tecavüz ve cinsel şiddet eylemleri fiziksel şiddeti de beraberinde getirmiş ve bu olaylar zorla yerinden edilme dönemleri ile eş zamanlı olarak sürdürülmüştür. Rapor, birçok katılımcı ile gerçekleştirdiği görüşmeler sonucu şoke edici tecavüz ve cinsel şiddet biçimleriyle

karşılaşmıştır. Rohingya kadınlarının, keyfi olarak sömürülmesi, cinsel şiddet ve tecavüze maruz kalması ve son olarak da öldürülmeleri Tatmadaw tarafından gerçekleştirilen stratejik bir hareket olarak ifade edilmektedir (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 107-108).

Rohingyalara Yönelik Sistemik Baskı ve İşkence

Doğumlarından ölümlerine dek çeşitli şiddet eylemleri ve ölümlerle karşı karşıya kalan Rohingyalar, sistemik baskının sürekli olarak devam ettiği bu konjonktürde savunmasız kalmaya devam etmektedir. Yıllardır sistemik bir şekilde gerçekleştirilen Hükümet politikaları ve uygulamalarının mağduru hale gelen bu halkın karşılaşmış olduğu bu sorunlar, Misyon raporunda “*Rohingyalara Yönelik Sistemik Baskı ve İşkence*” başlığı altında incelenmektedir. Rohingyaların maruz kaldığı bu sistemik ihlaller, ayrımcılık faaliyetlerinin bir sonucu olarak Hükümet politikası haline getirilmiştir. Oluşan bu baskı ve ihlal durumunun temelinde ise Rohingyaların hukuki statüsünün olmaması yatmaktadır. Bu durum, onların her türlü eylemlerini etkileyen kısıtlamaları beraberinde getirmekte ve çeşitli ihlallerle karşı karşıya bırakmaktadır (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 110).

Rohingyaların sistemik bir şekilde karşılaşmakta olduğu ve gerçekleşen diğer tüm ihlallerin önünü açan sorun, herhangi bir hukuki statü ve vatandaşlığa sahip olmamaları olarak belirtilmektedir. Myanmar Hükümeti, Rohingyaları bir etnik grup olarak tanımamakta ve onları “*Bengalli*” olarak nitelendirerek ülkelerinde herhangi bir Rohingyanın yaşamadığını öne sürmektedir. Ulusal bir ırk olarak kabul edilmeyen Rohingyalar, giderek artan bir biçimde ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalmakta ve yaşamlarını herhangi bir hukuki statüye sahip olmadan idame ettirmeye çalışmaktadır. Bir kişinin vatandaş olmasından kaynaklı sahip olduğu haklardan mahrum bırakılan Rohingyaların bu haklara erişmesi amacıyla Misyon, Myanmar Hükümeti’nin vatandaşlık vermesi ile ilgili konularda uluslararası hukuka uygun hareket etmesi noktasında uyarılarda bulunmaktadır (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 110-119).

Hukuki statü ve vatandaşlık haklarının olmaması Misyon tarafından bu baskı sisteminin temelinde yatan sorun olarak görülmektedir. Rohingyaları hedef alan ve bir zamanlar sahip oldukları haklardan mahrum bırakmak Hükümet yetkililerinin yetkilerini keyfi kullandıkları yönünde görüşler oluşturmaktadır. Misyon, Myanmar Hükümeti’nin de

gerçekleşen bu ayrımcılık ve hak ihlallerin içerisinde bulunduğu gerekçesiyle Myanmar'ın uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmediği sonucuna varmış ve sorumlu olarak göstermiştir. Myanmar'ın 1982 Vatandaşlık Yasası ile birlikte vatandaşları tanımla biçimi ve vatandaşlığa ilişkin gerçekleştirmiş olduğu düzenlemeler, ırksal ayrımcılık konusunda büyük problemleri beraberinde getirmektedir. Vatandaş olmanın herhangi bir ırka mensup olmakla aynı anlama geldiği 1982 Vatandaşlık Yasası, etnik kökenlere karşı gerçekleştirilen bu ayrımcı politikaların yasal dayanağını oluşturmaktadır (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 110-119).

Misyon tarafından Rohingya'lara karşı gerçekleştirilen sistematik ihlallerden bir diğerini hareket özgürlüğünün kısıtlanması oluşturmaktadır. Arakan Eyaletinde bulunan Rohingya'lar, hareket özgürlüğü konusunda ciddi hak ihlalleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Hükümet tarafından uygulanan bu kısıtlamalar, keyfi kullanımları da beraberinde getirerek sistematik bir hal almaktadır. İzne tabi olan hareket serbestliği ancak istisnai olarak gerçekleşmekte ve bu izinler çeşitli rüşvet ve taciz ödemeleriyle ilişkilendirilmektedir. Hareket özgürlükleri bulunmayan Rohingya'lar, bu nedenle geçmişten beridir geçimlerini sağlamak amacıyla yaptıkları işleri de yapamamakta ve ekonomik olarak da ciddi sorunlarla baş etmek durumunda kalmaktadır. Hükümetin uyguladığı bu hareket kısıtlamaları Rohingya'ları diğer halklardan daha fazla ayırtılmakta ve bunun tezahürü olarak da Rohingya'lar birçok kaynağa erişmekte sıkıntı çekmektedir (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 119-127).

Misyon raporu, Rohingya'ların sağlık hizmetlerine erişiminde de ciddi sıkıntılar olduğunu belirtmekte ve bunun temelinde ise hukuki statüye ve hareket serbestliğine sahip olmamaları gerçeğinin yattığını vurgulamaktadır. Bu nedenle Misyon Myanmar Hükümeti'ni, Rohingya'ların herhangi bir ayırım gözetmeksizin, sağlık tesislerine ve hizmetlerine erişim sağlayamamaları konusunda sorumlu tutmaktadır. Kısıtlamaların ve erişim engellerinin genellikle hükümet politikası olarak uygulandığını ifade eden Misyon, buna ek olarak tüm sağlık hizmetleri ve tesislerinin adil bir düzen içinde dağılması konusunda da uyarılarda bulunmaktadır (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 129-132).

Myanmar Hükümeti'nin sistematik şekilde gerçekleştirdiği bir diğer uygulamayı ise eğitim hakkı ve eğitime erişimin kısıtlanması oluşturmaktadır. Myanmar Hükümet'i, Rohingya çocuk ve gençlerinin ilk, orta ve yüksek eğitim düzeylerinde eğitim alma haklarını

ciddi şekilde ihlal etmektedir. Misyonun gerçekleştirdiği görüşmeler sonucu, birçok Rohingyanın eğitime erişim noktasında hükümet tarafından çeşitli şekillerde reddedildiği birçok raporda ifade edilmektedir. Eğitim almak konusunda hükümet tarafından izin verilen çocuk ve gençler ise, Kuzey devlet tarafından işletilen eğitim kurumlarında çeşitli ayrımcılıklara (Rohingya ve Rakhine öğrencilerinin farklı sınıflara yerleştirilmesi vb.) maruz kalmaktadır (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 132-135).

Myanmar Hükümeti'nin gerçekleştirdiği bir diğer sistematik ihlal ise evlilik kısıtlamaları ve doğum kontrolü üzerinde gerçekleşmektedir. Uzun yıllardır evlilik ve doğumla ilgili çeşitli kısıtlamalarla karşı karşıya kalan Rohingyalar, bu kısıtlamaların yasalar çerçevesinde düzenlenmesi ile birlikte daha sistematik bir uygulamanın hedefi haline gelmiştir. Maungdaw Bölgesi Barış ve Kalkınma Konseyi'nin 2005 yılında almış olduğu karar neticesinde, evlenmeleri çeşitli engellerle karşı karşıya olan Rohingyaların, evlenme iznine sahip olanları ise, evlilik izni prosedürünün bir sonucu olarak ikiden fazla çocuk sahibi olmayacaklarına dair anlaşmalar yapmaktadır. Bu nedenle Rohingyalar, evliliklerinin resmi olarak kabul edilmesi ve doğum kontrolü konusunda da yine keyfi muamelelerle karşılaşmakta ve herhangi bir uyumsuzluk noktasında yasalar uyarınca cezalandırılmaktadır. Misyon bu konuda yapmış olduğu araştırmalar neticesinde, Myanmar Hükümeti'nin genel olarak "*Budist olmayanlara*" karşı bu tür ihlalleri gerçekleştirmekten sakınmamaktadır. Ayrıca rapor, Myanmar Devlet Müşaviri Aung San Suu Kyi'nin uygulanan bu politikanın insan haklarıyla uyumlu olmadığını belirten olumlu görüşlerine de yer vermektedir (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 138-143).

Uluslararası Hukuka Karşı İşlenen Suçlar

Uluslararası Myanmar Bağımsız Soruşturma Misyonu, kendisinden daha önce hazırlanmış olan Arakan Eyaleti Danışma Komisyonu Raporu'ndan farklı olarak insan hakları ihlallerini belirlemek ve ihlal mağdurları için adaletli bir çözüm yolu oluşturmak amacıyla raporunda, "*Uluslararası Hukuka Karşı İşlenen Suçlar*" başlıklı bölümüne yer vermiştir. Misyonun bu bölümü hazırlamaktaki amacı; uygulanan ihlal ve suiistimallerin ne denli ciddi sonuçlar doğurduğu ve bireysel ceza sorumluluğunu gerektiren durumların uluslararası hukuk çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği olmuştur. Bu nedenle, raporun bu bölümünde, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve soykırım suçunun işlenip işlenmediği üzerine bulgular ifade edilmektedir. Ancak Misyon, herhangi bir yargı organı olarak hareket

etmediğinden, yalnızca uluslararası hukuka karşı işlenmiş bir suçun neticesinde açılacak herhangi bir dava için makul gerekçelere kaynaklık etmektedir (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 351).

Misyon ilk olarak, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin tanımladığı üzere:

1. Bir grubun üyelerini öldürmek;
2. Bir gruba mensup olan bireylere ciddi bedensel ya da zihinsel zarar vermek;
3. Bir grup ve üyelerinin fiziksel olarak kısmen ya da tamamen yok olmasına neden olacağı bilinen yaşam koşullarını kasıtlı olarak oluşturmak;
4. Grup içerisinde meydana gelen doğumları engellemeye yönelik tedbirler almak ve uygulamak;
5. Ve grup mensubu çocukları zorla başka bir gruba transfer etmek olarak tanımlanan soykırım suçlamaları üzerinde araştırmalar yapmıştır (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 351-364).

Etnik, dini ya da ırksal olarak bir grubu kısmen ya da tamamen yok etmeyi amaçlayan yukarıdaki uygulamalar nezdinde yapılan araştırmalar sonucu Misyon, öncelikle Rohingya'ları, bir grup olarak kabul ettiğini belirtmektedir. Aynı zamanda Misyon, Tatmadaw ve ülkede bulunan diğer güvenlik güçleri ve onların uygulamaları üzerinde gerçekleştirdiği araştırmalar sonucu, Rohingya erkekleri, kadınları ve çocuklarının kasıtlı ve hukuk dışı bir şekilde öldürülmesi konusuna dikkat çekmektedir. Gerçekleşen bu ölümlerin Rohingya'lara karşı uygulanan ağır ve sistematik baskı politikalarının bir sonucu olarak meydana geldiğini belirten Misyon, bu uygulamaları "*temizlik operasyonları*" olarak ifade etmektedir. Tatmadaw ve diğer güvenlik güçlerinin keyfi şekillerde ev, köy ve kasaba baskınları ve bu baskınlar sonucu yaşanan şiddet olayları neticesinde Rohingya'lar, herhangi bir ayırım gözetilmeksizin hedef olarak belirlenmiştir (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 353-364).

Misyon, araştırma sonuçlarının soykırım suçu oluşturup oluşturmadığı konusunda soykırımın varlığına da işaret eden özel kasıt şartını aramaktadır. Soykırım suçunu işleyen suçluların bir grubu kısmen ya da tamamen yok etme niyeti taşıyıp buna ek olarak da özel kasıt şartı (dolus specialis) ile hareket etmesi gerekmektedir. Bu nedenle Misyon, Myanmar Hükümeti'nin bir grup olarak tanımlanan Rohingya'lara yönelik gerçekleştirmiş olduğu saldırıların, kapsamlı bir şekilde gerçekleştirildiği ve gruba ait tüm izlerin silinmesi amacıyla

temizlik operasyonları gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Böylelikle Misyon, araştırmalar sonucu elde ettiği gerekçeler neticesinde, Rohingya'lara karşı gerçekleştirilen ihlallerin soykırıma sebep olan uygulamalar içerdiği ve bu uygulamaların soykırım niyeti taşıdığını da ifade etmektedir (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 356-364).

Misyonun, uluslararası hukuka karşı işlenen suçlar kapsamında incelediği bir diğer konu ise “*İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar*” başlığı adı altında incelenmektedir. Sistematik ve yaygın bir saldırı durumunun varlığı konusunda karşımıza çıkan bu suçlar, suçtan etkilenenlerin sayısı, gerçekleştirilen suç eyleminin sıklığı ve hedeflenen kitlenin çokluğu vb. kavramların bir sentezi olarak değerlendirilmektedir. Gerçekleşen eylemlerin rastgele bir biçimde değil, sistematik ve yaygın bir şekilde gerçekleşmesi en önemli unsurunu oluşturmaktadır. Misyonun bu başlık adı altında değerlendirdiği suçlar ise, cinayet ve kitle imha, ırkçılık, kölelik, zorla yerinden etme, işkence, cinsel şiddet, cinsel kölelik ve tecavüz olarak ifade edilmektedir (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 364-380).

Çalışmanın daha önceki başlığında belirtildiği üzere, gerçekleşen cinayet ve kitlesel yok edilmeleri soykırım eylemleri olarak ifade eden Misyon, Arakan'da gerçekleşen bu durumu temizlik operasyonu olarak nitelemektedir. Bu nedenle gerçekleştirilen cinayet ve kitlesel yok oluşların kapsam ve yoğunluklarının çok ciddi boyutlarda gerçekleştiğini tekrarda ifade etmek gerekmektedir. Misyonun, bir diğer suç olarak değerlendirdiği zorla çalıştırılma durumunun, belirli koşullarda köleleştirmelere sebep olabileceğinin altını çizmektedir. Bu nedenle Misyon, Rohingya'ların özel yaşamlarının yok sayılması ve çok amaçlı şekillerde çalıştırılmaya zorlanmalarının, Tatmadaw tarafından ücretsiz bir kaynak olarak görüldüğünü ve kölelik suçunu oluşturduğunu ifade etmektedir (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 364-380).

Misyon raporunda yer verilen ve Tatmadaw'ın temizlik operasyonları çerçevesinde gerçekleştirmiş olduğu bir diğer ihlal ise zorla yerinden etme durumudur. 2017 yılında gerçekleşen olaylar neticesinde zorla yerlerinden edilmiş yedi yüz yirmi beş binden fazla Rohingya, Bangladeş sınırına dayanmıştır. Nüfusun büyük bir bölümünün sistematik bir şekilde yerlerinden edilmesi ile birlikte Rohingya'lar, kitlesel bir göç hareketinde bulunmuş ve bu durumun neticesinde çeşitli ekonomik ve sosyal zorluklarla karşı karşıya kalmıştır (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 368-380).

Misyon raporunun yine aynı başlığı altında yer verilen hapis, işkence ve zorla kaybetme durumları da insanlığa karşı işlenen suçlar kategorisinde yer almaktadır. Misyon, Arakan'da bulunan etnik bir halk olan Rohingyaların, Hükümet'in de politikalarıyla dahil olması ile birlikte Tatmadaw ve diğer güvenlik güçleri tarafından keyfi şekillerde tutuklanıp cezalandırılmalarıyla ilgili birçok görüşme gerçekleştirmiştir. Gerçekleşen tutuklamaların özellikle baskın ve ev aramaları çerçevesinde gerçekleştiği ve 2012 ve 2016 gibi şiddet olaylarının tırmandığı dönemlerde daha katı bir hal aldığını belirtmek gerekmektedir. Misyon, özellikle böylesi kriz dönemlerinde gerçekleştirilen tutuklamalar sonucu bir daha kendisinden haber alınamayan ve zorla kaybedilen bireylerin varlığına da dikkat çekmektedir (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 370-380).

Misyonda üzerinde durulan bir diğer konu ise, tecavüz, cinsel kölelik ve cinsel şiddet durumlarının varlığıdır. Misyon hazırlamış olduğu raporda, Arakan'da bulunan Rohingya kadınları ve kız çocuklarının, tecavüz, cinsel kölelik ve toplu tecavüz durumları ile sıklıkla karşılaştığı ve yaşanan olayların şok edici derecede yaygınlaştığı üzerine görüş bildirmektedir. Tecavüz, cinsel kölelik ve toplu tecavüz olaylarının bölgede yaygın bir şekilde gerçekleşmesi, bu eylemleri gerçekleştiren faillerin özellikle Rohingyalara karşı sistematik olarak hareket geçtiğini göstermektedir. Misyon, gerçekleştirmiş olduğu araştırma analizler doğrultusunda Tatmadaw ve diğer güvenlik güçlerinin özel olarak seçilen bölgelerde geniş çaplı cinsel şiddet ve tecavüz eylemleri gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Misyon, tecavüzün insanlığa karşı işlenen suçlar arasında yer aldığını belirtmekte ve Arakan'da bu suçlara ek olarak çeşitli suçların da işlenmiş olduğunu ifade etmektedir (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 369-380).

Uluslararası Myanmar Bağımsız Soruşturma Misyonu, insanlığa karşı işlenen suçlar bölümünün son başlığında "*Savaş Suçları*" konusunu ifade etmekte ve yer vermektedir. Misyona göre 2012 ve 2016 yılında yaşanan olayların ardından Arakan Eyaleti, silahlı çatışmaların yaşandığı bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle böylesi kriz durumlarında insanlığa karşı işlenen suçlara yol açabilecek birçok eylemin gerçekleşmesi oldukça kolay ve pratik bir hale gelmektedir. Misyon, Tatmadaw ve ülkede bulunan diğer güvenlik güçlerini; cinayet, işkence, tecavüz, zorla yerinden etme, yağmalama, saldırı vb. insanlığa karşı işlenen birçok suçu gerçekleştirmesi bakımından savaş suçuna iştirak etmeleri yönünde görüşlerini ifade etmektedir. Misyon ayrıca, ülkede bulunan diğer etnik silahlı örgütlerin ve ARSA'nın da gerçekleştirmiş olduğu bazı eylemleri nedeniyle savaş

suçunu işlemiş olabileceği yönünde görüşlerini bildirmektedir (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 380-382).

Arakan Rohingya Kurtuluş Ordusu (Arakan Rohingya Salvation Army/ARSA)

Uluslararası Myanmar Bağımsız Soruşturma Misyonu'nun Arakan'da yaşanan sorun ve çatışmalardan sorumlu olarak gördüğü faillerden biri olan ARSA'yı ayrı bir başlık altında değerlendirmek, ARSA'nın bu sorun ve çatışmaların neresinde yer aldığını belirtmek açısından faydalı olacaktır. 2012 yılında gerçekleşen saldırı ve şiddet eylemlerinin ardından ortaya çıkan ARSA, Rohingya'lara karşı yürütülen ciddi ve yaygın insan hakları ihlallerine karşı gelmek ve özerk bir Arakan Rohingya bölgesi kurulması amaçları ile faaliyetlerini sürdürmektedir. Kurulmasını takip eden ilk zamanlarda daha çok siyasal söylemler içinde yer alan ve hem askeri hem de siyasal bir kanada sahip olan ARSA, dini bir misyon edinmek yerine daha çok Müslüman yapıya sahip seküler bir ideoloji çerçevesinde hareket etmiştir (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 242-259).

2016 yılına gelindiğinde ise Arakan'da bulunan güvenlik noktalarına saldırmasının hemen ardından uluslararası dikkatleri üzerine çekmiş ve İnanç Hareketi olarak değiştirmiştir. 2016 yılında gerçekleştirmiş olduğu saldırılar daha çok yetersiz eylemler olarak görülen ARSA, yaptığı eylemlerin sorumluluğunu üstlenmiş ve bunun üzerine Tatmadaw temizlik operasyonlarını başlatmıştır. 2017 yılının başlarında ise daha koordine bir şekilde hareket eden ve otuz güvenlik noktasına birden saldıran ARSA, gerçekleştirdiği eş zamanlı saldırıların ardından daha büyük bir ilginin odağı haline gelmiştir (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 242-259).

Misyon, insanlığa karşı işlenen suçlar neticesinde ARSA'yı da Arakan'da bulunan diğer etnik gruplar ve Rohingya nüfusuna yönelik çeşitli ihlallerle ilişkilendirmektedir. Rohingya'ların Bangladeş'e kitlesel şekilde göç etmelerine neden olan 2012, 2016 ve 2017 krizlerinde ARSA'nın nasıl bir rol oynadığı ile ilgili daha fazla araştırılma yapılmasını ifade eden Misyon, ARSA hakkında pek fazla bilgi sahibi olmamakla birlikte, görüşme gerçekleştirdikleri bazı Rohingya'ların korkmaları nedeniyle bu konu hakkında bilgi vermeye yanaşmadığını da belirtmektedir. Misyon, Tatmadaw tarafından gerçekleştirilen ihlaller ve suçların yanı sıra ARSA'nın, Arakan'da hem Rohingya'lara hem de diğer etnik gruplara karşı çeşitli ihlallerde bulunduğunu ifade etmektedir. Ancak Misyon aynı zamanda ARSA tarafından gerçekleştirilen silahlı çatışmaların kriz dönemiyle yakından ilişkili olduğunu ve bu nedenle

suç teşkil etse de savaş suçu kategorisi içerisinde yer alamayacağını belirtmektedir (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 242-259).

Misyon Önerileri

Myanmar'da gerçekleşen insan hakları ihlallerini soruşturmak amacıyla kurulan Uluslararası Myanmar Bağımsız Soruşturma Misyonu, hazırlamış olduğu raporun sonunda bir dizi tavsiyeyi de beraberinde getirmektedir. Myanmar Hükümeti ile ilgili olarak oluşturmuş olduğu tavsiyelerin acilen gerçekleştirilmesi konusunda genel bir tutum izleyen rapor, devlet yetkilileri de dahil olmak üzere Tatmadaw'ı yeniden yapılandırmak amacıyla hukuki ve kapsamlı düzenlemeler yapılması konusunda önerilerde bulunmaktadır. Tatmadaw'ın Myanmar siyasi hayatıyla olan yakın ilişkisinin acilen bitirilmesi ve yürüttüğü keyfi uygulamaların da acilen son bulması yönünde tavsiyelerde bulunmaktadır (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 420).

Misyon, Tatmadaw'ın cinsel ve toplumsal şiddet gibi ciddi ihlallerde dahil olmak üzere işlenmiş birçok suçun sorumluluğunu alması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca Misyon, Tatmadaw ve ülkede bulunan diğer güvenlik güçlerinin herhangi bir cinsiyet, ırk ve yaş ayırt etmeksizin yürütmüş olduğu cinsel ve toplumsal şiddet karşısında faillerin hesap verebilirliğini artırmak amacıyla kapsamlı politikalar düzenlemesi konusunda önerilerde bulunmaktadır. Düzenlenen bu politikaların uygulamalarını kontrol etmek amacıyla Misyon, kriz bölgelerine yardım sağlamak amacıyla hareket eden ulusal ve uluslararası yardım kuruluşları ve medyanın bölgeye erişimi konusunda önündeki tüm engellerin kaldırması konusunda da çeşitli düzenlemeler önermektedir (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 420-426).

Misyon raporunda, Hükümet yetkilileri ve Tatmadaw'ın uluslararası hukuka uygun bir şekilde hareket etmesi ve uluslararası insan hakları hukuku kurallarının uygulanabilmesi amacıyla ulusal hukuk çerçevesinde düzenlemeler yapması gerektiğini belirtmektedir. Vatandaşlık ya da ulusal ırk statülerinin keyfi olarak ihlal edilmemesi ve eşitlik ilkesi çerçevesinde herkesin bu haklardan faydalanabilmesini sağlamak konusunda tavsiyelerde bulunmaktadır. Rohingyaların bölgedeki durumuna acilen bir çözüm metodu oluşturması ve etnik ve dini azınlıklara yönelik baskı ve ayrımcılık faaliyetlerini sürdürülmemesi de yine Misyon raporunun önerileri arasında yer almaktadır (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 424-426).

Misyon, Arakan'da Rohingya'lar için hareket, insani yardım, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim üzerindeki tüm kısıtlamaları acilen kaldırması konusuna sıklıkla değinmektedir. Uluslararası insan hakları hukuka uygun bir şekilde Tatmadaw ve diğer güvenlik güçlerinin tüm politikalarını, taktiklerini ve eğitim kurallarını gözden geçirmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Yine Hükümet yetkilileri ve Tatmadaw'ın, özellikle ayrımcılığa, düşmanlığa veya şiddete teşvik durumlarının önünü açan nefret söylemlerini acilen terk etmesi konusunda tavsiyelerde bulunmaktadır. Özellikle Rohingya'ları hedef alan ve Müslüman olmalarından kaynaklı ayrımcılığa maruz kalmalarını önlemek adına nefret söylemleriyle ciddi bir mücadele verilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Ayrıca Misyon, Myanmar'da bulunan tüm etnik silahlı örgütler ve ARSA'ya, Myanmar Hükümeti'nin, ateşkes uygulamalarını başlatması takdirinde bu girişimlere olumlu ve hızlı bir şekilde yanıt vermeleri konusunda da önerilerde bulunmaktadır (Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, 2018: 420-426).

4.4.3 Uluslararası Adalet Divanı Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin Uygulanması (Gambiya / Myanmar)

11 Kasım 2019 tarihinde Gambiya, İslam İş Birliği Teşkilatı'nın üyelerinin desteğini de arkasına alarak, Myanmar'a karşı Soykırım Sözleşmesi'ni ihlal ettiği gerekçesiyle dava açmıştır. Gambiya, ülkede bulunan diğer güvenlik güçleri ve Tatmadaw'ın, Rohingya'lara karşı Soykırım Sözleşmesi'ni ihlal eden eylemlerde bulunduğu konusunda şikayetçi olmuştur. Gambiya, Myanmar'ın Soykırım Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerini sürekli ve sistematik olarak ihlal ettiği ve uluslararası hukuka uygun olmayan biçimlerde politikalar gerçekleştirmesi üzerine Mahkeme'den beyan talebinde bulunmuştur. Ayrıca Rohingya'lara karşı gerçekleştirilen suç ve ihlallerin soykırım mağdurlarının sayısını daha fazla artırabileceğini belirterek, bu ihlallerin tekrar yaşanmaması adına güvence ve garanti vermesi konusunda da taleplerini ifade etmiştir (ICJ, 2019: 38-39).

Gambiya'nın talepleri ve Myanmar tarafından sunulan karşı önerilerin neticesinde mahkeme 23 Ocak 2020 tarihinde geçici tedbirlerini içeren kararını açıklamış ve tüm kararlar oybirliği çerçevesinde alınmıştır. Bu karara göre Myanmar, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme kapsamındaki yükümlükleri neticesinde Rohingya'lara karşı gerçekleştirilmesi planlanan:

1. Gruba mensup kişileri öldürmek;
2. Grup mensuplarına ağır fiziksel ya da zihinsel zarar vermek;

3. Grubun fiziksel varlığını kısmen ya da tamamen yok etmeye yönelik faaliyetlere kasıtlı olarak izin vermek; ve
4. Grup içerisinde gerçekleşen doğumları önlemeye yönelik tedbirler almak vb. eylemleri önlemek konusunda önlemler alacaktır (ICJ, 2019: 38-39).

Myanmar, bu önlemlere ek olarak, yalnızca Tatmadaw tarafından gerçekleştirilecek eylemlerin değil, Hükümet tarafından da destek alarak gerçekleştirilecek eylemleri önlemek konusunda tedbirler alacaktır. Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin ikinci bölümü kapsamında gerçekleştirilecek faaliyetler üzerine delilleri korumak ve yok olmasını engellemek amacıyla etkili tedbirler alacaktır. Son olarak Mahkeme, bu kararların yürürlüğe girmesi için alınan tüm tedbirler neticesinde Myanmar'ın, kararın verilmesinden itibaren dört ay içinde bir rapor sunması ve nihai kararın açıklanmasına dek geçen süre içerisinde her altı ayda bir bu raporları tekrarlamasına hükmetmiştir (ICJ, 2019: 39).

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. SONUÇ

İnsanlık varlığının tarihsel süreciyle paralel bir şekilde gelişen çatışma durumu, barış ve çözüm çalışmalarının aksine, daha eskiye dayanmaktadır. Günlük hayatta kendisine sık sık yer bulan çatışma durumu, gerçekleştirilen faaliyetler çerçevesinde saldırı ve hatta savaşa dek varan sonuçları beraberinde getirmektedir. Çatışmanın tüm bu boyutları ele alındığında, bu çatışmaların daha kötü sonuçlar doğurmadan çözüme ulaştırılması konusu, üzerinde çalışılan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerçekleştirilen faaliyetler ve bu faaliyetlerin bir sonucu olarak karşımıza çıkan çatışma, konusu, bağlamı ve nedenleri çerçevesinde çeşitli farklılıkları bünyesinde bulundurmaktadır. Bu nedenle çatışmaların incelenmesi ve değerlendirilmesi noktasında bu farklılıkların göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Çatışmaların sahip olduğu bu farklı dinamikler, çatışmanın çözüme ulaştırılması noktasında da farklı yaklaşımları beraberinde getirmiştir. Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde gerçekleştirilen çatışma çözümü ve barış çalışmaları, çok yönlü bir çatışma analizinin gerçekleştirilmesi adına çeşitli faaliyetler yürütmekte ve çatışmaların dinamiklerinin daha iyi anlaşılması açısından detaylı bir değerlendirme gerektirmektedir. Gerçekleştirilen bu değerlendirmeler sonucu benimsenen yaklaşımlardan biri ise, çatışmaların çözümü konusunda gerçekleştirilen ve çalışmanın kavramsal çerçevesini de oluşturan barışçıl çözüm yollarıdır. Çatışmaların çözümü noktasında barışı temel alan ve barışın gerçekleşmesi adına çeşitli çözüm yolları öngören barışçıl çözüm yolları, daha sağlıklı karar alabilme kapasitesine sahip olması nedeniyle sıklıkla tercih edilmektedir. Çatışmaların barışçıl yollarla çözüme ulaştırılması ise, diplomatik, hukuki ve uluslararası örgütler çerçevesinde gerçekleştirilen faaliyetler çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Daha sağlam ve yapıcı çözümler üretmek adına gerçekleştirilen barışçıl çözüm yolları, bu faaliyetlerini yürütürken yalnızca çatışmaları çözmeyi değil, güvenlik ve barış ortamının tesis edilmesini de amaçlamaktadır.

Soğuk Savaş'ın bitmesi ve iki kutuplu sistemin sonunun gelmesinin ardından uluslararası güvenlik sorunu ve bu sorunun ortadan kalkması adına gerçekleştirilen barışçıl eylemler, bir dizi değişime uğrayarak günümüzdeki varlığını korumaktadır. Güvenlik sorunun uluslararası bir hal alması nedeniyle, sorunun barışçıl çözümü konusuna olan ilgi

de uluslararası bir boyuta ulaşmaktadır. Değişen uluslararası konjonktür ve çok boyutlu uluslararası güvenliği tehdit edebilecek sorunların barışçıl bir şekilde çözüme ulaştırılması noktasında gerçekleştirilen faaliyetler, barış çalışmalarının kısa tarihi de düşünüldüğünde, üzerinde giderek daha fazla çalışılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çatışmaların barışçıl yollarla çözümü, görüşme, dostça girişim, arabuluculuk, araştırma ve soruşturma komisyonları ve uzlaştırma komisyonları olmak üzere diplomatik; uluslararası hakemlik ve uluslararası yargı organları olmak üzere hukuki ve bir örgüt nezdinde gerçekleştirilmek üzere uluslararası örgütler çerçevesinde gerçekleşmektedir. Kullanılan bu yöntemler, çatışmaların incelenip değerlendirilmesinin ardından, yine bu çatışmalara en uygun pratikleri gerçekleştirmek adına faaliyetler gerçekleştirmektedir. Çatışmaların barışçıl yollarla çözüme ulaştırılması noktasında bir vaka çalışması olarak incelenen Arakan sorunu, bu barışçıl çözüm yollarının atmış oldukları adımları göstermek adına önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Bu bağlamda çalışmanın ikinci bölümünde daha sonraki bölümleri daha anlaşılır kılmak ve vaka çalışması üzerinde yürütülen faaliyetlerin daha net anlaşılması açısından kavramsal ve kuramsal çerçeve ele alınmıştır. Kavramsal ve kuramsal çerçeve neticesinde çatışma, çatışma çözümü ve çatışmaların barışçıl yollarla çözümü konularının ayrıntılı bir biçimde değerlendirilmesinin ardından bu konuların Arakan sorununa ilişkin etkileri çalışmanın diğer bölümlerinde incelenmiştir.

Arakan sorununun tarihsel bir süreç içerisinde değerlendirildiği üçüncü bölüm ise, sorunun temel dinamikleri ve sebep olduğu sonuçları anlamak açısından önem taşımaktadır. Çalışma çerçevesinde değerlendirilen Arakan sorunu, özellikle son yıllarda gerçekleşen saldırı, çatışma ve insan hakları ihlalleri sonucu uluslararası toplum tarafından yakından takip edilmektedir. Sorun, çatışmalara dönüşme, bölgesel istikrarsızlık ve uluslararası güvenlik ve barışı tehdit etme kapasitesi noktasında oldukça yakından takip edilmiştir.

Bölgede var olan çatışmaların, Rohingyalar ve Arakanlı Budistler arasındaki gerilimlerin nedenleri, genel olarak etnik ve dini olmakla birlikte, bu nedenleri gerçekleştiren tarihsel olaylara dayandırmak mümkündür. Etnik ve dini farklılıkların zamanla daha belirgin hale gelmesiyle birlikte, bölgede gerçekleşen şiddet olayları gruplar arasındaki farklılıkları daha da derinleştirmiştir. Özellikle İngiliz sömürge döneminden itibaren giderek artan sorunlar, Hint alt kıtasından bölgeye gerçekleşen göçler, İkinci Dünya Savaşı'nın patlak

vermesi ve bu savaşta Müslümanların İngilizlerin tarafında yer alması neticesinde, bölgedeki Budistler, Müslüman nüfusun giderek arttığı ve dolayısıyla Budizm'in bir tehdit altında olduğu inancına kapılmaya başlamıştır. Gruplar arası kutuplaşmaların git gide artması ile birlikte, çeşitli saldırılar meydana gelmiş ve bu saldırılar çok geçmeden çatışmalara dönüşmüştür.

1942'de bölgede gerçekleştirilen saldırılar, 1978'de hükümetin gerçekleştirdiği Nagamin Operasyonu ve Müslümanlar üzerindeki baskıların artmasıyla birlikte, bu iki etnik grubun bölgede barışçıl bir şekilde yaşama ihtimali giderek zor bir hal almıştır. Bu nedenle Mücahitlerden başlayarak günümüzde ARSA'ya (Arakan Rohingya Kurtuluş Ordusu) kadar dayandırabileceğimiz ve Müslümanlar tarafından gerçekleştirilen saldırılar ise, Myanmar hükümeti ve özellikle Budistler tarafından tehlikeli görülmüş ve bu tehlikeyi yok etmek amacıyla çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Siyasi olarak da gerçekleştirilen ve özellikle Rohingyaları hedef alan nefret söylemleri somut girişimlere dönüşmüş, Rohingyalar 135 etnik grup içerisinde sayılmamış ve 1982'de Vatandaşlık Yasası'nın da yürürlüğe girmesiyle birlikte siyasi kimliklerini kaybetmişlerdir.

Etnik ve dini nedenlerin yanı sıra, ekonomik çıkarların da bölgedeki sorun ve çatışmalar üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Myanmar'ın bağımsızlık sonrası doğal kaynaklar açısından zengin Arakan eyaletinde gerçekleştirmiş olduğu operasyonlar, aynı zamanda hükümetin, ülkenin ekonomik gelişimini sağlamak amacıyla kaynaklar için vermiş olduğu mücadeleyi temsil etmektedir. Yeni kurulan devletin ekonomisini büyütmek için ihtiyaç duyduğu kaynak ve verimli toprak ihtiyacı, Arakan eyaletinin giderek daha fazla öneme sahip olmasına neden olmuştur. Etnik ve dini kutuplaşmalar sonucu meydana gelen çatışmalar, bölge sakinlerini ve özellikle Rohingyaları çevre ülkelere toplu göçlere zorlamış ve sahip oldukları mülklerin yakılıp yağmalanması ise geri dönmelerini gerektirecek sebepleri ortadan kaldırmıştır. Böylelikle Rohingyalar, Arakan topraklarından çıkarılmaya çalışılmış ve onlardan geriye kalan toprak ve mülklere devlet, rahat bir şekilde el koymuştur.

Etnik ve dini farklılıklar, sorunların temel nedeni olarak görülmekte ve son yıllarda Rohingyalara karşı gerçekleştirilen ihlaller ise, ekonomik çıkarlara hizmet etmesi sebebiyle ikinci bir neden olarak ekonomik nedenleri karşımıza çıkarmaktadır. Bu ekonomik nedenlerin, hükümetin etnik bir ırk olarak görmediği Rohingyaları bölgeden çıkarma girişimleriyle uyuşması nedeniyle, hükümet, etnik ve dini farklılıkları vurgulayarak bölgedeki istikrarsızlığa katkı sağlamaktadır. Tüm bu neden ve amaçlar neticesinde

Rohingyalar, koordineli bir şekilde etnik ve dini ayrımcılığa maruz kalmaya, baskılanmaya, yerlerinden edilmeye ve öldürülmeye devam edilmektedir.

Myanmar'ın bu sorun çerçevesinde yürütmüş olduğu faaliyetler ise, Rohingyaların Budist Birman kimliğini tehdit ettiği inancı çerçevesinde yürütülmektedir. Aung San Suu Kyi ve partisi NLD'nin Rohingyalara karşı yürütülen insan hakları ihlalleri konusunda sessizliğini koruması ve ülke yönetiminin sağlıklı bir şekilde kontrol edilememesi, Hükümetin, Arakan sorunu çerçevesindeki başarısızlığını gözler önüne sermektedir. Nitekim, devlet yönetimi ve karar alma mekanizmalarının Tatmadaw ve diğer güvenlik güçlerinin faaliyetleri çerçevesinde gerçekleşmesi sebebiyle yakın zamanda, Şubat 2021, darbe gerçekleşmiştir.

Rohingyalara karşı gerçekleştirilen insan hakları ihlalleri uluslararası toplum tarafından ilgiyle takip edilmiş ve sorunun çözümüne ilişkin çeşitli faaliyetler yürütülmüştür. Bu bağlamda uluslararası örgütler ve uluslararası yardım kuruluşları, uluslararası güvenlik ve barışın korunup tesis edilmesi noktasında aktif rol oynamaktadır. Bu nedenle çalışmanın dördüncü bölümünde, Arakan sorunu çerçevesinde bu sorunun çözümüne ilişkin olarak BM tarafından gerçekleştirilen faaliyetler ve barışçıl çözüm yolları değerlendirilmiştir. Bu bağlamda BM tarafından yürütülen, Kofi Annan öncülüğünde oluşturulan Arakan Eyaleti Danışma Komisyonu, BM İnsan Hakları Konseyi tarafından gerçekleştirilen Uluslararası Myanmar Bağımsız Soruşturma Misyonu ve UAD tarafından yürütülen hukuki süreç değerlendirilmiştir.

BM tarafından yürütülen bu mekanizmalar, Bangladeş'te bulunan sığınmacılar ve sınırlı bir erişim çerçevesinde Myanmar'da bulun Rohingya ile gerçekleştirilen görüşmeler ve incelemeler sonucu faaliyetlerini yürütmektedir. Yürütülen bu faaliyetler sonucunda oluşturulan raporlar, Rohingyalara karşı gerçekleştirilen insan hakları ihlallerini detaylı bir şekilde gözler önüne sermektedir. Bunların aynı sıra ayrıca BM, oluşturmuş olduğu organlar ve yardımcı kuruluşlar sayesinde Rohingyaalara insani yardım ulaştırmak konusunda da faaliyetler yürütmektedir.

Rohingyaların vatandaşlık haklarının tanınması, yerlerinde edilen kişilerin güven ortamı içerisinde geri dönüşlerinin sağlanması, sağlık ve eğitim hizmetlerine tam olarak erişimlerinin sağlanması vb. önerileri bünyesinde bulunduran raporlar, bu ihlal suçlarını işleyenlerin cezalandırılması ve ülke içerisindeki güvenlik ve barışın tesisi edilmesi

amacıyla Myanmar Hükümeti'ne, Tatmadaw'ın siyasi hayatla ilişkisinin kesilmesi ve devlet yapılarını düzenleyen kapsamlı politikalar oluşturması konusunda tavsiyelerde bulunmaktadır. Ancak yürütülen bu faaliyetler ve gerçekleştirilen düzenlemeler tavsiye niteliği taşımaktan öteye gidememektedir.

Bu bağlamda, BM tarafından yürütülen faaliyetler ve bu faaliyetlerin sonucunu oluşturan raporlar Arakan sorununun çözümü noktasında yetersiz kalmaktadır. Geçmişten beridir süregelen baskı ve çatışmalar, güvensiz bir ortam çerçevesinde devam etmekte ve bu durum gelecekteki konusunda herhangi bir irade gösterme şansı bulunmayan Rohingya'lar için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle sorunun bir an önce çözüme kavuşturulması, uluslararası güvenlik ve barışın tesis edilmesi ve Rohingya'ların insan olmaktan kaynaklanan temel haklarına tam olarak erişiminin sağlanması amacıyla BM'nin, sorunun barışçıl bir şekilde çözümünü öngören faaliyetlerini daha somut bir şekilde gerçekleştirmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aaron, M. C. (2007). *Sonuç Alıcı Müzakere*. Optimist Yayınevi: İstanbul.
- Abrar, C. R. (1995). *Repatriation of Rohingya Refugees*. Burma Library. Erişim: 27 Haziran 2020, <https://www.burmalibrary.org/sites/burmalibrary.org/files/obl/docs/Abrar-repatriation.html>
- Acer, Y. ve Kaya, İ. (2015). *Uluslararası Hukuk*. Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- ACHR. (1978). *American Convention of Human Rights*. San José. American Convention of Human Rights. Erişim: 21 Nisan 2020, <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%201144/volume-1144-i-17955-english.pdf>
- Ackerman, A. (2003). The Idea and Practice of Conflict Prevention. *Journal of Peace Research*, 40(3), 339-347.
- Adeyeri, O. (2012). Nigerian State and the Management of Oil Minority Conflicts in the Niger Delta: A Retrospective View. *African Journal of Political Science and International Relations*, 6(5), 99.
- Agencies, A. J. (2021, 28 Temmuz). *Bangladesh Evacuates 10,000 Rohingya After Deadly Landslides*. Erişim: 28 Temmuz 2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/7/28/bangladesh-evacuates-10000-rohingya-from-landslide-hit-camps>
- Agreement, R. (1978). Government of Bangladesh, Ministry of Foreign Affairs. Erişim: 12 Temmuz 2021, <https://dataspace.princeton.edu/jspui/bitstream/88435/dsp01th83kz538/1/1978%20Repatriation%20Agreement.pdf>
- Agricola, G. (2009). *Defining Conflict Resolution Education: A Literature Review*. Utrecht University.
- Akyeşilmen, N. (2013). *Barışı Konuşmak: Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi*. ODTÜ Yayıncılık: Ankara.
- Akyeşilmen, N. (2013). Çatışma Yönetimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Analiz. N. Akyeşilmen (ed.) içinde, *Barışı Konuşmak Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi* (s. 27-28). ODTÜ Yayıncılık: Ankara.
- Akyeşilmen, N. (2015). Çatışma Analizi: Hak-Temelli Stratejik Barış Modeli. “A.-T. Nezir Akyeşilmen ve E. P. Albayrakoğlu (ed.) içinde, *Türkiye'nin Yakın Havzasındaki Devlet-içi Çatışmaların Analizleri* (s. 45). İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Aljaghoub, M. M. (2006). *Advisory Function of the International Court of Justice*. Springer: Leipzig.

- Allport, G. W. (1954). *The Nature of Prejudice*. Addison-Wesley: MA.
- American Heritage. (2020, Mayıs 12). The American Heritage Dictionary of the English Language. Erişim: 12 Mayıs 2020, <https://ahdictionary.com/>
- Anagnostou, D. (2013). *European Court of Human Rights: Implementing Strasbourg's Judgments of Domestic Policy*. Edinburgh University Press: Edinburgh.
- Anderton, C. (2003). Economic Theorizing of Conflict: Historical Contributions, Future Possibilities. *Defence and Peace Economics*, 14(3), 216.
- Angstrom, J. (2005). Introduction: Debating the Nature of Modern War. I. Duyvesteyn and J. Angstrom (ed.) içinde, *Rethinking the Nature of War* (s. 1-28). Frank Cass London.
- Arnavas, D. (2004). *Alternative Dispute Resolution For Government Contract*. CCH Incorporated: Chicago.
- ARNO. (2002). *Arakan Independence Alliance*. ARNO Press & Publication Dept.
- ARNO. (2009). Arakan Rohingya National Organization. *Monthly Arakan*, 1(9), 14. https://www.burmalibrary.org/docs08/mag_arakan01-09.pdf
- Arnold-Forster, W. (1942). The Atlantic Charter. *The Political Quarterly*, 13(2), 143-159.
- Asia, R. F. (2018, Haziran 11). *Myanmar Jails Rohingya IDP Camp Resident for Attempt to Travel Without Papers*. Radio Free Asia. Erişim: 24 Temmuz 2021, <https://www.refworld.org/docid/5bb72dc9a.html>
- Asia, R. F. (2018, Nisan 24). *Myanmar Political Parties Oppose Easing Travel Restrictions on Rohingya*. Radio Free Asia. Erişim: 16 Ağustos 2021, <https://www.rfa.org/english/news/myanmar/myanmar-political-parties-oppose-easing-travel-restrictions-on-rohingya-04242018165939.html>
- Assembly, U. G. (1996). *United Nations Model Rules for the Conciliation of Disputes Between States*. Erişim: 14 Temmuz 2020, https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/50/50
- Assembly, U. G. (2006). *Resolution adopted by the General Assembly on 15 March 2006*. Erişim: 18 Eylül 2021, <https://undocs.org/en/A/RES/60/251>
- Aung-Thwin, M., & Aung-Thwin, M. (2012). *A History of Myanmar since Ancient Times: Traditions and Transformations*. Reaktion Publishing: London.
- Avruch, K. (1998). *Culture and Conflict Resolution*. United States Institute of Peace Press: Washington.
- Aydın, U. ve Sütken, E. (2012). *Hukukun Temel Kavramları*. U. Aydın ve E. Sütken (ed.) içinde, Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir.
- Azar ve Moon. (1986). Managing Protracted Social Conflicts in the Third World: Facilitation and Development in Diplomacy. *Millenium*, 15(3), 401-402.

- Bar-Tal, D. (2019). The Challenges of Social and Political Psychology in Pursuit of Peace. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 25(3), 183-196.
- Bar-Yaacov, N. (1974). *The Handling of International Disputes by Means of Inquiry*. Oxford University Press: London.
- Baykan, D. (2019, Şubat 19). *UN Official Cites Horrific Crimes against Rohingya*. Transcend Media Service. Erişim: 26 Ağustos 2021, <https://www.transcend.org/tms/2019/02/un-official-cites-horrific-crimes-against-rohingya/>
- Bayly, C., & Harper, T. (2005). *Forgotten Armies: Britain's Asian Empire and the War with Japan*. Penguin Books: London.
- BBC. (2006, Aralık 11). *Kofi Annan's Final Speech*. BBC News. Erişim: 19 Ağustos 2021, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/6170089.stm>
- BBC. (2017, Eylül 6). *Myanmar: Who are the Arakan Rohingya Salvation Army?* . BBC. Erişim: 8 Haziran 2021, <https://www.bbc.com/news/world-asia-41160679>
- BBC. (2021, Şubat 1). *Myanmar Coup: Aung San Suu Kyi Detained as Military Seizes Control*. BBC. Erişim: 3 Mart 2021, <https://www.bbc.com/news/world-asia-55882489>
- Behl, W. A. (1948). The United Nations Security Council. *Quarterly Journal of Speech*, 34(1), 40-45.
- Behr, E. (1987). *The Last Emperor*. Bentam: Toronto ve New York.
- Belford, A. (2015, Temmuz 8). *In Burma, Ethnic Loyalties Could Crimp Suu Kyi's Party*. The Irrawaddy. Erişim: 6 Temmuz 2021, <https://www.irrawaddy.com/election/feature/in-burma-ethnic-loyalties-could-crimp-suu-kyis-party>
- Belik, M. R. (1966). *Devletlerin Harp Selâhiyetinin Tahdidi ve Uluslararası İhtilafların Sulh Yolu ile Halli Usulleri*. Fakülteler Matbası: İstanbul.
- Bercovitch vd. (1991). Some Conceptual Issues and Empirical Trends in the Study of Successful Mediation in International Relations. *Journal of Peace Research*, 28, 7-11.
- Bercovitch, J. (1992). Mediation in International Relations. J. Bercovitch and J. Z. Rubim (ed.) in, *Multiple Approaches to Conflict Management* (s. 1-2). Palgrave Macmillan: New York.
- Bercovitch, J. (2008). Mediation and Negotiation Techniques. *Encyclopedia of Violence, Peace, & Conflict* (s. 1207).
- Bergh, G. V. (1986). Limited War. E. Laszlo and J. Y. Yoo (ed) in, *World Encyclopedia of Peace* (s. 541). Pergamon Press: Oxford.
- Berlie, J. A. (2008). Burma: The Burmanization of Myanmar's Muslims. *Journal of Southeast Asian Studies*, 41(1), 175-177.

- Berridge ve James. (2001). *A Dictionary of Diplomacy*. Palgrave: Hampshire.
- Bilder, R. (1997). Adjudication: International Arbitral Tribunals and Courts. I. W. Zartman and J. L. Rasmussen (ed.) in, *Peacemaking in International Conflict: Methods and Techniques* (s. 155-189). United States Institute of Peace Press: Washington.
- Bilder, R. B. (1991). International Third Party Dispute Settlement. W. S. Thompson and K. M. Jensen (ed.) in, *Approaches to Peace: An Intellectual Map* (s. 191-218). United States Institute of Peace.
- Blitz, B. (2010). Refugees in Burma, Malaysia and Thailand: Rescue for the Rohingya. *The World Today*, 66(5), 30-31.
- Bloomfield, D. (1995). Towards Complementarity in Conflict Menagement: Resolution and Settlement in Northern Ireland. *Journal of Peace Research*, 32(2), 151.
- Bolat, D. Ş. (2020). Kuruluşundan Çöküşüne Milletler Cemiyeti Sistemi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(76), 1965.
- Boulding, K. E. (1963). *Conflict and Defence: A General Theory*. Harper & Row: New York.
- Bozkurt, E. vd. (2003). *Devletler Hukuku*. Yetkin Yayınları: Ankara.
- Brett, J. M. (1991). Mediation Research: The Process and Effectiveness of Third-Party Intervention. *Administrative Science Quarterly*, 36(1), 137-139.
- Britannica. (2021). *Encyclopedia Britannica*. www.britannica.com. Erişim: 5 Mart 2021, <https://www.britannica.com/topic/Rohingya>
- Brodie, B. (1957). More about Limited War. *World Politics*, 10(1), 112.
- Bruce, G. (1973). *The Burma Wars: 1824–1880*. Hart-Davis: London.
- Buchanan, F. (1799). *A Comparative Vocabulary of Some of the Languages Spoken in the Burma Empire*. Asiatic Researches.
- Bulletin, T. S. (2010). The Shwe Gas Bulletin. 3(10). Erişim 13 Ağustos 2021, <https://www.burmalibrary.org/en/the-shwe-gas-bulletin-volume-3-issue-5>
- Burton, J. W. (1972). Resolution of Conflict. *International Studies Quarterly*, 16(1), 5-29.
- Burton, J. W. (1987). *Resolving Deep Rooted Conflict*. University Press of America: Lanham.
- Burton, J. W. (1993). Conflict Resolution as a Political Philosophy. D. J. Sandole and H. V. Merwe (ed.) in, *Conflict Resolution Theory and Practice: Integration and Application* (s. 55-63). Manchester University Press: Manchester.
- Butler, W. E. (1992). The Hague Permanent Court of Arbitration. M. W. Janis (ed.) in, *International Courts for the Twenty-First Century* (s. 43-44). Martinus Nijhoff: Dordrecht.
- Cady, J. F. (1966). *Thailand, Burma, Laos and Cambodia*. Prentice Hall: New Jersey.

- Callahan, M. P. (2003). *Making Enemies: War and State Building in Burma*. Cornell University Press: London.
- Carment, D. and James, P. (1998). The United Nations at 50: Managing Ethnic Crises, Past and Present. *Journal of Peace Research*, 35(1), 60-82.
- Carment, D. and Schnabel, A. (2003). Introduction: Conflict Prevention: A Concept in search for a Policy. D. Carment and A. Schnabel (ed.) in, *Conflict Prevention: Path to Peace or Grand Illusion* (s. 2). The UN University Press: Tokyo.
- Carnegie Corporation of New York. (1997). *Carnegie Commission for the Prevention of Deadly Conflicts Final Report*.
- Carnevale, P. J. and Arad, S. (1996). Bias and Impartiality in International Mediation. J. Bercovitch (ed.) in, *Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation* (s. 39-54). Lynne Rienner Publishers: Boulder.
- Caron, D. D. (2000). War and International Adjudication: Reflections on the 1899 Peace Conference. *The American Journal of International Law*, 94(4), 10-12.
- Carr, E. H. (2016). *The Twenty Years' Crisis: 1919-1939*. Palgrave Macmillan: London.
- Cede, F. (2009). The Settlement of International Disputes by Legal Means – Arbitration and Judicial Settlement. J. B. vd. (ed.) in, *The SAGE Handbook of Conflict Resolution* (s. 367-368). Thousand Oaks: SAGE: California.
- Cemiyeti, M. (1929). *Milletler Cemiyeti Misaki*. <http://www.erdemdenk.com/mcmisaki.doc>
- Center, R. I. (1998). United States Bureau of Citizenship and Immigration Services. <https://www.refworld.org/docid/3df097254.html>
- Chan, A. (2005). Arakan (Rakhine) State of Burma (Myanmar). *SOAS Bulletin of Burma Research*, 3(2), 411.
- Charney, M. (2009). *A History of Modern Burma*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Charter, UN. (1945). *Chapter IV*. UN. Erişim: 18 Ağustos 2021, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-4>
- Charter, UN. (1945). *Chapter III*. UN. Erişim: 16 Ağustos 2021, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-3>
- Charter, UN. (1945). *Chapter V*. UN. Erişim: 22 Ağustos 2021, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-5>
- Charter, UN. (1945). *Chapter VII*. UN. Erişim: 27 Ağustos 2021, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-7>
- Charter, UN. (1945). *Chapter X*. UN. Erişim 27 Ağustos 2021, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-10>
- Cheesman, N. (2017). How in Myanmar “National Races” Came to Surpass Citizenship and Exclude Rohingya. *Journal of Contemporary Asia*, 47(3), 461-483.

- Christie, C. J. (1996). *A Modern History of Southeast Asia: Decolonization, Nationalism and Separation*. Taylor and Francis: New York.
- CIA. (2013). *The World Factbook: East and South East Asia: Burma*. www.cia.gov.
Erişim: 17 Eylül 2021, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/burma/>
- Clarke, I. (1988). *Waging War: A Philosophical Introduction*. Clarendon Press: Oxford.
- Clausewitz, C. V. (1976). *On War*. P. Paret and M. Howard (çev.) Princeton University Press: Princeton and New Jersey.
- Cobb, S., & Rifkin, J. (1991). Law and Social Inquiry. *Journal of the American Bar Foundation*, 12(35), 41.
- Coleman. (2000). Intractable Conflict. M. Deutsch and P. Coleman (ed.) in, *The Handbook of Conflict Resolution: Theory and Practice* (s. 429-430). Jossey-Bass: San Francisco.
- Coleman, P. T. (2003). Characteristics of Protracted, Intractable Conflict: Towards the Development of a Metaframework I. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 9(1), 6.
- Collier, P. (1999). *Doing Well out of War*. Conference on Economic Agendas in Civil Wars: London.
- Collis, M. C. (1925). Arakan's Place in the Civilization of the Bay: A Study of Coinage and Foreign Relation. *Journal of the Burma Research Society*, 15, 491-492.
- Commission, R. I. (2013). *Final Report on Sectarian Violence in Rakhine State*. Republic of the Union of Myanmar.
- Contev and Gacovski. (2000). *On Resolving Conflicts According To The Documents Of the United Nations*. Ohrid, 2000: IFAC Conflict Management and Resolution in Regions of Long Confronted Nations (SWIIS).
- Convention, H. (1899). *Hague Convention for the Pacific Settlement of International Disputes*.
- Convention, H. (1907). Erişim: 16 Eylül 2020, <https://docs.pca-cpa.org/2016/01/1907-Convention-for-the-Pacific-Settlement-of-International-Disputes.pdf>
- Convention, H. (1907). *Hague Convention for the Pacific Settlement of International Disputes*.
- Cortright, D. (2008). *Peace: A History of Movements and Ideas*. Cambridge University Press: New York.
- Coser, L. A. (1967). *Continuities in the Study of Social Conflict*. Free Press: New York.
- Council, Security. (2020). *Resolution 2554 (2020)*. Erişim: 24 Eylül 2021, [https://undocs.org/S/RES/2554\(2020\)](https://undocs.org/S/RES/2554(2020))

- Cupi, A. A. (2021). *Restrictions on Education for Rohingya Communities*. Global History Dialogues. https://globalhistorydialogues.org/projects/restrictions-on-education-for-rohingya-communities/#_ftn1
- D'Hubert, T. and Leider, J. (2011). Traders and poets at the Mrauk U court: Commerce and cultural links in seventeenth-century Arakan. R. Mukherjee (ed.) in, *Pelagic passageways: The northern Bay of Bengal before colonialism* (s. 77-97). Primus Book: Delhi.
- Danvers, F. C. (2003). *The Portuguese in India: Being a History of the Rise and Decline of Their Eastern Empire*. Asian Educational Service: New Delhi.
- Darwin, H. G. (1972). *Methods of Peaceful Settlement – Negotiation: International Disputes: The Legal Aspects*. Europa Publication: London.
- Davies, M. (2012). The Perils of Incoherence: ASEAN, Myanmar and The Avoidable Failures of Human Rights Socialization. *Contemporary Southeast Asia*, 34(1), 1-22.
- DeChurch, L. A. and Marks, M. A.. (2001). Maximizing The Benefits of Task Conflict: The Role of Conflict Management. *The International Journal of Conflict Management*, 12(1), 6-7.
- Deutsch, M. (1977). *The Resolution of Conflict: Constructive and Destructive Processes*. Yale University Press: New Haven.
- Deutsch, M. (1993). Educating for a Peaceful World. *American Psychologist*, 48(5), 510-517.
- Deutsch, M. (1993). Educating for a Peaceful World. *American Psychologist*, 48(5), 512.
- D'Hubert, T. (2014). Pirates, Poets and Merchants: Bengali Language and Literature in Seventeenth-Century Mrauk-U. T. d. Bruijn, A. Busch, T. d. Bruijn and A. Busch (ed.) in, *In Culture and Circulation: Literature in Motion in Early Modern India* (Cilt 46, s. 47-74). Brill Leiden and Boston.
- Dollard vd. (1939). *Frustration and Aggression*. Yale University Press: New Haven.
- Doucey, M. (2001). Understanding the Root Causes of Conflicts: Why It Matters for International Crisis Management. *International Affairs Review*, 20(2), 10.
- Dupuy, R. J. (1992). *Uluslararası Hukuk*. S. Bağdatlı (çev.) İletişim Yayınları: İstanbul.
- ECHR. (1953). *European Convention of Human Rights*. Rome: Council of Europe. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf
- Egreteau, R. and Jagan, L. (2013). *Soldiers and Diplomacy in Burma Understanding the Foreign Relations of the Burmese Praetorian State*. NUS: Singapore.
- Elias, S. M. (2012). *Cultures of the World: Myanmar*. D. G.S. Pee (ed.) Marshall Cavendish Benchmark: New York.
- Eren, E. (1989). *Yönetim Psikolojisi*. İÜ İletişim Yayınları: İstanbul.

- Eren, Y. M. (2016). *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Arabuluculuk*. Adalet Yayınevi: Ankara.
- Europe, C. (1957). *European Convention for the Peaceful Settlement of Disputes*. Erişim: 14 Mayıs 2020, <https://rm.coe.int/1680064586>
- Fahmida, F. K. (2017). *Memories of Burmese Rohingya Refugees: Contested Identity and Belonging*. Palgrave Macmillan: Basingstoke.
- Fehrenbach, K. S., & Hubbard, A. S. (2014). Future directions in neutrality research: Symmetry and transparency. *International Journal of Conflict Management*, 25(3), 226-227.
- Feliz, S. (2017, Şubat 9). *Thousands' of Rohingya Feared Dead in Army Crackdown*. The Time. Erişim: 21 Temmuz 2021, <https://time.com/4664851/myanmar-rohingya-killings-crackdown-suu-kyi/>
- Ferrara, F. (2003). Why Regimes Create Disorder: Hobbes's Dilemma during a Rangoon Summer. *The Journal of Conflict Resolution*, 47(3), 302-325.
- FIDH. (2000). *Burma: Repression, Discrimination and Ethnic Cleansing in Arakan*. International Federation of Human Rights. Erişim: 11 Temmuz 2021, <https://www.refworld.org/docid/46f146120.html>
- Folarin, S. F. (2013). *Types and Causes of Conflict Readings in Peace and Conflict Studies*. Covenant University Press: Nigeria.
- Folberg, J. and Taylor, A. (1984). *Mediation: A Comprehensive Guide to Resolving Conflict without Litigation*. Jossey Bass: San Francisco.
- Forbes, H. D. (1997). *Ethnic Conflict: Commerce, Culture, and the Contact Hypothesis*. Yale University Press: New Haven.
- Front, R. P. (1976). *Rohingyas' Outcry and Demands*. RPF: Arakan.
- Frontière, M. S. (2002). *Ten Years for the Rohingya Refugees: Past, present and future*. Médecins Sans Frontières: Hollland.
- Frontières, M. S. (2018, Mart). *No One Was Left': Death and Violence Against the Rohingya in Rakhine State Myanmar*. Erişim: 12 Temmuz 2021, <https://www.msf.org/myanmarbangladesh-%E2%80%98no-one-was-left%E2%80%99-death-and-violence-against-rohingya>:
- Galtung. (1990). Cultural Violence. *Journal of Peace Research*, 27(3), 291.
- Galtung, J. (2004). *Transcend and Transform*. Pluto Press: London.
- Galtung, J. (2008). Toward a Conflictology: The Quest for Transdisciplinarity. D. J. Sandole (ed.) in, *Handbook of Conflict Analysis and Resolution* (s. 521). Routledge: London.
- Galtung, J. (2009). *Theories of Conflict: Definitions, Dimensions, Negations, Formations*.

- Ganguly, R. and Taras, R. (1998). *Understanding Ethnic Conflict: The International Dimension*. Longman Inc: New York.
- Gaulle, C. D. (1986). *The Complete War Memoirs of Charles De Gaulle*. (J. Griffin) (çev.) Simon and Schuster.
- General, U. N. (2006). *Progress Report on the Prevention of Armed Conflict*. United Nations: New York.
- Gerin, R. (2016, Temmuz 5). *Myanmar's Panglong Peace Conference to Include All Armed Ethnic Groups*. Radio Free Asia. Erişim: 11 Eylül 2021, <https://www.rfa.org/english/news/myanmar/myanmars-panglon>
- Gibson, T. vd. (2016). *Rohingyas Insecurity and Citizenship in Myanmar: Insecurity and Citizenship in Myanmar*. T. Gibson, H. James and L. Falvey (ed.) Taksin University Press: Thailand.
- Gifkins, J. (2021). Beyond the Veto: Roles in UN Security Council Decision-Making. *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations*, 27, 1-24.
- Gill, F. S. (2015). *Human rights and statelessness: The case study of the Rohingya in Myanmar*. Lambert Academic Publishing: Saarbrücken.
- GNLM. (2016, Ekim 10). *Security Tightened*. The Global New Light of Myanmar. Erişim 23 Ağustos 2021, <https://www.burmalibrary.org/sites/burmalibrary.org/files/obl/docs23/GNLM2016-10-10-red.pdf>
- Gordenker, L. (2010). *The UN Secretary-General and Secretariat*. Routledge: Abingdon.
- Gorman, R. and Mihalkanin, E. S. (2007). *Historical Dictionary of Human Rights and Humanitarian Organizations*. The Scarecrow Press: Lanham.
- Grant, J. P. and Barker, J. C. (2009). *Encyclopaedic Dictionary of International Law*. Oxford University Press: Oxford.
- Grotius, H. (2012). *On the Law of War and Peace*. S. C. Neff (ed.) Cambridge University Press: Cambridge.
- Group, I. C. (2013, Ekim 1). *The Dark Side of Transition: Violence Against Muslims in Myanmar*. Erişim 22 Ağustos 2021, <https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/myanmar/dark-side-transition-violence-against-muslims-myanmar>
- Group, I. C. (2014). *Myanmar: The Politics of Rakhine State*. International Crisis Group (ICG).
- Group, I. C. (2016). *Myanmar: A New Muslim Insurgency in Rakhine State*. International Crisis Group. International Crisis Group, "Myanmar: A New Muslim Insurgency in Rakhine State", Asia Report No.283, 2016, p.4

- Group, I. C. (2017a). *Buddhism and State Power in Myanmar*. ICG. Erişim: 14 Eylöl 2021, <https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/myanmar/290-buddhism-and-state-power-myanmar>
- Group, I. C. (2017b). *Myanmar's Rohingya Crisis Enters a Dangerous New Phase*. International Crisis Group. Erişim: 15 Eylöl 2021, <https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/myanmar/292-myanmars-rohingya-crisis-enters-dangerous-new-phase>
- Guilloux, A. (2010). Myanmar: Analyzing Problems of Transition and Intervention. *Contemporary Politics*, 16(4), 383-401.
- Gurr, T. R. (2016). *Why Men Rebel?* Routledge: New York.
- Gümüş, Ö. D. (2014). Çatışma ve Çatışma Yönetiminin Sosyal Psikolojik Temelleri. N. Akyeşilmen (ed.) içinde, *Barişı Konuşmak: Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi* (s. 66). ODTÜ Yayıncılık: Ankara.
- Gürcan, M. (2012). Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar. A. Sandıklı (ed.) içinde, *Teoriler Işışında Güvenlik, Savaş, Bariş ve Çatışma Çözümleri* (s. 74). Bilgesam Yayınları: İstanbul.
- Haacke, J. (2010). The Myanmar Imbroglıo and ASEAN: Heading Towards the 2010 Elections. *International Affairs*, 86(1), 153-174.
- Habib vd. (2018). *Forced Migration of Rohingya: The Untold Experience*. Ontario International Development Agency: Ottawa.
- Habibullah. (1951). *Could Muhammad Shah Sur conquer Arakan*. JBSB: Chittagong.
- Habicht, M. (1931). *Post War Treaties for the Pacific Settlement of International Disputes*. Harvard University Press: Cambridge MA.
- Haque, M. M. (2017). Rohingya Ethnic Muslim Minority and the 1982 Citizenship Law in Burma. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 37(4), 454-469.
- Hasan, M. and Arifuzzaman, M. (2018). A Comparative Study between Arbitration and Judicial Settlement as Means of Maritime Boundary Dispute Settlement. *Beijing Law Review*(9), 82-83.
- Hazır, H. (2001). *Siyasal şiddet ve Terörizm*. Nobel Yayınları: İstanbul.
- Head, J. (2017, Ekim 11). *Rohingya Crisis: Finding out the truth About Arsa Militants*. BBC. Erişim: 16 Ağustos 2021, <https://www.bbc.com/news/world-asia-41521268>
- Hensel vd. (2008). Bones of Contention: Comparing Territorial, Maritime, and River Issues. *Journal of Conflict Resolution*, 52, 127.
- Hensel, P. R. (1999). Charting a Course to Conflict: Territorial İssues and İnterstate Conflict. P. Diehl (ed.) in, *A Road Map to War: Territorial Dimensions of International Conflict* (s. 103). Vanderbilt University Press: Nashville.

- Hensel, P. R. (2001). Contentious Issues and World Politics: The management of Territorial Claims in the Americas. *International Studies Quarterly*, 45, 81-109.
- Hermann, C. F. (1969). International Crisis as a Situational Variable. E. J. Rosenau (ed.), *International Politics and Foreign Policy: A reader in research and theory* (s. 409-421). The Free Press: New York.
- Heywood, A. (2013). *Politics*. Palgrave Macmillan: London.
- HIİK. (2009). *Conflict Barometer*.
- HIİK. (2010). *Conflict Barometer*.
- HIİK. (2011). *Conflict Barometer*.
- HIİK. (2019). *Conflict Barometer*.
- HIİK. (2020). *Conflict Barometer*.
- Hill, H. (1992). Central American Court of Justice. R. Bernhardt (ed.), *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* (s. 41-44). Oxford University Press: Oxford.
- Hinde, R. A. (1997). War: Some Psychological Causes and Consequences. *Interdisciplinary Science Reviews*, 22(3), 229-230.
- Hogg, M. A. and Abrams, D. (1988). *Social Identifications: A Social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes*. Routledge: London.
- Holbraad, C. (1984). *Middle Powers in International Politics*. Macmillan Press: London.
- Holliday, I. (2010). Ethnicity and Democratization in Myanmar. *Asian Journal of Political Science*, 18(2), 111-128.
- Holmes, R. A. (1967). Burmese Domestic Policy: The Politics of Burmanization. *Asian Survey*, 7(3), 188-197.
- Hoopes, T. and Brinkley, D. (1997). *FDR and the Creation of U.N.* Yale University Press: New Haven.
- Hough, R. (2000). *The Fleet That Had to Die*. Barlinn: Edinburgh.
- Houtman, G. (1999). *Mental Culture in Burmese Crisis Politics: Aung San Suu Kyi and the NLD*. ILCAA: Tokyo.
- HRC. (2011). *Resolution adopted by the Human Rights Council*. UN HRC.
- HRC. (2019). *Sexual and Gender-Based Violence in Myanmar and the Gendered Impact of its Ethnic Conflicts*. Human Rights Council.
- HRC. (2020). *Report of the Independent Investigative Mechanism for Myanmar*. <https://undocs.org/en/A/HRC/45/60>
- HRW. (2000). *I. Summary*. Human Rights Watch. Erişim: 14 Temmuz 2021, <https://www.hrw.org/reports/2000/burma/burm005.htm>

- HRW. (2012). *The Government Should Have Stopped This*. New York: Human Rights Watch. Erişim: 14 Temmuz 2021, https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/burma0812webwcover_0.pdf
- HRW(2013). *All You Can Do is Pray: Crimes Against Humanity and Ethnic Cleansing of Rohingya Muslims in Burma's Arakan State*. Human Rights Watch: Washington D.C..
- HRW. (2013). *Burma: Revoke 'Two-Child Policy' For Rohingya Coerced Birth Control Reflects Broader Persecution of Muslim Minority*. Human Rights Watch. Erişim: 23 Ağustos 2021, <https://www.hrw.org/news/2013/05/28/burma-revoke-two-child-policy-rohingya>
- HRW. (2015, Ocak 13). *Burma: Amend Biased Citizenship Law*. Human Rights Watch. Erişim: 23 Ağustos 2021, <https://www.hrw.org/news/2015/01/13/burma-amend-biased-citizenship-law>
- HRW. (2017, Kasım 16). *All of My Body Was Pain': Sexual Violence Against Rohingya Women and Girls*. Human Rights Watch. 24 Ağustos 2021, <https://www.hrw.org/report/2017/11/16/all-my-body-was-pain/sexual-violence-against-rohingya-women-and-girls-burma>.
- HRW. (2019, Aralık 3). *Are We Not Human?: Denial of Education for Rohingya Refugee Children in Bangladesh*. Human Rights Watch. Erişim: 26 Ağustos 2021, <https://www.hrw.org/report/2019/12/03/are-we-not-human/denial-education-rohingya-refugee-children-bangladesh>
- HRW. (2019, Ekim 8). *Myanmar: Rohingya Jailed for Traveling: End Arbitrary Restrictions on Persecuted Muslim Minority*. Human Rights Watch. Erişim: 29 Ağustos 2021, <https://www.hrw.org/news/2019/10/08/myanmar-rohingya-jailed-traveling>
- HRW. (2019, Nisan 1). *Bangladesh: Rohingya Refugee Students Expelled Ensure Formal Education is Available to All Children*. Human Rights Watch. Erişim: 26 Ağustos 2021, <https://www.hrw.org/news/2019/04/01/bangladesh-rohingya-refugee-students-expelled>
- Huneus, A. (2013). Compliance with Judgments and Decisions. C. P. vd. (ed.) in, *The Oxford Handbook of International Adjudication* (s. 438-462). Oxford University Press: Oxford.
- Huntington, S. P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Penguin Books: India.
- ICC. (2020). Aralık 11, 2020 tarihinde International Criminal Court: <https://www.icc-cpi.int/about/how-the-court-works/Pages/default.aspx#legalProcess>
- ICI. (1905). *The Dogger Bank Case (Great Britain v. Russia)*. Erişim: 16 Mayıs 2020, http://www.worldcourts.com/ici/eng/decisions/1905.02.26_doggerbank.htm.

- ICI. (1922). *Loss of the Dutch Steamer "Tubantia" (Germany v. The Netherlands), 1922* 16 *Am. J. Int'l L.* 485 (I.C.I. Report of 27 Feb) 1922.
- ICJ. (1945). *International Court of Justice: History*. ICJ. <https://www.icj-cij.org/en/history>
- Idowu, H. A. and Afolabi, O. (2008). Theoretical Perspectives in Conflict Prevention. J. P. vd. (ed.) in, *Handbook on Conflict Prevention in Nigeria* (s. 15). WISG Academic Publishing: Ibadan.
- International, A. (2017, Ekim 18). *Myanmar: Crimes Against Humanity Terrorize and Drive Rohingya Out*. Amnesty International. Erişim: 13 Eylül 2021, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/10/myanmar-new-evidence-of-systematic-campaign-to-terrorize-and-drive-rohingya-out/>
- International, I. d. (1961). *International Conciliation*. Salzburg.
- Iriye, A. (2013). The Origins of the Second World War in Asia and the Pacific. H. Hearder (ed.) in, *Origins of Modern Wars* (s. 8). Routledge: Abingdon.
- Irrawaddy, T. (2016, Temmuz 4). *Thousands Protest in Arakan State Against New Label for Rohingya*. The Irrawaddy. Erişim: 19 Temmuz 2021, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/thousands-protest-in-arakan-state-against-new-label-for-rohingya.html>
- Irrawaddy, T. (2021, Şubat 8). *Amid Coup, Myanmar's NLD Lawmakers Form Committee to Serve as Legitimate Parliament*. The Irrawaddy. Erişim: 17 Mayıs 2021, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/amid-coup-myanmars-nld-lawmakers-form-committee-serve-legitimate-parliament.html>
- Irwin, A. (1946). *Burmese Outpost: Memoirs of a British Officer who fought in Arakan with the Arakanese V Forces during the Second World War*. Collins: London.
- ITLOS. (2020). Aralık 11, 2020 tarihinde The International Tribunal for the Law of the Sea: <https://www.itlos.org/en/>
- Jackson, E. (1958). Mediation and Conciliation in International Law. *International Social Science Bulletin*, 10(4), 510.
- Jazeera, A. (2021, Eylül 7). *Myanmar Shadow Government Calls for Uprising Against Military*. Al Jazeera. Erişim: 7 Eylül 2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/7/myanmar-shadow-government-launches-peoples-defensive-war>
- Jeong, H.-W. (2010). *Conflict Management and Resolution An introduction*. Routledge: Abingdon.
- Jessup, P. (1956). Parliamentary Diplomacy. *Hague Academy of International Law - Recueil Des Cour*, 89, 181-320.
- Jilani, A. J. (1999). *The Rohingyas of Arakan: Their Guest for Justice*. Privately Published.
- Jones, L. (2015). *Societies Under Siege: Exploring How International Economic Sanctions (Do Not) Work*. Oxford Scholarship: Oxford.

- Karabulut, B. (2015). Birleşmiş Milletler'in Küresel Siyaset İçindeki Yeri: Güvenlik Boyutu Kapsamında Bir Değerlendirme. *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi*, 5(28), 61-81.
- Kenton, B. and Penn, S. (2009). *Change, Conflict and Community, Challenging Thought and Action*. Elsevier Ltd: Oxford.
- Keohane, R. O. (1982). The Demand for International Regimes. *International Organization*, 36(2), 325-355.
- Kipgen, N. (2013). Conflict in Rakhine State in Myanmar: Rohingya Muslims' Conundrum. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 33(2), 298-310.
- Kipgen, N. (2021). The 2020 Myanmar Election And The 2021 Coup: Deepening Democracy or Widening Division? *Asian Affairs*, 52(1), 1-17.
- Kriesberg, L. (2007). Contemporary Leashing the Dogs of War: Conflict Management in a Divided World. C. A. vd. (ed.) in, *Conflict Resolution Applications* (s. 456). United States Institute of Peace Press: Washington.
- Kriesberg, L. (2009). The Evolution of Conflict Resolution. J. B. vd. (ed.) in, *The SAGE Handbook of Conflict Resolution* (s. 15-16). Thousand Oaks: SAGE: California.
- Kriesberg, L. (2011). The State of the Art in Conflict Transformation. B. A. vd. (ed.) in, *Advancing Conflict Transformation* (s. 50-51). Barbara Budrich Publishers: Opladen.
- Kyaw, N. N. (2017). Unpacking the Presumed Statelessness of Rohingyas. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 15(3), 269-286.
- Lake, P. and Rothchild, D. (2005). Sustainable Peace: Power and Democracy after Civil Wars. P. G. vd. (ed.) in, *Territorial Decentralization and Civil War Settlements* (s. 109-132). Cornell University Press: New York.
- Langer, W. L. and Gleason, S. L. (1953). *The Undeclared War 1940–1941: The World Crisis and American Foreign Policy*. Harper & Brothers: New York.
- Lauren, P. G. (2011). *The Evolution of International Human Rights: Visions Seen*. University of Pennsylvania Press: Pennsylvania.
- Law, B. C. (1982). Burma: Socialist Republic of the Union of Burma. <https://www.refworld.org/docid/3ae6b4f71b.html>
- Law, I. O. (1959). M. Henri Rolin's Report. *Travaux Préparatoires*, 48(1), 30-42.
- Law, P. H. (2015). *Law regarding Population Control and Health*. Republic of the Union of Myanmar.
- Lederach, J. P. (1995). *Preparing for Peace: Conflict Transformation Across Cultures*. Syracuse University Press: New York.
- Lederach, J. P. (1997). *Building Peace, Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. United States Institute of Peace Press: Washington D.C.

- Lee, R. (2019). Myanmar's Citizenship Law as State Crime: A Case for the International Criminal Court. *State Crime Journal*, 8(2), 241-279.
- Lee, R. (2019). Myanmar's Citizenship Law as State Crime: A Case for the International Criminal Court Author. *State Crime Journal*, 8(2), 241-279.
- Leider, J. (2018). *Rohingya: The History of a Muslim Identity in Myanmar*. Efeo Ecole Française d'Extrême-Orient. Erişim: 12 Ocak 2021, <http://www.networkmyanmar.org/ESW/Files/Leider-ORE.pdf>
- Leider, J. P. (2014). *Rohingya The Name, The Movement, The Quest for Identity*. Myanmar Egress and the Myanmar Peace Center.
- LeRoy, B. (1995). *International Organizations*. Prentice Hall: New Jersey.
- Lewicki vd. (2016). *Essentials of Negotiation*. McGraw-Hill: New York.
- Lind vd. (1989). *The Changing Face of War: Into the Fourth Generation*. Marine Corps Gazette: Quantico VA.
- Lindquist, A. (1979). *Report on the 1978-1979 Bangladesh Refugee Relief Operation*. Washington.
- Lintner, B. (1989). *Outrage: Burma's Struggle for Democracy*. Hong Kong Review: Hong Kong.
- Lintner, B. (1990). *The Rise and Fall of the Communist Party of Burma*. Cornell Southeast Asia Program: New York.
- Lintner, B. (1994). *Burma in Revolt Opium and Insurgency since 1948*. Silkworm Books: Chiang Mai.
- Lintner, B. (2001). Bangladesh Extremist Islamist Consolidation. *Conflict & Resolution*, 14. <https://www.satp.org/satporgtp/publication/faultlines/volume14/article1.htm>
- Lintner, B. (2015, Ekim 20). *The 1990 Election: Sorting Fact from Fiction*. The Irrawaddy. Erişim: 21 Mart 2021, <https://www.irrawaddy.com/election/opinion/the-1990-election-sorting-fact-from-fiction>
- Llazarom, A. P. (2008). Jurisdiction and Compliance in Recent Decisions of the International Court of Justice. *The European Journal of International Law*, 18(5), 816.
- Luhmann, N. (1971). *Politische Planung Aufsätze zur Soziologie von Politik und Verwaltung*. Westdeutscher Verlag: Opladen.
- Lund, M. S. (2009). Conflict Prevention: Theory in Pursuit of Policy and Practice. J. B. vd. (ed.) in, *The SAGE Handbook of Conflict Resolution* (s. 288-307). SAGE: London.
- Macdonald, P. A. (2013). From Military Rule to Elective Authoritarianism: the Reconfiguration of Power in Myanmar and its Future. *Asian Affairs: An American Review*, 40(1), 20-36.

- Mackenzie, R. (2013). The Selection of International Judges. C. P. vd. (ed.) in, *The Oxford Handbook of International Adjudication* (s. 740-742). Oxford University Press: Oxford.
- Macmillan, P. (2016). *The Statesman's Yearbook*. Palgrave Macmillan: London.
- Magstadt, T. M. (2017). *Understanding Politics: Ideas, Institutions and Issues*. Cengage: Boston.
- Malkki, L. H. (1995). *Puruty and Exile: Transformations in Historical-National Consciousness Among Hutu Refugees in Tanzania*. Chicago University Press: Chicago.
- Manning, C. M. (2010). *Defining Conflict Resolution*.
- Mansfield, E. D. and Snyder J. (1995). Democratization and the Danger of War. *International Security*, 20(1), 5-38.
- Marshall, A. R. (2012, Aralık 28). *Special Report: Myanmar's Deep Mine of Old Troubles*. The Reuters. Erişim, 2 Mayıs 2021, <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-reforms-idUSBRE8BR02P20121228>
- Marshall, T. H. (1950). The Development of Citizenship to the end of the Nineteenth Century. *Citizenship and Social Class and Other Essays*, 10-26.
- Matthews, A. G. and Rubinoff, J. S. (1984). *International Conflict and Conflict Management*. Prentice-Hall of Canada: Ontario.
- Mayer, B. (2004). *Beyond Neutrality: Confronting the Crisis in Conflict Resolution*. John Wiley & Sons: San Francisco.
- McPherson, P. (2017, Ağustos 25). *Dozens Killed in Fighting between Myanmar Army and Rohingya Militants*. The Guardian. Erişim: 21 Haziran 2021, <https://www.theguardian.com/world/2017/aug/25/rohingya-militants-blamed-as-attack-on-myanmar-border-kills-12>
- Mehren, R. B. (1992). Rules of Arbitral Bodies Considered from a Practical Point of View. *Journal of International Arbitration*, 9(3), 105.
- Melander ve Pigache. (2007). *Conflict Prevention: Concepts and Challenges*. Akademiedruckerei LVAK: Wien.
- Mengiler, Ö. (2005). *Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü*. Platin Yayınları: Ankara.
- Merrills, J. G. (2011). *International Dispute Settlement*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Mgboji, I. (2006). The Civilised Self and The Barbaric Other: Imperial Delusions of Order and The Challenges of Human Security. *Third World Quarterly*, 27(5), 860.

- Millar, P. (2017, Şubat 16). *Sizing up the Shadowy Leader of the Rakhine State Insurgency*. Southeast Asia Globe. Erişim: 17 Haziran 2021, <https://southeastasiaglobe.com/rakhine-state-insurgency-ata-ullah/>
- MIMU. (2014). *Myanmar Information Management Unit*. <http://themimu.info/census-data>
- Minar, S. J. and Halim, A. (2020). The Rohingyas of Rakhine State: Social Evolution and History in the Light of Ethnic Nationalism. *History of Human Societies*, 19(2), 129.
- Mingst ve Arreguin-Toft. (2013). *Essentials of International Relations*. WW Norton & Company: New York and London.
- Mitchell, C. R. (1981). *The Structure of International Conflict*. Macmillan: London.
- Moe, W. (2011, Mart 30). *Than Shwe Officially Dissolves Junta*. The Irrawaddy. Erişim: 15 Mayıs 2021, https://www2.irrawaddy.com/article.php?art_id=21040
- Movement, S. G. (2019). *Shwe Gas Movement: Corridor of Power: China's Trans-burma Oil and Gas Pipelines*. Banktrack. Banktrack. Erişim: 11 Mayıs 2021, https://www.banktrack.org/download/corridor_of_power_china_s_trans_burma_oil_and_gas_pipelines/corridor_of_power_sgm_sept_09.pdf
- Munuera, G. (1994). Preventing Armed Conflict in Europe. *Chaillot Paper*, 15(16), 3.
- Myanmar, R. O. (2013). *Final Report of Inquiry Commission on Sectarian Violence in Rakhine State*.
- Myanmar, R. O. (2008). *Myanmar's Constitution of 2008*. https://www.constituteproject.org/constitution/Myanmar_2008.pdf?lang=en
- Myint, S. Y. and Slodkowski, A. (2016, Ağustos 31). *Myanmar's Suu Kyi Kicks off Peace Conference with Appeal for Unity*. Reuters. Erişim: 23 Mayıs 2021, <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-politics-peace-idUSKCN1160RF>
- Narine, S. (2016). The ASEAN Regional Security Partnership: Strengths and Limits of a Cooperative sSstem. *Contemporary Southeast Asia*, 38(1), 154-157.
- Nations, U. (1945, Ekim 24). *United Nations Charter*. Erişim: 11 Eylül 2021, <https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-i/index.html>
- Nations, U. (2011). *Preventive Diplomacy: Delivering Results*. United Nations: New York.
- Nations, U. (2020, Eylül 10). United Nations: Erişim: 12 Eylül 2021, <https://www.un.org/en/sections/history/milestones-1941-1950/index.html>
- Neff, S. C. (2005). *War and the Law of Nations: A General History*. Cambridge University Press: Cambridge.
- News, U. (2021, Ocak 15). *UN Steps Up Support for Thousands Left Homeless After Fire at Rohingya Refugee Camp*. UN News. Erişim: 17 Haziran 2021, <https://news.un.org/en/story/2021/01/1082172>
- Nikolajeva, M. (2005). *Aesthetic Approaches to Children's Literature : An Introduction*. Scarecrow Press: Lanham.

- Northedge, F. S. (1986). *The League of Nations: Its Life and Times*. Holmes & Meier: New York.
- O'Connell, M. E. (2019). *The Art of Law in the International Community*. Cambridge University Press: Cambridge.
- O'Donoghue, A. (2014). Good Offices: Grasping the place of Law in Conflict. *Legal Studies*, 34(3), 484-490.
- O'Sullivan, A. and Sheffrin, S. M. (2003). *Economics: Principles in Action*. Pearson Prentice Hall: New Jersey.
- O'Callaghan, T. and Griffiths, M. (2002). *International Relations: The Key Concepts*. Routledge. New York and London:.
- Office, B. F. (2011). *Burma's 2010 Elections: a comprehensive report*. Burma Fund UN Office. Erişim: 11 Nisan 2021, https://www.burmalibrary.org/docs11/BurmaFund-Election_Report-text.pdf
- OHCHR. (2017). *Mission Report of OHCHR Rapid Response Mission to Cox's Bazaar, Bangladesh*. OHCHR.
- OHCHR. (2019). *Right to a Nationality and Statelessness*. OHCHR. Erişim: 5 ğustos 2020, <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Pages/Nationality.aspx>
- OHCHR. (2020). *International Commissions of Inquiry, Commissions on Human Rights, Fact-Finding Missions and other Investigations*. Erişim: 19 Eylül 2020, <https://www.ohchr.org/EN/pages/home.aspx>
- Olney, J. and Ahmad, S. (2021, Haziran 10). *Beyond the Coup in Myanmar: The Views of Rohingya Refugees in Bangladesh*. Just Security: <https://www.justsecurity.org/76857/beyond-the-coup-in-myanmar-the-views-of-rohingya-refugees-in-bangladesh/>
- Omel'chuk, D. and Iurchenko, S. (2002). The Crimean (Yalta) Conference. *Russian Politics & Law*, 40(3), 82-92.
- Organization, M. O. (1998).
file:///C:/Users/melik/AppData/Local/Temp/MicrosoftEdgeDownloads/1e5a9124-1b00-4f69-954c-be9ae4c3631a/ARNO_UPR37_MMR_E_Main.pdf
- Osgood, R. E. (1957). *Limited War: The Challenge to American Strategy*. University of Chicago Press: Chicago.
- Oxford Learner's Dictionaries*. Erişim: 11 Mayıs 2020).
<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
- Özbek, M. (2005). İdari Uyuşmazlıkların Çözümünde Yargılama Dışı Usuller. *TBB Dergisi*, 91.
- Palombara, J. L. (1974). *Politics Within Nations*. New Jersey: Prentice – Hall: Englewood Cliffs.

- Paris, R. (1997). Peacebuilding and the Limits of Liberal Internationalism. *International Security*, 22(2), 54-90.
- PDB. (2013, Aralık 2). *Cinsel Şiddet*. www.bilgi.edu.tr. Erişim: 22 Temmuz 2021, https://web.archive.org/web/20151029025431/http://www.bilgi.edu.tr/site_media/uploads/files/2013/12/02/cinsel_siddet.pdf
- Pearn, B. R. (1939). *History of Rangoon*. American Baptist Mission Press: Rangoon.
- Pellet, A. (1971). Peaceful Settlement of International Disputes. R. Wolfrum (ed.) in, *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. <http://opil.ouplaw.com/home/EPIL>
- Phayre, A. P. (1884). *History of Burma*. Trübner and Co.: London.
- Pondy, L. R. (1967). Organizational Conflict: Concepts and Models. *Administrative Science Quarterly*, 12(2), 296-320.
- Powaski, R. E. (1991). *Toward an Entangling Alliance: American Isolationism, Internationalism, and Europe*. Greenwood Press: Westport.
- Powell, E. J. and Wiegand, K. E. (2010). Legal Systems and Peaceful Attempts to Resolve Territorial Disputes. *Conflict Management and Peace Science*, 27(2), 131.
- Pyaw, K. G. (1960). *Who Are the Mujahids in Arakan?* Rangoon University Arakanese Culture Association: Rangoon.
- Raemaekers, M. (2012). Lifeblood: How to Change the World, One Dead Mosquito at a Time. *South African Medical Journal*, 102(2), 75-76.
- Ramsbotham vd. (2005). *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*. Polity Press: Cambridge.
- Ray, A. (1994). The State Formation in Sultanate of Bengal. *Proceedings of the Indian History Congress*, 55, 186-193.
- Report, A. C. R. S. (2017). *Towards a Peaceful, Fair and Prosperous Future of the People of Rakhine: Final Report of the Advisory Commission on Rakhine State*.
- Report, A. I. (1993). Amnesty International. Erişim: 18 Temmuz 2020, <file:///C:/Users/melik/AppData/Local/Temp/MicrosoftEdgeDownloads/88dacc1a-94b5-4eda-a48b-6faf5231ef10/POL1000011993ENGLISH.pdf>
- Reports, T. H. (1916). *The Tavignano, Camouna and Gaulois Cases between France and Italy Findings Reported May 2 1913*. J. B. Scott, (ed.) Oxford University Press: New York.
- Reuters, T. (2012, Temmuz 8). *Four Killed as Rohingya Muslims Riot in Myanmar: Government*. The Reuters. Erişim: 14 Haziran 2021, <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-violence-idUSBRE85714E20120608>
- Reychler ve Arnim. (2006). Researching Peace Building Architecture. *Cahiers Internationales Betrekkingen En Vredesonderzoek*, 75(24).

- Richmond, S. (2017). *Lonely Planet Myanmar (Burma)*. Lonely Planet.
- Roberts, K. (2015, Mayıs 12). *Rohingya Refugees From Myanmar Have Been Persecuted for Decades*. The New York Times. Erişim: 16 Haziran 2021, <https://www.nytimes.com/2015/05/13/world/asia/myanmar-rohingya-refugees-rakhine-burma.html>
- Rock, E. M. (2004). Mindfulness Mediation the Cultivation of Awareness, Mediator Neutrality and the Possibility of Justice. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*, 6, 348-349.
- Rogers, B. (2013). *Burma: A Nation at the Crossroads*. Random House: London.
- Romano, C. P. (2005). The Price of International Justice. *The Law & Practice of International Courts and Tribunals*, 4(2), 281-328.
- Romano, C. P. vd. (2013). Mapping International Adjudicative Bodies, the Issues and Players. C. P. Romano, K. Alter and Y. Shany (ed.) in, *The Oxford Handbook of International Adjudication* (s. 4). Oxford University Press: Oxford.
- Root, E. (1907). *Instructions to the U.S. Delegation to the Second Hague Conference 1907*. Washington: U.S. Foreign Relations, Washington.
- Rothwell, D. vd. (2011). *Law: Cases And Materials With Australian Perspectives*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Roucounas, E. (2008). *The Manila Declaration on the Peaceful Settlement of International Disputes*. United Nations Audiovisual Library of International Law: Athens.
- Rubino-Sammartano, M. (2001). *International Arbitration: Law and Practice*. Kluwer Law International: Hague.
- Russell, S. S. (2002, Kasım 1). *Refugees: Risks and Challenges Worldwide*. Migration Policy Institute. Erişim: 23 Haziran 2020, <https://www.migrationpolicy.org/article/refugees-risks-and-challenges-worldwide>
- Saideman, S. M. (2002). Discrimination in International Relations: Analyzing External Support for Ethnic Groups. *Journal of Peace Research*, 39(1), 27-50.
- Savun, B. (2009). Mediator Types and The Effectiveness of Information Provision Strategies in The Resolution of International Conflict. J. Bercovitch and S. S. Gartner (ed.) in, *International Conflict Mediation: New Approaches and Findings* (s. 99-100). Routledge: Abingdon.
- Schlesinger, S. C. (2004). *Act of Creation: The Founding of the United Nations*. Westview Press: Cambridge.
- Schlochauer, H.-J. (1983). Dumbarton Oaks Conference (1944). R. L. vd. (ed.) in, *International Organizations in General Universal International Organizations and Cooperation* (s. 10-12). North-Holland: Amsterdam.
- Schwartz. (1971). A Theory of Revolutionary Behavior. J. C. Davies (ed.) in, *When Men Revolt and Why* (s. 56-65). The Free Press: New York.

- Schwartz, T. (1992). Anthropology and Psychology: An Unrequited Relationship. T. Schwartz, G. White and C. Lutz (ed.) in, *New Directions in Psychological Anthropology*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Scott, J. B. (1907). The Second Peace Conference of the Hague. *The American Journal of International Law*, 431-440.
- Scott, J. B. (1909). *The Hague Peace Conferences of 1899 and 1907*. Baltimore.
- Seekins, D. M. (2002). *The Disorder in Order – The Army-State in Burma since 1962*. White Lotus: Bangkok.
- Seekins, D. M. (2006). *Historical Dictionary of Burma (Myanmar)*. Scarecrow Press: Maryland.
- Selth, A. (2002). *Burma's Armed Forces: Power Without Glory*. EastBridge: Norwalk.
- Selth, A. (2003). *Burma's Muslims: Terrorists or Terrorised?* Strategic and Defence Studies Centre: Canberra.
- Sharples, R. (2003). Repatriating the Rohingya. *Burma Issues*, 13(3), 1-4.
- Shaw, M. N. (2008). *International Law*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Siddiquee, M. (2012). Who Are Rohingyas and How?: Origin and Development of Rohingyas in Arakan. N. Uddin (ed.) in, *To Host or To Hurt: Counter Narratives on the Rohingya Refugee Issues in Bangladesh* (s. 12). The Institute of Culture and Development Research: Dhaka.
- Smith, D. E. (1965). *Religion and Politics in Burma*. Princeton University Press: Princeton.
- Smith, M. (1991). *Burma: Insurgency and the Politics of Ethnicity*. Zed Books: London.
- Smith, M. (1997). Burma's Ethnic minorities: A Central or Peripheral Problem in the Regional Context? *Burma: The Challenge of Change in a Divided Society* (s. 97-128). Palgrave Macmillan: New York.
- Smith, M. (2002). *Burma (Myanmar): The Time for Change*. Minority Rights Group International. Erişim: 26 Mayıs 2021, <https://www.refworld.org/pdfid/469cbf8cd.pdf>
- Smith, M. (2019). *Arakan (Rakhine State) A Land in Conflict on Myanmar's Western Frontier*. Transnational Institute (TNI): Amsterdam.
- Sonn, T. (2016). *Islam: History, Religion, and Politics*. John Wiley & Sons: Chicester.
- South, A. (2008). *Ethnic Politics in Burma States of Conflict*. Routledge: Abingdon.
- Sönmezoğlu, F. (1989). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. Filiz Kitabevi: İstanbul.
- Spegel, N. (1994). Alternative Dispute Resolution; A New Era in Dispute Management. *Legaldade*, 6(2), 1.

- Stanford Siver. (2005). *A Process Oriented View of Conflict Resolution*. Stanford Siver.
- States, N. I. (1948). *American Treaty on Pacific Settlement (Pact of Bogota)*. Bogota.
- Steinberg, D. (2010). *Burma/Myanmar What Everyone Needs to Know*. Oxford University Press: Oxford.
- Steinberg, D. I. (1983). Burma in 1982: Incomplete Transitions. *Asian Survey*, 23(2), 165-171.
- Stephan, W. G. and Stephan, C. W. (1985). Intergroup Anxiety. *Journal of Social Issues*, 41(3), 157-175.
- Stienstra, D. and Willging, T. E. (1995). *Alternatives to Litigation Do They Have A Place In The Federal District Courts*. Federal Judicial Center: Washington D.C..
- Stoakes, E. (2013, Temmuz 21). *What Lies Beneath the Rash of Anti Muslim Violence in Burma?* . Democratic voice of Burma. Erişim: 27 Temmuz 2021, <http://english.dvb.no/analysis/what-lies-beneath-the-rash-of-anti-muslim-violence-in-burma/28903>
- Sucharitkul, S. (1968). Good Offices as a Peaceful Means of Settling Regional Differences. P. S. vd. (ed.) in, *International Arbitration* (s. 338-339). Faculty Scholarship: San Francisco.
- Swanströmand, N. L. P. and Weissmann, M. (2005). *Conflict, Conflict Prevention and Conflict Management and Beyond: A Conceptual Exploration*. Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Programme: Sweden.
- Tajfel H. and Turner, J. C. (1986). The Social Identity Theory of Intergroup Behaviour. S. Worschel and W. G. Austin (ed.) in, *Psychology of Intergroup Relationships* (s. 7-21). Nelson: Chicago.
- Tan, V. (2013). *Two Camps of Thought on Helping Rohingya in Bangladesh* . UNHCR.
- Taylor, R. (2015). *General Ne Win : A Political Biography*. ISEAS Publishing Institute of Southeast Asian Studies: Singapore.
- Taylor, R. H. (2009). *The State in Myanmar*. Nus Press: Singapore.
- Tha, B. (2013). *Arakan Bumiputra*. Erişim: 29 Mart 2020, <http://www.arakanbumiputra.com/2013/04/massacre-of-1942-by-ba-tha-buthidaung.html>
- Than, T. M. (2005). *Dreams and Nightmares: State Building and Ethnic Conflict in Myanmar (Burma)*. ISEAS: Singapore.
- Thawngmung, A. M. (2011). *Beyond Armed Resistance: Ethnonational Politics in Burma*. East-West Center: Hawaii.
- Thawngmung, A. M. (2016). The Politics of Indigeneity in Myanmar: Competing Narratives in Rakhine State. *Asian Ethnicity*, 17(4), 527-547.

- Tilman, F. (2013). *The Relic and the Rule of Righteousness: Reflections on U Nu's Dhammavijaya*. Palgrave Macmillan: London.
- Times, T. N. (1962, Mart 17). *Burma Chief Decrees End of Horse Racing*. Erişim: 22 Nisan 2021, <https://www.nytimes.com/1962/03/17/archives/burma-chief-decrees-end-of-horse-racing.html>
- Tinker, H. (1967). *The Union of Burma*. Oxford University Press: London.
- TNI. (2012). *Ending Burma's Conflict Cycle? Prospects for Ethnic Peace*. TNI. Erişim: 13 Haziran 2021, <https://www.tni.org/files/download/bpb8.pdf>
- TNI. (2017). *Beyond Panglong: Myanmar's National Peace and Reform Dilemma*. TNI.
- Trakman, L. (2008). Ex Aequo Et Bono: De-Mystifying an Ancient Concept. *Chicago Journal of International Law*, 8(2), 621-642.
- Trust, E. R. (2015, Haziran 10). *Myanmar Enacts Discriminatory Population Control Law, Further Threatening the Rohingya*. Equal Rights Trust. Erişim: 21 Mayıs 2021, <https://www.equalrightstrust.org/news/myanmar-enacts-discriminatory-population-control-law-further-threatening-rohingya>
- Turner, J. H. (2005). *Sociology*. Pearson Prentice Hall: London.
- Türk Dil Kurumu. (2020). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim: 12 Mayıs 2020, <https://sozluk.gov.tr/>
- UDHR. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. UN.
- UN. (1945). *Human Rights Bodies*. UN. Erişim: 17 Ağustos 2021, <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/COIs.aspx>
- UN. (1945). *Maintain International Peace and Security*. UN. Erişim: 18 Ağustos 2021, <https://www.un.org/en/our-work/maintain-international-peace-and-security>
- UN. (1945). *Preparatory Years: UN Charter History*. UN. Erişim: 18 Ağustos 2021, <https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un/preparatory-years>
- UN. (1945). *Protect Human Rights*. UN. Erişim: 19 Ağustos 2021, <https://www.un.org/en/our-work/protect-human-rights>
- UN. (1945). *Statute of the International Court of Justice*. UN. Erişim: 19 Ağustos 2021, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/statute-of-the-international-court-of-justice>
- UN. (1945). *The Role of the Secretary General*. UN. Erişim: 21 Eylül 2021, <https://www.un.org/sg/en/content/the-role-of-the-secretary-general> adresinden alındı
- UN. (1945). *The San Francisco Conference*. San Francisco: UN. Erişim: 11 Ağustos 2021, <https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un/san-francisco-conference>
- UN. (1945). *Trusteeship Council*. UN. Erişim: 19 Ağustos 2021, <https://www.un.org/en/about-us/trusteeship-council>

- UN. (1945). *UN Charter*. UN. <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-1> adresinden alındı
- UN. (1945, Ekim 24). *United Nations Charter*. United Nations. 21 Eylül 2021, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>
- UN. (1945). *Uphold International Law*. UN. Erişim: 16 Ekim 2021, <https://www.un.org/en/our-work/uphold-international-law>
- UN. (1950). *Unity for Peace*. UN. Erişim: 28 Eylül 2021, [https://undocs.org/en/A/RES/377\(V\)](https://undocs.org/en/A/RES/377(V))
- UN. (1988). *Declaration on the Prevention and Removal of Disputes and Situations Which May Threaten International Peace and Security and on the Role of the United Nations in this Field General Assembly Resolution 43/51*. New York.
- UN. (1992). *UN Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes Between States*.
- UN. (1996). *United Nations Model Rules for the Conciliation of Disputes Between States*. UN. Erişim: 11 Mart 200, file:///C:/Users/melik/AppData/Local/Temp/MicrosoftEdgeDownloads/0c9e6268-e1ac-4946-b6e8-b468802a803f/A_RES_50_50-EN.pdf
- UN. (2006). *UN Mediation Support Unit*. UN. Erişim: 21 Ekim 2021, <https://peacemaker.un.org/mediation-support>
- UN. (2008). Conciliation Commission on the Continental Shelf area between Iceland and Jan Mayen: Report and recommendations to the governments of Iceland and Norway decision of June 1981. *Reports of International Arbitral Awards*, 27, 1-34.
- UN. (2011). *Draft Articles on the Responsibility of International Organizations, with Commentaries*.
- UN. (2011). *UN Member States*. UN. Erişim: 19 Ekim 2021, <https://www.un.org/en/about-us/member-states>
- UN. (2015). *Support Sustainable Development and Climate Action*. UN. Erişim: 19 Ekim 2021, <https://www.un.org/en/our-work/support-sustainable-development-and-climate-action>
- UN. (2018). *Report of the Secretary-General on Conflict-Related Sexual Violence*. UN General Secretary. Erişim: 19 Ekim 2021, <https://undocs.org/S/2018/250>
- UN. (2021). *Economic and Social Council Members*. UN. Erişim: 26 Eylül 2021, <https://www.un.org/ecosoc/en/content/members>
- UNCLOS. (1994). *United Nations Convention on the Law of the Sea*. Montego Bay: UN. Erişim: 12 Nisan 2021, https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf
- UNFPA. (2014, Nisan 1). *UN Population Fund Statement: UNFPA Concerned About Decision Not to Allow Census Respondents to Self-Identify as Rohingya*. Myanmar UNFPA. Erişim: 21 Temmuz 2021, <https://myanmar.unfpa.org/en/news/statement->

unfpa-concerned-about-decision-not-allow-census-respondents-self-identify-rohingya

- UNHCR. (2019). *Global Trends 2019: Forced Displacement*. UNHCR. Erişim: 16 Ağustos 2021, <https://www.unhcr.org/5ee200e37.pdf>
- UNHCR. (2021, Ağustos 25). *Rohingya Refugee Crisis Explained*. UNHCR. Erişim: 16 Ağustos 2021, <https://www.unrefugees.org/news/rohingya-refugee-crisis-explained/>
- UNHRC. (2010). *Arakan Project*. UNHRC.
- Vattel, E. D. (1916). *The Law of Nations or the Principles of Natural Law*. C. D. Fenwick, (çev.), Carnegie Institute of Washington: Washington D.C.
- Volkan, Vamık D. (2006). *Killing in the Name of Identity: A Study of Bloody Conflicts*, Pitchstone Publishing, Virginia.
- Wade, F. (2017). *Enemy Within: Buddhist Violence and the Making of a Muslim 'Other'*. Zed Books Ltd.: London.
- Wallace, J. (2016, Kasım 3). *Myanmar Casts Minorities to the Margins as Citizenship Law Denies Legal Identity*. The Guardian. Erişim: 14 Temmuz 2021, <https://www.theguardian.com/globaldevelopment/2016/nov/03/myanmar-casts-minorities-to-margins-citizenship->
- Wallensteen, P. (2002). *Understanding Conflict Resolution: War, Peace and the Global System*. Sage: London.
- Walton, M. J. (2015). *Buddhism, Politics, and Political Change in Myanmar: The Dynamics of an Evolving Polity*. D. I. Steinberg (ed.) Lynne Rienner Publishers: Colorado.
- Walton, M. J., & Hayward, S. (2014). *Contesting Buddhist Narratives: Democratization, Nationalism and Communal Violence in Myanmar*. East West Center Press: Hawaii.
- Watch, A. (1992). Burma: Rape, Forced Labor and Religious Persecution in Northern Arakan. *Asia Watch*, 4(13), 7-12.
- Watson, A. (1984). *The Evolution of International Society, A Comparative Historical Analysis*. Routledge: London and New York.
- Weaver, J. M. (2021). *NATO in Contemporary Times: Purpose, Relevance, Future*. Palgrave Macmillan: Switzerland.
- Weber, M. (1980). *Wirtschaft und Gesellschaft*. J.C.B. Mohr: Tübingen.
- Weiss vd. (2010). Introduction – The Politics of Violence: Modalities, Frames and Functions. M. L. Weiss, E. Newman and I. Abraham (ed.). in, United Nations University Press: New York.

- Westerman, A. (2021, Şubat 11). *What Myanmar's Coup Means For The Rohingya* . NPR. Erişim: 28 Mart 2021, <https://www.npr.org/2021/02/11/966923582/what-myanmars-coup-means-for-the-rohingya>
- White. (2001). *The Psychology of Nationalism*. Palgrave Macmillan: New York.
- White, R. K. (1984). *Fearful warriors: A Psychological Profile of US.-Soviet Relations*. Free Press: New York.
- Wilmot, W. and Hocker, J. (2007). *Interpersonal Conflict*. McGraw Hill: New York: NY.
- WHO. (2021, Temmuz 13). *COVID-19 Cases and Deaths in Rohingya Camps*. WHO. Erişim: 13 Temmuz 2021, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/covid-19_cases_and_deaths_in_rohingya_camps_as_of_11_july_2021.pdf
- Wisman, J. D. (2008). Economic Causes of War and Peace. L. Kurtz (ed.) in, *Jon D Wisman, "Economic CEncyclopedia of Violence, Peace, & Conflict (Cilt 1), (s. 622-630)*. Elsevier: Oxford.
- Wolpert, S. (2006). *Shameful Flight: The Last Years of the British Empire in India*. Oxford University Press: Oxford.
- Woodhouse, T. and Duffey, T. (2008). *Peacekeeping and International Conflict Resolution*. H. J. Langholtz (ed.) in, Peace Operations Training Institute: Williamsburg VA.
- Woodward, M. (2020). Islam, Ethnicity, Nationalism and The Burmese Rohingya. *Epistemé Jurnal Pengembangan Ilmu Keislaman, 15(02)*, 287-314.
- Woolsey, L. H. (1930). The Bolivia-Paraguay Dispute. *The American Journal of International Law, 24(3)*, 573-577.
- Wright. (1942). *A Study of War*. The University of Chicago Press: Chicago.
- Wright, F. (1988). *Northern Ireland: A Comparative Analysis*. Gill and Macmillan: Dublin.
- Yegar, M. (1972). *The Muslims of Burma A Study of a Minority Group*. Otto Harrassowitz: Wiesbaden.
- Yegar, M. (2002). *Between Integration and Secession*. Lexington Books: Maryland.
- Yin, S. M. and Elias, J. (2012). *Cultures of the World: Myanmar*. Marshal Cavendish Benchmark: New York.
- Yunus, M. (2005). *A History of Arakan: Paast and Present*. H. Uğur (çev.) Mavi Ofset: İstanbul.
- Zartman, W. I. and Rubin, J. S. (2002). The Study of Power and the Practice of Negotiation. W. Z. Rubin (ed.) in, *Power and Negotiation (s. 12)*. The University of Michigan Press: USA.
- Zartman, I. W. (2007). *Peacemaking In International Conflict: Methods And Techniques*. United States Institute of Peace: Washington.

Zartman, W. (1994). Two's Company and More's a Crowd: The Complexities of Multilateral Negotiation. W. Zartman (ed.) in, *International Multilateral Negotiation* (s. 1-9). Jossey Bass Publishers: San Francisco.

Zartman, W. (2008). Negotiation and Conflict Management Essays on Theory and Practice. F. O. vd. (ed.) in, *Security and Conflict Management* (s. 14). Routledge: Abingdon.



ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

İsim SOYİSİM : Melike MOROĞLU

Doğum Yeri :

Doğum Tarihi :

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi :

Lisans Öğrenimi :

Yüksek Lisans Öğrenimi :

Bildiği Yabancı Diller :

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl :

İLETİŞİM

E-posta Adresi :

ORCID :